تۇردى ئەھمەد

كىرەم بۇدۇشقاق

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

تۇردى ئەھمەد

كېرەم بۇدۇشقاق

قەشقەر تۇرىزم نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىرى: **چىمەنگۈل ئاۋۇت**
مەسئۇل كوررېكتورى: **رىزۋانگۈل ئابلەت**

كېرەم بۇدۇشقاق

(ھېكايىلەر)

ئاپتورى: **تۇردى ئەھمەد**

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى نەشر قىلىپ تارقاتتى
(قەشقەر شەھىرى تاربوغۇز يولى 14 ـ قورۇ، پوچتا نومۇرى: 844000)
جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرىدا سېتىلىدۇ
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 1230×880م م 32 / 1
باسما تاۋىقى: 8.75 قىستۇرما ۋاراقى: 2
2012 ـ يىلى 12 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2012 ـ يىلى 12 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى: 3000 — 1

ISBN 978 — 7 — 5373 — 2736 — 7
باھاسى: 22.00 يۈەن
سۇپەتتە مەسىلە كۆرۈلسە ئالماشتۇرۇپ بېرىلىدۇ
تېلېفون: 2653927 — 0998

مۇندەرىجە

خىلۋەت كەنتتىكى ھېكايە 1
ماموت كاشىلا 25
بەربات بولغان مۇھەببەت 58
توختى يوقلام 79
نەپرەت 87
بوۋاينىڭ كۈنلىرى 112
خارابە كەپە 126
ئەنسىز كېچىلەر 143
كېرەم بۇدۇشقاق 164
ئاخىرقى سەپەر 195
دېھقان چاقچىقى 229
پۇشايمان 246

خلۆەت كەنتتىكى ھېكايە

كۇن چۈش بولاي دېگەنىدى. كۈز قۇياشىنىڭ قىزغۇچ نۇرلىرى چاقاتتى. رەڭگى ئۆڭۈپ كەتكەن قىزىل تۇتۇن ياغلىقىنى كۆزىگە چۆكۈرۈپ چېگىۋېلىپ، ئۇزۇن كۆڭلىكىنىڭ ئېتەكلىرىنى يانپېشىغا قىستۇرۇپ، ئېڭىشىپ پاختا تېرىۋاتقان خانزۆھرەنىڭ بەللىرى سىرقىرىدى. قورسىقى ئېچىپ كولدۇرلاشقا باشلىدى. ئۇ چىپ - چىپ تەرلەپ كەتكەن يۈزىنى قولىنىڭ كەينى بىلەن سۈرتتى. ئۇنىڭ ئىككى مەڭزى كۈز ئاپتېپىنىڭ كۆيدۈرگۈچ ئىسسىقىدا خۇددى قىزىرىپ پىشقان توقاچقىلا ئوخشاپ قالغانىدى. ئۇ ئاستا رۇسلىنىپ، يېنىدا پاختا تېرىۋاتقان ئېرى مۇستاپاغا قارىدى. مۇستاپا كېۋەزلىك ئەرىكىدە تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، خۇددى كېۋەزنىڭ پىتىنى بېقىۋاتقاندەك ئېرىنچەكلىك بىلەن پاختا تېرىۋاتاتتى. ئۇنىڭ سېرىق يۈزىدىكى مۇنچاقتەك تەر تامچىلىرى كۆچلۈك قۇياش نۇرىدا چىمەنلەر بەرگىدىكى شەبنەمدەك يالتىرايتتى. سېرىق بۇرۇتلىرى مىستەك پارقىرايتتى. كىرلىشىپ كەتكەن شاپاق دوپپا ئىچىدىكى كومزەككىلا ئوخشايدىغان تاقىر بېشى ئۇنى تېخىمۇ ۋىجىك كۆرسىتەتتى. خانزۆھرە دائىم شۇنداق بىغەم، دۇنيادىن بىخەۋەر يۈرىدىغان ئېرىگە قاراپ كۆڭلى يېرىم بولدى. ئۇ ئېغىر ئۇھسىنىپ، ئاستا ئورنىدىن قوزغىلىپ قىر بېشىغا باردى.

— مۇستاپا ئاخۇن، — دېدى خانزۆھرە ئېغىرلىشىپ ھالسىرىغان بەدىنىنى بارغانسېرى ئىسىستىپ بىئارام قىلىۋاتقان قوينىدىكى پاختىلارنى تاغارغا تۆككەچ، — باللارنىڭمۇ قورسىقى ئېچىپ كەتكەندۇ، ئۆيگە قايتايلى.

ـ ئۆزۈمنىڭ قورسىقى ئېچىپ كەتتى، دېسەڭچۇ خوتۇن، ـ دېدى مۇستاپا يۈزىگە قونۇۋالغان كۆمۈتىلارنى ئۇركۈتكەچ، ـ بىردەم چىدىغىن، مۇنۇ ئالدىمىزدىكى ئازراق يەرنىڭ پاختىسىنى تېرىۋېتىپ كېتەيلى.

خانزۆھرە ئۇندىمىدى. ئۇ ئېڭىشىپ كېۋەزلىك ئەرىكىگە تىقىپ قويغان چۆگۈننى قولىغا ئالدى ـ دە، قىر بېشىغا كېلىپ ساغرىسىنى نەمخۇش توپىغا يېقىپ ئولتۇردى. چۆگۈندىكى مۇزدەك قۇدۇق سۈيى چاڭقىغان يۇرىكىنى سەگىتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى قىر بېشىدىكى ئېرىققا تۇغ سالغاندا توپا ئېلىپ ئويمان بولۇپ قالغان يەرگە تىكىلگەندە، ۋۇجۇدىغا قانداقتۇر بىر خىل ئىللىق سېزىم تارىغاندەك بولدى. كۆزلىرى خۇمارلىشىپ يۇلتۇزدەك چاقناپ كەتتى. ئۇ ئىختىيارسىز كۈلۈپ قويدى. شۇ ئان ئۇنىڭ كۆڭۈل ئېكرانىدا بۇنىڭدىن بىرەر ئاي ئىلگىرى بولۇپ ئۆتكەن بىر ئىش زاھىر بولدى.

سەھەر، خانزۆھرە جايىنامازدىن ئەمدىلا چۈشۈپ تۇرۇشىغا ئۆيگە مەھەللە باشلىقى ئالدىراپ كىرىپ كەلدى.

ـ ئەتە يۇقىرىدىن باھالاش كېلىدىكەن، ـ دېدى مەھەللە باشلىقى سالام ـ سەھەتتىن كېيىن، ـ شۇڭا دەريا بويىدىكى كېۋەزلىرىڭىزنىڭ ھارام شاخلىرىنى پۈتاپ ئېلىۋەتمىسىڭىز بولمايدۇ.

ـ بۈگۈن «جىللىغ دۆڭ» دىكى قوناقنى تاقىلۇۋېتەي دېۋىدىم، ـ دېدى خانزۆھرە مەھەللە باشلىقىغا قاراپ، ـ قانداق قىلسام بولار، ئۇنى قىلمسام سۈغا ئۇلگۈرتكىلى بولمىسا.

ـ قوناقنىڭ ئىشىنى ئەتە قىلسىڭىزمۇ بولىدۇ، ئاۋۋال كېۋەزنىڭ ئىشىنى قىلۇۋېتىڭ، بولمىسا جەرىمانە تۆلەيدىغان گەپ.

ـ ماقۇل، ـ دېدى خانزۆھرە «جەرىمانە» دېگەن گەپنى ئاڭلىغاندىن كېيىن لاسسىدە بولۇپ.

مەھەللە باشلىقى چىقىپ كەتتى. خانزۆھرە بىر چىنە سوغۇق سۈغا ئازراق نانىنى تۆگۈرۈپ چالا ـ بۇلا ناشتا قىلدى، ئاندىن بالىلىرىنىڭ بېشىغا نان ۋە بىر چىنە سۈنى ئەكېلىپ قويدى. بەش ياشقا كىرگەن ئوغلى بىلەن ئىككى ياشلىق قىزى تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇنىڭ

باللىرىنىڭ ئۈيقۇسىنى بۇزغۇسى كەلمىدى. ئۇ قىزىنىڭ نېپىز ئەدىيال سىرتىغا چىقىپ قالغان بۇدرۇققىنە قوللىرىنى ئىچىگە تىقىپ ئاۋايلاپ تۇزەشتۇرۇپ قويدى، ئاندىن ئۇنىڭ ئوماق مەڭزىگە يېنىككىنە سۆيۈپ قويدى. ئۇ باللىرىغا قىيالماسلىق نەزىرى بىلەن بىر پەس قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، ئاستا هويلىغا چىقىپ خالتىسىنى قولتۇقىغا قىستۇرۇپ كېۋەزلىككە قاراپ يول ئالدى.

كېۋەزلىك مەھەللىنىڭ چېتىدىكى شىمالغا قاراپ سوزۇلغان دەريا بويىدا ئىدى. دەريا سۈيى توختىماي شارقىرايتتى. كېۋەز ياپراقلىرىدىكى شەبنەم تامچىلىرى ئەتىگەنلىك قۇياش نۇرىدا خۇددى هەسىرەتلىك قىزنىڭ كۆز يېشىدەك يالتىرايتتى. خانزۆهرە كېۋەزلىككە كىردى. ئۇ هاۋا رەڭ گىرىپ كۆڭلىكىنىڭ پەشلىرىنى يانپېشىغا قىستۇرۇپ قويۇپ كېۋەزنىڭ هارام پۈتاقلىرىنى ئۈزۈشكە باشلىدى. يوپۇرماقلاردىكى شەبنەم تامچىلىرى ئۇنىڭ رېزىنكىلىك كېلەڭسىز تامبلىنىڭ پۈشقاقلىرىنى تىزغىچە هۆل قىلىۋەتتى. هۆل بولۇپ كەتكەن تامبال ئېغىرلىشىپ هە دەپ تۆۋەنگە سىيرىلاتتى. خانزۆهرە پات - پات تامبلىنى يۇقىرىغا تارتىپ تۇزەشتۇرۇپ قويۇاتتى. ئۇ شۇ تەرزدە كۇن تىكلەنگىچە ئىشلىدى. ئىيۇل قۇياشىنىڭ كۆيدۇرگۈچ تەپتىدىن بەدەنلىرىدىن چىپ - چىپ تەر قۇيۇلدى. ئۇنىڭ بەللىرى سىرقىراپ، پۇت - قولى تېلىشقا باشلىدى. ئۇ ئاستا ئۆرە بولۇپ «ئۇھ» دېگىنىچە يىراقتىكى مەھەللىگە كۆز تاشلىدى. يىراقتىن قارىيىپ كۆرۈنگەن مەھەللە ئۇنىڭ كۆزىگە تولمۇ غېرىب كۆرۈندى. «تووا، خۇدا شۇنداقمۇ بىر يەردە يارىتىپتىكەن بىزنى، جاهاننىڭ بىر بۇرجىكى دېسە، سىياسەتمۇ، يېگىلىقمۇ، ئىشقىلىپ هەممە نەرسە كېچىكىپ كېلىدىغان. هەرهالدا قاسىم شاگىخەي، شاكىر شىگجىڭ دېگەنلەر ئىچكىرىگە ئۈزۈم - ياغاق يۆتكەپ پۇل تېپىپ خېلى كۆزنى ئېچىپ قويدى بۇ يەردىكى خەقلەرنىڭ، بولمىسا يىل — ئون ئىككى ئاي ئىشلەپ، ئىشلىگىنى پوكىنىغا يەتمەي گەدىنىنى قاشلاپ ئولتۇرغىنى ئولتۇرغان، بىزنىڭ مۇستاپا ئاخۇنمۇ ئازراق بىلىشى بار ئادەم بولسىدى، بىزنىڭمۇ ئۇچمىز ئاپتاپ كۆرەر ئىدى.....»

دېمىسىمۇ راست، ئازادلىقتىن كېيىن ئېچىلغان بۇ «يېڭى ئاۋات» كەنتى ناھىيە مەركىزىدىن يۇز نەچچە كىلومېتىر يىراقلىقتا بولۇپ، كەنتنىڭ غەربى قىش - ياز بوران ئۆكسۈمەي قۇم ئۇچۇپ تۇرىدىغان كۆز يەتكۈسىز تەكلىماكان قۇملۇقى، شەرقى ياز بويى لاي - لاتقا ئېقىتىپ شىددەت بىلەن تۇرۇلۇپ ئاقىدىغان، قىشتا بولسا قۇرۇپ ئۇخلايدىغان يۇگەنسىز دەريا ئىدى. كەنتتە ئۇ يەر، بۇ يەردىن كۆچۈپ كېلىپ ئولتۇراقلىشىپ قالغان يۇز نەچچە ئائىلىلىك بار ئىدى. بۇ يەرگە ئەزەلدىنلا قانداشلىق مۇناسىۋىتى يوق كىشىلەر يىغىلىپ قالغاچقىمۇ ياكى ئىنسانلار تەبىئىي شارائىتقا ماسلىشىپ كەتكەچكىمۇ، خۇددى تەكلىماكان قۇملىرىدەك چېچىلىپ، بىر- بىرىگە پەقەت قوۋۇشمايتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ يەر تاشلىۋېتىلگەن ئۆگەي بالىدەك ئاسانلىقچە بىر كىمنىڭ نەزىرىگە ئېلىنمايتتى. بۇ يەرگە سىياسەت، يېڭىلىق دېگەنلەرمۇ ناھايىتى تەستە كېلەتتى. شۇڭىمۇ بۇ كەنتتىكى دېھقانلارنىڭ تۇرمۇشى بىر ئىزدىلا توختاپ قالغانىدى.

خانزۆھرە خىيال بىلەن قانچىلىك ئىش قىلغىنىنىمۇ بىلمەي قالدى. ئۇ كېۋەزلىكىنىڭ سەل نېرىسىدىكى دەريا بويلاپ يىراققا سوزۇلغان تاش يولغا بويۇنداپ قارىدى. يىراقتىن گۈرۈلدەپ كېلىۋاتقان بىر موتوسىكلىت ئۇنىڭ دىققىتىنى تارتقانىدى. چىمەن دوپپا كىيىۋالغان بىر يىگىت بىلەن يىگىتكە چاپلىشىپ ئولتۇرغان بىر قىز خانزۆھرەنىڭ ئۇدۇلىدىن قۇيۇنىدەك ئۆتۈپ كەتتى. قىزنىڭ قىزىل تۇتۇن ياغلىقى، نازۇك بەدىنىگە خويمۇ ياراشقان چاچ رەڭ تەگ، ئاق گۈللۈك ئەتلەس كۆڭلىكى شامالدا يەلپۈنۈپ خۇددى قانات يېيىۋاتقان گۈزەل تۇزنى ئەسلىتەتتى. بۇ مەنزىرىنى كۆرگەن خانزۆھرەنىڭ يۈرىكىنىڭ بىر يەرلىرى ئېچىشقاندەك بولدى. كۆزلىرىگە لۆممىدە ياش كەلدى. ئۇ ئۇچى بىلىنەر - بىلىنمەس ئېچىشقان بۇرۇننى لاي قوللىرى بىلەن ئاستا سىلاپ قويۇپ، قىلۋاتقان ئىشىغا تۇتۇش قىلدى. ئۇنىڭ كۆڭلى يەنىلا ھېلىقى قىزدا ئىدى. ئىسىت، مۇستاپا ئاخۇنۇمۇ قارا ساۋات، لۆم - لۆم بولمىغان بولسا پۇل تاپار ئىدى، پۇل تاپقان بولسا ماڭىمۇ شۇنداق ئېسىل كىيىملەردىن ئېلىپ بېرەر ئىدى، يا مەنمۇ ئوقۇماپتىكەنمەن،

ئوقۇمىغان تومتۇۋاق ئادەمنىڭ قولىدىن ھېچ ئىش كەلمەيدىكەن، ئاتا ـ ئانامدىن كىچىك يېتىم قالمىغان بولسام، ئوقۇپ ساۋاتلىق بولغان بولسام مۇشۇ چىرايىم بىلەن مۇستاپادەك تەپسە تەۋرىمەسلەرگە ھەرگىز خوتۇن بولۇپ قالماس ئىدىم. خۇدايىم بۇيرۇسا بۇ يىل پاختا ئوبدان ئوخشىسا مەنمۇ شۇنداق ئەتلەستىن ئېلىپ، ئۇستا سەيپۇگا تىككۈزۈپ كەيمىسەم..... خانزۆھرە ئويلىغانسېرى خىياللىرى قانىتلىنىپ، ئۇنى ئاجايىپ گۈزەل بىر سېھرىي دۇنياغا باشلاپ بېرىۋاتاتتى. ئۇ زىلۋا بەدىنگە شۇنداق ياراشقان كەڭ ئېتەكلىك ئەتلەس كۆڭلەكنىڭ شامالدا تۇز قانىتىدەك يەلپۇنۇپ تۇرغان ھالىتىدىن زوق ئالغىنىچە مۇستاپاغا چىڭ چاپلىشىپ بۇلۇتتا پەرۋاز قىلماقتا ئىدى.....

ــ ھارمىغايلا.....

خانزۆھرە شېرىن ئۈيقۇدىن چۆچۈپ ئويغانغاندەك بېشىنى لىككىدە كۆتۈردى. قىز بېشىدا ئاپپاق كۆڭلەكنى ئىشتىنىنىڭ ئىچىگە تىقىپ خورما رەڭ كەمەر باغلىغان، ئوڭ قولىنى يوغان قورسىقىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، ئۆزىگە تىكىلىپ قاراپ تۇرغان شىلەپىلىك ئەرنى كۆرۈپ ھودۇققىنىدىن نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدى. نېرىراقتىكى يولدا پارقىراپ تۇرغان يېشىل رەڭلىك بىر موتوسىكلىت دىيەكلىك تۇراتتى. خانزۆھرە شېرىن خىياللار دېڭىزىغا غەرق بولۇپ، بۇ ئادەمنىڭ كەلگىنىنى تۇيمايلا قالغانىدى. ئەللىك ياشلاردىن ھالقىغان، بەستلىك، قارامتۇل، سالاپەتلىك بۇ ئادەمنى خانزۆھرە يېزىدىن كەلگەن بىرەر باشلىق ئوخشايدۇ دەپ پەرەز قىلدى. توۋا، ئەمدى قانداقمۇ قىلارمەن، ئالدىمدىكى ئىش تېخى تۈگىمىگەن تۇرسا، باھالاشنى ئەتە كېلىدۇ دەۋاتاتتى، ئەمدى مېنى تىللارمۇ، تىللىسىغۇ مەيلى ئىدى، بىراق جەريمانە تۆلە دېسە قانداقمۇ قىلارمەن، بۇ ئادەمنىڭ تۇرقىدىن قارىغاندا ئۇنداق قىلىدىغانىدەكمۇ تۇرمايدۇ، مېنىڭ بۇ پۈتۈن ئىسىقتا قېيىنلىۋاتقىنىمنى كۆرگەندىكىن ماڭا ئۇنداق ئۇۋالچىلىقمۇ قىلماس.....

ــ ئىسىقتا تازىمۇ جاپا تارتىپ ئىشلەۋېتىپسىز ـ ھە؟ــ دېدى ھېلىقى ئادەم خۇددى خانزۆھرەنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلىۋالغاندەك.

ــ ئەتىگەن كەلگەنىدىم، ئىشنى تۈگىتىپ بولالماي.....

جەريمانە تۆلەپ سالارمەنمكىن دەپ.....— دېدى خانزۆھرە ئاران زۇۋانغا كېلىپ.

— جەريمانىسى تۆگىمەيدۇ بۇ خەقنىڭ.

خانزۆھرە ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا مىيقىدا كۈلۈپ قويدى.

— قېنى، بۈياققا كېلىپ بىردەم ئارام ئېلىڭ،— دېدى ئۇ ئادەم خانزۆھرەگە ئاستا يېقىنلاشقاچ،— ئىچىدىغان سۈيىڭىز بارمۇ، ئىسسىقتا تازا ئۇسسىدى كىشى، يا بۇ دەريانىڭ لاي سۈيىنى ئىچكىلى بولمىغان.

— سۇ بار،— دېدى خانزۆھرە ئالمان - تالمان،— دەريانىڭ سۈيىنى ئىچكىلى بولمىغانىدىكىن ئۆيىدىن سۇ ئالغاچ كەلگەن،— خانزۆھرە كېۋەزلىكىنىڭ ئەرىكىگە تىقىپ قويغان چۆگۈننى ئېلىش ئۈچۈن ئېگىشۈبدى، ئويما ياقلىق گىرىپ كۆڭلىكىنىڭ مەيدىسى پەسكە ساڭگىلاپ، سارغىيىپ پىشقان سىرتىق ئالمىدەك پارقىراپ تۇرغان باغىرداقسىز بىر جۈپ كۆكسى مانا مەن دەپ كۆرۈنۈپ قالدى. ھېلىقى ئادەم ئىختىيارسىز لەۋلىرىنى يالاپ قويدى. كۆزلىرىدە بولسا شەھۋەت ئوتلىرى ئۇچقۇندىماقتا ئىدى.

— مانا،— خانزۆھرە چۆگۈننى ئۇنىڭغا تەڭلىدى. ئۇ ئادەم يوغان ئالقانلىرىدا چۆگۈننى خانزۆھرەنىڭ نازۇك بارماقلىرى بىلەن قوشۇپ تۇتتى. خانزۆھرە قوللىرىنى ئىتتىك تارتىۋالدى.

— بۇ سۈيىڭىز يۇرەككە تېخىمۇ ئوت يېقىۋەتتى ئەمەسمۇ،— دېدى ئۇ ئادەم خانزۆھرەگە يەۋەتكۈدەك قاراپ قاشتا زوڭزىيىپ ئولتۇرغاچ،— بۈياققا كېلىپ بىردەم ئارام ئېلىڭ.

خانزۆھرە سەل تارتىنىپراق ئۇ ئادەم كۆرسەتكەن يەرگە كېلىپ ئولتۇردى.

— تونۇشۇپ قالايلى، مېنىڭ ئىسمىم ئىسكەندەر،— دېدى ئۇ ئادەم خانزۆھرەنىڭ ئىسسىقتا قىزىرىپ كەتكەن يۈزىگە قاراپ،— ئەنە ئاۋۇ كۆرۈنۈپ تۇرغان مېنىڭ ئالمىلىق بېغىم.

خانزۆھرە ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپكە قاردى. دەريانىڭ ئۇ قېتىدا ئۆزاققا سوزۇلغان بوستانلىق بار ئىدى. ئەمما، خانزۆھرە ئۆمرىدە ئۇ تەرەپلەرگە ئۆتۈپ باقمىغانىدى.

— ئىسمىڭىز نېمە؟
— خانزۆھرە.
— پاھ، ئەجەب چىرايلىق ئىسمىكەنا.
— مەن تېخى سىلىنى يېزىدىن تەكشۈرۈشكە كەلگەن بىرەر باشلىقمىكىن دەپ قورقۇپ كېتىپتىمەن.
— ۋاھ، مەن باشلىققا ئوخشامدىكەنمەن؟ ھا..... ھا..... ھا.....— ئۇ ئادەم كۈلۈپ كەتتى.
خانزۆھرەمۇ كۈلۈۋەتتى.
— دېھقان خەق دېگەننىڭمۇ كۆنى تەس جۇمۇ،— دېدى ئىسكەندەر ئېغىر ئۇھسىنىپ،— يىل بويى ئىشلەپ چاپىنى تىزدىن ئاشمىغان.
— شۇ ئەمەسمۇ، يا تىجارەتنىڭ يولىنى بىلمەيدىكەنمىز، دېھقانچىلىقتىن باشقا تاپاۋەت قىلىش بىز خەقنىڭ قولىدىن كەلمەيدىكەن ئىسكەندەر ئاكا.
— ئا..... ھا..... ي، ئىسكەندەر ئاكا دېمەي، ئىسكەندەر دەۋرەمەمسىز.
— سىلى مېنىڭ دادامدەك ئادەم تۇرسلا، قانداق دېيەلەيمەن.
— دادامدەك تۇرسلا؟ سىز نەچچە ياشقا كىردىڭىز؟
— يىگىرمە بەشكە.
— ياخشى، شۇنداق بولسمۇ ئىسكەندەر دەۋىرىڭ.
— .....
— ئۆيۈڭلەردە نەچچە ئادەم بار؟
— تۆت ئادەم، بىز ئەر - خوتۇن، ئىككى بالا.
— قانچىلىك يەر تېرىيسلەر؟
— ئىككى يېرىم مو.
— ۋاي - ۋۇي، بۇنچىلىك يەرنى تېرىپ تۆت جان كۈنۈڭلارنى قانداق ئالىسلەر؟
— قانداق قىلىمىز، يەر قىس، ئىشلىگىنىمىز گېلىمىزغا ئاران يېتىدۇ. باشقا ئىش قولىمىزدىن كەلمەيدىكەن.

ئىسكەندەر خۇددى يۇقىرىدىن دېھقانلار تۇرمۇشىنى ئىگىلىگىلى كەلگەن باشلىقتەك توختىماي سۆزلىمەكتە ئىدى.

ــ ئۇنداق بولغاندىكىن پۇل تېپىشنىڭ بىرەر يولىنى قىلساڭلار بولمامدۇ؟

ــ قانداق پۇل تاپىمىز؟ بىز يەر تېرىشتىن باشقىنى بىلمىسەك.....

ــ مانا، مېنىڭ بېغىمغا بېرىپ ئىشلەڭلار، ئوتتۇز ـ قىرىق ئادەمگە ئىش ھەققى بېرىپ ئىشلىتۇاتىمەن، يولدىشىڭىز نېمە ئىش قىلىدۇ؟

ــ دېھقانچىلىق قىلىدۇ، كەنتىنىڭ بوز يەر ئېچىش ئەمگىكىگە كەتكىلى نەچچە كۈنلەر بولدى.....

ــ ۋاھ..... تازا قاغجىراپسىز ـ دە، ــ ئىسكەندەر ياغ سالغان چايدەك پارقىراپ تۇرغان كۆزلىرىنى خانزۆھرەگە تىكتى. خانزۆھرە ھۇپپىدە قىزىرىپ يەرگە قارىدى. ئىسكەندەر يانچۇقىدىن بىر تۇتام پۇلنى ئېلىپ ئارىسىدىن ئەللىك يۈەنلىك پۇلدىن بىرنى سۇغۇرۇپ، خانزۆھرەگە تەڭلىدى:

ــ تۇرمۇشۇڭلار جاپالىق ئوخشايدۇ، مانا بۇنى ئىشلىتىڭ، ــ ئىسكەندەر خانزۆھرەگە پۇلنى تەڭلىگەچ ئەتراپقا تەكشى نەزەر سېلىپ قارىۋالدى. چىگىلى چۈش مەزگىلىدىكى بۇ خىلۋەت ماكانىدا ئىنس ـ جىنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى.

ــ ياق، سىلىنىڭ پۇللىرىنى بىكاردىن ئالسام بولمايدۇ.

ــ مەنمۇ بىكاردىن بېرىۋاتقىنىم يوق، خالىساڭلار بىزنىڭ باغقا.....

ئىسكەندەر شۇنداق دېگىنىچە خانزۆھرەنىڭ يېنىغا سۈرۈلۈپ كېلىپ پۇلنى ئۇنىڭ تىزىغا قوللىرىغا چاڭگاللىتىپ تۇتقۇزدى ــ دە، ئۇنى ھېلىقى ئورەككە موككىدە ياتقۇزدى. ئىسكەندەرنىڭ قاۋۇل گەۋدىسى خانزۆھرەنىڭ نازۇك بەدىنى ئۈستىگە كۆتەكتەك تاشلانغانىدى.

ــ بۇ..... بۇ..... ئىسكەندەر ئاكا، سەت تۇرىدۇ، يولدىن ئادەم ئۆتۈپ قالسا.....

ئسكەندەر كىيىملىرىدىكى توپا چاڭلارنى قېقىشتۇرۇپ، خانزۆھـ-ـرەلەرنىڭ ئۆزىنىڭ بېغىغا چوقۇم بېرىشنى، ئىش ھەققىنى يۇقىرى بېرىدىغانلىقىنى تاپىلاپ كېتىپ قالدى. خانزۆھرە كۆزلىرىنى قولىدىكى مىجىقلىنىپ كەتكەن پۇلغا تىككىنىچە خىيال سۈرۈپ تۇرۇپ قالدى. توۋا، ئەجەب مەرد ئادەمكىنا بۇ، قاراپ تۇرۇپ ئەللىك كوينى تۇتقۇزۇپ قويۇپ كەتتىيا، مەھەللىدىكى شوخ، قارام سويمەكلەر ئادەمنى قوناقلىق ئەرىكىدە، باغنىڭ بۇرجىكىدە بېسىۋېلىپ، قىلغۇلۇقنى قىلىپ بولۇپ ئەللىك كوي تۇگۈل، بەش موچەنمۇ تەڭلىمەيتتى.....

ـ قانداق شەرىن خىياللارنى سۈرۈپ كەتتىڭ خوتۇن؟ـ مۇستاپانىڭ بوغۇق ئاۋازى خانزۆھرەنىڭ تاتلىق خىياللىرىنى ئۈزۈپ قويدى،ـ چىرايىڭ ئەجەب نۇرلىنىپ كېتىپتىيا.

ـ ئاپتاپتا كۆيۈپ قىزارغان ئوخشايدۇ،ـ خانزۆھرە شۇنداق دېدى- يۇ، خىجىللىقتىن يۈزى ئوت ئالغاندەك بولۇپ ۋىللىدە قىزىرىپ كەتتى،ـ ئىسكەندەر دېگەن ئادەمنىڭ بېغىغا بېرىپ ئىشلەيلى دەپ نەچچە قېتىم دېدىم سىزگە، پەقەت زۇۋان سۈرگىلى ئۇنىمىدىڭىز،ـ خانزۆھرە مۇستاپانىڭ كۆزلىرىگە ئۇمىد بىلەن قارىدى،ـ شۇنداق قىلساق بولامدۇ؟

ـ يەنە شۇ ئىسكەندەرنىڭ بېغى، ـ مۇستاپا قوشۇمىسىنى تۇرۇپ گەدىنىنى قاشلىدى،ـ سىڭگەن نېنىمىزنى يەپ ئولتۇرساق بولامدۇ خوتۇن؟

ـ ھېلىمۇ تۆت تال يەرگە قاراپ ئولتۇرغىلى نەچچە يىل بولدى، ئۆيدە پەش دېگىلى بىرەر مۇشۇك، تاخ دېگىلى بىرەر توخۇ چاغلىق جانلىق يوق، يىل بويى تۆت بۇلۇڭ، بىر كۇلۇڭغا قاراپ ئولتۇرۇپ، شۇمۇ كۇن بولدىمۇ؟ ئازراق پۇلغا ئىشلەپ، بىرەر - ئىككى تال چىچقاق پاقلان ئېلىپ قويساقمۇ ئاۋۇپ قالار ئىدى.....

خانزۆھرە بۇلاق كۆزلىرىگە سايە تاشلاپ تۇرغان ئۇزۇن كىرپىكلىرىنى لىپىلدىتىپ مۇستاپاغا قاراپ نازلىنىپ دومسايدى. مۇستاپا خوتۇنىنىڭ يېلىنىشلىرى، ئۆزىگە چەكسىز خۇشاللىق ئاتا قىلىدىغان ناز- كەرەشمىلىرى ئالدىدا ئاخىر ئىندەككە كەلدى.

سېنتەبىر ئايلىرىنىڭ بىر دۈشەنبىسى سەھەردە ئۇلار ئىككى بالىسىنى ئېلىپ ئىسكەندەرنىڭ بېغىغا قاراپ يول ئالدى. ياز بويى لاي-لاتقا ئېقىتىپ شىرەدەك ھۆركىرەپ ئاققان دەريا سۈيى ئەمدىلىكتە تارتىلىپ كەتكەنىدى. ئۇلار ئوشۇقنىغا كېلىدىغان دەريا سۈيىنى كېچىپ ئۆتتى. تاشتىن - تاشقا ئۇرۇلۇپ بىر خىل رېتىمدا ئېقىۋاتقان سۇپىسۇزۇك دەريا سۈيى ئەتىگەنلىك قۇياش نۇرىدا ئەينەكتەك يالتىرايتتى. سۇ بېتىگە يانتۇ چۈشكەن ئالتۇن رەڭ قۇياش نۇرى كۆزنى قاماشتۇراتتى. سۇ تېگىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان تاشلار قاشتېشىدەك پارقىرايتتى.

ئۇلارنىڭ ئىسكەندەرنىڭ بېغىدا ئىشلەۋاتقىنىغا ھەش - پەش دېگۈچە بىر ئاي بولۇپ قالدى. ئۇلار باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئىككى ئېغىزلىق سوقما تاملىق ئۆيگە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇلغانىدى. ئۇلارنىڭ قىلىدىغان ئىشى ئالما، نەشپۈت ئۈزۈپ يەشىكلەرگە قاچىلاش ئىدى. ئىسكەندەرنىڭ قولىدىن بىر ئايلىق ئىش ھەققىنى ئالغان مۇستاپانىڭ قوللىرى ھاياجاندىن تىترەپ كەتتى. يىپىيېڭى يۈز يۈەنلىك پۇلدىن ئون ۋاراق پۇل ئۇنىڭ ئالقىنىدا تاراقلاپ تۇراتتى. ئۇ ئۆمرىدە بۇنداق كۆپ پۇلنى تۇتۇش تۇگۇل كۆرۈپمۇ باقمىغانىدى. ئۇ خانزۆھرەگە قاراپ مەمنۇنلۇق بىلەن كۈلۈپ قويدى. خانزۆھرەمۇ «قانداق، مېنىڭ دېگىنىم راستمىكەن» دېگەندەك ئىللىق كۈلۈمسىرەپ قويدى.

ئىسكەندەر ئىككى - ئۈچ كۈندە بىر قېتىم پەيدا بولۇپ ئۇلارغا ئىش ئورۇنلاشتۇراتتى، مۇئامىلىسى قىزغىن ئىدى، بولۇپمۇ خانزۆھرەگە ۋە بالىلارغا بۆلەكچىلا يېقىنچىلىق قىلاتتى. ھەر قېتىم كەلگەندە ھەر خىل ئويۇنچۇق، كەمپۈتلەرنى ئېلىپ كېلىپ بالىلارنى خۇش قىلىۋېتەتتى. ئىسكەندەرنىڭ ئۆزلىرىگە قىلىۋاتقان بۇ خىل قىزغىن مۇئامىلىسىدىن مۇستاپامۇ ئالەمچە خۇشاللىقتا چۆمۈپ، ئىشلارنى بارغانسېرى تۇجۇپىلەپ ئىشلەيدىغان بولدى.

لېكىن، مۇستاپانىڭ خۇشاللىقى ئۇزاققا بارمىدى. ئۇ ئىسكەندەردىن ئىش ھەققىنى ئېلىپ نەچچە كۈندىن كېيىن ئۆيگە بېرىپ، تالا - تۈزدىكى ئىش - كۈشلىرىنى يىغىشتۇرۇپ قايتىپ كەلگەن كۈندىكى بىر ئىش ئۇنىڭ بارلىق ئارزۇ - ئىستەكلىرىنى، يۈرىكىگە پاتماي قالغان

خۇشاللىقلىرىنىڭ ھەممىسىنى خۇددى قۇيۇن سوققان قامغاقتەك توزۇتۇۋەتتى.

چۈش مەزگىلى ئىدى. مۇستاپا ئۆيىدىن قايتىپ كېلىپ باغدىكى ئۆيىگە كىردى. ئىككى بالىسى بىر - بىرىگە چاپلىشىپ ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇ بالىلارنىڭ ئوماق تۇرقىغا بىردەم زوقلىنىپ قاراپ تۇردى. ئۇ خانزۇھرەنى سېغىنغانىدى. ئۇنى ئىزدەپ بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ باغنىڭ غەربتەرىپىدىكى ئۇزاققا سوزۇلغان تەك ئاستىغا كېلىپ قالدى. سانجاق، سانجاق ئۇزۇملەر خۇددى مەرۋايىتتەك پارقىراپ تۇراتتى. مۇستاپا سارغىيىپ پىشقان بىر ساپاق ئۇزۇمگە قول ئۇزاتتى. لېكىن، ئۇنىڭ قولى ھاۋادا پۇلاڭلاپ قالدى. ئۇ تەكنىڭ ئۇ تەرىپىدە ئۆرە تۇرۇپ بىر - بىرىگە چىرمىشىپ كەتكەن بىر جۈپ گەۋدىنى كۆرۈپ قالغانىدى. مۇستاپا ئۆز كۆزىگە ئىشەنمەي قالدى.

— خانزۇھرە!— دەپ ۋارقىرىدى ئۇ ئاچچىقى بىلەن. بۇ ئاۋازدىن خۇددى توك سوققاندەك چۆچۈپ كەتكەن بۇ بىر جۈپ گەۋدە ئىتتىك ئايرىلىپ كەتتى. ئىسكەندەر تەكنىڭ كەينىگە غىپىدە ئۆتۈپ كەتتى.

— نېمە قىلۋاتىسەن شەرمەندە!— مۇستاپا چىڭ تۇڭۇلگەن مۇشتىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ خانزۇھرەنىڭ ئالدىغا دېۋەيلەپ كەلدى.

— يۈرىكىڭىز چىدىسا قانغۇچە ئۇرۇۋېلىڭ،— مەن سىز ئۇرغۇدەك ھېچ ئىش قىلمىدىم.

ئەمەلىيەتتىمۇ مۇستاپانىڭ خانزۇھرەنى ئۇرۇشقا يۈرىكى چىدىمايتتى. ئۇنى ئۆلگۈدەك ياخشى كۆرەتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇنىڭدا بىر كىمنى ئۇرغۇدەك جۈرئەتمۇ يوق ئىدى. مۇستاپانىڭ ئېگىز كۆتۈرۈلگەن قوللىرى ئاستا - ئاستا پەسكە ساڭگىلىدى.

— ھېچ ئىش قىلمىدىم دەيسىنا، مېنىڭ كۆزۈم كور بولۇپ قاپتىما؟

— شۇ..... ئىسكەندەر ئاكام ماڭا ئۇزۇم ئۇزۇپ بېرىۋاتقان.....

— جىنىڭ قەستى شاپتۇلدا دېگەندەك ئەسلى سېنىڭ «ئىسكەندەرنىڭ بېغىغا بارلى» دەپ تۇرۇۋېلىشىڭ مۇشۇنداق قىلىش ئۈچۈنكەندە! يۈرە، كېتىمىز بۇنداق يەردىن!

— خاپا بولمىگە مۇستاپا، مەن ئەمدى ھەرگىز ئۇنداق قىلمايمەن،

يەنە بىر ئاي تۇرساق بۇ يەرنىڭ ئىشلىرىمۇ تۈگەيدۇ، يەنە ئازراق پۇلغا ئىشلەپ.....

پۇلنىڭ گېپىنى ئاڭلىغان مۇستاپانىڭ كۆڭلى بىرئاز يۇمشىغاندەك بولدى. مەيلىلا، ئەمدى ئۇنداق قىلمايمەن دەپ ۋەدە بەردىغۇ، ۋەدىسىدە تۇرسا مەيلى ئەمەسمۇ، دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى مۇستاپا.

ئارىدىن ئۇچ كۈن ئۆتكەندە ئىسكەندەر چىرايىغا ئىللىق كۈلكە يۈگۈرتۈپ مۇستاپا بىلەن خانزۆھرە ئىشلەۋاتقان يەرگە كەلدى. لېكىن، مۇستاپا ئىسكەندەرگە ئوچۇق چىراي ئاچمىدى.

ــ بۈگۈنىدىن باشلاپ ئىش ھەققىڭلارنى يەتتە يۈز يۈەنگە ئۆستۈرۈپ بېرىمەن، ــ دېدى ئىسكەندەر ئۇلارغا قاراپ، ــ ھازىردىن باشلاپ خانزۆھرەمخان باغدا ئىشلەيدىغانلارغا تاماق ئېتىپ بەرسۇن.

ئىش ھەققىنىڭ ئۆستۈرۈلگەنلىكىنى ئاڭلىغان مۇستاپانىڭ كۆڭلى پاللىدە يورۇپ كەتتى. ئۇ بارلىق كۆڭۈل غەشلىكلىرىنى بىردەملىك ئۇنتۇغانىدەك بولدى. ئەمما، ئۇنتۇش ئۇنداق ئاسان ئەمەس ئىدى. ئۇنتۇپ كېتەي دەپمۇ ئۇنتۇغلى بولمايتتى. مۇستاپا يىراقلاپ كېتىۋاتقان ئىسكەندەرنىڭ ئارقىسىدىن ئاغزىنى ئاچقان پېتى بىرھازاغىچە ھاڭۋېقىپ قاراپ قالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى.

شۇ كۈندىن باشلاپ خانزۆھرە ئۆيىدە «ئاشپەز» بولۇپ قالدى. مۇستاپا يەنە ئىلگىرىكىدەك ئالما، نەشپۈت ئۇرۇش ئىشىنى قىلدى. ئەمما، ھېلىقى كۈندىكى شەرمەندىچىلىك ئۇنىڭ كۆڭلىدىن بىر مىنۇتمۇ كۆتۈرۈلمىدى. ئىچ - ئىچىدىن ئۆرلەپ چىققان كۈندەشلىك ئازابى ئۇنىڭ ئاجىز يۈرىكىنى گويا مۇشۇك تاتىلىغاندەك ئېچىشتۇراتتى. لېكىن، ئىسكەندەردىن ئىنتىقام ئېلىش، ھېچبولمىغاندا بىرنەچچە ئېغىز گەپ بىلەن بولسىمۇ قورساق كۆپۈكنى چىقىرىۋېلىش ئۇنىڭ قولىدىن كەلمەيتتى. كۆز ئالدىدىكى سارغايغان يىپراقلار ئارىسىدا خۇددى خانزۆھرەنىڭ تولغان كۆكسىدەك ساڭگىلاپ تۇرغان ئالمىلار، سارغىيىپ پىشقان نەشپۈتلەر، ئىشقىلىپ ھەممە نەرسە ئۇنى كۆزگە ئىلماي

مەسخىرە قىلىۋاتقانىدەك تۇيۇلاتتى. ھېلىقى ئىشتىن كېيىن ئۇنىڭ كۆڭلى چۈشۈن يېۋالغانىدەك ھەمىشە غەشلا تۇرىدىغان بولۇپ قالدى. شۇڭا، باغدا ئىش قىلغان ۋاقتىدا ئۇنى - بۇنى باھانە قىلىپ ئۆيگە كېلىپ تۇراتتى. ئۇ مۇشۇ ئۇسۇل ئارقىلىق خانزۆھرەنى نازارەت قىلماقتا ئىدى. شۇنداق قىلسىلا كۆڭلى ئارام تېپىپ قالغانىدەك بولاتتى.

بىر كۈنى مۇستاپا ھېلىقى ئۆينىڭ غەرب بۇرجىكىگە تۇغرا كېلىدىغان تولمۇ ئېگىز ئۆسكەن بىر تۈپ نەشپۈت دەرىخىنىڭ ئۈستىدە ئىدى. ئىككى بالىسى نەشپۈت دەرىخى تۈۋىدە ئويناپ ئولتۇراتتى. مۇستاپانىڭ كۆزلىرى ئىختىيارسىز ئۆي تەرەپكە ئاغدۇرۇلدى. ئۆيگە سايە تاشلاپ تۇرغان شالاڭ تال بارىگىنىڭ ئاراچلىرىدىن غەل - پال كۆرۈنگەن غەلىتە بىر مەنزىرىدىن مۇستاپانىڭ كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ، بېشى خۇددى يەر چۆرگۈلىگەندەك پىرقىراپ كەتتى. پاكار سوقما تاملىق ھويلىدىكى كىچىككىنە سۇپا ئۈستىدە ئىسكەندەر بىلەن خانزۆھرە گويا بىر تەن، بىر جان بولۇپ چىرمىشىپ كەتكەندى.

بىر ئەر ئۇچۇن ئۆزىنىڭ ھالال نىكاھلاپ ئالغان خوتۇنىنىڭ كۆز ئالدىدىلا قىلغان شەرمەندىچىلىكىنى كۆرۈشتىنمۇ ئارتۇق ئازاب بولماس جاھاندا. چىدىغۇسىز خورلۇق ھېس قىلغان مۇستاپانىڭ بېشى پىرقىراپ نەشپۈت دەرىخىدىن يىقىلىپ چۈشكىلى تاس قالدى. ئۇ ئېسىنى يىغىپ دەرەخىتىن چۈشۈپ ئۆيگە كىرگەندە ئىسكەندەرنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمىدى.

— يەنە نېمە ئىش قىلدىڭ رەسۋا!— دېدى مۇستاپا غەزەپ بىلەن خانزۆھرەگە قاراپ.

— نېمە قىپتىمەن؟!— خانزۆھرە مۇستاپادىنمۇ بەكرەك توۋلىدى.

— مېنى تەكسى قىلىپ ياتساڭ بولامتى؟ سەن ئىسكەندەر بىلەن..... مەن ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم.....

— كۆرسەڭ نېمە بوپتۇ، بىر قېتىم شۇنداق قىلغانغا.....

ئۇ خانزۆھرەنىڭ بۇنداق دېيىشىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپمۇ باقمىغانىدى. ئۇ غەزەپ ئۇچقۇنلىرى چاچراپ تۇرغان كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ خانزۆھرەگە سىنتەك قادالدى. لېكىن، خانزۆھرە ھېچ ئىش بولمىغاندەك

خىيالىي بىر ھالەتتە مۇستاپاغا قاراپ تۇراتتى. چۈنكى، ئۇ ئالدىنقى قېتىملىق ئىشتىن كېيىن مۇستاپانىڭ تومۇرىنى تۇتۇۋالغان، ئۆزىنى ھېچنېمە قىلالمايدىغانلىقىنى پەملەپ يەتكەنىدى.

مۇستاپا كۆز ئالدىدىكى خوتۇنىنىڭ خانزۆھرە ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەي قالدى. ئۇ بىرھازاغىچە گەپمۇ قىلالمىدى. پۈت - قوللىرى توختىماي تىتىرەيتتى. چوڭ ئېچىلغان ئەلەملىك كۆزلىرىدىن دۇمىلاپ چىققان ئىككىي تامچە ياش تاتارغان مەڭزىدە قېتىپ قالغانىدى. ھېچنېمىنى چۈشەنمىگەن ئىككى سەبىي بالا كۆزلىرىنى مۆلدۈرلەتكىنىچە بىردە دادىسىغا، بىردە ئانىسىغا قاراپ تۇرۇشاتتى. مۇستاپا خانزۆھرەنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك ئۇن - تىنسىز بىرھازا قاراپ تۇرغاندىن كېيىن:

— پەقەت چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى. ماڭ، كېتىمىز بۇ يەردىن! — دېدى.

— نېمىشقا كېتەتتۇق، بىز پۇل تاپقىلى كەلگەن، — دېدى خانزۆھرە.

— سەن پۇلنى شۇنداق تاپامتىڭ؟

— قانداق تاپسام ئۆزۈمنىڭ ئىشى.

— ماڭ، بۇ يەردىن ھازىرلا كېتىمىز!

— ئۆزۈڭ كەت، مەن پۇل تېپىپ كېتىمەن. يەنە ئاشۇ بوران ئۇچۇپ تۇرىدىغان ئۆيۈڭگە قاراپ ئولتۇرىمەنما؟

مۇستاپا بىر ياخشى خوتۇنىنىڭ تۇيۇقسىز، تۇيۇقسىز بولغانىدىمۇ بۇنچە تېز ئۆزگىرىپ كېتىشىنى پەقەت ئەقلىگە سىغدۇرالمىدى. ئۇ بۇنداق بولارنىي ھەرگىزمۇ ئويلىمىغانىدى. خانزۆھرەنىڭ بۇگۈن ئۆزىنى «سەن» لەپ گەپ قىلىشلىرىدىن، قاتتىق مۇئامىلىسىدىن ھەممىنى چۈشەنگەن مۇستاپا جىم بولۇپ قالدى. ئۇ ئەمدى گەپ قىلىشنىڭ قىلچە ئورنى قالمىغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلغانىدى. ئۇ ئوغلىنىڭ بۇدرۇققىنە قولىنى ئاۋايلاپ تۇتتى- دە، «يۈر ئوغلۇم، بىز كېتىمىز» دېگىنىچە ئۇنى يېتىلەپ ئۆيدىن ئىتتىك چىقىپ كەتتى.

كۆكلى ئازار يېگەن، ئەرلىك غۇرۇرى، ئىنسانىي ۋىجدانى خورلانغان

مۇستاپا ئېغىرلاشقان قەدەملىرىنى تەستە يۆتكەپ دەريا بويىغا كەلدى. ئۆز ۋاقتىدا كۆڭۈللەرگە خۇشاللىق ئاتا قىلىدىغان ئاجايىپ گۈزەللىكى بىلەن مۇستاپانى بەخت بۆشۈكىدە ئەللەيلىتىپ، شادلىق ھۆزۈرىغا چۆمدۈرۈپ يولغا سالغان ئانا دەريا شۇمشىيىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇ يەر، بۇ يەردىكى ئازگاللارغا يىغلىپ قالغان سۇدىن باشقا كۆزگە چېلىققۇدەك ھېچ نەرسە يوق ئىدى.

مۇستاپا ئۇغلىنى يېتىلەپ مەھەللە دوقمۇشىغا كەلگەندە، شاپاق دوپپىسىنى بېشىنىڭ سول يېنىغا سىڭايان قىلىپ كىيىۋالغان قاسىم ئۇچراپ قالدى. يىگىرمە بەش ياشلار چامىسىدىكى قارامتۇل، دىققاق بولغانىنىڭ ئۈستىگە ئۈستىخانلىق، ۋۇجۇدىدىن كۈچ - قۇۋۋەت ئۇرغۇپ تۇرىدىغان بۇ يىگىتنى كىشىلەر «قاسىم شاڭخەي» دەپ ئاتىشاتتى. ئۇ ئىچكىرى ئۆلكىلەرگە بېرىپ ئانچە - مۇنچە تىجارەت قىلىپ كەلگەنىدى. ئۇ ئىچكىرىدىن قايتىپ كەلگەندىن بېرى، مەھەللىدە قاسىاپلىق قىلىۋاتاتتى. ئوڭ يېنىغا ئېسىۋالغان، ئادەم كۆرسە تېنى شۇركۈنىدىغان ئۆزۈن قاسساپ پىچقى ھەمىشە تىزىدا پۇلاڭشىپ تۇراتتى.

— نەدىن كېلىشىڭلار مۇستاپا؟— دېدى قاسىم مۇستاپانىڭ سولغۇن چىرايىغا قاراپ،— مىجەزىڭلار يوقمۇ نېمە؟ ئۇزاق يىل كېسەل تارتقان ئادەمدەك سارغىيىپ كېتىپسىلەر.

— ئۇ..... ئۇ قاتتىكى باغدىن،— مۇستاپا دەريانىڭ ئۇ قېتىدا كۆرۈنگەن قويۇق دەرەخلىك تەرەپنى كۆرسەتتى.

— ۋۇي، كۆزلىرىڭلار بەقەمدەك قىزىرىپ كېتىپتىغۇ، خوتۇنۇڭلار ئۇردىمۇ يە؟

مۇستاپا جاۋاب بېرىشنىڭ ئورنىغا يەرگە قارىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى يىغدىن قىزىرىپ كەتكەنىدى. بەدىنى يېنىك تىترەۋاتاتتى. ئۇ ئۆزىنى تۇتالماي خىتىلداپ يىغلىۋەتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى چىرماپ تۇرغان دەرد - ھەسرىتى كۆزلىرىدىن پارتلاپ چىقماقتا ئىدى.

— ھەي، ئوغۇل بالا دېگەنمۇ يىغلامدۇ؟— دېدى قاسىم رەللە بولۇپ،— سىلىنى بىر كىم بوزەك قىلدىما؟ قېنى يىغلىماي دەڭلا.

مۇستاپا بولغان ئىشنى قىسقىچە سۆزلەپ بېرىۋىدى، قاسىم گويا

چوغقا دەسسۇالغاندەك ئورنىدا تىپىرلاپ تۇرالماي قالدى. ئۇنىڭ بازغاندەك مۇشتۇملىرى چىڭ تۇگۈلۈپ قانلىرى بېشىغا تەپمەكتە ئىدى.

ــ ھۇ، ئاناڭنى ھەزىلەك، ــ قاسىم چىشلىرىنى غۇچۇرلاتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ مۇستاپانى تىللىغىنىنى ياكى ئىسكەندەرنى تىللىغىنىنى ئىلغا قىلغىلى بولمايتتى. ئۇ مۇستاپاغا بىرھازا قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، ــ ھەي، نەرىڭ ئوغۇل بالا سېنىڭ؟ ئۆز خوتۇنىغمۇ ئۆزى ئىگە بولالمىغان، ھەي..... قورسىقىنى بۆسۈۋەتسەڭ بولامدۇ ئۇنداق قېرى ئېشەكـ ـنىڭ! ــ دېدى چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، مۇستاپا لام ـ جىم دېيەلمەي شۇمشىيىپ تۇردى. قاسىمنىڭ ئالدىدا بىچارىلەرچە يەرگە قاراپ تۇرغان مۇستاپاغا شۇنداق ئۆچلۈكى تۇتتىكى، شۇ تاپتا چاينىاپ پۇركۈۋەتسىمۇ ئازلىق قىلىدىغاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى.

ــ بوپتۇ..... سېنىڭ يارىلىشىڭ مۇشۇنچىلىك بولغاندىكىن، ــ دېدى قاسىم مۇستاپاغا زەردە بىلەن قاراپ، ــ ماۋۇ بىر نېمەگىنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ قارىغۇ چۈشكىچە بىزنىڭ ئۆيگە بار! ــ ئۇ شۇنداق دېگەچ مۇستاپانىڭ بالىسىغا قارىدى.

مۇستاپا قاسىمنىڭ ئۆيگە يېتىپ كەلگەندە قاسىم ئۆيگە مەھەللىنىڭ تەنتەك، ئالقاناتلىرىدىن بەش ـ ئالتىنى يىغىپ مۇستاپانى ساقلاپ ئولتۇراتتى. ئۇلار قاسىمنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى، مۇستاپانىڭ يول باشلىشى بىلەن ئېشەك ھارۋىسىغا ئولتۇرۇپ ئىسكەندەرنىڭ بېغىغا قاراپ يول ئالدى.

كېچە، ئەتراپ جىمجىت، پەقەت ئېشەكنىڭ توكۇرلاپ ماڭغان ئاۋازىلا كېچە جىمجىتلىقىنى بۇزاتتى. بۇلۇتلۇق ئاسماندا ئانىدا ـ سانىدا كۆرۈنۈپ تۇرغان شالاڭ يۇلتۇزلار خىرە نۇر چاچاتتى. يىگىتلەر گويا كېچە جىمجىتلىقىنى بۇزغۇسى كەلمىگەندەك چوڭقۇر خىيالغا پاتقان ھارۋىدا تىپتىنچ ئولتۇرۇشاتتى. شۇ تاپتا ئۇلار كۆز ئالدىدا قىلماقچى بولغان ئىشلىرى توغرىسىدا كۆڭلىدە چوت سوقۇۋاتاتتى.

دەريا بويىغا كەلگەندە ئۇلار ھارۋىدىن چۈشتى. دەريادىن پىيادە ئۆتتى. دەريادىن چىقىپ باغنىڭ يېنىغا كەلگەندە ئېشەكنى باغنىڭ قاشاسىدىكى بىر تۈپ دوڭغاق جىگدىگە باغلاپ قويدى. ئۇلار باغنىڭ

چىتلاق تېمىدىن ئۆتۈپ مۇستاپاغا ئەگىشىپ، خۇددى ئوغرىنىڭ پېيىگە چۈشكەن رازۋېدكىچىلاردەك تۇيۇق چىقارماي پەم بىلەن ماڭدى.

— مۇشۇ ئۆيمۇ، — دېدى مۇستاپا پەس ئاۋازدا قاراڭغۇدا زومچەكتەك كۆرۈنگەن ئۆينى كۆرسىتىپ، ھەممەيلەن ئورۇنلىرىدا چىپپىدە توختاشتى. قاسىم ئاستاغىنا مېڭىپ ئۆينىڭ كەينىدىكى كىچىك دېرىزىنىڭ تۈۋىگە كەلدى. ئۇ دېرىزىگە قۇلىقىنى يېقىپ بىر پەس تۇردى. ئۆي ئىچىدىن ئەر - ئايالنىڭ كۈسۈرلاشقان ئاۋازى، ئايالنىڭ نازلىق كۈلكىسى ئاڭلاندى. قاسىمنىڭ ۋۇجۇدى غەزەپتىن تىترىدى. مۇشتۇملىرى ئىختىيارسىز تۈگۈلۈپ كەتتى.

— مۇستاپا، سېنىڭ دېگىنىڭ تۇغرا ئىكەن. ئۇلار ئۆيدە بارىكەن، — دېدى قاسىم ئاستا يېنىپ كېلىپ پەس ئاۋازدا، — ھازىرلا كىرەيلى، جۇرئەتلىك بولۇڭلار باللار.

قاسىم ئالدىدا ماڭدى. يىگىتلەر قويۇنلىرىغا تىقىۋالغان كالتەكلىرىنى سىلاشتۇرۇپ قويۇپ قاسىمغا ئەگەشتى. قاسىم پاكار ھويلىنىڭ سالاسۇنلۇق ئىشكىنى ئاستا ئىتتەردى. ئىشك ئىچىدىن تاقاقلىق ئىدى. يىگىتلەر قاسىمغا ئەگىشىپ مايمۇندەك چاققان ھەرىكەت بىلەن تامدىن ئارتىلىپ ھويلىغا چۈشتى. ئۆينىڭ ئىشكىمۇ ئىچىدىن تاقاقلىق ئىدى. قاسىم كەينىگە يېنىپ، يۈگۈرۈپ كېلىپ ئىشكىنى غەزەپ بىلەن تەپتى. قاتتىق تېپىك زەربىسىدىن ئىشك تاراقلاپ ئېچىلىپ كەتتى.

— كىم؟.....

ئەر كىشىنىڭ قورقۇنچتىن تىترەپ چىققان ئاۋازى ئاڭلاندى. لېكىن، ئۇنىڭ سوئالى جاۋابسىز قالدى. ئۆيگە ئوقتەك ئېتىلىپ كىرگەن قاسىم يانچۇقىغا سېلىۋالغان قول چىراغنى يانداۋردى. ئۇ ئاچچىقى بىلەن:

— ئۆينىڭ توكىنى ياق! — دەپ ۋارقىرىدى.

مۇستاپا تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن ئىشىك يېنىدىكى يېپىنى تارتتى. ئېلېكتىر چىراغ ئۆي ئىچىنى يورۇتتى. يوغان قورساق، گەۋدىلىك ئىسكەندەر ئۆڭسۈلى ئۆچكەن ھالدا كۆرپە ئۈستىدە تىزلىنىپ

ئولتۇراتتى. خانزۆهره ئۇنىڭ كەينىده يۈزىنى ئالقانلىرى بىلەن توسۇۋېلىپ، جاقىلداپ تىترەپ ئولتۇراتتى. ئۇلار يېرىم يالىڭاچ ئىدى. تۇرۇلۇپ قالغان يوتقان ئۇلارنىڭ كەينىده قېيسىيىپ تۇراتتى. مۇستاپانىڭ كىچىك قىزى ئۆينىڭ بىر بۇلۇڭىدا ئالەمدىن بىخەۋەر ھالدا پۇشۇلداپ ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە بىر كالته چاپان يېپىقلىق تۇراتتى. ھېلىقى ئىشنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ تۇرۇپمۇ ھېچنېمە قىلالمىغان مۇستاپانىڭ بۇنداق تۇيۇقسىز ئادەم باشلاپ كىلىشى ئۇلارنىڭ خىيالىغمۇ كىرىپ چىقمىغانىدى.

ــ سى..... سىلەر نېمە قىلماقچى؟ــ ئىسكەندەر تەستە زۇۋانغا كەلدى. «چاڭ» قىلىپ تەگكەن تەستەك زەربىسىدىن ئىسكەندەر «ۋايجان!» دېگىنىچە كەينىگە سەنتۇرۇلۇپ كەتتى. ئاڭغۇچە قاسىمنىڭ چاققان پۇتلىرى ئىسكەندەرنىڭ قورساق، بېقىنلىرىنى بىرنەچچىنى پېتىقلىۋەتتى. تەستەك، تېپىك خانزۆهرەنمۇ ئايىاپ قويمىدى. ئۆي ئىچىنى قىقاس ـ چۇقان بىر ئالدى. مۇستاپانىڭ خوتۇنىغا ئىچى ئاغرىپ «خانزۆهرەنى ئۇرماڭلار» دېۋىدى، قاسىم ئۇنىڭغا ئوت چاچراپ تۇرغان كۆزلىرىده غەزەپ بىلەن ئالايدى. ئۇ ئىتتىك بېرىپ، قىيا ـ چىيادىن چۆچۈپ ئويغىنىپ قىرقىراپ يىغلاۋاتقان قىزىنى قۇچىقىغا ئېلىۋالدى. شۇ ئەسنادا قولىدا كالتەك كۆتۈرۈۋالغان بىر ئادەم ئۆيگە ئوقتەك ئېتىلىپ كىردى، كىردى ـ يۇ، ئۆيدىكى مەنزىرىنى كۆرۈپ داڭقېتىپ تۇرۇپ قالدى. بۇ ئادەم ئىسكەندەرنىڭ ئەلەملىك ۋارقىرىغىنىنى ئاڭلاپ چالا ئويقۇدا يۈگۈرۈپ كىرگەن، باغقا قارايدىغان ئادەم ئىدى.

ــ شوينا قېنى؟ــ دەپ ۋارقىردى قاسىم.

ــ مانا، ــ دەپ يانچۇقىدىن شوينىنى چىقاردى بىر يىگىت. ئۇلارنىڭ تەييارلىقى پۈختا ئىدى. قاسىم ئۇزۇن پىچقىنى غلاپتىن چىقىرىۋىدى، پىچاق چىراغ يورۇقىدا يالت ـ يۇلت قىلىپ چاقناپ كەتتى. بۇنى كۆرگەن ئىسكەندەر بىلەن خانزۆهرەنىڭ يۈرىكى «جىغ» قىلىپ قالدى. قاسىم ئۆتكۈر پىچاق بىلەن شوينىنى شارتتىده كېسىپ ئىككى قىلدى. ئۇ قوي ـ كالىلارنىڭ پۇت ـ قولىنى چۈشەپ كۆنۈپ

كەتكەن ئەپچىل قوللىرىنى تېز - تېز ھەركەتلەندۈرۈپ ئىسكەندەر بىلەن خانزۆھرەنىڭ قوللىرىنى كەينىگە قىلىپ باغلىۋەتتى.

— ھەي، قېرى ئېشەك، سېنىڭ خوتۇن - بالىلىرىڭ يوقمۇ؟— دەپ سورىدى قاسىم بىگنىڭ بارمىقىنى ئىسكەندەرنىڭ كۆزلىرىگە تىقىۋەتكۈدەك چىنەپ.

— با..... بار،— ئىسكەندەر دۈدۈقلاپ جاۋاب بەردى. شۇ تاپتا ئۇ دەھشەتلىك، تولىمۇ قورقۇنچلۇق بىر چۈش كۆرۈۋاتقاندەك تۇيغۇدا ئىدى. ئۇنىڭ بۇ قاباھەتلىك چۈشتىن بىر سىلكىنىپلا ئويغىنىپ كەتكۈسى كېلەتتى. لېكىن، بۇ چۈش ئەمەس ئىدى.

— ئۇلار قەيەردە؟— قاسىم سوئالىنى داۋاملاشتۇردى.

— شەھەردىكى ئۆيدە.

— ئۆيۈڭ شەھەردىمۇ؟

— شۇنداق، بۇ يەردىن سەكسەن مىڭ يەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىلىقتىكى سېتىۋېلىپ باغ يېتىشتۇرگەنىدىم.

— ئەسلىي خوتۇنۇڭ بۇ يەردە بولمىغاچقا سۈيدۈك پۈراپ يۇرۈپتىكەنسەن - دە، قېرى ھاڭگا.

— شۇ..... شۇ بىر قېتىم پوق يەپ ساپتىمەن.

— ھىم، پوقنىڭ يوغىنىنى ئەمدى يەيسەن، سېنى مۇشۇ تۇرقۇڭ بىلەن خوتۇن - بالىلىرىڭنىڭ ئالدىغا ھەيدەپ بارىمەن!

— خۇدا ھەققى، ئۇنداق قىلماڭلار، مېنىڭ قۇدا - باجىلىرىم بار، نى ئات، نى نومۇس، مېنى ئۆلتۈرۈۋەتسەڭلارمۇ مەيلى، ئۇ يەرگە ئاپارماڭلار..... ھۇ..... ھۇ..... ھۇ.....

ئىسكەندەر ئىچ - ئىچىدىن بۇقۇلداپ يىغلىدى. كۆزلىرىدىن يامغۇردەك تۆكۈلۈۋاتقان ياشلار تاياق زەربىسىدىن ھۇررەك - ھۇررەك ئىشىشىپ چىققان يۈزلىرىنى چىلىق - چىلىق ھۆل قىلىۋەتتى. ئۇ مۇستاپانىڭ يۈرىكىنى يىغلاتقانىدى، ئەمدى ئۆزى يىغلاۋاتىدۇ. جاھان شۇنداق. بىرى كۈلسە، بىرى يىغلايدۇ، بىرى شادلانسا، بىرى قايغۇرىدۇ.

— بولدى، بىشىم خوتۇنىدەك يىغلاۋەرمە،— دېدى قاسىم بىر

پەس جىمجىتلىقتىن كېيىن، ــ خوتۇن ـ بالىلىرىڭنىڭ يېنىغىمۇ ئاپارمايلى، بىز بىلەن ماڭ. سېنى ئۆزىمىز بىر تەرەپ قىلىمىز.

ــ مېنى نەگە ئاپىرىسىلەر؟ نېمە دېسەڭلار شۇنى قىلاي.....

قاسىمنىڭ غىلاپىتىن شارت قىلىپ سۇغۇرۇلغان ئۆتكۈر پىچىقى ئىسكەندەرنىڭ زادىلا تىرەلدى. ئۇنىڭسىزمۇ نومۇس كۈچىدىن جېنى ھەلقۇمىغا كېلىپ قالغان ئىسكەندەر كىيىملىرىمنى ئېلىۋالاي دېيىشكىمۇ ئۇلگۈرمەي سەنتۈرۈلۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ، بۇ قورقۇمسىز، قارام يىگىتلەرنىڭ ئالدىغا چۈشۈپ مېڭىشقا مەجبۇر بولدى.

ئۇلار باغدىن چىقىپ، باغلاقلىق ئېشەكنى يېشىپ كېلىش ئۈچۈن مېڭىۋىدى، خېلىدىن بېرى ئېغىر پۇشۇلداپ تۇرغان ئېشەك يىگىتلەرنىڭ ئىشىنى جاھانغا جاكارلىماقچى بولغاندەك چاڭ كەلتۈرۈپ ھاڭرىۋەتتى. ئېشەكنىڭ كۈچلۈك ئاۋازى تىمتاس كېچە قوينىنى يېرىپ ئۆتۈپ يىراق - يىراقلاردا ئەكس سادا ياڭراتتى.

ــ بۇ جۇنۇپلارنى سۇغا پىشىپ پاكلاندۇرۇپ ئاپىرايلى، ــ دېدى يىگىتلەردىن بىرى دەريانىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئويمانغا يىغىلىپ قالغان سۇ بويىغا كەلگەندە، ــ بولمىسا بىزنىمۇ نەس باسمىسۇن.

ــ شۇنداق قىلايلى.

ــ بۇزۇقچىلىق قىلغانغا تويغۇزايلى.

ئېشەك بىر خىل رىتىمدا توكۇرلاپ ماڭماقتا ئىدى. كۈز پەسلىنىڭ ئىزغىرىن شامىلى يۈزنى سىيپايتتى. غول قورۇغىدەك كېچە سوغۇقى بارغانسېرى كۈچەيمەكتە ئىدى. زىمىستان قىشتا كاچكۇلغا چۈشۈپ كەتكەن ئۆچكىدەك جاقىلداپ تىترەۋاتقان ئىسكەندەر بىلەن خانزۆھرە چىشلىرىنى كاسىلداتقىنىچە ئېشەك ھارۋىسىنىڭ ئالدىدا سوكۇلداپ ماڭماقتا. ئۇلارنىڭ تېز ـ تېز قەدەم ئېلىشلىرىدىن توختىماي لىكىلداپ تۇرغان كاسىلىرى خىرە ئاي يورۇقىدا خۇددى تازا ئوخشاپ چۈشكەن يوغان كاۋىنىڭ بۇرنىنى ئەسلىتەتتى.....

.....

چاشكا ۋاقتى. يىراققا سوزۇلغان قۇم بارخانلىرى كەينىدىن ئېرەڭسىزلىك بىلەن كۆتۈرۈلگەن كۈز قۇياشى سوغۇق نۇر تارىتاتتى.

كېچىدىن بېرى كۆز يۇممىغان ياشلار كەنت قورۇسى ئىچىدە تالاش - تارتىش قىلماقتا ئىدى.

— خەلقئالەم ئالدىدا رەسۋا قىلايلى بۇ شەرمەندىلەرنى، — دېدى ياشلاردىن بىرى ئۇنلۈك ئاۋازدا.

— ياق، — دېدى قاسىم ئەترapتىكىلەرگە قاراپ، — كۆپ ئادەم بىلىپ كەتمىسۇن، مۇستاپانىڭ ئىناۋىتىنى ساقلىمىساقمۇ بولماس، بۇ ئىشنى يەڭ ئىچىدە بىر تەرەپ قىلايلى.

— ھېچبولمىغاندا كەنت باشلىقىنى چاقىرىپ كېلەيلى.

— ئەنە، كەنت باشلىقى كېلىۋاتىدۇ، — دېدى بىرەيلەن يىراقتىن كېلىۋاتقان بىرسىنى كۆرسىتىپ، — يولىمىز قىسقىرايدىغان بولدى.

كەنت باشلىقى كەنت قورۇسىغا يېغىلىۋالغان ياشلارنى كۆرۈپ ھەيران قالدى. توۋا، بۇگۈن كەنتتە يېغىن يوق ئىدىغۇ، بىرەر يېغىن ئاچار بولساق رادىيودا كانىيىمىز يىرتىلغۇچە توۋلاپ، ئائىلىمۇ ئائىلە سوكۇلداپ يۇرۇپمۇ چۈش - پېشىنگىچە بۇ قۇلاق كەستىلەرنىڭ بەزىلىرىنى ئەكەلگىلىمۇ بولمايتتى، بۈگۈن ئەجەب..... دېگەنلەرنى ئويلىغان كەنت باشلىقى بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ ئۇلارنىڭ قېشىغا كەلدى ۋە:

— نېمە ئىش بولدى؟ — دەپ سورىدى ھەيرانلىق ئىچىدە، — ئەتىگەندىلا بۇ يەرگە يېغىلىۋاپسىلەرغۇ؟

— كېچىدىن قاسىم شائېخەي قاتارلىق بالىلار..... — دېدى كەنت قورۇسىنى باقىدىغان كەكە ساقاللىق قېرى ئادەم. ئۇنىڭ گېپىنى تۈگەپ بولغۇچە قاسىم گەپ قوشتى:

— قۇتۇرغان بۇقىدىن بىرنى تۇتۇۋېلىپ ئىشخانىغا سولاپ قويدۇق، ئىنەكمۇ بىللە بار تېخى.....

— كۆرسىڭىز ھەيران قالمسىز.

— قېنى، ئىشخانىغا كىرىپ كۆرۈپ باقمامسىز؟

كەنت باشلىقى نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى بىلىشكە ئالدىرىغانىدەك ئىتتىنىڭ مېڭىپ ئىشىك ئالدىغا كەلدى. بىرەيلەن ئىشكىنىڭ قۇلۇپىنى ئاچتى. كەنت باشلىقى راستتىنلا بۇقا بولسا يۇلقۇنۇپ كېلىپ

ئۇسۇۋەتمىسۇن دېگەننى ئويلاپ، ئىشكنى قىيا ئاچتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ھەيرانلىقتىن چەكچىيىپ كەتتى.

— قايسىڭلارنىڭ ئىشى بۇ؟— دېدى ئۇ ئىتتىك كەينىگە ئۆرۈلۈپ.

— مانا بىزنىڭ ئىشىمىز،— دېدى قاسىم كەنت باشلىقىنىڭ ئالدىغا كېلىپ،— بۇ ئىشنى بىز قىلدۇق.

— بۇ قىلغىنىڭلار بولماپتۇ ئۇكام،— دېدى كەنت باشلىقى نارازى بولۇپ.

— قېنى ئېيتىپ بېقىڭە، نېمىسى بولماپتۇ؟

— ئۇكام،— دېدى كەنت باشلىقى قاسىمنىڭ مۇرىسىدىن تۇتۇپ،— ھەرقانداق ئىش بولسا گەپ - سۆز بىلەن بولسۇن، ئاۋۋال ئۇلارنى يېشۋېتىڭلار.

قاسىم ئاستا بېرىپ ئۇلارنىڭ قولىنى يېشىۋەتتى. ئىنچىكە شوينا ئۇلارنىڭ قوللىرىغا مەھكەم پېتىپ ئىز چىقىرىۋەتكەنىدى. قان يۇرۇشمىگەن قوللار كۆمۈردەك قارىيىپ كەتكەنىدى.

— بۇ ئىشلار قانۇنسىز سولاپ قويۇش جىنايىتى بولىدۇ ئۇكام،— دېدى كەنت باشلىقى بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى قىسقىچە ئاڭلىغاندىن كېيىن قاسىمغا قاراپ،— شۇڭا، مەن بۇ ئىشنى تەشكىلگە مەلۇم قىلىمەن.

كەنت باشلىقىنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلىغان ئىسكەندەرنىڭ تېنى جۇغۇلداپ كەتتى. قاسىمنىڭمۇ چىرايى ئاچچىقتىن قارىداپ كەتكەنىدى. ئۇ يالتىراپ تۇرغان پىچقىنى سۇغۇرۇۋېلا كەنت باشلىقىنىڭ ئالدىدىكى ئۈستەلگە «غاس» قىلىپ سانجىدى. ئۈستەل چاراسلاپ لىڭشىپ كەتتى. پىچاق گويا كەنت باشلىقىنىڭ يۈرىكىگە سانجىلغاندەك پۈتۈن بەدىنى جۇغۇلداپ كەينىگە داجىدى.

— نېمە جىنايەتكەن ئۇ؟— دېدى قاسىم ۋارقىراپ،— خەقنىڭ خوتۇنىنى كۆزىگە كۆرسىتىپ تۇرۇپ جايلىسا جىنايەت بولماي، بىزنىڭ ئىشىمىز جىنايەت بولامدىكىنە؟ قېنى كىم بىر يەرگە بېرىپ مەلۇم قىلىمەن دەيدىكەن ئۇچەي - باغرىنى چۈۋۈپ تاشلايمەن!

كەنت باشلىقى قاسىمنىڭ مىجەزىنى ئوبدان بىلەتتى. قاسىم

مىجەزى چۈس، قارام، قورقۇمسىز بولغىنى بىلەن ئورۇنلۇق سۆزلەيتتى. ناھەققە پەقەت چىدىمايتتى. ياماندىن قورقمايتتى. ئىدىيەسىدىن ئۆتمىگەن مەسىلىلەردە يۇز - خاتىر قىلمايتتى. شۇڭا، بۇ يەردىكىلەر ئۇنىڭدىن ئەيمىنەتتى. بۇ قېتىممۇ كەنت باشلىقى ئۇنىڭغا يول قويۇشقا مەجبۇر بولدى. ئۇ بىرھازا جىم تۇرغاندىن كېيىن قاسىمغا قاراپ:

— سىلەر بۇ ئىشنى قانداق بىر تەرەپ قىلماقچى ئۇكام؟

— مۇستاپا پۇلنى دەپ خورلاندى، ئازابلاندى، غۇرۇرى يەرگە ئۇرۇلدى. شۇڭا، بۇ ئادەم تېگىشلىك بەدەل تۆلىشى، مۇستاپاغا روھىي تۆلەم بېرىشى كېرەك!

بىرنەچچە كۈندىن كېيىن قاسىم باش بولۇپ مۇستاپاغا ئۈچ مىڭ يۈەنگە سورتلۇق سۇت كالىسىدىن بىرنى ئېلىپ بەردى. ئارىدىن ئۇزاق ئۆتمەي مەھەللە باشلىقى مۇستاپانىڭ ئىككى مىڭ يۈەن پۇلنى قەرز ئېلىۋالدى.....

ھەش - پەش دېگۈچە بىر يىل ئۆتۈپ كەتتى. نۇرغۇن - نۇرغۇن چوڭ ئىشلارمۇ ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ كىشىلەرنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكىنىگە ئوخشاش بۇ ئىشمۇ ئۇنتۇلۇپ كەتتى.

بىر كۈنى يۇز بەرگەن بىر قاتار ئىشلار مۇستاپانىڭ تەقدىرىنى يەنە بىر قېتىم ئۆزگەرتىۋەتتى. ئۇ مەھەللە باشلىقىنىڭ ئۆيىگە قەرز سۈيلەپ بارغانىدى. ئويلىمىغان يەردىن مەھەللە باشلىقى ئۇنىڭغا: «نېمانداق تولا پۇل دەپ كېلىۋېرىسەن، ھۆججىتىڭ بارمۇ؟ ‹ئون يىلغىچە بەرمەيمەن، يۇز يىلغىچە تانمايمەن› دېگەن گەپنى ئاڭلىغانمىدىڭ؟ مەن بەرمەيمەن دېمىدىم، تاپقاندا بېرىمەن، چىقە ئۆيدىن» دەپ قوپال تەگدى.

شۇ كۈنى كەنتته يىغىن ئېچىلدى. مۇستاپالار يىغىندىن تارقىغاندا ئالەمنى زۇلمەت قاراڭغۇسى قاپلىغانىدى. ئۇلار ئۆيگە كېلىپ بالىلىرىنى جايلاشتۇرۇپ ياتقۇزۇپ بولغاندىن كېيىن خانزۆھرە چىراغنى كۆتۈرۈپ قوتانغا كىردى. ئۇ قوتانغا كىرىپلا قاتتىق ۋارقىرىۋەتتى:

— مۇستاپا..... كالا.....

— كالىغا نېمە بوپتۇ؟— مۇستاپا ھالسىزلانغان گەۋدىسىنى تەستە

كۆتۈرۈپ قوتانغا يۈگۈرۈپ كىردى.

ــ كا..... كالىغا نېمە بوپتۇ؟

ــ ئۇ.....

مۇستاپا خوتۇنىنىڭ قولىدىكى جىنچىراغنى يۇلۇپ ئالدى ـ دە، كالىغا سىنچىلاپ قارىدى. قارىدى ـ يۇ، روھى تېنىدىن ئاجراپ چىقىپ كەتكەندەك داڭقېتىپ تۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا قورسىقى گۈمبەزدەك ئېسىلىپ كەتكەن ئالا بەل كالا پۈتلىرىنى ئۇزۇن سوزۇپ سۈنايلىنىپ ياتاتتى. مۇستاپانىڭ قولىدىكى چىراغ يەرگە چۈشۈپ كەتتى. ئېسىنى بىلەلمەي قالغان مۇستاپا «گۈپ» قىلىپلا كالىنىڭ ئۈستىگە يىقىلدى.....

بىر كۈن ئىچىدە ئارقىمۇئارقا كەلگەن زەربىگە بەرداشلىق بېرەلمىدىمۇ مۇستاپا شۇنىڭدىن باشلاپ باشقىچىلا بىر ئادەم بولۇپ قالدى. ئۇ كەنتنىڭ ئۇزاققا سوزۇلغان توپىلىق يولىدا ئۇ ياقتىن ـ بۇياققا توختىماي ماڭاتتى. تۇرۇپ كۈلەتتى، تۇرۇپ يىغلايتتى. ئاللىكىملەرنى تىللايتتى. «ھاھ..... ھاي، مېنىڭ ئالا كالام موزايلاپتۇ» دەپ چاۋاك چالاتتى. بەزىدە «ھۇ ئوغرى، پۇلۇمنى بەر، پۇلۇمنى قاراقچى تارتىۋالدى.....» دەپ توۋلايتتى. ئۇنىڭ بۇ سۆزىنى خانزۆھرەدىن باشقا ھېچكىم چۈشەنمەيتتى. ئۇ راستتىنلا سارىڭ بولۇپ قالغانىدى.

مامۇت كاشلا

پۈتۈن ئۆمرىدە پەقەت ئاتمىش كۈنلا مەھەللە ساقچىسى بولغان، بىر قېتىملىق تەنتەكلىكى تۈپەيلىدىن ئاشۇ تەۋەررۈك ئەمەل تەختىدىن پوكىكدىلا غۇلاپ چۈشكەن مامۇت كاشىلىنىڭ يۈرىكىنىڭ بىر يەرلىرى پۈرۈلداپ ئېچىشاتتى. قانداقلا بولمىسۇن بىرەر ئەمەلگە ئېرىشىش، ئېرىشكەندىمۇ ھۆكۈمەتنىڭ تۆمۈر دەپتىرىگە مەزمۇت پۈتۈلگەن، ھېچكىم تارتىۋالالمايدىغان بىرەر خىزمەتكە ئىگە بولۇش ئارزۇسى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئوت بولۇپ ياناتتى. ھەي، ئاشۇ قىسقىغىنا خىزمەت تارىخىدا نۇرغۇن دېلولارنى پاش قىلىپ مەھەللىدە چاڭ چىقىرىۋەتكەنىدىم، دەپ ئويلايتتى ئۇ كۆڭلىدە ئۆز - ئۆزىدىن مەمنۇن بولۇپ، شۇ بويىچە ئىشلەۋەرگەن بولسام ھازىر ھېچبولمىغاندا جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسىنىڭ باشلىقى بولۇپ، ئېسىل ماشىنىلاردا بەھۇزۇر كېرىلىپ ئولتۇراتتىم ئەمەسمۇ، ھەي ئىست! ھەممىسى ئاشۇ بىر قېتىملىق تەلۇلىكمىنىڭ كاساپىتى.

مامۇت كاشلا بۈگۈنمۇ ئاشۇ شېرىن خىياللار دۇنياسى ئىچىدە ئۇزمەكتە ئىدى. ئۇ ئىشكىلىرى قىلغان پاكار سوقما تاملىق ھويلىسىنىڭ بۇرجىكىدىكى كىچىككىنە سۇپىنىڭ ئۈستىگە سېلىنغان، توپا - چاڭ دەستىدىن رەڭگىنىمۇ پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان كونا كىگىز ئۈستىدە بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇراتتى. ئۇرۇق ئېڭەكلىرىنى قاپلىغان كىرپە تىكىنىدەك قويۇق ساقاللىرى ئۇنىڭ چىرايىنى تېخىمۇ ئۆمسۈرۈن كۆرسىتەتتى. ئۇ سەل يېنىچە بولۇپ ئىشتىنىنىڭ سول يانچۇقىدىن بىر كويغا بىر گۈرجەك بېرىدىغان يەرلىك ئاچچىق موخۇركىدىن بىر چىمدىم ئېلىپ گېزىت قەغىزىگە ئوراپ قاتتىق -

قاتتىق شوراشقا باشلىدى. موخوركىنىڭ ئاچچىق ئىسى ئۇنىڭ ئۆپكىسىگە گۈپ قىلىپ ئۇرۇلغاندا چىڭقىلىپ يۆتىلىپ كەتتى. ئۇ ئېغىر خورسىنغان هالدا موخۇركا قىسقان قوللىرى بىلەن شاپاق دوپپىسىنى كەينىگە سۈرۈپ قويۇپ، سول قولىنىڭ قورايدەك بارماقلىرى بىلەن ئىنچىكە، ئۇزۇن بۇرۇتلىرىنى خۇددى «مىراسخور» فىلىمىدىكى موللاداتتەك چىمدىپ تولغىنىنچە يەنە ئاشۇ ئىلگىرىكى هايات كارتىنىلىرىنى خىيالىدىن ئۆتكۈزۈشكە باشلىدى.

ماموتنىڭ يىگىرمە بەش ياشلارغا كىرگەن مەزگىلى ئىدى. ئۇ چاغلاردا ئۇ ۋۇجۇدىدىن كۈچ - قۇۋۋەت ئۇرغۇپ، ياشلىق تۇيغۇلىرى قايقارا كۆزلىرىدە جىلۋە قىلىپ تۇرىدىغان چېچەن يىگىت ئىدى. شۇ مەزگىللەردە مەھەللە باشلىقلىرى ئۇنى مەھەللە ساقچىسى قىلىپ تەينىلىدى. بۇ چاغلار دېهقانلار تېخى داش قازانىنىڭ تامىقىدىن قۇتۇلالمىغان، ئىشلەپچىقىرىش ئەمگىكىنى ئوپچە قىلىدىغان زامانلار بولغاچقا، هەممە نەرسە كوللېكتىپ ئىگىدارچىلىقىدىن ئىبارەت بۇ مەنسەپكە ئېرىشكەندىن كېيىن ئىچ - ئىچىدىن خۇشال بولۇپ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن خىزمەتكە كىرىشىپ كەتتى. ئۇ كېچىسى ئۇخلىماي ئۆز مەھەللىسىگە تەۋە بولغانلىكى يەرلەرنىڭ هەممىسىنى ئالا قويماي چارلاپ چىقاتتى. كىشىلەرنىڭ ئۆي ئەتراپلىرى، يوللار، ئېتىز - قىرلار ئۇنىڭ دائىملىق چارلاش نىشانى ئىدى.

ئاۋغۇست ئېيىنىڭ ئاخىرلىرىدىكى كېچە هاۋاسى تولىمۇ سالقىن بولىدۇ. كەڭرى كەتكەن سەهرا قوينى كىشىگە ئاجايىپ ئارامبەخش تۇيغۇسى ئاتا قىلىدۇ. قويۇق جىگدىلىكلەر ئارىسىدىن ئۇزۇلمەي كېلىۋاتقان تومۇزغىلارنىڭ چىرىلدىشى، ئېتىز - قىرلاردىن ئاڭلىنىۋاتقان پاقىلارنىڭ كۇركىرىشى، سەهرا كۈيچىسى شوخ تورغايلارنىڭ يېقىملىق چۇ - چۇلىشى قوشۇلۇپ بىر گۈزەل لىرىك سىمفونىيە هاسىل قىلىپ، يۈرەكلەرگە چەكسىز هۇزۇر ئاتا قىلىدۇ. مانا مۇشۇنداق گۈزەللىككە تولغان سۈتتەك ئايدىڭ كېچىلەرنىڭ بىرىدە ماموت مەھەللە ئارىلاپ كېتىۋېتىپ بىر دوقمۇشتىن قايرىلىشىغا يېراقتىن كېلىۋاتقان بىر گەۋدە كۆزىگە چېلىقتى. ئۇ دىققىتىنى يىغىپ هېلىقى گەۋدىنى كۆزەتتى. گەۋدە

تېز - تېز مېڭىپ بىر ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. مامۇت شەپە چىقارماي يېقىنلىشىپ كېلىپ ھېلىقى ئۆينىڭ يېنىدىكى بىر تۇپ چوڭ ئۇجمىنىڭ غولىغا مەھكەم يېپىشتى. ئۇ قۇلقىنى دىڭ تۇتۇپ كۆزىتىشكە باشلىدى. ئىشىكنىڭ يېنىك چېكىلىشى بىلەن ھويلا ئىچىدىن بىر ئايالنىڭ «كىم؟» دېگەن قوڭغۇراقتەك زىل ئاۋازى ئاڭلاندى. «بۇ مەن» دېدى ھېلىقى كىشى پەس ئاۋازدا. مامۇتنىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەپ كەتتى. مامۇت ھېلىقى كىشىنىڭ ئاۋازىدىن ئۇنىڭ مەھەللە باشلىقى ئىكەنلىكىنى تونۇۋالغاندى، بىرپەستىن كېيىن ھويلىغا غىپپىدە كىرىپ كەتتى. ۋۇ ئەبلەخ، ئۇنىڭ ئېرىنى سۇ قۇرۇلۇش ئەمگىكىگە ئەۋەتىۋېتىپ قىلىپ يۈرگەن ئىشىڭنى قارا، جىنىڭ قەستى شاپتۇلدا، دېگەن شۇ- دە. مامۇت شۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزۈۋېتىپ، قايتىپ كېتىش - كەتمەسلىك توغرىسىدا بىردەم ئارىسالدى بولۇپ تۇرۇپ قالدى. مەن دېگەن ساقچى، باشقىلارنىڭ مال - مۈلكىگە سوغۇق قول تەگكۈزىدىغان ئەبلەخلەرنىڭ جاجىسىنى بەرمەسەم قانداق بولىدۇ، مەھەللىدە ئۇنىڭ دېگىنى دېگەن، قىلغىنى قىلغان بولامدىكەن، تېخى مېنى باشقۇرۇپ كېتىشلىرىچۇ، خەپ، ئۇنىڭ قۇيرۇقىنى بىر تۇتۇۋېلىپ مېنى تولا باشقۇرۇپ كەتمەيدىغان قىلىپ قويمىسام.....

مامۇت ئىشىك تۈۋىگە يېقىن كېلىپ ھويلا ئىچىدىن چىقىۋاتقان شىپىرىن پىچىرلاشلارغا بىرپەس قۇلاق سېلىپ تۇردى. ئۇ بىردەم تۇرغاندىن كېيىن قەتئىي نىيەتكە كەلدى- دە، بىر كۈچەپلا خۇددى مايمۇن دەرەخكە ياماشقاندەك چاققانلىق بىلەن ھويلا تېمىغا يامىشىپ چىقىپ ھويلىغا گۈپپىدە سەكرىدى.

ــ كىمۇ؟ــ دېدى ئايال قورقۇنچ ئىچىدە. ئۇنىڭ تىترەپ چىققان ئاۋازىدىن قاتتىق چۆچۈپ كەتكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭغىچە مامۇت يېنىدا داۋاملىق كۆتۈرۈپ يۈرىدىغان قولچىراغنى يانداۋرۇپ نىشانغا تۇغرىلاپ بولغانىدى. ھويلىنىڭ دالىنىدىكى سۇپا ئۈستىدە مەھەللە باشلىقى يېرىم يالىڭاچ ھالەتتە قاققان قوزۇقتەك داڭقېتىپ تۇرۇپ قالغانىدى. ئايال خىجىل بولغىنىدىن خۇددى كاچكۇلغا چۈشۈپ كەتكەن ئۆچكىدەك جاقىلداپ تىترىگىنىچە مەيدىسىنى بىدە گۈللۈك نېپىز چىت

يوتقان بىلەن توسۇپ چەكچيىپ قاراپ ئولتۇراتتى.

ــ بۇ سىزمىدىڭىز مەھەللە باشلىقى؟ــ دېدى مامۇت ئۇرغۇلۇق تەلەپپۇزدا، ــ سىز ھوقۇقىڭىزدىن پايدىلىنىپ بۇ زىددىيەتنى خوتۇنىڭ ئېرىنى سۇ قۇرۇلۇشىغا ماگىدۇرۇۋېتىپ، مۇشۇنداق ئىشلارنى قىلىپ يۈرەمسىز؟ سىز بىر مەھەللىنىڭ ئاتىسى تۇرۇپ، قول ئاستىڭىزدىكى ــ لەرنىڭ دوپپىسىغا جىگدە سېلىشتىن نومۇس قىلمىدىڭىزمۇ؟

ــ مــا..... مــامۇت ئۇكــام، ــ مەھەللە باشلىقى يېلىنىشقا باشلىدى، ــ ئەقىلسىزلىك قىپتىمەن، ئەمدى ھەرگىز بۇنداق پوقنى يېمەيمەن.....

ــ شۇنداق دېسەملا ئىش تۈگەيدۇ دەمسىز؟

ــ سەن نېمە قىلماقچى ئۇكام مامۇت؟

ــ مەن بۇ يەرنىڭ ساقچىسى، ساقچى بولغان ئادەم مەھەللىنىڭ بىر پۈتۈن ئامانلىقىغا مەسئۇل بولىدىغان گەپ، سىزنىڭ بۇ قىلمىشىڭىز جەمئىيەت ئامانلىقىنى بۇزىدىغان شەرمەندە قىلمىش. شۇڭا، بۇ ئىشنى قانۇن بويىچە بىر تەرەپ قىلىش كېرەك.

ــ ئۇ..... ئۇنداق دېمە جېنىم ئۇكام، مۇشۇ بىر قېتىم ئاغزىڭغا توپا سۇۋۇۋەتكىن، بۇ ئىش سىرتقا يېيىلىپ كەتسە ھەر ئىككى ئائىلە بۇزۇلىدۇ. ئۇ چاغدا.....

ئەزەلدىن ھېچكىمنى كۆزگە ئىلمايا گىدىيىپ يۈرىدىغان مەھەللە باشلىقىنىڭ ئەمدىلىكتە سۇغا چۈشكەن مۇشۇكتەك بىچارە ھالەتكە كېلىپ قالغانلىقىنى كۆرگەن مامۇت كۆڭلىدە: «ئەبلەخ، تۇمشۇقۇڭنى قارمىقىمغا مەھكەم ئىلىندۇردۇم، ئەمدى غوجا ئاكاڭنىڭ ئالدىدا كۆرەڭلىگىنىڭنى بىر كۆرۈپ باقاي» دېگەنلەرنى ئويلاپ ئىچ - ئىچىدىن خۇشال بولۇپ كەتتى.

ــ ئاغزىمغا توپا سۇۋايدىغان ئىش يوق، ــ دېدى مامۇت قەتئىي تەلەپپۇزدا، ــ جازاغا تارتىلىش كېرەك، مەن بىر ساقچى تۇرۇپ كۆز ئالدىمدا يۇز بېرىۋاتقان ئىشلارغا قاراپ تۇرۇپلا كۆز يۇمسام بولمايدۇ.

نېمىنىڭ جىنايەت، نېمىنىڭ قانۇنغا خىلاپ قىلمىش ئىكەنلىكىنى تازا ئاڭقىرىپ كېتەلمەيدىغان مامۇتنىڭ ئاغزىدىن چىققان «جىنايەت»

سۆزى مەھەللە باشلىقىنىڭ يۈرىكىنى سىرقىرىتىۋەتتى.

ــ جېنىم ئۇكام مامۇت، بىر قېتىملىق كۆرمەسكە سالغىن، سېنىڭ قانداق تەلىپىڭ بولسا مەن بەجا كەلتۈرەي، مېنى ئۇنداق تەتۈر قىلىنمىغىن.....

مەھەللە باشلىقى شۇنداق دېگىنىچە ئاستا مېڭىپ سۇپىنىڭ قېشىغا كەلدى ۋە سۇپىنىڭ بۇرجىكىگە تاشلاپ قويغان ئىشتىنىنى ئېلىپلا ئىشىك تەرەپكە ئۆزىنى ئاتتى. ئۇ ئىشىك تۈۋىگە بېرىپ، تىترەپ تۇرغان قوللىرىدا ئىشىك ئىلغۇچىنى ئېلىۋېتىپلا سىرتقا تاشلاندى. مەھەللە باشلىقىنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرگەن مامۇتنىڭ كۈلكىسى قىستاپ ئۆزىنى ئاران تۇتۇۋالدى.

ــ ھە، بۇزۇق خوتۇن، ــ دېدى مامۇت مەيدىسىگە يوتقانىنى مەھكەم تېڭىپ ئېسەدەپ ئولتۇرغان ئايالغا قاراپ سۈرلۈك تەلەپپۇزدا، ــ ئەمدى سەن بىلەن نېمە دېيىشىمىز؟

ــ مامۇت ئاخۇن، مەن ئېزىپتىمەن، ــ دېدى ئايال تېخىمۇ بوغۇلۇپ ئېسەدەپ، ــ نېمە دېسىڭىز شۇنى قىلاي، بىر قېتىم بولدى قىلمۇەتسىڭىز.

مامۇت ئۆزى بىلەن تەڭ دېمەتلىك بۇ ياش چوكانىنىڭ يىغىدىن قىزىرىپ كەتكەن كۆزلىرىگە، ياش بىلەن يۇيۇلغان ئالمىدەك يۇزلىرىگە قاراپ سەل كۆڭلى يۇمشىغان بولسىمۇ، ئۆزىنى ئوبدانراق تونۇتۇپ قويماقچى بولدى.

ــ سەندەك ئېرىنىڭ دوپپىسىغا جىگدە سېلىپ، رىزقىغا خىيانەت قىلغان شەرمەندىنى قانداقمۇ كەچۈرۈۋەتكىلى بولسۇن؟ــ دېدى سۈرلۈك تەلەپپۇزدا، ئايال بېشىنى تۆۋەن سېلىپ بىرپەس لام ـ جىم دېمەي يىغلاپ ئولتۇرغاندىن كېيىن تۇيۇقسىز بىر ئەقىل تاپقاندەك بولدى ـ ده، يوتقانىنى بىر چەتكە قايرىپ تاشلاپ يالىڭاچ ھالەتتە ئورنىدىن چاچراپ تۇردى. ئۇنىڭ سارغىيىپ پىشقان سورتلۇق نەشپۈتتەك تولغان كۆكسى پۈلاڭشىپ كەتتى. بۇ ھالەتنى كۆرگەن مامۇتنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ، چىراغ تۇتقان قوللىرى سېھرلىنىپ قالغاندەك قېتىپلا قالدى. ئايال ئورنىدىن تۇرغان پېتى سۇپا گىرۋىكىگە يېقىن كېلىپ،

ھەيۋە كۆرسىتىپ تۇرغان مامۇتنىڭ بوينىغا مەھكەم گىرە سالغىنىچە ئۇنى چوكۇلدىتىپ سۆيۈپ كەتتى. ئۆمرىدە سۆيۈش ھەم سۆيۈلۈشنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى تۇنجى قېتىم كۆرگەن مامۇتنىڭ ۋۇجۇدىدا ئەرلىك تۇيغۇلىرى قۇتراشقا باشلىدى. ئايالنىڭ قورقۇنچتىن تىترىگەن، ئەمما كۆچلۈك ئايالليق نازاكەت ھەم ئوتتەك ھارارەت تەپچىپ تۇرغان، خۇددى سارغۇچ قاشتېشىدەك سۇزۇك، تولغان بەدىنى مامۇتقا مەھكەم يېپىشىپ تۇراتتى. ئەس - ھوشىنى يوقىتاي دەپ قالغان مامۇت ئايالنىڭ ئىنچىكە بېلىدىن مەھكەم تۇتۇپ يەردىن يۇلۇپلا ئالدى - دە، كۆرپە ئۈستىگە ئاستا ياتقۇزدى.....

ئاغزى - بۇرنىغا قونۇپ گىرىلداۋاتقان چۈشىنەرنى ئېرىنچەكلىك بىلەن ئۆركۈتكەن مامۇتنىڭ خىيالى ئۇزۇلۇپ كەتتى. ئۇ ئاق شاپاق دوپپىسىنى قولىغا ئېلىپ، كىگىز ئۈستىگە قونۇۋالغان چۈشىنەرنى پاقىلدىتىپ ئۇرۇشقا باشلىدى. كىگىزدىن ئۆرلىگەن ئاچچىق توپا ئۇنىڭ دىماقلىرىنى ئېچىشتۇردى. مىرىلدىشىپ يۇرگەن چۈشىنەر ئۇنىڭ ئۆركۈتكىنىگە پىسەنت قىلمىغاندەك يەنىلا ئۇ يەر - بۇ يەرلىرىگە قونۇپ ئۇنى جىلە قىلماقتا ئىدى. «ھۇ نىجىسلار، سەنلەر ئادەمنىڭ ھېسسىياتىنى چۈشىنەتتىڭمۇ؟» مامۇت شۇنداق دەپ غۇدۇرىدى- دە، ئۆچۈپ قالغان موخۇركىسىنى قايتا تۇتاشتۇرۇپ قاتتىق - قاتتىق شورىغىنچە يەنە خىيالىنى داۋاملاشتۇردى.

ھېلىقى كۇننىڭ ئەتىسى، مامۇت ئادىتى بويىچە ئېتىز - قىرلارنى چارلاۋاتاتتى. يىراقلاردىن ئاڭلىنىۋاتقان تورغايلارنىڭ يېقىملىق چۇ - چۇلىشى، تومۇزغىلارنىڭ سايرىشى جىمجىت كېچە قوينىدا تەنھا ھەرىكەت قىلىۋاتقان مامۇتنىڭ يۈرىكىگە چەكسىز ئىلھام بەخش ئاتا قىلغانىدى. ئۇ ئۆزىگە ئۇنتۇلغۇسىز ھۇزۇر بېغىشلىغان ھېلىقى شېرىن دەقىقىلەرنى ئويلاپ لەۋلىرىنى ئىختىيارسىز يالاپ قويدى. ئۇ شۇنداق تاتلىق خىياللار ئىلكىدە كېۋەز ئېتىزلىرىدىن ئۆتۈپ قوناقلىققا كەلدى. ئۇ قوناق ئېتىزلىرىنى بويلاپ كېتىۋېتىپ ئورنىدا چىپىدە توختىدى. قوناقلىقنىڭ ئىچكىرىسىدىن قاراس - قۇرۇس قىلىپ بىرنەرسە ئوشتۇغان ئاۋاز ئاڭلىنىۋاتاتتى. مامۇتنىڭ چىرايى جىددىي تۇس ئالدى. ئۇ

قانداقتۇر بىر چوڭ ئىشنى سەزگەندەك ئىتتىك قەدەم ئېلىپ قوناقلىقنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئاۋاز چىققان يەرگە يېقىنلاشتى. بىر ئادەم ھە دەپ ئەمدىلا سارغىيىپ پىشىقا باشلىغان قوناقلارنى ئوشتۇپ تاغارغا قاچىلاۋاتاتتى. مامۇت دەرھال يانچۇقىدىن قولچىراغنى چىقىرىپ ھېلىقى ئادەمنىڭ كۆزىگە ئۇدۇللاپ يانداردى. ۋىللىدە يانغان چىراغ يورۇقىدىن خۇددى جىن - شايتانۇنغا يولۇقۇپ قالغاندەك قورقۇپ كەتكەن ھېلىقى ئادەم «كىم؟» دەپ ۋارقىرىغىنىچە تۇرغان يېرىگە لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى.

— سەن كىم؟ ھە، سەنمىدىڭ، قويە ئوغرى، تاغرىڭنى يۇدۇپ مەن بىلەن ماڭ!

مامۇت مەھەللە باشلىقىنىڭ تاغىسىنى ئالدىغا سېلىپ مەھەللە ئىسكىلاتىنىڭ يېنىدىن ئۆزىگە بېرىلگەن كىچىككىنە ئىشخانىسىغا ئېلىپ كەلدى.

— ئۇكام، ئائىلەمدە جان سانى كۆپ، كوللېكتىپتىن بەرگەن ئاشلىق يەتمەيدىكەن، بالىلىرىمنىڭ مۆلدۈرلەپ تۇرغان كۆزلىرىگە قاراپ چىدىمايدىكەنمەن، شۇڭا ئامالسىز بۇ ئىشنى قىلىپ ساپتىمەن، بىر قېتىم.....

— نېمە بىر قېتىم، — دېدى مامۇت قەتئىي تەلەپپۇزدا، — سەنـ ـلەرنىڭ ھەممىڭ بىر قېتىملا دەيسەن شۇ.

بۇ ئادەم مامۇتنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى چۈشىنەلمىدى. ئۇ نۇرسىز كۆزلىرىنى مامۇتقا ئۇمىد، يېلىنىش نەزىرى بىلەن تىكىپ، ئالەمدىكى چىرايلىق سۆزلەرنىڭ ھەممىسىنى قىلغان بولسىمۇ، لېكىن ھەممە ئىشنى «كېسىپ» قىلىدىغان مامۇت ئۇنىڭ سۆزلىرىنى قېتىغىمۇ ئېلىپ قويمىدى. ئۇ بۇ ئادەمگە بۇيرۇق چۈشۈرۈپ، تاغاردىكى قوناق باشلىرىنى ئاقلىتىپ پاخىلىدىن ئايرىتتى. ئۆزى بولسا تارتمىسىدىن بىر كاللەك ئىنچىكە سىمنى ئېلىپ ھەربىر باش قوناقنىڭ ئوتتۇرىسىدىن خۇددى زەنجىر توقۇغاندەك باغلاپ چىقتى.

تاڭ سۈزۈلدى، مامۇت ئىشخانا ئىشىكىنىڭ سىرتىدىن قۇلۇپلاپ قويۇپ، ئۆيىمۇئۆي بېرىپ مەھەللە ئىشخانىسىنىڭ ئالدىدا جىددىي يىغىن

ئېچىلىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرۇش قىلدى. ئۇ بۇ ئىشنى ئوبدان بىر تەرەپ قىلىپ، ھەممە ئادەمگە ئىبرەت قىلىشىم كېرەك، مېنىڭ قانداق ئادەملىكىمنى، خىزمەتنى قانداق ئىشلەيدىغانلىقىمنى ھەممىگە تونۇتۇپ، غوجا ئاكىسىدىن ئەيمىنمىدىغان قىلمىسام، دېگەنلەرنى خىيال قىلاتتى.

سەھەر، قۇياش ئەمدىلا كۆتۈرۈلۈپ، ئالتۇن نۇرلىرىنى زېمىنغا تەكشى سېپىشكە باشلىغان چاغدا مەھەللە ئىشخانىسى ئالدىغا ئەر - ئايال، قېرى - ياش ئەزالارنىڭ ھەممىسى يىغىلدى. ھەممىسىنىڭ چىرايىدا نېمە يىغىن ئېچىلىدىغانلىقىغا بولغان بىر خىل قىزىقىش ئالامەتلىرى ئەكس ئېتەتتى. مەھەللە باشلىقى بولسا مامۇتتىن نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى سوراشقىمۇ پېتىنالماي، بىر چەتتىكى كېلەڭسىز ياغاچ ئورۇندۇقتا قاققان قوزۇقتەك جىمجىت ئولتۇراتتى. بىرپەستىن كېيىن مامۇت گىدىيىپ ئورنىدىن تۇردى.

— بولداشلار، — دېدى ئۇ ئاۋازىنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ، — مەن بۈگۈن چوڭ بىر مەسىلىنى قاتتىق بىر تەرەپ قىلماقچى، يېقىندىن بېرى مەھەللىمىزنىڭ جەمئىيىتى ئەھۋالى بەكمۇ قالايمىقانلىشىپ كەتتى، ئىستىل جەھەتتە چىرىكلىشىش، مال - مۈلۈككە سوغۇق قول تەگكۈزۈش قىلمىشلىرى ئەدەپ كەتتى، — مامۇت سۆزلەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە بىردەم جىم تۇرۇۋېلىپ ئەزالار ئىچىدە تەشۋىشلىنىپ ئولتۇرغان ھېلىقى چوكانغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويدى. مامۇتقا تىكىلىپ ئولتۇرغان چوكاننىڭ يۈزلىرى شەلپەردەك قىزىرىپ، ئاستا يەرگە قارىۋالدى. مامۇت يەنە مەھەللە باشلىقىغا قارىدى. مەھەللە باشلىقى بولسا خۇددى ئورۇندۇقتىن مىخ ئۇنۇپ چىققاندەك تىپىرلاپ ئولتۇرالمايلا قالغانىدى. مامۇت يەنە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— مەن كېچىدە چارلاش خىزمىتىنى ئىشلەۋېتىپ كوللېكتىپنىڭ مال- مۈلۈكىنى ئوغرىلىغان بىر ئوغرىنى تۇتۇۋالدىم. بۈگۈن بىز ئۇنى قاتتىق بىر تەرەپ قىلىشىمىز كېرەك.

مامۇتنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرىنى ئاڭلىغان مەھەللە باشلىقى بىلەن ھېلىقى چوكاننىڭ يۈرىكى بىرئاز جايىغا چۈشكەندەك بولدى. مامۇت سۆزىنى تۈگىتىپ ئىتتىك بېرىپ ئىشخانا ئىشىكىنى ئېچىپ «بۇياققا

چىق» دەپ بىرسىگە بۇيرۇق قىلدى. بىر كىچىنىڭ ئىچىدىلا قېرىپ مۈكچىيىپ قالغانىدەك پۈكۈلۈپ قالغان مەھەللە باشلىقىنىڭ تاغىسى بېشىنى تۆۋەن سالغان ھالدا ئىشخانىدىن سالپىيىپ چىقىپ كەلدى.

— سەن كۆچىلىك ئالدىدا قىلمىش - ئەتمىشلىرىڭنى تولۇق تاپشۇرۇپ ئۆزۈڭنى تەكشۈر!

بۇ مەنزىرىدىن ھاڭ - تاڭ قالغان مەھەللە باشلىقىنىڭ چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتتى. تاغىسىنىڭ خوتۇن - بالىلىرى چۈرقىرىشىپ يىغلاپ كەتتى. كىشىلەر ياقىلىرىنى چىشلىگىنىچە ئوپۇر - توپۇر بولۇشۇپ كەتتى. مەھەللە باشلىقىنىڭ تاغىسى كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش قۇيۇلغان ھالدا ئۆزىنىڭ غۇربەتچىلىك، موھتاجلىق تۈپەيلىدىن بۇ ئىشنى قىلىپ سالغانلىقىنى پۈشايمان ئىچىدە ئوتتۇرىغا قويدى. مەھەللىدىكى مويىسپىتلار ئارىغا چۈشۈپ بۇ ئىشنى بولدى قىلىشنى ئۆتۈنگەندى، مامۇت تاشتەك قېتىۋالدى.

— جىنايەت سادىر قىلغان ئادەمنى قانۇن بويىچە قاتتىق بىر تەرەپ قىلىش كېرەك، — دېدى مامۇت ۋاراقلاپ. ئەمما، ئۇ قايسى قانۇننىڭ قايسى ماددىسىدا بۇنداق ئىشنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنىڭ ئۇسۇل - تەدبىرلىرى بەلگىلەنگەن ياكى بەلگىلەنمىگەنلىكىنىمۇ بىلە- ـمەيتتى، — بۇ ئىشنى ئۇنداق ئاسان بولدى قىلىشقا بولمايدۇ، مەھەللىمۇ مەھەللە ئاپپىرىپ سازايى قىلىش كېرەك، بۇگۈندىن باشلاپ بۇ مەھەللىدە مەنلا بولىدىكەنمەن، قانۇنغا خىلاپ ھەرقانداق بىر ئىشنىڭ بولۇشىغا ئەسلا يول قويمايمەن!

مامۇت شۇنداق دېگىنىچە ئىشخانىسىغا كىرىپ كەتتى. كىشىلەر «ئەمدى نېمىش قىلار؟» دېگەندەك ئۇنىڭ ئىشخانىسى تەرەپكە بويۇنداپ قاراشتى. مامۇت ئىشخانىسىدىن كېچە سىمدا باغلاپ تەييار قىلىپ قويغان قونىقلارنى كۆتۈرۈپ چىقىپ مەھەللە باشلىقىنىڭ تاغىسىنىڭ بوينىغا ئاستى. يىگىرمە - ئوتتۇز باش قوناق باغلانغان ئىنچىكە سىم ئۇنىڭ ئەتىسز بوينىغا چوڭقۇر پېتىپ چىدىغۇسىز ئاغرىتىۋەتتى. ئۇ شۇ تۇرقىدا نومۇس، ئىزا - ئاھانەتتىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولۇۋاتاتتى. كىشىلەر ئۇمىدلىك كۆزلىرىنى بىر چەتتە بۇتتەك

قېتىپ ئولتۇرغان مەھەللە باشلىقىغا تىكتى. لېكىن، ئۇ مىدىر - سىدىر قىلماي ئولتۇراتتى. باشقا چاغ بولغان بولسا ئىدى، ئۇ بىر ئېغىز سۆز بىلەن ماموتتەكلەرنىڭ ئېغىزىنى تۇۋاقلاپ، بۇ ئىشنى باشقىچە بىر تەرەپ قىلغان بولاتتى. بىراق، بىچارىنىڭ تۇمشۇقىغا ئۆتكۈزۈلگەن قارماقنىڭ يىپى ماموتنىڭ قولىدا - دە!

ماموت شۇنداق قىلىپ ھېچكىمنىڭ سۆزىنى ئىلىك ئالمىدى، ئۇ بۇ بىچارە ئادەمنى ئالدىغا سالغان پېتى مەھەللىمۇ مەھەللە سازايى قىلىش ئۈچۈن ئېلىپ كەتتى. شۇنىڭدىن باشلاپ ماموتنىڭ نامى يىراق - يېقىنغا بىراقلا تارىلىپ كەتتى. مەھەللىدە ئۇنىڭ گېپى چوڭ، دېگىنى دېگەنىدى. مەھەللە باشلىقىمۇ ئۇنىڭ ئالدىدا بىر قۇرۇق جازىغا ئايلىنىپ قالدى.

ھاۋا تازا قىزىغان بىر چۈشلۈكى ماموت مەھەللىنىڭ چېتىگە جايلاشقان قادىر تورغاينىڭ ئۆيى ئالدىغا بېرىپ قالدى. ئىسسىقتا تولا يول مېڭىپ تاكلىيى قۇرۇغان ماموتنىڭ ئۇسسۇزلۇق ئىچكۈسى كەلدى. ئۇ قادىر تورغاينىڭ ئۆيىگە كىرىپ بىرەر چىنە سوغۇق سۇ ئىچىش ئىستىكىدە ئىشىك تۈۋىگە كېلىپ ئىشكىنى ئىتتەردى، ئىشىك ئىچىدىن يوغان بىر ياغاچ بىلەن تاقاپ قويۇلغانىدى. ماموت ئىشىك يوچۇقىدىن ھويلا ئىچىگە قارىدى. قادىر تورغاينىڭ 15 ياشلاردىكى ئەما قىزى ھويلىدىكى سۇپا ئۈستىدە ئۇخلاۋاتاتتى. قاتتىق ئىسسىق دەستىدىن بولسا كېرەك، ئۇ قىز گۈللۈك گىرىپ كۆكلىكىنى يۇقىرىغا سۈرۈپ قويۇپ ئۇخلاپ قالغانىدى. ماموتنىڭ كۆزلىرى نۇرلىنىپ، شۆلگەيلىرى ئاقتى. توساتتىنلا ھېلىقى ئاخشامدىكى — ئۇ ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم كۆرگەن، چەكسىز شادلىق، ھۇزۇر ئاتا قىلغان ئاشۇ ئىشنى ئەسلەپ قالدى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا بىر خىل ياۋايى كۈچ غەلىيان كۆتۈرۈپ، يۈرىكى ئوت بولۇپ يانىدى، ئۇ ھويلىنىڭ ئالدىدىكى سۇگۇ تېرەكتىن بىر تال تاياقنى سۇندۇرۇپ كېلىپ ئىشىك يوچۇقىدىن پەم بىلەن كىرگۈزۈپ ئىشىككە تىرەپ قويۇلغان دەمنى تېرىققىدە چۈشۈرۈۋەتتى. ئۇ ئوڭۇشلۇق بولغان بۇ ئىشىدىن تولىمۇ سۆيۈنۈپ كەتتى. ماموت ئىشكىنى ئاستا ئېچىپ كىرىپ قىزنىڭ يېنىغا كەلدى. ماموتنىڭ يۈرىكى توختىماي دۈپۈلدەيتتى. قوللىرى يېنىك تىترەيتتى. تىنىقلىرى تېزلىشىپ ئېغىر - ئېغىر

پۇشۇلدايتتى. قىز بولسا ھېچنېمىدىن بىخەۋەر ھالدا يېنىك تىنىپ تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى. مامۇت ئېھتىيات بىلەن سۇيا ئۈستىگە چىقىپ قىزنىڭ كۆڭلىكىنى يۇقىرىغا ئاستا قايرىدى. قىزنىڭ كۆكرەكلىرى ئېچىلىپ قالدى. مامۇت قىزنىڭ دىڭگىدە كۆتۈرۈلۈپ چىققان كۆكسىنى كاپ قىلىپ تۇتۇۋالدى. چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتكەن قىز «ئانا!» دەپ توۋلۇۋەتتى. مامۇت خۇددى ياۋا توڭگۇزدەك قىزنىڭ ئۈستىگە تاشلاندى. قىز ۋۇجۇدىنى خورلاۋاتقان بۇ مەخلۇقنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى ئىلغا قىلالمايتتى. ئۇ جېنىنىڭ باربىچە ۋارقىراپ، مامۇتنىڭ يۈز، كۆزلىرىنى قاماللاپ تاتىلايتتى. مامۇت چاقماقلىق بىلەن قىزنىڭ ئىككى بېلىكىدىن چىڭ تۇتۇۋېلىپ ئىككى يانغا كېرىگىنىچە ئۇنىڭ ۋارقىراۋاتقان ئېغىزىغا ئاچ كۆزلەرچە سۆيۈشكە باشلىدى.

— ۋاقىرا، قاتتىق ۋاقىرا، سېنىڭ بۇ ياقا پۇشقاقتىكى ئۆيۈڭدە ۋاقىرغىنىڭنى كىممۇ ئاڭلايتتى، — دېدى مامۇت باسماقا چۈشكەن قۇشقاچتەك تىپىرلاۋاتقان قىزنىڭ كىيىملىرىنى تارتقۇشلاپ.

— ھەي، مامۇت، سەن مەھەللە ساقچىسى تۇرۇپ ئادەم بوزەك ئېتەمسەن؟ مېنى قويۇۋەت!— مامۇتنى ئاۋازىدىن تونۇۋالغان قىز بار كۈچى بىلەن يۇلقۇنۇشقا باشلىدى.

— ساقچى بىر ئىش قىلالمايدۇ، دەپ ئاڭلىغانمىدىڭ، ئەمدى ۋاقىرما بوغماق، ساقچىمۇ ئوخشاشلا ئادەم.....

قىز ھەرقانچە قىلسىمۇ قوتازدەك كۈچلۈك مامۇتقا تەڭ كېلەلمىدى. مامۇت ئاخىر قىلغۇلۇقنى قىلدى. ئۇ ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ پەسكە چۈشتى- دە، خورلۇق نومۇستىن ئېسەدەپ يىغلاۋاتقان قىزغا قاراپ ھىجىيىپ قويۇپ، خۇددى چوڭ جەڭدە غەلىبە قازانغان گېنېرالدەك گىدىيىپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

شۇ ئىشتىن كېيىن مامۇتنىڭ بارلىق شېرىن خىياللىرى، ئارزۇ - ئۇمىدلىرى خۇددى سۇ يۈزىگە ئۆرلەپ چىققان سوپۇن مازغىپدەك بىراقلا غايىب بولدى. چۈنكى، ئۇ باسقۇنچىلىق جىنايىتى بىلەن سەككىز يىللىق كېسىلىپ كەتتى. مانا شۇ چاغدىلا ھە دېسىلا قانۇن، جىنايەتتىن سۆز ئاچىدىغان مامۇت نېمىنىڭ قانۇن، نېمىنىڭ جىنايەت

ئىكەنلىكىنى ھەقىقىي چۈشىنىپ يەتتى. كىشىلەر «خەقنىڭ قىساسى تۇتتى، خوپ بولدى، تېرىسىگە سىغماي كۆرەڭلەپ كەتكەنتى ئۇ چۈپرەندە» دېيىشتى. شۇ چاغدا كىمدۇر بىرى قىزىقچىلىق قىلىپ «ھەي، بۇ ماموت تازا بىر كاشىلا ئادەمكەن جۇمۇ» دېۋىدى، شۇنىڭدىن باشلاپ «كاشىلا» دېگەن بۇ لەقەم ئۇنىڭ ئىسمىنىڭ ئاخىرىغا خۇددى ئۆز فامىلىسىدەك ئۆزلىشىپ كەتتى.....

— ھەي، — دېدى ماموت كاشىلا ئېغىر خورسىنغان ھالدا جاۋغايلىرىغا قونۇۋالغان چىۋىنلەرنى ئۇركۈتكەچ موخۇركىسىغا ئوت تۇتاشتۇرۇۋېتىپ، — ئاشۇ بىر قېتىملىق ئەقىلسىزلىكىم بولمىغان بولسا مەنمۇ بۇ چاغقا چوڭ ئەمەلدار بولۇپ كەتمەسمىدىم. مەيلىلا، ئۇمۇ ئوغۇل بالىچىلىق، كاساپەتنىڭ كۆزى ئەما بولمىغان بولسا شۇ چاغدىكى تەلۈلۈكىمى، شادلىقتىن يۇمۇلۇپ خۇمارلاشقان كۆزلىرىمنى كۆرەلىگەن بولسا ھە..... ھى..... ھى.....

ماموت كاشىلا خىرىلداپ كۈلگىنىچە ئىختىيارسىز لەۋلىرىنى تامشىتىپ قويدى. ئۇ تېخى نۇرغۇن شېرىن خىياللارنى سۈرۈشى مۇمكىن ئىدى، لېكىن ئېتىرلىقتىن ھارغىن ھالەتتە قايتىپ كەلگەن خوتۇنى ئىشكىتىن كىرىپلا جاۋلداپ قاقشىغىنىچە ئۇنىڭ شېرىن خىياللىرىنىڭ بۇلىگە تەپتى:

— تووا خۇدايىم، تووا، — دېدى ماموت كاشىلىنىڭ خوتۇنى زەردە بىلەن، — بۇ نەس باسقان ئۆيدىن ئەجەبمۇ تويدۇم، ئاغزىلىرىغا چۈرۈن چىچىپ سالسىمۇ ئۇركۈتكىلى خۇشياقماي ئولتۇرۇپلا، ئىسىت، ئىسىت، بايىدىن بېرى مۇشۇ پېتى ئولتۇردىلىما؟ ماۋۇ قويلار مەرىشىپ كاڭشىپ كېتىپتۇ، بىر غەلۋىر سامان تاسقاپ ھەلەپ ئېتىپ رۇۋانىنى بېسىقتۇرسىلا بولماسمىدى؟ يا ئېتىز ئىشلىرىغا قولىنى ئەگرى قىلمىغان، جېنىم ئېقىپ كەتكۈدەك مېنىڭ بۇ ئۆيدە.....

— ھەي، نېمە قانجۇق ئىتتەك كاڭشىيىسەن، — دېدى ماموت كاشىلا خوتۇنىغا ھۇرىيىپ، — بۇ نەس باسقۇر ئۆيدىن چاق تويۇپ جېنىڭ ئېقىپ كەتكۈدەك مەن بېشىڭدا تۇڭمەن تېشى چۆرىدىمما؟

— ئەتىدىن كەچكىچە شەيدۇللانىڭ قانچۇقىدەك لەكىلدەپ

يېزىلىق ھۆكۈمەتكە يورغىلايدىلا، ئۆيدە ئولتۇرغانىدىمۇ بىرەر ئىشنىڭ پېشىنى تۇتىدىغان گەپ يوق، ماڭا نېمە كۇن بۇ.....

— يېزىلىق ھۆكۈمەتكە يورغىلسامۇ، شۇ خىزمەت ئىشىمنى ھەل قىلمەن دەپ.....

— قويسىلا ئۇنداق قوتا خىزمەتنى، — مامۇت كاشىلىنىڭ خوتۇنى سۆزىنى بۆلۈۋەتتى، — ئۆمۈرلىرىدە بىرەر خىزمەتنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كەتكەن بولسىلا كاشكى، نى - نى ئوقۇپ كەلگەنلەر خىزمەتكە ئورۇنلىشالماي يۈرگەن يەردە سىلىدەك ئاق نانچىغا نەدىكى خىزمەتكەن ئۇ؟

— ھەي، ئەقلىگە توخۇ چىچىۋەتكەن دېۋەك خوتۇن، مەن دېگەن ساقچى ۋاقتىمدا بارغۇ، نۇرغۇن دېلولارنى پاش قىلغان ئادەممەن.....

— ھىم..... — مامۇت كاشىلىنىڭ خوتۇنى ئۇنى مەڭىستىمگەندەك دىمىقىنى قىلىپ قويۇپ ھويلىنىڭ بۇلۇڭىدىكى بىر باغلام كۆك بېدىنى قولتۇقلاپ قوي ئېغىلىغا كىرىپ كەتتى. مامۇت كاشىلا ئىرىنچەكلىك بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ ھويلىنىڭ تېمىغا يۆلەپ قويغان ۋېلىسىپىتىنى يېتىلەپ ئىشىكتىن چىقتى. ئۇ بۇ ۋېلىسىپىتنى تۇرمىدىن چىقىپ ئۇزاققا قالماي سېتىۋالغانىدى. ئون نەچچە يىلدىن بۇيان بۇ قەدىناس ۋېلىسىپىتنىن ئايرىلىپ باقمىدى. ئۇنىڭ باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان ئىككى ئوغلىمۇ ئۇنىڭ رۇخسىتىسىز بۇ ۋېلىسىپىتكە چىقىلالمايتتى. مامۇت كاشىلا بۇ ۋېلىسىپىتنى شۇنچىلىك ياخشى كۆرەتتىكى، قەيەرگە ماڭسا ئۇنىڭ ئىككى «قۇلقى» دىن تۇتۇپ ماڭغىنى ماڭغانىدى. ۋېلىسىپىت كونىراپ كەتكەچكە مىنىپ ماڭسا ھەممە يەرلىرى قۇلاق - مېڭىنى يەۋەتكۈدەك سەت جالاقشيتتى. ئۇنىڭدا تورمۇز دېگەندەك نەرسىلەردىن ئەسەرمۇ قالمىغانىدى. مامۇت كاشىلا ئۇنى بىر مىنىپ ماڭىدىغان بولسا، كىشىلەر يېراقتىنلا ئۇنىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى بىلىۋالالايتتى. ناۋادا ئۇ ئىتتىك كېتىۋاتقانىدا ئالدىغا بىرەر تونۇش - بىلىشلىرى ئۇچراپ قالسا ۋېلىسىپىتنى دەرھال توختىتالماي، سەكرەپ چۈشۈپ نەچچە ئون مېتىر يەرگىچە ۋېلىسىپىت بىلەن بىرگە يۈگۈرۈپ بارااتتى. باشقىلار «مامۇت ئاخۇن، ھېسابىدىن سېتىۋالغان بۇ

ۋېلىسىپىتنىڭ ئالماشتۇرىدىغان ۋاقتىمۇ بولۇپ قاپتۇ» دەپ چاقچاق قىلىسا ئۇ مېيقىدىلا كۈلۈپ قويىاتتى. مامۇت كاشىلا بۇگۈنمۇ «خىزمەت»نى ھەل قىلىش ئۈچۈن ئۆي بىلەن يېزىلىق ھۆكۈمەت ئارىلىقىدا كۆپ قاتنىغان بۇ ۋاپادار «دۆلدۈل» غا مىنىپ يېزىلىق ھۆكۈمەت تەرەپكە يۈرۈپ كەتتى.....

بۈگۈن مامۇت كاشىلىنىڭ ئۆيىي ئادەتتىكىدىن تاشقىرى جانلىنىپ كەتتى. كۈندە چۈش بولاي دېگەندە ئورنىدىن تۇرۇپ، ھەممە ئىشنى خوتۇنىغا يۈكلەپ قويىدىغان مامۇت كاشىلا سەھەر تۇرۇپ كەتتى. ئۇ قولىغا چېلەك، سۈپۈرگە ئېلىپ ھويلا - ئارامىلىرىنى تازىلاپ، سۇ سېپىپ چىندەك قىلىۋەتتى. ھويلىنىڭ بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرىدا چېچىلىپ ياتقان مايمۇن ئورغاق، كونا چاپان، چۈتەن - كۆمۈتىلارغا بايرامىلىق بولغان چۈۋۈق سېۋەتتىكى سېسىق ئۆرۈك، ئېشەك ھارۋىسىنىڭ كېرەكسىز كامېرى، تۆشۈك چېلەك دېگەندەك لاقا - لۇقىلارنىڭ ھەممىسى بارار جايىنى تاپقاچقا، ھويلىغا باشقىچە ئىسكەت كىرىپ قالدى. قوشنىسىنىڭ ئۆيىدىن تىلەپ كىرگەن كەلكۈن نۇسخىلىق گىلەم مېھمانخانا ئۆيىدە ئوتقاشتەك چاقنايتتى. ھويلىنىڭ ئالدىدىكى ئېرىق بويىدا مامۇت كاشىلا تەكلىپ قىلىپ ئېلىپ كەلگەن قاسساپ ئۇستام بىر پاقلاننى بوغۇزلاپ سويۇۋاتاتتى. مامۇت كاشىلا قولىدىكى ئىشلىرىنى تۈگىتىپ، ھويلىنىڭ سىرتىدىكى تونۇرغا شاخ - شۇمبىلارنى بولۇشىغا كەپلەپ ئوت يېقتى. تونۇردىن دولقۇنلاپ كۆتۈرۈلگەن يالقۇننى كۆرگەن مامۇت كاشىلىنىڭ يۈرەكلىرى داۋالغۇپ كەتتى. ئۇ تۈنۈگۈن يېزىلىق ھۆكۈمەتكە بارغاندا، شۇ يەردە ئىشلەيدىغان «مەسلىھەتچىشى» تۇرسۇن ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى گەپلەرنى قىلغان. «ھەي مامۇت ئاخۇن، راستىنى دېسەم سىلىگە ئېچىم ئاغرىيدۇ، بۇ ھۆكۈمەتنىڭمۇ كۆزى يوقكەن، نەدىكى بىر نېمىلەر خىزمەت قىلىۋاتىدۇ، سىلىگە كەلگەندە شۇ، تەلىيىڭلار ئەجەب كاج كېلىپ قالدى سىلىنىڭ. ھە راست، ئەتە سىلىنىڭ كەنتتە قوناق پەرۋىش نەق مەيدان يىغىنى ئېچىلىدۇ، قۇرۇق گەپ قۇلاققا ياقمايتۇ، دەيدىغان گەپ بار، سىلمۇ بىر يولىنى قىلىڭلا، يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى ئايۇپ پاقلان كاۋېپىغا ئامراق، بىرەر چىچقاق پاقلاننىڭ بېشىنى كېسىپ كاۋاپ قىلىپ

ئا شۇجىنى ئۆيۈڭلىگە باشلاڭلا، قالغىنىغا مەنمۇ ھە - ھۇ دېيىشىپ بېرەرمەن».

شۇلارنى ئويلىغان مامۇت كاشىلىنىڭ كۆڭلى تونۇردىن كۆتۈرۈلگەن يالقۇندەك ۋاللىدە يورۇپ كەتتى. «تۇرسۇن توغرا ئېيتىدۇ، دېمىسمۇ راست ئەمەسمۇ، بۇ تەشكىلىنىڭ زادىلا كۆزى يوقكەن، چېچىنى ئالا - چىپار قىلىپ بويىۋېلىپ خۇددى تاشقا قوزۇق قاققاندەك ئاۋاز چىقىرىپ غىت - غىت دەسسەپ يۇرىدىغان ناينىاقلاردىن نەچچىسى ئىشلەۋاتىدۇ بۇ يېزىدا، مېنىڭ ئۇلاردىن نەرسەم كەم، ئۇلار قىلغان بىر يىللىق خىزمەتنى ماڭا بېرىدىغان بولسا بىر كۈندىلا پۈتكۈزۈۋېتىمەن. خەپ، بۇگۈن ئاشۇ ئا شۇجى دېگەننىڭ كانىيىنى ئوبدان بىر ياغلاپ قويای. ئىشىم ئوڭغا تارتىپ قالسا ئەجەب ئەمەس.»

مامۇت كاشىلا ساپسېرىق شىردالغان پاقلان گۆشىنى تونۇرغا پەم بىلەن تىقىپ خۇيلىۋەتكەندىن كېيىن، ئىككى قولىنى بېلىگە تىرەپ تۇرۇپ ئاشخانا تەرەپكە قاراپ خۇددى باشلىقلارغا خاس سالاپەت بىلەن بۇيرۇق چۈشۈردى:

— ھوي خوتۇن، ئەمىسە مەن مېھمانلارنى باشلاپ كىلەي، ئاڭغۇچە سىلىمۇ مىسىلداپ يۇرمەي ھەممە ئىشلارنى جايىدا جايلاشتۇرغاچ تۇرۇڭلا.

— ماقۇل، — مامۇت كاشىلىنىڭ خوتۇنى ئاشخانىدىن چىقماي جاۋاب بەردى.

مامۇت كاشىلا يىغىن مەيدانىغا يېتىپ كەلگەندە، يىغىن تۈگەي دەپ قالغانىدى. ئۇ يىغىن قاتناشچىلىرى ئىچىدىن تۇرسۇننى ئىزدەپ تاپتى.

— قانداق بولدى؟ — سورىدى مامۇت كاشىلا تۇرسۇندىن، — ئا شۇجىغا دېدىلىمۇ؟

— دېيىشىنغۇ دېدىم، بىراق، — دېدى تۇرسۇن گەدىنىنى تاتىلاپ تۇرۇپ، — ئا شۇجى ئېنىق ئىپادە بىلدۈرمەيۋاتىدۇ.

— ئۇنداقتا قانداق قىلىمىز؟ ھەممە تەييارلىقلارنى پۈتكۈزۈپ بولغان تۇرسام.

ــ يىغىن تۈگىگەنىدە ئۆزۈڭلا بىرىپ قاتتىق تۇرۇۋېلىڭلا مامۇت ئاخۇن، ئا شۇجىمۇ كۆڭۈلچەك ئادەم، گېپىڭلىنى يەردە قويماس.

يىغىن تۈگەپ ئايۇپ شۇجى ماشىنىسى تەرەپكە مېڭىشىغا مامۇت كاشىلا ئىككى تاقلاپلا ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى.

ــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم شۇجى، ــ مامۇت كاشىلا ئىككى قولىنى ئۇزۇن سوزغىنىچە ئايۇپ شۇجىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئۇنىڭ خۇشياقمىغان ھالەتتە چىقارغان ئوڭ قولىنى بېلەكلىرى بىلەن قوشۇپ تۇتتى، ــ بۇگۈن كەنتىمىزگە ئاران بىر كەلگەن چاغلىرىدا بىرەر ۋاق تاماقنى بىلله يەيلى دەپ ئالاھىدە تەكلىپ قىلىپ كەلدىم.

ــ بولدى رەھمەت، ھازىر يېزىغا قايتمىسام بولمايدۇ، ــ دېدى ئايۇپ شۇجى مامۇت كاشىلىغا تىكىلىپ قاراپ، ــ باشقا چاغدا بارارمەن.

ــ ئۇنداق دېمەسلە جېنىم شۇجى، ھازىر ئۆيدە بالىلارمۇ سىلىنى كېلىدۇ دەپ تەييارلىق قىلىپ قالدى، «كەمبەغەللىكنىڭ ئېشى چىشقا دورا» دەپتىكەن، بارمىسلا بىزنى ياراتماپتۇ دەپ خاپا بولۇپ قالمىز.

ــ ئا شۇجى، مامۇت ئاخۇن بەك چىڭ تۇرۇۋېلىۋاتىدۇ، ــ دېدى ئۇلارغا يېقىنلىشىپ كەلگەن تۇرسۇنمۇ گەپ قىستۇرۇپ، ــ كۆڭلى بەك ئىنچىكە ئادەم بۇ، ھەرقانداق بولسا بىرىپ بىردەم ئولتۇرۇپ قايتسىلا.

ئايۇپ شۇجى ئەمدى گەپ قىلىشنىڭ ئورنى قالمىغانلىقىنى چۈشىنىپ مامۇت كاشىلىنىڭ ئۆيىگە بېرىشقا قوشۇلدى.

داستىخان سېلىندى. ئىسسىق تونۇر كاۋىپىنىڭ مەززىلىك ھىدى ئۆيۈ ئىچىنى بىر ئالدى. مېھمانلار بىردەم ئىشتىھا بىلەن كاۋاپ يەپ، تاغدىن ـ باغدىن پاراڭلىشىپ ئولتۇردى. بىر پەستىن كېيىن مامۇت كاشىلا يوغان بىر شىرەنى كۆتۈرۈپ كىرىپ داستىخانىنىڭ ئوتتۇرىسىغا گۈسسىدە قويدى. ئاڭغۇچە ئۇنىڭ كەينىدىن سۈڭدىشىپ كىرگەن خوتۇنمۇ قولىدىكى ئىككى تەخسە ھورى ئۆرلەپ تۇرغان ئۆپكە ـ ھېسپىنى شىرە ئۈستىگە قويۇپ ئۇلگۈردى.

ــ ئەمدى نېمىش بۇ مامۇت ئاخۇن، ــ دېدى ئايۇپ شۇجى مامۇت كاشىلىغا قاراپ.

ــ مۇبارەك قەدەملىرى يەتكەنىدە بىرەر ـ يېرىمدەم مۇڭدىشىپ

ئولتۇرارمىز دەپ ئاخشام ئىمىن مەيزاپنىڭ ئۆيىدىن قۇرۇق ئۇرۇمدە سالغان مەيزاپتىن بىر قاپاق ئەكىلىپ قويغانىدىم، بىرەر پىيالىدىن ئوتلىغاچ ئولتۇرايلى، — ماموت كاشىلا ئايۇپ شۇجىغا قاراپ خۇشامەتكويلۇق بىلەن كۈلۈپ قويدى. ئايۇپ شۇجىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان تۇرسۇنمۇ ماموت كاشىلىغا قاراپ «ئىشىڭ جايىدا» دېگەندەك كۆز قىسىپ ھەجىيىپ قويدى. ماموت كاشىلا شىرە ئالدىغا كېلىپ بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇردى- دە، بىر لېگەننىڭ ئوتتۇرىسىغا ئىككى پىيالىنى قويۇپ قاپاقتىن بۇقۇلدىتىپ مەيزاپ قۇيدى. ئۇ بىردەم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن لېگەننى قولىغا ئېلىپ:

— قېنى ئا شۇجى، كەلسىلە، تەييارلىقىمىز قاتتىق - قۇرۇق بولۇپ قالدى، كۆڭۈللىرىگە ئالمىسىلا، بىرەر پىيالىدىن ئىچىشكەچ ئولتۇرايلى، — دېدى.

— كۆپ جۇۋاپ كېتىپسىلە ماموت ئاخۇن، — دېدى ئايۇپ شۇجى تەكەللۇپ بىلەن پىيالىگە قول ئۇزىتىپ، — بۇ ئىشنى قىلمىساقمۇ بولاتتى. قېنى ئەمسە خوشە.

قىرتاق مەيزاپنى غۇرتۇلدىتىپ ئىچكەن ماموت كاشىلىنىڭ كانايلىرى ئېچىشىپ يېنىڭ يۆتىلىپ قويدى. ئۇنىڭ خوتۇنى بولسا بىر داستىخاننىڭ ئوتتۇرىسىدىن بىر تال تاياقنى توغرىسىغا ئۆتكۈزۈپ مېھمانلارنى ھە دەپ يەلپۈۋاتاتتى. ھەش - پەش دېگۈچە يېرىم قاپاق مەيزاپ ئىچىلىپ بولدى. داستىخاننىڭ بىر چېتىدە جىمجىت ئولتۇرغان شوپۇر ئۇستامدىن باشقىلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ يۈزلىرى قىزىرىپ كۆزلىرى خۇمارلاشقانىدى.

— ماموت ئاخۇن، — دېدى تۇرسۇن ئاردىكى جىمجىتلىقنى بۇزۇپ، — مۇنداق قىزىق گەپلىرىڭلا، يۇرەك سۆزلىرىڭلا يوقمۇ دەيدىغان؟

— مەن شۇ، — دېدى ماموت كاشىلا خىجىل بولغاندەك تەلەپپۇزدا، — ئازراق بىرنەرسە ئىچتىمما، دەيدىغان گېپىمنى تاپالماي قالىمەن. شۇنداق بولسىمۇ بىرەر ئېغىز بىرنەرسە دەپ بېرىپ ئىچەي.

ئالتىنچى ئاينىڭ ئاپتېپىدا،
كۆيدى پېشانەم.
مۇرادىغا يېتەلمىگەن،
تەتۇر پېشانەم.

ماموت كاشىلىنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرى تىترەك ئاۋازلاش ئاخىرلاشتى. ئۇ قولىدىكى مەيزاپنى غۇرتۇلدىتىپ ئىچىۋېتىپ، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويدى. ئەلەڭلەشكەن نۇرسىز كۆزلىرىدە ياش تامچىلىرى لىغىلداپ كەتتى.

ــ ئەجەب مەنىلىك بېيىتكىنا بۇ، ماموت ئاخۇن، ــ دېدى تۇرسۇن ماموت كاشىلىغا كۈلۈمسىرەپ قارىۋەتكەندىن كېيىن، ئاندىن ئۇ ئايۇپ شۇجىغا قاراپ سۆزىنى يوتكىدى، ــ ھەي، ئا شۇجى، مۇشۇ ماموت ئاخۇننىڭ قولىدىن خېلى ئىش كېلىدىغان ئادەم، بىرەر ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغان بولساق ياخشى بولاتتى.

ــ قانداق ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويىمىز؟ــ ئايۇپ شۇجى تۇرسۇنغا سوئال نەزىرى بىلەن تىكىلىپ قارىدى.

ــ يېزىدىكى بىرەر ئىدارە - جەمئىيەتتىن مۇۋاپىق ئىش تېپىلىپ قالار ئىدى.

ــ قايسى ئورۇندا مۇۋاپىق ئىش بار دەيسىز؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە يېزىمىزنىڭ ئىشتاتى ئېشىپ كېتىگلىك. ئىش تېپىپ بەرگەن تەقدىردىمۇ ئۇنىڭ ئىش ھەققىنى قەيەردىن چىقىرىپ بېرىمىز. ھازىر دېھقانلارنىڭ تۇرمۇشىمۇ ياخشىلىنىپ كەتتى. ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلمىسىنى تەڭشەپ ئازراقلا كاللا ئىشلەتسە بېيىپ كېتىۋاتىدۇ. ماموت ئاخۇنمۇ شۇنداق قىلسا بولىدۇ ئەمەسمۇ؟

بۇ گەپ بىلەن تۇرسۇن قاينىغان قازانغا سۇ قۇيغاندەك جىمىپلا قالدى. ماموت كاشىلىنىڭ قوللىرى تىترەپ، چىرايى تېخىمۇ قارىداپ كەتتى.

كۇن ئولتۇراي دېگەن چاغدا ماموت كاشىلىنىڭ ئۆيىدىكى سورۇنمۇ ئاخىرلاشتى.

ـــ بۇگۈن كۆپ جاپاغا سېلىپ قويدۇم، ـــ دېدى ئايۇپ شۇجى قايتار چېغىدا مامۇت كاشىلىغا ئۆزرىخاھلىق ئېيتىپ، ـــ مۇنداق بىرەر ئىش ـ كۈشلىرىڭىز چىقىپ قالسا ھە دەڭ.

ـــ ماقۇل ئا شۇجى، ـــ مامۇت كاشىلىنىڭ كۆڭلى بىرئاز ئېچىلغاندەك بولدى.

ـــ ئەجەب دېتى يوق ئادەمكەنسىلە، ـــ دېدى تۇرسۇن مامۇت كاشىلىنىڭ پېشىدىن تۇتۇپ بىر چەتكە تارتىپ پەس ئاۋازدا، ـــ شۇنچە تىرىشىپ ئىشىنىڭ بېشىنى باشلاپ بەرسەم، ئامۇت ئالغان خۇرجۇنىدەك بېزىرىپ ئولتۇردۇڭلىيا. ھېلىمۇ ياخشى ئا شۇجى ئىش ـ كۈشلىرىڭلا بولسا ھە دەسىلە دەپ قويدى، ئەمدى ئەتىدىن باشلاپ تارتىنماي ئىشخانىسىغا بېرىپ تەلىپىڭلارنى دادىل ئوتتۇرىغا قويۇۋېرىڭلا، «بالا يىغلىمسا ئانا ئەمچەك سالمايدۇ» دېگەن گەپ بار جۇمۇ مامۇت ئاخۇن.

مامۇت كاشىلا لەۋلىرىنى ئۇمچەيتىپ بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى. ماشىنا قوزغالدى. مامۇت كاشىلا ئاغزىنى ئاچقان پېتى توپا ـ چاڭ توزىتىپ يىراقلاپ كېتىۋاتقان ماشىنىنىڭ ئارقىسىدىن ئۇزاققىچە قاراپ قالدى. ئۇنىڭ بارلىق ئارزۇ ـ ئۇمىدى، مۇراد ـ مەقسىتى، شېرىن خىيالى ئاشۇ ماشىنا بىلەن، ماشىنىنىڭ ئالدىدا كېرىلىپ ئولتۇرغان ئايۇپ شۇجى بىلەن بىللە كەتكەندەك، ئۇنىڭ بۇيۇك ئارزۇسى ئەتىلا ئاشۇ ماشىنا ئىچىدىن چېچەكلەپ چىقىپ مېۋە بېرىدىغاندەك ئۇنىڭغا بىر خىل تاتلىق تۇيغۇ ئاتا قىلماقتا ئىدى.

ئەتىسى ئايۇپ شۇجى ئەمدىلا ئىشخانىسىغا كىرىپ ئۇستىلىدىكى ماتېرىياللارنى رەتلەپ تۇرۇشىغا مامۇت كاشىلا خۇددى يەردىن ئۇنگەندەكلا ئۇنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى. بۇگۈن خېلىلا تېتىكلەپ قالغان مامۇت كاشىلا ساقلىنى پاكىز قىرىپ، بۇرۇتىنى چىرايلىق ياستۇالغان بولۇپ روھلۇق كۆرۈنەتتى.

ـــ ھە، ئەتىگەندىلا كەپ قاپسىلىغۇ مامۇت ئاخۇن؟

ـــ بىرەر ئىش ـ كۈشلىرىڭلا بولسا ھە دەسىلە دېگەنتىلە، شۇڭا.....

ـــ نېمىشتى؟

ـ گەپنى ئەگىتىپ ئولتۇرماي ئۇدۇللا دەۋېرەي ئا شۇجى، خىزمىتىمنى ھەل قىلىپ بېرەرمىكىن دەپ كەلگەنىدىم.

ـ خىزمىتىمنى؟ ـ ئايۇپ شۇجى ماموت كاشىلىنىڭ كۆزلىرىگە ھەيرانلىق بىلەن تىكىلىدى، ـ قايسى خىزمىتىڭلىنى ھەل قىلىپ بېرىمەن؟

ـ مەن ئىلگىرى ھۆكۈمەتنىڭ خىزمىتىنى قىلغان ئادەممەن، خىزمىتىمدىن قالدۇرۇلغىلىمۇ ئۇزاق يىللار بولۇپ قالدى. مەندەك خاتالاشقان يولداشلاردىن نۇرغۇنلىرىنىڭ خىزمىتى ئەسلىگە كەلدى.....

ـ سىلى قايسى خىزمەتنى قىلغان ئەسلىي؟

ـ مەن ئاتمىش كۇن مەھەللە ساقچىسى بولغان.

ـ ئاتمىش كۇن؟ ـ ئايۇپ شۇجى پىخىلداپ كۇلۇۋەتتى.

ـ ئادەمنى مازاق قىلمىسلا ئا شۇجى، ـ ماموت كاشىلىنىڭ چىرايى توساتتىن جىددىي تۇس ئېلىپ ئۆكىدى، ـ مەن شۇ خىزمىتىمنى قىلىۋەرگەن بولسام ياراتقان نەتىجىلىرىم ئارقىلىق قاتلامۇقاتلام ئۆسۈپ ھازىر كۆزگە كۆرۈنگەن رەھبەر بولۇپ قالاتتىم.

ـ سىلىنىڭ ھېكايەڭلەرنى مەن ئىلگىرىمۇ ئاڭلىغان، ـ دېدى ئايۇپ شۇجى سالماقلىق بىلەن، ـ سىلى ئىلگىرىكى يېزا مەسئۇللىرىغا نۇرغۇن قېتىم ئىلتىماس سۇنغان ئىكەنسىلە.

ـ ھېكايە ئەمەس، راست ئىش دېسىلە ئۇ، ئىلگىرىكى باشلىقـ لارنىڭ ھەممىسى قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان، پىچىقى كەسمەس لاتا غىلاپ بىر نېمىلەر ئىكەن ئەمەسمۇ؟

ـ سىلە ئوقۇغانمۇ؟

ـ ئوقۇمىغان.

ـ يا ئوقۇش تاربىخىڭلا بولمىسا، ھازىر ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈزۈپ كەلگەنلەرگىمۇ خىزمەت تېپىلمايۋاتقان يەردە.....

ـ ئوقۇمىغىنىم بىلەن ئا شۇجى، ـ ماموت كاشىلا ئاۋازىنى بولۇشىغا قويۇۋەتتى، ـ مېنىڭ شەرەپلىك ئىنقىلابىي خىزمەت تارىخىم بار.

ئايۇپ شۇجى ماموت كاشىلىنى يەنە تېرىكتۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن

ئىچ- ئىچىدىن قىستاپ كېلىۋاتقان كۈلكىسىنى زورىغا بېسىۋېلىپ:
— مامۇت ئاخۇن، بۇ ئىشنىڭ شەخسەن مەن بىر باشقا ئېلىپ چىقالمايمەن. سىلى سىڭگەن نېنىڭلىنى يەپ ئاستا قايتىپ دېھقانچىلىقىڭلىنى قىلىڭلا، ھازىر مېنىڭ جىددىي بېجىرىدىغان ئىشىم بار، — دېدى.
مامۇت كاشىلىنىڭ چىرايى تېخىمۇ قارىداپ، شاپ بۇرۇتلىرى .
— ئۇنداق ھەل قىلالمايمەن دەپلا ئۇرۇۋەتمىسلە ئا شۇجى، — مامۇت كاشىلا تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن ئاق شاپاق دوپپىسىنى كەينىگە سۇرۇپ قويۇپ ئورا كۆزلىرىنى يوغان ئاچتى، — ھېچ بولمىسا ئويلىشىپ كۆرۈپ مۇڭلۇق ئىش تېپىپ بېرەيلى دېسىلە.
— بولىدۇ، — دېدى ئايۇپ شۇجى بىردەم جىم تۇرغاندىن كېيىن، — سىلە ھازىر قايتىپ تۇرۇڭلا، بىز ئويلىشىپ باقايلى.
— ھە، ماڭۇ گەپلىرى جايىدا، ئەمىسە ئەتىگىچە ئويلىشىپ باقالا.
مامۇت كاشىلا سۆزىنى تۈگىتىپلا ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتى.
«توۋا، ھەقىقەتەن كاشىلا ئادەمكەن ئەمەسمۇ بۇ، يېگەن بىر چىشلەم كاۋېپى بىلەن ئىچكەن بىرنەچچە پىيالە مەيزاپىنى پۇتۇن چىقىرامدۇ-نېمە؟» ئايۇپ شۇجى شۇلارنى ئويلاپ بىرپەس خىيال سۈرگەندىن كېيىن تېلېفون خاتىرىسىنى چىقىرىپ مامۇت كاشىلا تۇرۇشلۇق يۇلغۇن كەنتىنىڭ شۇجىسىغا تېلېفون ئۇردى.
— ۋەي، سايىت شۇجىمۇ؟ مەن بېزىلىق پارتكومىدىن ئايۇپ، سىلى ھازىر نەدىن تاپسىڭلا تېپىپ ئاۋۇ «مامۇت كاشىلا» دېگەن ئادەمنىڭ ئېغىلىغا تازا يارام قويدىن بىرنى سولۇۋېتىڭلا، بۇگۈندىن قالمسۇن.
ئايۇپ شۇجىنىڭ كۆڭلى بىرئاز ئارامغا چۈشكەندەك بولدى. ئەمما، بۇ ئارامليق ئۇزاققا بارمىدى. مامۇت كاشىلا ئۇنىڭغا بىرەممۇ ئارام بەرمىدى. ئايۇپ شۇجىنىڭ يېرىنى - يۇمشاق، سىلىق - سېپايە سۆزلىرىنىڭ ھېچقايسىسى مامۇت كاشىلىغا كار قىلمىدى. يېگەن كاۋېپىنىڭ ئورنىغا ئەكىرىپ بەرگەن قويمۇ مامۇت كاشىلىنى توسۇپ قالالمىدى. ئايۇپ شۇجى ئۇنىڭ ئۆيىگە ئاياغ بېسىپ سالغىنىغا يۇز مىڭ پۇشايمان قىلغان بولسىمۇ، ئەمدى ئورنىغا كەلمەيۋاتاتتى. ئايۇپ شۇجى

بارا - بارا ئىشخانىسىغا كىلىشتىن قورقىدىغان بولۇپ قالدى. ئىشخانىسىدا ئولتۇرغاندىمۇ ماموت كاشىلىنىڭ يىراقتىن جالاقشىپ كەلگەن ۋېلىسىپىت ئاۋازىنى ئاڭلىغان هامان، ئىشكىنى مەھكەم تاقاپ تۇرۇش چىقارماي ئولتۇرۇۋېلىپ باقتى. «ئەمدى كەتكەندۇ» دەپ ئىشكىنى ئاچىدىغان بولسا، ماموت كاشىلىنىڭ خۇددى قەھرىتان قىشتىكى قىلىن قاردا ئۆرۈك شېخىغا قونۇپ پاخپىيىپ ئولتۇرغان پاختەكتەك ئىشخانا ئالدىدا تۆگۈلۈپ ئولتۇرغىنى ئولتۇرغاندى. ئايۇپ شۇجى ئاخىر ئۆزىدىكى بۇ روهىي بېسىمدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن بىر كۈنى يېزىلىق تەمىنات سودا كوپىراتىپىنىڭ مۇدىرىنى چاقىرىپ ماموت كاشىلىنى مۇڭاپىق بىرەر ئىشقا قويۇپ ئازراق هەق بېرىشنى ئورۇنلاشتۇردى. شۇنىڭدىن باشلاپ ئايۇپ شۇجىنىڭ كۆڭلى ئارامغا چۈشتى.

ماموت كاشىلا خىزمەت ئورنىغا بارغاندىن كېيىن كوپىراتىپىنىڭ ئامبىرىدا ئوغۇت يۆتكەش، دېهقانلارغا ئوغۇت تارقىتىش دېگەندەك ئىشلارغا يارەملىشىپ ئىش هەققىگە ئېرىشىپ كۆڭلى بۆلەكچىلا ئېچىلىپ قالدى. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ يېزىلىق هۆكۈمەت ئالدىدا تۇرسۇن بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى.

ــ هە، ماموت ئاخۇن، ــ دېدى تۇرسۇن ماموت كاشىلىغا كۆڭۈل بۆلگەندەك قىياپەتتە، ــ يېڭى خىزمەت ئورنۇڭلىدا نېمىش قىلىۋاتىسىلە؟

ــ ئامباردىن ئوغۇت يۆتكەش، ئوغۇت تارقىتىش ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولدۇم، ــ دېدى ماموت كاشىلا كۈلۈپ تۇرۇپ.

ــ شۇڭا دېتى يوق، پەمسىز ئادەم دەيمەن سىلىنى، سىلە تېخى ئۆز ۋەزىپەڭلىنى ئۇقالماي، خىزمەت قىلدىم، دەۋاتامسىلە؟ ئۇ دېگەن كوپىراتىپ يالالۋالغان مەدىكارلار قىلىدىغان ئىش جۇمۇ، سىلى بارغۇ، كوپىراتىپقا يېزىدىن ئەۋەتكەن رەهبەر مۇنداق، ئىشڭلىنى جايىدا تېپىپ قىلىڭلا.

تۇرسۇن شۇنداق دەپلا كېتىپ قالدى. ئۇنىڭ قۇتراتقۇلىقى ماموت كاشىلىنىڭ يۇرىكىنى يېڭنە سانجىغاندەك ئېچىشتۇرۇۋەتتى. «هەي، ئوغۇت يۆتكەش، تارقىتىش دېگەن مەدىكارنىڭ ئىشى، هەي ئىسىت،

ئەجەب ئۆز ئىشىمنى ئۆزۈم تېپىپ قىلالماپتىمنا» مامۇت كاشىلا ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈدەك دەرىجىدە جىلە بولۇپ كەتتى. شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇنىڭ خىزمەت پوزىتسىيەسى ئۆزگەردى. ئۇ ھە دېسلا بويۇنتاۋلىق قىلىپ «مەن دېگەن يېزىدىن ھەرقايسىڭنى باشقۇرغىلى كەلگەن رەھبەر» دېگەندەك سۆزلەرنى تولا قىلىپ كوپىراتىپتىكىلەرنىڭ چىشىغا تېگەتتى. كوپىراتىپ رەھبەرلىرىنىڭ ئاخىر سەۋر قاچىسى توشۇپ. ئۇنى «خىزمتى» دىن بىر يوللا بوشتىۋەتتى.

روھىي سۇنغان مامۇت كاشىلىنىڭ مۇبارەك ئايىغلىرى ئايۇپ شۇجىنىڭ ئىشخانىسى ئالدىغا يەنە ئىز سېلىشقا باشلىدى. ئۇ قاتتىق خورلۇق، ئازاب تارتقاندەك ئېغىر ئۇھسىنىپ، ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن ئورا كۆزلىرىدىن مۆلدۈرەك ياش ئاققۇزۇپ ئايۇپ شۇجىنىڭ كەينىگە كىرىۋالدى. ئايۇپ شۇجى ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇشنىڭ ئۇڭايىغا توختىمايدىغانلىقىنى بەش قولدەك بىلەتتى. شۇڭا، ئۇ مامۇت كاشىلىغا تەسەللى بېرىپ، ئۇنى يېزىلىق سۇ باشقۇرۇش پونكىتىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدى.

يېڭى خىزمەت ئورنىغا كەلگەندىن كېيىن، مامۇت كاشىلىنىڭ قىلىدىغان كۈندىلىك خىزمتى سۇ باشقۇرۇش پونكىتىنىڭ قورۇسىنى تازىلاش بولدى. ئۇنىڭ مېڭىسىگە «مەن يېزىدىن كەلگەن رەھبەر» دېگەن ئۇقۇم چوڭقۇر سىڭىپ كەتكەچكە، كۈندە تازىلىق قىلىش ئۇنىڭغا تولىمۇ ھار كېلىۋاتاتتى. شۇ كۈنلەردە سۇ باشقۇرۇش پونكىتىدا «پارتىيە ئىستىلى، پاكلىق قۇرۇلۇشى» بويىچە تەربىيەلەش ئۆتكىنىشى ئېلىپ بېرىلدى. ئۆتكىنىشكە مامۇت كاشىلىنىڭ چاقىرىلمىغانلىقى ئۇنىڭغا ئەلەم بولدى، «مەن دېگەن يېزىدىن كەلگەن رەھبەر تۇرسام، نېمىشقا ئۆتكىنىشكە قاتناشمىغۇدەكمەن» دېگەنلەرنى خىيالىدىن ئۆتكۈزگەن مامۇت كاشىلا قولىدىكى مەيدانغا سۇ سېپىدىغان شىلانكىنى بىر ياققا چۆرۈۋەتتى- دە، گۈس - گۈس دەسسەپ كۆكرىكىنى كېرىگىنچە يىغىن زالىغا كىرىپ كەلدى. ئۇ كىرگەن پېتى ئۇدۇل ماتېرىيال ئوقۇۋاتقان پونكىت باشلىقىنىڭ يېنىغا كېلىپ چۆكۈپ ئولتۇردى. كۆپچىلىك پىخىلدىشىپ كۈلۈشتى. پونكىت باشلىقى ئاچچىق بىلەن مامۇت كاشىلىغا قاراپ قويۇپ ماتېرىيال ئوقۇشنى داۋاملاشتۇردى.

ئۆگىنىش ئاخىردا كۆپچىلىك تەسىرات سۆزلەشكە ئۈيۈشتۈرۈلدى. ئەمما، ھېچكىم مامۇت كاشىلىنى سۆزگە تەكلىپ قىلمىدى. بۇ ھال ئۇنىڭغا تولىمۇ ئېغىر كەلدى. «ھۇ، قوڭالتاقلار، سەنلەر تېخى غوجا ئاكاڭنىڭ كىملىكىنى بىلىشمىگەن ئوخشايسەن، مەن سىلەرگە ئۆزۈمنى بىر تونۇتۇپ قويمىسام» مامۇت كاشىلا شۇلارنى ئويلاپ ئولتۇرغاندا ئۆگىنىش تاماملاندى.

ــ كۆپچىلىك توختاڭلار، ــ دېدى مامۇت كاشىلا گېلىنى قىرىپ، ــ مەنمۇ يېزىدىن كەلگەن رەھبەر بولۇش سۈپىتىم بىلەن بىر - ئىككى ئېغىز گەپ قىلاي.

كۆپچىلىك ھەيرانلىقتىن كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ ئۇنىڭغا قاراپ قېلىشتى.

ــ مەن.....

ــ توختاڭ، ــ دېدى پونكىت باشلىقى ئۇنى توسۇپ، ــ سىز كۆپچىلىكنىڭ ۋاقتىنى ئىسراپ قىلماي ئۆز ئىشىڭىزنى جايىدا قىلىڭ، بۈگۈن كېسەللىكنىڭ ئالدىنى ئېلىش تازىلىق پائالىيىتىنى تەكشۈرۈپ يۇقىرىدىن ئادەم كېلىدۇ. تازىلىقنى ياخشى قىلىڭ، مەسىلە كۆرۈلسە جاۋابكارلىقنى سىزدىن سۈرۈشتۈرىمەن.

ــ نېمە؟ ــ مامۇت كاشىلا ئەمدى توقۇمنى قارىغا ئالدى، ــ جاۋابكارلىقنى سىزدىن سۈرۈشتۈرىمەن؟ ھىم، سەن كىم، مەن كىم، بۇنى بىلەمسەن؟ مەن دېگەن يېزىدىن كەلگەن رەھبەر، مەن تازىلىق قىلسام سەن نېمىش قىلىسەن؟ ئەجەب گەپ قىلمىسام ھەددىڭدىن بەك ئېشىپ كەتتىڭىيا؟

ــ ھەي، سەن دېگەن شۆپۈكىگە پاتماي قالغان بىر چۈپرەندە، ــ دېدى پونكىت باشلىقى زەردە بىلەن، ــ تېخى كىملىكىڭنى بىلمەي يۈردۈڭما، ھۇ، لالما ئىت، كۆزۈمدىن يوقال!

يېڭى ھەم كۆچتۇڭگۇر پونكىت باشلىقى مامۇت كاشىلىنىڭ پوكىنىدىن تۇتقىنىچە يەردىن يۇلۇپ ئېلىپ سىرتقا تاشلىدى. ئىشىك ئالدىغا پالاققىدە چۈشكەن مامۇت كاشىلا نومۇسىتىن ئۆلگۈدەك بولۇپ ئىنجىقلاپ ئورنىدىن تۇردى - دە:

ـــ خەپ، سېنىڭ قىلمىشلىرىڭنى يېزىلىق پارتكومغا مەلۇم قىلىپ خىزمىتىڭدىن توختاتمايدىغان بولسام، ـــ دېگىنىچە ۋېلىسىپىتنى جالاقشىتىپ پونكىت قورۇسىدىن چىقىپ كەتتى.....

ـــ ھەي، مامۇت ئاخۇن، سىلىنىڭ غەلۋىگلا قاچانمۇ تۈگەر-ھە؟ـــ دېدى بىرنەرسىگە جىددىي تەستىق سېلىۋاتقان ئايۇپ شۇجى مامۇت كاشىلىغا ئاچچىق بىلەن قاراپ، ـــ ئەمدى نېمىش قىلاي دەيسىلە، ھە راست، سىلى ئىلگىرى «ساقچى» بولۇپ ئىشلەپتىكەنسىلە، سىزنى ئەمدى يېزىلىق ساقچىخانىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويايى، بولامدۇ؟

ـــ بولىدۇ ئا شۇجى، سىلى مېنىڭ باشپاناھىم، ـــ دېدى مامۇت كاشىلا بايىقى خاپىلىقلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۇنتۇغان ھالدا ئىچ - ئىچىدىن سۆيۈنۈپ، ـــ مەن بۇ ساھەدە خېلى پىشقان، تەجرىبەم بار.

ئايۇپ شۇجى قوشۇمىسىنى تۇرگەن ھالدا بىر ۋاراق قەغەزگە كىتىرلىتىپ بىرنېمىلەرنى يازدى. خەتنى كونۋېرتقا سېلىپ، ئاغزىنى مەھكەم يەملەپ مامۇت كاشىلىغا تەڭلىدى.

ـــ مانا بۇ خەتنى ساقچىخانا باشلىقىنىڭ ئۆز قولىغا بېرىڭ، ئەمدى ئىككىنچىلەپ مېنى ئاۋارە قىلغۇچى بولماڭ.

مامۇت كاشىلا خەتنى قولىغا ئېلىپ، ئايۇپ شۇجىنى بىرمۇنچە رەھمەت دۆۋىسىگە كۆمۈۋېتىپ چىقىپ كەتتى. ئايۇپ شۇجى تېلېفوننى قولىغا ئېلىپ ساقچىخانا باشلىقى بىلەن بىرمۇنچە پاراڭلاشقاندىن كېيىن «ئەمىسە مامۇت كاشىلىنىڭ ئىشىنى خەتتە ئوتتۇرىغا قويۇلغىنى بويىچە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇڭلار» دەپ قوشۇپ قويدى.

مامۇت كاشىلا ساقچىخانىغا يېتىپ كەلگەندە، يىغىن ئېچىلۋاتاتتى. ئۇ ئىشىكتىن ئۇسكەن پېتى كىرىپ، يانچۇقىدىكى خەتنى ساقچىخانا باشلىقىغا بەردى. ئۇ ساقچىخانا باشلىقىنىڭ ئۇستىدىكى يارىشىملىق فورمىغا، ھەيۋەتلىك كۆرۈنىدىغان قاسقان شەپكىسىگە ھەۋەس بىلەن قارىدى. «ئەمدى مۇرادىم ھاسىل بولىدىغان بولدى، مەنمۇ مۇشۇ كىيىملەرنى كىيىپ، ماڭا نوچىلىق قىلغان ئەبگارلارنىڭ ئانا - مانىسىنى كۆزىگە كۆرسەتمەيدىغان بولسام خەپ»، مامۇت كاشىلىنىڭ شېرىن

خيالى ئاخىرلاشمايلا ساقچىخانا باشلىقى يېنىدىكىلەرگە توۋلىدى:

ــ بۇنى ئېلىپ چىقىپ كېتىڭلار!

ئىككى ساقچى مامۇت كاشىلىنىڭ مۇرىسىدىن قامالاپ تۇتقىنىچە سىرتقا ئېلىپ ماڭدى.

ــ بۇ..... بۇ نېمىش؟ــ مامۇت كاشىلا جان - جەھلى بىلەن ۋارقىرىدى،ــ مېنى ئا شۇجى ساقچىخانىدا ئىشلەشكە ئورۇنلاشتۇرغان. سىلەر نېمە قىلىۋاتىسىلەر؟

مامۇت كاشىلا ھەرقانچە ۋارقىرىغان بىلەن ھېچكىم ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ مېڭىسى غوڭۇلداپ، پۈت - قولى بوشىشىپ، خۇددى ئېگىز تاغ گۈمۈرۈلۈپ چۈشكەندەك، ئاسمان كۆمتۇرۈلۈپ كەتكەندەك بىلىنمەكتە ئىدى. كەچ كىرەي دېگەندە، ئۇ ساقچىخانا باشلىقىنىڭ ئىشخانىسىغا چاقىرتىلدى.

ــ مانى كۆردۈڭمۇ؟ــ دېدى ساقچىخانا باشلىقى قولىدىكى سېرىق تاشلىق دېلو ئارخىپىنى شىرە ئۈستىگە پاققىدە تاشلاپ،ــ بۇنىڭغا سېنىڭ قىلمىش - ئەتمىشلىرىڭنىڭ ھەممىسى خاتىرىلەنگەن.

مامۇت كاشىلا ئالدىدىكى قېلىن دېلو ئارخىپىغا قاراپ چۆچۈپ كەتتى. ئەمەلىيەتتە، ئۇنىڭ ئالدىغا تاشلانغىنى ساقچىخانا تۈتۈپ ئىشلەۋاتقان باشقا بىر زەخمىلەندۈرۈش دېلوسىنىڭ ئارخىپى ئىدى.

ــ مۇشۇ دېلودىكى قىلمىشلىرىڭ سېنى ئىككى - ئۈچ يىل تۈرمىگە قاماشقا يېتىدۇ،ــ ساقچىخانا باشلىقى ئاۋازىنى سەل سالماقلاشتۇردى،ــ قانداق قىلسەن، تۈرمىدە يېتىشقا تۈرامسەن ياكى ئۆيۈڭدىكى تىرىكچىلىكىڭنى قىلامسەن؟

ــ جېنىم ئۈكام، ماڭا بىر قېتىم كەڭچىلىك قىلىڭلار،ــ سەككىز يىللىق تۈرمە ھاياتىنى باشتىن ئۆتكۈزگەن مامۇت كاشىلىنىڭ بەدىنىدىن سوغۇق تەر چىقىپ كەتتى،ــ مەن ئەمدى ئۆيدىن ھېچ يەرگە چىقمايمەن.

ــ بوپتۇ، ئۇنداق بولسا يېزىغا ئىككىنچىلەپ ئايلاغ باسماسلىق توغرىسىدا كاپالەتنامە ياز.

ــ مەن خەت يازالمايمەن.

— ئەسلي ساۋاتسىز «كادىر» ئىكەنسەنده.

— .....

مامۇت كاشىلا قورققىنىدىن كىرپىدەك تۇگۈلۈپ كەتكەنىدى. بىر هازادىن كېيىن ئۇ ساقچىخانا باشلىقى يېزىپ تەييارلىغان بۇيرۇقنى كېيىن چاتاق چىقارماسلىق، يېزىغا قەدەم باسماسلىق توغرىسىدىكى «كاپالەتنامه» نىڭ بىرنەچچه يېرىگه بارمىقىنى بېسىپ بەردى. ئۇ ساقچىخانا باشلىقىنىڭ چىقىپ كەتسەڭ بولىدۇ دېگەنىدەك باش ئىشارىسىنى كۆرۈپ ساقچىخانىدىن قۇيۇندەك ئىتتىك چىقىپ كەتتى.

ئارىدىن ئىككى يىل ئۆتتى. يېزىدا رەھبەرلىك قۇرۇلمىسى تەڭشىلىپ، يېڭى يېزا باشلىقى تەينىلىنىپ ئۇزاققا قالماي مامۇت كاشىلا غوۋغاسى يەنه كۆتۈرۈلدى. بۇنداق بولۇشىغا يەنه تۇرسۇن سەۋەبچى بولدى. بىر كۈنى تۇرسۇن مامۇت كاشىلغا «سىلىنىڭ ئىشتاتنى هەل قىلىش توغرىسىدا يېزىدىن يۇقىرىغا دوكلات يوللىدى، سىلىمۇ سۇغا چۈشكەن تاشتەك يوقاپلا كەتمەي پات - پات سۆيلەپ تۇرۇڭلا» دەپ قويغانىدى. شۇنىڭ بىلەن مامۇت كاشىلا يېزا باشلىقىنى ئىزدەپ «خىزمىتى» نى هەل قىلىپ قويۇشنى ئۆتۈندى.

لېكىن، قاپقىدىن قار يېغىپ تۇرىدىغان، ئىشنى كەسكىن بېجىرىدىغان يېزا باشلىقى ئۇنىڭ ئايىغى چىقماس تۇتۇرۇقسىز تەلەپلىرىنى كەسكىن رەت قىلىۋەتتى. شۇنداقتىمۇ مامۇت كاشىلا يېزىغا كېلىشنى توختاتمىدى. بۇ قېتىم ئۇ نېرۋىسىدىن خىجىل كېتىپ قالغانىدەك قىلاتتى. ئۇنىڭ ۋېلىسىپىتىنىڭ جالاقشىپ كېلىۋاتقان ئاۋازىنى ئاڭلىغانلار، ئىلگىرى ئۇنى گەپكه سېلىپ قىزىقچىلىق قىلىپ تاماشا كۆرۈدىغانلار ئەمدى ئىشخانىلىرىنىڭ ئىشكىلىرىنى تاقاپ ئۇنىڭدىن دالدىلىناتتى. چۈنكى، ئۇ ئۇچرىغانلا ئادەمنى تىللايدىغان بولۇۋالغانىدى. تېخى بەزىده ئىشخانىلارنى ئارىلاپ كىرىپ بەزىلەرگه «مېنىڭ ئىشخانامدا نېمه قىلىسەن» دەپ ۋارقىرىسا، بەزىلەرنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىپ «هه، ئىشلەۋاتامسەن خۇمسى» دەپ سوراپ قويياتتى. بۇنداق چاغلاردا ئۇنىڭ گېپىگه هېچكىم جاۋاب بەرمەيتتى. مامۇت كاشىلا پەقەت تۇرسۇنلا ياقتۇراتتى، چۈنكى ئۇ مامۇت كاشىلغا

ئارىلاپ «ئەقىل دورىسى» ئىچكۈزۈپ قويىاتتى. تۇرسۇن بۇگۈن خىزمەتتىكى ھۆددىسىدىن چىقالمىغانلىق سەۋەبىدىن يېڭى كەلگەن يېزا باشلىقىدىن بولۇشىغا تەنقىد ئاڭلىدى. بۇ ئىشنى ئىچىگە سىغدۇرالمىغان تۇرسۇن كۆڭلىدە بىر ئامال قىلىپ يېزا باشلىقىدىن ئۆچ ئېلىشنى پىلانلىدى. تۇرسۇننىڭ كۆڭلىنى غەش قىلىۋاتقان يەنە بىر ئىش بار ئىدى. ئۇ بولسىمۇ شەھەردىن يېڭىلا خىزمەتكە تەقسىم قىلىنىپ كەلگەن ھېلىقى «ھاكاۋۇر» قىرىنىڭ تۇرسۇننى كۆزگە ئىلمىغانلىقى ئىدى. نەچچە كۈن ئالدىدا تۇرسۇن بۇ قىزغا «ئۆزىڭىزدەك كېلىشكەن ئاپپاق قىزدىن بىرنى تاپسىڭىز، بىر دوستۇم بار، بىرلىكتە خالىي يەرلەرگە بېرىپ مۇڭدىشىپ كېلەيلى» دېگەنىدە، قىز ئۇنىڭ تەلىپىنى كەسكىن رەت قىلىۋەتكەن ھەم شۇنىڭدىن باشلاپ تۇرسۇنغا تۇزۇك چىراي ئاچماي كېلىۋاتاتتى. «خەپ، خۇددى بىر چالمىدا ئىككى پاختەكنى سوقۇپتۇ دېگەندەك، بۇ ئىككى ئەبلەخنىڭ ھەيۋىسىنى مامۇت كاشىلىنىڭ قولى ئارقىلىق سۇندۇرمىسام.....» تۇرسۇن شۇلارنى ئويلاپ ئىچىرلاشقان قەدىمىنى تەستە يۇتكەپ ئىشخانىسىدىن چىقىشىغا خۇددى قارىغۇ مۇشۇكتەك تىمسىقلاپ يۇرگەن مامۇت كاشىلىغا كۆزى چۈشۈپ قالدى. ئۇ مامۇت كاشىلىنى ئاستا شەرەتلەپ چاقىردى - دە، ئىشخانا ئىشكىنى گۈپپىدە تاقىدى.

— سىلىگە بەكمۇ ئىچىم ئاغرىيدۇ، مامۇت ئاخۇن، — دېدى تۇرسۇن مەككارلىق بىلەن مامۇت كاشىلىنىڭ خىرەلەشكەن نۇرسىز كۆزلىرىگە تىكىلىپ قاراپ، — راستىنى ئېيتسام سىلە بەك كەتكۈزۈۋەتتىڭىلا، سىلىنىڭ ئىشتاتىڭىلا يۇقىرىدىن تەستىقلىنىپ كەلگەن، ئۇ باشقىلارنىڭ قولىغا كېتىپ قالدى ئەمەسمۇ.

— كىمنىڭ قولىغا كېتىپ قالدى؟— مامۇت كاشىلىنىڭ چىرايى جىددىي تۇس ئېلىپ، قارىداپ كەتكەن كالپۇكلىرى تىترەپ كەتتى.

— كىمنىڭ قولىغا بولاتتى، ھېلىقى شەھەردىن كىرگەن ئېگىز بوي، ئاق پىشماق قىزغا بولمامدۇ.

— ھېلىقى ئىشتان كىيىپ، كالپۇكىنى قىپقىزىل بوياپ يۈرىدىغان سېرىق چاچلىق نايناققىما؟

— هەببەللى، دەل ئۆزى شۇ.

— ئەستا ماۋۇ ئىشنى، مەن ھازىرلا چىقىپ.....— مامۇت كاشىلا چىقىپلا ھېلىقى قىزنى بوغۇۋېتىدىغانىدەك سۇرلۇك ئەلپازدا ئورنىدىن چاچراپ تۇردى.

— ئولتۇرۇڭلا مامۇت ئاخۇن، ئولتۇرۇڭلا، تېخى ئىشىڭ كەينىدە ئىش بار،— تۇرسۇن مامۇت كاشىلىغا مەنىلىك قاراپ قويدى. مامۇت كاشىلا شاپ بۇرۇتلىرىنى تولغىغاچ تۇرسۇندىن سورىدى:

— مېنىڭ ئىشتاتىمنى ئۇنىڭغا كىم بېرىۋەتتى؟

— ئەلۋەتتە، يېزا باشلىقى بېرىدۇ - دە.

— ۋۇ چۇپرەندە، نېمىشقا ماڭا قوپال تېگىدىكىن دېسەم ئەسلىي ئىش مۇنداقكەندە.

— شۇڭا، مامۇت ئاخۇن، سىلى ھازىر ئالدىراقسانلىق قىلماي، ئەتە ئەتىگەندە ھەممە كادىرلار گىمناستىكا ئويىنغىلى يىغىلغان يەردە ئىككىسىنىڭ چاۋىسىنى چىتقا يايمامسىلە،— تۇرسۇن بىردەم جىم تۇرغاندىن كېيىن قوشۇپ قويدى،— ئېسىڭلىدا بولسۇن، بۇ سىرنى مېنىڭ ئاشكارىلاپ قويغىنىمنى ئىنس - جىنغا دېگۈچى بولماڭلا، بولمىسا ئىشىڭلا سۇغا چىلىشىدۇ.

ئەتىگەنلىك گىمناستىكا مۇزىكىسىنىڭ باشلىنىشى بىلەن تەڭ مامۇت كاشىلىنىڭ ۋېلىسىپىتىنىڭ جالاقشىغان ئاۋازى يىراقتىن ئاڭلىنىشقا باشلىدى. گىمناستىكا ئويناۋاتقانلار «كاشىلا بۇگۈن نېمە ئىشلارنى قىلار» دېگەندەك بىر - بىرىگە قارىشىپ كۈلۈپ قويۇشتى. مامۇت كاشىلا يېزا دەرۋازىسىدىن كىرىپ، ۋېلىسىپىتىنى ئالدىراپ گۈللۈكنىڭ رىشاتكىسىغا يۆلەپ قويۇپ ئىتتىك ماڭغىنىچە ھېلىقى قىزنىڭ ئالدىغا دېۋەيلەپ كەلدى. ئۇ بىگىز بارمىقىنى قىزنىڭ كۆزىگە چىنىدى:

— ھەي، سەن نېمىش قىلىدىغان بىر نېمە بۇ يەردە - ھە؟ سۆزلە!— مامۇت كاشىلا قىزنى يەۋېتىدىغانىدەك ئەلپازادا ھۇرپىيىشكە باشلىدى، ئۇنىڭ بەقەمدەك قىزارغان كۆزلىرىدىن غەزەپ ئۇچقۇنلىرى چاقنايتتى،— نېمە قاراپ تۇرىسەن، سۆزلىمەمسەن! سەن نېمىدەپ

مېنىڭ ئىشتاتىمنى ئىگىلىۋالدىڭ، يېزا باشلىقىغا قانچە پۇل پارا بەردىڭ؟ سۆزلە پاسكىنا قانجۇق، يېزا باشلىقىغا باشقا بىر نېمەكىنمۇ بەردىڭمۇيا، ھۇ شەيتانىنىڭ ئەۋلادى.....

مامۇت كاشىلىنىڭ ئاغزىدىن چىقىۋاتقان تىل - ھاقارەتلەرگە چىداپ بولمايتتى. ھېچنېمىدىن خەۋەرسىز قىز شەلپەردەك قىزارغىنىچە داگدىڭشىپ تۇرۇپ قالدى. مامۇت كاشىلىنىڭ ئېغزىدىن چىقىۋاتقان تېتىقسىز سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئۆتى تاشقان يېزا باشلىقى دەرغەزەپكە كېلىپ مامۇت كاشىلىنىڭ گەجگىسىدىن قاماللاپ تارتتى.

ــ نېمە دەۋاتىسەن مامۇت؟ــ دېدى ئۇ ۋارقىراپ،ــ ئېغزىڭدىن چىققان ھەربىر سۆزۈڭگە ئىگە بول- ھە!

ــ مەن ئۇ ناينا‌قا گەپ قىلسام ساڭا نېمە دەز كەتتى؟ــ دېدى مامۇت كاشىلا زەردە بىلەن يېزا باشلىقىنىڭ قولىنى سىلكىۋېتىپ،ــ ھە، ئۇيىنىڭ مۇڭگۈزىگە ئۇرسا تۇيىقى سىرقىراپتۇ - دە، نومۇسنى بىلمەيدىغان پاريخور، يۇقىرىنى ئالداپ تۆۋەننى باسىدىغان ئالدامچى، كازز‌اپ.....

يېزا باشلىقىنىڭ چىڭ تۇگۈلۈپ كۆتۈرۈلگەن مۇشتى ھاۋادا پۇلاڭشىپ قالدى. ئۇنىڭ قولىنىڭ بېغىشىنى تۇرسۇن چاقماللىق بىلەن تۇتۇپ ئۇلگۇرگەندى.

ــ خاپا بولمىسلا يېزا باشلىقى،ــ دېدى تۇرسۇن يېزا باشلىقىغا مەھكەم ئېسىلۇۋېلىپ ياخشىچاق بولۇپ،ــ پوققا چالما ئاتسا يۈزىگە چاچرايدۇ، دەيدىغان گەپ بار، سىلى دېگەن كۆپىنى كۆرگەن كەڭ قورساق ئادەم، ئۇنىڭ بىلەن تەڭ بولمىسلا.....

شۇ ئەسنادا قايسىبىرى ساقچىخانىغا تېلېفون بېرىۋەتكەن چېغى، بىر ساقچى ماشىنىسى غۇيۇلداپ يېزا قورۇسى ئىچىگە كىرىپ توختىدى. بايا‌تىن بېرى ھېچكىمگە بوي بەرمەي ئاغزىنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ سۆزلەۋاتقان مامۇت كاشىلىنىڭ ئېغىزى قاينىغان قازانغا سوغۇق سۇ قۇيغاندەك جىمىپلا قالدى. ماشىنىدىن ئىككى ساقچى چۇشۇپ مامۇت كاشىلىنىڭ قولىغا كويزا سېلىپ پۇت - قولىنى يەرگە تەگكۈزمەي ماشىنىغا ئېلىپ چىقتى.

— سەنلەر مېنى نېمىشقا تۇتىشسەن؟— دەپ تىپىچەكلىدى مامۇت كاشىلا زەردىگۆش بولۇپ، — ئەرز قىلغان گۇناھمۇ؟

— ئاغزىڭنى يۇم، — دېدى توختماي تىپىرلاۋاتقان مامۇت كاشىلىنىڭ گەجگىسىدىن مەھكەم بېسىپ ئولتۇرغان ساقچى غەزەپ بىلەن، — سېنىڭ باشقىلارغا تۆھمەت قىلىپ، ئوچۇقتىن ئوچۇق ھاقارەتلىگەن، ھەمىشە غوۋغا كۆتۈرۈپ نورمال خىزمەت تەرتىپىگە تەسىر يەتكۈزىدىغان قىلمىشىڭ سېنى جازالاشقا تامامەن يېتىدۇ.

ماشىنا يېزا قورۇسىغا قانداق تېز كىرگەن بولسا شۇنداق تېز چىقىپ كەتتى.

ئەتىسى مامۇت كاشىلىنىڭ خوتۇنى نارەسىدە ئىككى ئوغلىنى ئەگەشتۈرۈپ يېزىلىق ھۆكۈمەتكە كېلىپ ھېلىقى قىزنى ئىزدەپ تاپتى. يىغىدىن كۆزلىرى قىزىرىپ كەتكەن قىزنىڭ يۈزلىرىنى سىلاپ، يامغۇردەك ياش تۆكۈپ ئېرىنىڭ گۇناھىدىن ئۆتۈشنى تىلىدى. مامۇت كاشىلىنىڭ خوتۇنىنىڭ ئەلەملىك يىغىسى قىزنىمۇ ئېرىتتى.

مامۇت كاشىلىنىڭ خوتۇنى يەنە يېزا باشلىقىنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۇنىڭغا يالۋۇردى. لام - جىم دېمەي ئىپادىسىز ئولتۇرغان يېزا باشلىقى مامۇت كاشىلىنىڭ خوتۇنىنىڭ «جېنىم رەھبەر، ماڭا ئىچىلىرى ئاغرىمىسىمۇ مۇشۇ باللىرىمغا ئىچىلىرى ئاغرىسۇن، بىچارە باللىرىم دادىسىنىڭ دەردىدە توپا بىلەن تەڭ بولۇپ كەتتى» دېگەن سۆزلىرىنى ئاڭلاپ سەل ئېرىگەندەك بولدى. باللارنىڭ ئەتىسز، توپا رەڭگى چىرايىغا، تىزلىرى يىرتىلىپ پەسكە ساڭگىلاپ قالغان ئىشتانلىرىغا قاراپ يۈرىكى ئېچىشقاندەك بولدى. ئۇ كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇپ بىرپەس ئويلانغاندىن كېيىن، تېلېفونىنى قولىغا ئېلىپ ساقچىخانىغا مامۇت كاشىلىنى قويۇۋېتىش توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش قىلدى.

مامۇت كاشىلىنىڭ خوتۇن - باللىرى يېزا قورۇسىدىن چىقىشىغا تۇرسۇن بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدى.

— قانداق بولدى؟— سوردى تۇرسۇن ئىچ ئاغرىتقان قىياپەتتە.

— قويۇۋېتىدىغان بولدى، — دېدى مامۇت كاشىلىنىڭ خوتۇنى ئىللىق كۈلۈمسىرەپ.

ـ بەك ياخشى بويتۇ، ـ دېدى تۇرسۇن ئېغىر ئۇھسىنىپ، ـ بىچارىگە بەك ئۇۋال بولدى. ساقچىخانىغا مەنمۇ بىللە بارايى.

مامۇت كاشىلىنىڭ خوتۇنى يېزا دەرۋازىسى ئالدىدىكى تېرەكنى باغلاپ قويغان ئېشەك ھارۋىسىنى ئېلىپ كەلدى. ساقچىخانا ئالدىغا كەلگەندە تۇرسۇن ئۇلارنى سىرتتا ساقلاپ تۇرۇشقا قالدۇرۇپ قويۇپ، ئۆزى ساقچىخانىغا كىرىپ كەتتى. ھايال ئۆتمەي تۇرسۇن مامۇت كاشىلىنى ئەگەشتۈرۈپ ساقچىخانىدىن چىقىپ كەلدى. مامۇت كاشىلا ئىككى ئوغلىنىڭ بوينىدىن قۇچاقلاپ بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى. ئىككى ئوغلىمۇ تەڭلا يىغلىدى. بىر چەتتە ئېشەك ھارۋىسىنى تۇتۇپ تۇرغان مامۇت كاشىلىنىڭ خوتۇنىمۇ ئۆزۈلمەي قۇيۇلۇۋاتقان كۆز ياشلىرىنى ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن سۈرتۈۋاتاتتى. شۇ تاپتا مامۇت كاشىلا ئۇنىڭغا نەچچە ياش قېرىپ كەتكەندەك بىلىنىپ كەتتى.

ـ ئەمدى يېزىغا كەلمەڭ دادا، ـ دېدى مامۇت كاشىلىنىڭ كىچىك ئوغلى دادىسىنىڭ ساقال باسقان يۈزلىرىگە يۈمران ئېگەكلىرىنى سۈركەپ تۇرۇپ. مامۇت كاشىلا ئاۋازىنى چىقىرالماي كۆزلىرىنى چىڭ يۇمغىنىچە ماقۇللۇق بىلدۈرگەندەك بېشىنى لىڭشىتتى.

ـ ئەمدى سىلەر قايتقاچ تۇرۇڭلار، ـ دېدى تۇرسۇن مامۇت كاشىلىنىڭ خوتۇن ـ بالىلىرىغا قاراپ، ـ مامۇت ئاخۇن كەينىڭلاردىن يەتسۇن. ھە راست، ۋېلىسىپىتىڭلا قەيەردە؟

ـ ساقچىخانا ھويلىسىدا بار، ساقچىلار ئەكىرىپ قويۇپتىكەن.

ـ ھە، ئۇنى مەن ئاچقىپ بېرەي، ـ تۇرسۇن شۇنداق دېگىنىچە ساقچىخانا ھويلىسىنىڭ ئىچىدىكى تۈۋرۈككە يۆلەپ قويۇلغان ۋېلىسىپىتنى يېتىلەپ چىقتى.

ـ سىلىنى بۇ يەردىن ئاجرىتىپ چىقىرىشمۇ ئاسانغا توختىمىدى مامۇت ئاخۇن، ـ دېدى تۇرسۇن يىراقلاپ كېتىۋاتقان مامۇت كاشىلىنىڭ خوتۇن ـ بالىلىرىنىڭ كەينىدىن قاراپ قويۇپ، ـ يېزا باشلىقىنىڭ ئىشخانىسىغا نەچچە قېتىم يالۋۇرۇپ كىردىم. ھېلىمۇ ياخشى ئۇ ئادەم گېپىمنى ئالدى.

ـ رەھمەت سىلىگە تۇرسۇن ئاخۇن، ـ دېدى مامۇت كاشىلا

لەۋلىرىنىڭ ئۈمچەيتىپ، — بۇ جاھاندا مېنىڭ كۆڭلۈمنى ئۆزلىرىلا چۈشىنىلا.

— مامۇت ئاخۇن، خاپا بولماي بىر - ئىككى يىل سەۋر قىلغاچ تۇرۇڭلا، سىلىنىڭ ئىشنى ھەل قىلىدىغان، ئىشنى كېسىپ - كېسىپ قىلىدىغان باشلىقمۇ كېلەر بىزنىڭ بۇ يېزىغا..... شۇ چاغدا مەنمۇ بولغاندىكىن ھە - ھۇ دېيىشىپ ببرەرمەن.

— .....

مامۇت كاشىلا ئاغزىنى ئۆممەللەپ بىرنەرسە دېيىشكە تەمشەلدى - يۇ، لېكىن ئىچ - ئىچىدىن ئۆرلەپ بوغۇزىغا قاپلىشىپ قېلىۋاتقان ئەلەملىك يىغا ئۇنىڭ ئاۋازىنى بوغۇپ قويدى. ئۇ بېشىنى يېنىك لىڭشىتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆز چاناقلىرىدا ياش تامچىلىرى لىغىلداپ تۇراتتى.

مامۇت كاشىلا كەتتى. تۇرسۇن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن خېلى ئۇزاققىچە قاراپ تۇردى. مامۇت كاشىلىنىڭ قارىسى يىتكەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ تەۋەررۈك ۋېلىسىپىتىنىڭ جالاقشىغان ئاۋازى تۇرسۇننىڭ قۇلاق تۈۋىدە خېلى ئۇزاققىچە ئاڭلىنىپ تۇردى.

بەربات بولغان مۇھەببەت

قەدىرىيە بۇگۈن تاڭ سەھەردىلا ئويغىنىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئۇيقۇسى قاچقانىدى. ئۇ ئاخشام ياستۇققا باش قويۇپلا ئۇخلاپ قالماقچى بولغان بولسىمۇ، لېكىن يېرىم كېچىگىچە كۆز يۇمالمىغانىدى.

ئۇ يەنە بىردەم ئۇخلىماقچى بولۇپ يوتقانغا بېشىنى چۈمكىدى. بىرئازدىن كېيىن دېمى سىقىلغاندەك بولۇپ، يەنە بېشىنى يوتقاندىن چىقاردى. ئۇيان ئۆرۈلۈپ، بۇيان ئۆرۈلۈپ ئاخىر ئوڭدا بولۇپ يېتىپ باقتى. ئۇنىڭ تورۇسقا تىكىلگەن كۆزلىرىدىن ئوتلۇق نۇر چاقنايتتى. بىر جۈپ كۆكسى بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر پەسىيىپ تۇراتتى.

ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ دېرىزە ئالدىغا كەلدى. دېرىزە ئەينەكلىرىدىن چۈشكەن سۇس تاڭ نۇرى ئۆي ئىچىنى غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى.

ئۇ دېرىزىنى ئۇلۇغ ئېچىۋەتتى. شۇ ئان سەلكىن شامال ئۆي ئىچىگە ئۇچۇپ كىردى. سەھەرنىڭ ساپ، سالقىن ھاۋاسى جانغا ھۇزۇر بېغىشلايتتى. ئۇ ساپ ھاۋادىن كۆكسىنى تولدۇرۇپ قېنىپ - قېنىپ نەپەس ئالدى. باغنىڭ نېرىقى چېتىدە ھۆپپىدە ئېچىلغان گۈللەرنىڭ خۇش پۇرىقى دىماققا گۈپۈلدەپ ئۇرۇلاتتى. يىراق - يىراقلاردىن خورازلارنىڭ سوزۇپ چىللىغان ئاۋازى ئاڭلىناتتى.

ئۇ كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ، ئەتراپقا تويماي قارىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ گۈپۈلدەپ سوقۇۋاتقان يۈرىكىدە تاتلىق ھاياجان دولقۇنلىماقتا ئىدى. ئۇ تەبىئەتنىڭ بۇنچىلىك گۈزەل بولىدىغانلىقىنى تۇنجى قېتىم ھېس قىلۋاتاتتى.

قەدىرىيە جايىنامازدىن قوپۇپ ھويلىغا چىقتى. ئاۋۋال ھويلا-ئارام‌لارنى پاك - پاكىز سۈپۈردى، ئاندىن چېلەكلەرگە توشقۇزۇپ

قويۇلغـان سـۇزۇك سـۆيىنى قېنىـق سـېپىپ، چـاك ـ تـوزانلارنى بېسىقتۇردى. چاي تەييارلاپ ئاتا ـ ئانىسى بىلەن بىرگە ناشتا قىلدى. ناشتىدىن كېيىن ئۆز ھۈجرىسىغا كىرىپ كەتتى.

ئۇنىڭ ھۈجرىسىمۇ بۇگۈن ئۆزگىچە سىياق كىرىپ قالغانىدەك كۆرۈ- نەتتى. تام تورۇسلار، ئىشىك ـ دېرىزىلەر، ئۆيدىكى ھەممە نەرسە كۈلۈمسىرەۋاتقاندەك بىلىنەتتى. ئۆي ئىچىگە دېرىزىدىن قۇياش نۇرى چۈشۈپ تۇراتتى. ئۇ ئىشكىنى ئاستا يېپىۋېتىپ ئەينەككە قارىدى. ئۇنىڭ يۈملاق يۈزى باشقىچە نۇرلىنىپ كەتكەنىدى. كۆزلىرى يۇلتۇزدەك چاقناپ تۇراتتى. ئۇ ئۇك قولىنىڭ ئالقىنىدا مەڭزىنى ئاستا سىلىدى. شۇ ئان ئۇنىڭ يۈزى تېخىمۇ قىزىرىپ، بۇ قىزىللىق بارا ـ بارا ئۇنىڭ بويۇنلىرىغچە تاراپ كەتتى. ۋۇجۇدى ئوت بولۇپ يانغانىدەك بولدى. ئاخشام يىگىتنىڭ ئۇنىڭ مەڭزىگە تۇنجى قېتىم «چوككىدە» سۆيۈۋالغانىدى. ئۇ شۇنى ئويلاپ نېمىدىنىدۇر خۇدۇكسىرىگەندەك ئەتراپقا قاراپ قويدى.

ئۇ ھويلىغا چىقتى. ئىككى چىلەكنى ئەپكەشكە ئىلىدۇرۇپ سۇغا ماڭدى. سۇنى مەھەللىنىڭ چېتىدىكى بۇلاقتىن ئېلىپ كېلەتتى. ئۇ يالىڭاياغ ھالدا شەبنەم چۈشكەن نەمخۇش توپىغا يېنىك قەدەم بېسىپ كېتىۋاتاتتى. زىلۇۋا بەدىنىگە ياراشقان ئوتقاشتەك قىزىل گىرىپ كۆڭلىكىنىڭ كەڭ ئېتەكلىرى مەيىن شامالدا لىپىلدايتتى. ئۇنىڭ لەززان قەدەم ئېلىپ مېڭىشلىرى خۇددى باھار گۈللىرى ئارىسىدا قانات يېيىپ ئۇچۇۋاتقان كېپىنەككە ئوخشايتتى.

ئۇ بىردەم ماڭغاندىن كېيىن، كەڭرى كەتكەن ياپيېشىل چىملىققا كەلدى. كوكات ـ قىياقلارنىڭ ئۈستىدە يالتىراپ تۇرغان سۇزۇك شەبنەم ئۇنىڭ يالىڭاياغ پۇتلىرىنىڭ دۈمبىسىگە مۇزدەك تېگەتتى. شەبنەم تامچىلىرى گويا ئۇنىڭ پۇتىغا ئەمەس، يۈرىكىگە تامغانىدەك پۈتۈن ۋۇجۇدى چەكسىز شادلىققا چۆمۈلمەكتە ئىدى. ئۇ ئەتراپقا تەكشى نەزەر تاشلىدى. چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىدە خۇشاللىق جىلۋىسى ئەكس ئېتەتتى. چىملىق ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا غايەت زور يېشىل گىلەمدەك سوزۇلۇپ ياتاتتى. ھەربىر تال گىياھنىڭ ئۇچىغا خۇددى بىر-ەرى

قېتىرقىنىپ بىر تامچە - بىر تامچىدىن تېمىتىپ قويغانىدەك كۆرۈنىدىغان شەبنەم تامچىلىرى ئەتىگەنلىك قۇياشنىڭ قىزغۇچ نۇرلىرىدا ئۇنچىدەك يالتىرايتتى. چىملىقنىڭ ئوتتۇرىسىدا بۇلدۇقلاپ تۇرغان كىچىككىنە بىر بۇلاق بار ئىدى. بۇلاق سۈيى چىملىقنى بويلاپ يىلاندەك سوزۇلغان كىچىك ئېرىق بىلەن يىراق - يىراقلارغا ئېقىپ كېتەتتى. بۇلاق سۈيىنىڭ شىرىلدىغان ئاۋازى گويا زېمىننىڭ ئەللەي ناخشىسىدەك يېقىملىق ئاڭلىناتتى. يىراقتىكى چاتقاللىق ئارىسىدىن قۇشلارنىڭ بەس-بەستە سايرىغان شوخ، يېقىملىق ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

قەدىرىيە يېنىك قەدەملەر بىلەن بۇلاق بويىغا كەلدى - دە، زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ بۇلاق سۈيىدىن ئوچۇملاپ ئىچتى. مۇزدەك بۇلاق سۈيى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى سەگىتتى.

قەدىرىيە ئون ئالتە ياشنىڭ قارىسىنى ئالغان قىز ئىدى. چېھرىدىن باللارغا خاس سەبىيلىك تۆكۈلۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇغۇسى بار ئىدى. لېكىن، دادىسى «قىز بالا ئوقۇپ نېمە قىلىدۇ» دەپ ئۇنى ئوقۇغىلى قويمىدى. ھەش - پەش دېگۈچە بىر يىل ئۆتتى. ئۇ ئۆيى ئىشلىرى، ئايىغى چىقماس دېھقانچىلىق ئىشلىرىغا كىرىشىپ كەتتى. كۈنلىرى زېرىكىشلىك، بۇرۇقتۇرمىلىق ئىچىدە مەنىسىز ئۆتمەكتە ئىدى. ئۆمۈر بويى دېھقانچىلىق قىلىپ ئۆتۈشنى ئويلىغىنىدا، ئىچ - باغرى ئۆرتىنىپ، كۆزلىرىگە لۆممىدە ياش كېلەتتى.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇنىڭ تۇرمۇشىغا يېڭى مەنە قوشۇلدى. مەھەللىنىڭ چېتىدە ئولتۇرىدىغان ئايىنسا باققالنىڭ يالغۇز ئوغلى قادىر ئۇنىڭغا مۇھەببەت تەكلىپى قويدى. قادىر گەرچە نامرات دېھقان ئوغلى بولسىمۇ، لېكىن بوي - بەستى كېلىشكەن، پاكىز چىراي، ئىدىتلىق يىگىت ئىدى. قويۇق قاشلىرى، ئەمدىلا خەت تارتقان ئىنچىكە بۇرۇتى ئۇنىڭ يۇمىلاق، بۇغداي ئۆڭ چىرايىغا خويمۇ يارىشىپ تۇراتتى. قاپقارا قوي كۆزلىرى ھەمىشە كۈلۈپ تۇراتتى.

قەدىرىيە دەسلەپتە ئۇنىڭ تەلىپىنى چىرايلىق رەت قىلدى. لېكىن، قادىر ھەمىشە ئۇنىڭ كەينىدىن سايىدەكلا ئەگىشىپ يۈرىدىغان بولۇپ قالدى. قەيەردە ئۇچرىسا شۇ يەردە ئۇنىڭغا توي قىلىش، بىرگە ئۆتۈش

هەققىدە گەپ قىلاتتى. قەدىرىيە ئەمدى ئۇنىڭ تەكلىپىگە «ياق» دەپ جاۋاب بېرىشنىڭ ئورنىغا «ئانامدىن سوراڭ» دەيدىغان بولدى. ئۇلار ئۇچراشقاندا قەدىرىيە پىسكۈندە كۈلۈپ قوياتتى. بۇ خىل تاتلىق كۈلكە قادىرنىڭ ۋۇجۇدىنى تىترىتەتتى.

ئۇچرىشىش قېتىم سانىنىڭ كۆپىيىشىگە ئەگىشىپ، قەدىرىيەنىڭ ۋۇجۇدىدىمۇ چۈشىنىپ بولمايدىغان بىر خىل تاتلىق تۇيغۇ ئويغىنىشقا باشلىدى. ئۇ يات - پات قادىرنى ئەسلەپ قالاتتى. قادىرنىڭ سۆمبىتلىق قەددى - قامىتى، كۈلۈمسىرەپ تۇرغان كۆزلىرى كۆز ئالدىغا كەلگەن ھامان ئۇنىڭ بىلەن مۇڭداشقۇسى، قول تۇتۇشۇپ ماڭغۇسى كېلەتتى. ئۇ بۇلارنى ئويلىغىنىدا ئۆز - ئۆزىدىن خىجىل بولۇپ، يۈزى تاڭ شەبنەمى جىلۋە قىلىپ تۇرغان قىزىلگۈلدەك قىزىرىپ كېتەتتى.

قەدىرىيە تۇنۇگۈن كەچتە قادىر بىلەن مۇشۇ بۇلاق بويىدا ئۇچراشقاندى. قادىر بۇلاقتىن چېلەكتە سۇ ئېلىپ، قەدىرىيەنىڭ كالىلىرىنى سۇغىرىشىپ بەردى. سۇغا تويغان كالىلار ئۇلارنىڭ بەھۇزۇر مۇڭدىشىشىغا قولايلىق يارىتىپ بەرمەكچى بولغاندەك، سەل نېرىغا سۇرۇلۇپ، چىم - كوكاتلارنى يالماشقا باشلىدى. قادىر قەدىرىيەنىڭ يۈمشاق، ئوتتەك قىزىق قولىنى ئاستا تۇتتى. ئىسسىق ئالقانلاردىن تارىغان ئىللىق ھارارەت قادىرنىڭ تومۇرلىرىدا ئاقتى.

— قەدىرىيە، قاچانغىچە تەقەززا قىلىسەن مېنى؟— دېدى قادىر قەدىرىيەنىڭ لۆمۈلدەپ تۇرغان كۆزلىرىگە تىكىلىپ قارىغىنىچە،— نېمىشقا ھازىرغىچە جاۋاب بەرمەيسەن؟

— ئانامدىن سوراڭ، دېدىمغۇ،— قەدىرىيە خىجىل بولغاندەك يەرگە قارىۋالدى. ئۇنىڭ يۈزلىرى شەلپەردەك قىزىرىپ كەتكەندى.

— ھەمىشە شۇنداق دەيدىكەنسەن، ئۆزۈڭ بىر نېمە دېمەمسەن؟

— مەن نېمە دەيتتىم، ئاتا - ئانام ماقۇل دېسە مەنمۇ ماقۇل دەيمەن.

— ئۆيۈڭگە ئەلچى ئەۋەتەيمۇ ئەمسە؟

— ئالدىرىماي تۇرۇڭ.

— مېنى نامرات كۆرۈۋاتامسەنيا؟

ـــ كىم شۇنداق دەيدىكەن؟ بۇدۇنياغا ھېچكىم بايلىق بىلەن تۇغۇلغان ئەمەس، ـــ قەدىرىيە دومسايغىنىچە بېشىنى يانغا بۇرىدى.

ـــ مۇشۇ گېپىڭگە رەھمەت قەدىرىيە، ـــ قادىر قەدىرىيەنىڭ قولىنى تارتىپ، لەۋلىرىنى ئۇچلاپ، قەدىرىيەنىڭ لېۋىگە يېقىن ئەكەلدى. قەدىرىيەنىڭ يۈزلىرى لاپ قىلىپ ئوت ئالغاندەك بولۇپ، لەۋلىرىنى ئېلىپ قاچتى. شۇ ئەسنادا قادىرنىڭ لەۋلىرى قەدىرىيەنىڭ قېقىزىل مەڭزىگە چوككىدە قىلىپ بىر تامغا بېسىپ قويدى. ئاجايىپ بىر ئوت قەدىرىيەنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىغا تارىغاندەك بولدى. ئۇ قوللىرىنى قادىرنىڭ قولىدىن ئىتتىك ئاجرىتىپ «قېلىن» دېگىنىچە كاللار تەرەپكە يۈرۈپ كەتتى. كاللار ئېغىر پۇشۇلدىغىنىچە قۇيرۇقلىرىنى شىپاڭشتىپ، چىم ـ كوكاتلارنى يالماقتا ئىدى. ئەتراپىنى گۈگۈم پەردىسى قاپلىغان، كەچكى شەپەقنىڭ ئەڭ ئاخىرقى شوللىرى يىراق ئۇپۇق سىزىقىدا خىرە جىلۋە قىلاتتى.....

«قادىرغۇ ياخشى بالا، ـــ دەپ ئويلىدى قەدىرىيە كۆڭلىدە، ـــ لېكىن، دادام گەپ يېمەسمىكى، ئەگەر دادام تەتۈرلۈك قىلىپ تۇرۇۋالسا قانداقمۇ قىلارمەن؟»

ـــ ئوبدان قوپۇپسەنمۇ، قەدىرىيە؟

قەدىرىيە چۆچۈپ ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ ئالدىدا ئاپپاق كۆڭلەكنىڭ پەشلىرىنى شامىنىڭ ئىچىگە تىقىۋالغان قادىر كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. ئوڭ مۇرىسىگە ئېلىۋالغان يوغان كەتمەننىڭ ئۆتكۈر بېسىدىن كۈچلۈك نۇر چاقنايتتى. قەدىرىيە بىرھازا جىم تۇرۇپ قالدى. ئۇ نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي قالغاندەك قىلاتتى. ئۇ مېنىڭ خىياللىرىمنى بىلىۋالغانمىدۇ، دەپ ئويلاپ ۋىللىدە قىزاردى.

ـــ گەپ قىلمايسەنغۇ قەدىرىيە، ـــ دېدى قادىر يېقىملىق ئاۋاز بىلەن، ـــ ئاخشامقى ئىشتىن خىجىل بولۇۋاتامسەنيا؟

ـــ ياق، ـــ قەدىرىيە ئۆزىنمۇ سەزمىگەن ھالدا ئېغىزىدىن تۈيۇقسىز چىقىپ كەتكەن بۇ سۆزىدىن تولىمۇ خىجىللىق ھېس قىلدى ۋە ئىتتىك يانغا قارىۋالدى.

ـــ مەن پەقەت چىدىيالمىدىم قەدىرىيە، ـــ دېدى قادىر يېلىنىش

تەلەپپۇزىدا، ــ ئۆيۈڭگە ئەلچى كىرگۈزەيمكىن دەيمەن.

ــ بۇ ئىشقا ئالدىرىماي تۇرۇڭ قادىر، ــ دېدى قەدىرىيە مۇلايىملىق بىلەن، ــ دادامنىڭ مىجەزىنى سىز بىلمەيسىز، ياق دەپ تۇرۇۋالسا ئىشىنىڭ تۈگەشكىنى شۇ. مەن مۇڭلۇقلۇق پەيتىتە ئانامغا ئېيتىمەن. ئانام بىر ئامال قىلىپ دادامنى بۇ ئىشقا كۆندۈرۈشى مۇمكىن.

ــ ئەلچىگە ئۆلۈم يوق دەيدىغان گەپ بار قەدىرىيە، مەن ئۆيۈڭگە چوقۇم ئەلچى كىرگۈزىمەن.

ــ مېنىڭ دېگىنىمدەك بولسۇن قادىر، بۇ يەردە ئۇزاق تۇرمايلى، خەقلەر كۆرسە سۆز - چۆچەك قىلىشىدۇ.

قەدىرىيە سۆزىنى تۈگىتىپلا چىلەكلىرىنى بۇلاق سۈيىگە پاتۇردى. ئۇنىڭ يىلاندەك تولغىشىپ تۇرغان سۈمبۈل چاچلىرىنىڭ ئۇچى بۇلاق سۈيىگە چىلاشتى. قادىر ئەپكەشنى مۇرىسىگە ئېلىپ يىراقلاپ كېتىۋاتقان قەدىرىيەگە تىكىلگەن پېتى ئۇزاققىچە تۇرۇپ قالدى.

قادىرنىڭ ئەلچى كىرگۈزگەنلىكى ياسىن سابىرنىڭ ئوغىسىنى قاينىتىۋەتتى. ئەلچىلەر چۈشتىلا قايتىپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ بۇلۇتلۇق ئاسمانىدەك تۇرۇلۇپ كەتكەن چىرايى كەچ كىرگۈچە ئېچىلمىدى. ئۇ ساربخان ئانىغا ھومىيىپ قارايتتى. كىرپە تىكىنىدەك دىردىيىپ تۇرغان چاڭگال ساقلى توختىماي تىترەيتتى. ئەللىك ياشلارنىڭ قارىسىنى ئالغان قارامتۇل، قويۇق قاشلىق، ياپىلاق يۈز بۇ ئادەمنىڭ مىجەزىنى ھېچنېمىگە سېلىشتۇرغىلى بولمايتتى.

ــ خېلى ئەقىللىك قىز بالا بولدى، دەپ ئويلاپتىكەنمەن سېنى، ــ دېدى ياسىن سابىر كەچكە يېقىن قەدىرىيەنىڭ ئالدىغا دېۋەيلەپ كېلىپ، ــ ئاخىر كېلىپ ئاينىسا باققالنىڭ ماڭقىسىنى تاپتىڭمۇ ئەمدى؟ توۋا خۇدايىم، قايسى يۈزى بىلەن بىزنىڭ ئۆيگە قەدەم باسقاندۇ ئۇ قەلەندەرلەر؟

قەدىرىيە دادىسىنىڭ مىجەزىنى ئوبدان بىلگەچكە، لام - جىم دېمەي يەرگە قاراپ تۇرۇۋالدى.

ــ مەن ساڭا دەپ قويايى، بۇنىڭدىن كېيىن ئاشۇ يالاڭ تۆشۈكە قاپاق ئېچىپ قارايدىغان بولساڭ، ئوشۇقۇڭنى چېقىۋېتىمەن.

ياسىن سابىر ئاچچىقىدا ئىشكنى جالاقلىتىپ يېپقىنىچە سىرتقا چىقىپ كەتتى.

قەدىرىيە بۇقۇلداپ ئاننىڭ قۇچىقىغا تاشلاندى. باغرى يۇمشاق ئاننىڭ كۆزلىرىگە ئىختىيارسىز ياش يامرىدى.

ــ يىغلىما قىزىم، مەن كۆكلۈكۈنى چۈشىنىمەن،ــ دېدى سارىخان ئانا ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن كۆز ياشلىرىنى سۈرتكىنىچە،ــ دادالڭ گەپ بېمەيدۇ بالام، مەنمۇ بالا دەپ ئولتۇرمىغان بولسام ئۆيدىن ئاللىبۇرۇن چىقىپ كەتكەن بولاتتىم.

كېچە، قەدىرىيەنىڭ كۆزلىرىگە ئۇيقۇ كىلىدىغاندەك ئەمەس. باغ تەرەپتىن تومۇزغىلارنىڭ چىرىلدىغان ئاۋازى ئاڭلىناتتى. بىر چاغدا گويا زېمىننىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن ئاڭلانغاندەك سۇس ناخشا ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ ياستۇقتىن بېشىنى لىككىدە كۆتۈرۈپ، زەن سېلىپ تىڭشىدى. ناخشا ئاۋازى بۇلاق تەرەپتىن بارغانچە يېقىنلاپ كەلمەكتە ئىدى. ئۇ ئىچ كىيىم بىلەنلا ئورنىدىن تۇرۇپ دېرىزە ئالدىغا كەلدى. بىپايان كۆك قەھرىدە سانسىز يۇلتۇزلار جىمىرلاپ تۇراتتى. شامال دەرەخ يوپۇرماقلىرىنى يېنىك شىلدىرلىتاتتى.

تۇمۇچۇق مېنىڭ بولسا.....يەي،
ئېتەكىمدە دان بەرسەم.....يەي.
قۇچاقىدا جان بەرسەم،
قۇچاقىدا جان بەرسەم.....يەي.

ــ بۇ قادىرنىڭ ئاۋازىغۇ،ــ قەدىرىيە دېرىزىنى تېخىمۇ ئۇلۇغ ئاچتى،ــ ئاھ، بىچارە، ئۇخلىيالماپتۇ ـ دە.

ناخشا ئاۋازى تېخىمۇ ئېنىق ئاڭلىنىشقا باشلىدى. ناخشىدىن بىر خىل غېرىبلىق، مۇڭ تارايتتى. قەدىرىيەنىڭ كۆزلىرىگە شۇ ئان ياش ئولاشتى. ناخشا ئاۋازى ئاستا ـ ئاستا پەسلەپ، يىراقلاپ كەتتى.

بۇ كېچە قەدىرىيە ئۇچۇن تولىمۇ ئۇزاق بىلىنىپ كەتتى. ئۇ كېچىچە كىرپىك قاقمىدى. ياستۇقىنى ھۆل قىلىۋەتتى.....

ئەلچىلەر قۇرۇق قول قايتىپ چىققاندىن كېيىن، قادىر كۈنلەرنى ئىنتايىن پەرىشانلىق ئىچىدە ئۆتكۈزۈشكە باشلىدى. ئۇنىڭ ئىچىدە بىر تونۇر ئوت كۆيەتتى. بۇ ئوت ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى سىمابتەك ئېرىتىپ، يۈرەك - باغرىنى لەختە - لەختە قىلماقتا ئىدى. قەدىرىيەنىڭ زىلۋا قامىتى، قاشتىشىدەك سۈزۈك چىرايى، ئوت چاقناپ تۇرىدىغان كۆزلىرى، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن بىردەممۇ نېرى كەتمەيتتى. كۈچلۈك ۋىسال تەشنالىقى ئۇنى قىينايتتى. ئۇنىڭ كۈنلىرى ناھايىتى تەستە ئۆتمەكتە ئىدى.

مەھەللىدە بۇغداي ئورمىسى باشلىنىپ كەتتى. تورغاي چۇ - چۇلىماستا ئېتىزغا كەلگەن قادىر چۈشكىچە ئورما ئورۇدى. ئورغاق تۇتقان كۈچلۈك قوللىرى تېز - تېز ھەرىكەت قىلاتتى. تەر دەستىدىن ھۆل بولۇپ كەتكەن ھاۋا رەڭ كۆڭلىكى دۈمبىسىگە چاپلىشىپ قالغانىدى.

— نامرات بولغان گۈناھمۇ؟— دەپ ئويلىدى قادىر قىساقتەك ئېگىلىپ كەتكەن بىلىنى سەل رۇسلاپ،— خەپ، ئىككى بىلىكىمگە تايىنىپ بايلىق يارىتىپ، ياسىن سابىرغا ئۆزۈمنى بىر كۆرسىتىپ قويىمسام.

كۈن تىكلەنگەن چاغدا قادىر بۇغدايلىرىنى ئورۇپ بولدى. ئۇنىڭ قورسىقىمۇ ئاچقانىدى. ئۇ ئورغىقىنى كۆتۈرۈپ يېرىم يولغا كەلگەندە، چەينەك كۆتۈرۈپ كېلىۋاتقان قەدىرىيە بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى.

— نەگە ماڭدىڭ قەدىرىيە؟— قادىرنىڭ ئاۋازىدىن بىر خىل مىسكىنلىك بىلىنىپ تۇراتتى.

— ئېتىزلىققا سۇ ئېلىپ ماڭدىم، ئۆيدىكىلەر سەھەردىلا ئېتىزغا كەتكەن. ئۇسسىغانسىز، سۇ ئىچىۋېلىڭ.

قادىر چەينەكنى قولىغا ئېلىپ مۇزدەك بۇلاق سۈيىدىن غۇرتۇلدىتىپ قانغۇچە ئىچتى.

— داداڭ تەرسالىق قىلمىغان بولسا،— دېدى قادىر چەينەكنى قەدىرىيەگە تەڭلەۋېتىپ،— ئېتىز ئىشلىرىڭلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزۈم بىر قوللۇق قىلىپ يىغىشتۇرۇۋېتەتتىم، ئىسىت.....

قادىرنىڭ كۆزلىرىدە بىلىنەر - بىلىنمەس ياش تامچىلىرى لىغىرلاپ

تۇراتتى.

ــ كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلماڭ قادىر، ــ دېدى قەدىرىيە مۇلايىملىق بىلەن، ــ سەل ۋاقىت ئۆتسۇن، دادامۇ چۈشىنىپ قالار. خوش، مەن كەتتىم ئەمىسە.

قەدىرىيە شۇنداق دەپ قادىرغا لەپپىدە قارىدى. قادىر بۇ قاراشتىن قەدىرىيەنىڭ قانداقتۇر بىرنەرسىگە ئىنتىلۇاتقانلىقىنى، نېمىنىدۇر تەقەززالىق بىلەن تەلەپ قىلۇاتقانلىقىنى سەزگەندەك بولدى. شۇ ئان قادىرنىڭ كۆڭلىدە غەيرىي بىر خىيال، غەيرىي بىر ئىستەك بىردىنلا باش كۆتۇرۇپ چىقتى.

ــ مەن نېمىگە بۇنچىلىك ئازابلىنىپ كېتىمەن، ــ دەپ ئويلىدى قادىر قەدىرىيەنىڭ ئارقىسىدىن قارىغىنىچە، ــ قۇرۇپ كەتسۇن ئۇ نىكاھ- پىكاھ دېگەنلەر، يولۇمنى قاتمۇقات مۇشكۈللەر توسۇسىمۇ پەرۋايىم پەلەك، مەن ئۇنىڭ ۋىسالىغا يەتمەي قويمايمەن، شۇنداق قىلسام ئۇنىڭ تەرسا دادىسى قانداق قىلالايدىكىن قېنى.....

قادىر ئېغىر خىيالىلار بىلەن ئۆيىگە كەلدى. ئۇنىڭ ئوت بولۇپ يانغان ۋۇجۇدىنى تېزرەك قەدىرىيەنىڭ ۋىسالىغا يېتىش ئىستىكى چىرمىغانىدى.....

ــ قەدىرىيە، ئۆيگە بېرىپ كاللارغا بېدە ئورۇپ بەرگىن، ــ دېدى ياسىن سابىر قۇرۇقدالغان چەينەكنى قەدىرىيەگە تەڭلەپ.

ــ دادا، ئۆيگە بېرىپ تاماق يەپ، ھاۋا يانغانىدا كېلىپ ئىشلىسەڭلار بولمامدۇ.

ــ ئاش - تاماق دېگەننى ئىش تۈگىگەندە يېسىمۇ بولىدۇ، ــ دېدى ياسىن سابىر قاپقىنى تۇرگىنىچە، ــ ماڭە، ماڭ، ئادەمنىڭ ئاغزىنى غېرىچلىماي، مەن دېگەن ئىشنى قىل.

قەدىرىيە چەينەكنى كۆتۇرۇپ ئۆيگە يېنىپ كەلدى.

قەدىرىيە ئورغىقىنى ئېلىپ ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى بېدىلىككە چىقتى. سۆسۈن رەڭ بېدە گۈللىرى مەيىن شامالدا سۈس يەلپۈنەتتى. بېدىلىكتىن دىماقنى ئېچىشتۇرغۇدەك بىر خىل قاڭسىق پۇراق بىخسىپ تۇراتتى. ئۇ ئاستا ئولتۇرۇپ بېدە ئورۇشقا باشلىدى. «پىخسىق دادامغا

مال - دۇنيادىن باشقىسى بىكار ئوخشايدۇ، ئۆزى ئاچ قورساق ئىش قىلىشقا رازى، كالا - قويلىرىنىڭ ئاچ قېلىشىغا چىدىمايدۇ، بىچارە قادىر.....» قەدىرىيە ئېغىر ئۇھسىنىپ قويدى.

تۇيۇقسىز گۈس - گۈس دەسسەپ كەلگەن ئايال تۇيۇقسىز قەدىرىيەنىڭ خىيالىنى ئۈزۈۋېتىپ قويدى. ئۇ كەينىگە قايرىلىپ قاراپ، كۈلۈمسىرەپ تۇرغان قادىرنى كۆردى.

— ئەكىلە ئورغاقنى، مەن ئورۇپ بېرەي، — دېدى قادىر قەدىرىيەنىڭ يېنىغا كېلىپ، — ئىسسىقتا قىزىرىپ كېتىپسەن.

— بولدى قىلىڭ، ھېلى ئۆيدىكىلەر كۆرۈپ قالسا سەت تۇرىدۇ.

— ئۆيۈڭدىكىلەر ئېتىزدا بۇغداي ئورۇۋاتىدۇ، كەلمەيدۇ.

— سىز ئۇلارنىمۇ كۆزىتىپ كەپسىزدە؟

قادىر جاۋاب بېرىشنىڭ ئورنىغا قەدىرىيەنىڭ قولىدىكى ئورغاقنى ئېلىپلا بېدە ئورۇشقا باشلىدى. بىردەمدىلا بىر قۇچاق بېدە ئورۇلۇپ بولدى. قەدىرىيە قادىرنىڭ چاققان ھەرىكەتلىرىگە زوق بىلەن قاراپ قالدى.

كۈن چۈشتىن قايرىلغان بولسىمۇ، ھاۋا ئادەتتىن تاشقىرى قىزىق ئىدى. پۈتكۈل ئەتراپ گويا قېپقىزىل چوغقا تولغان تونۇرىدەك يېلىنجايتتى. قادىرنىڭ پېشانىسىدە تەر تامچىلىرى چىپىلداپ تۇراتتى. يۈرىكىدە بىر تونۇر ئوت لاۋۇلدايتتى. شۇ تاپتا پۈتكۈل جاھان ئوت ئىچىدە كۆيۈۋاتقاندەك قىلاتتى.

— قەدىرىيە، داداڭ نېمانداق تەرسالىق قىلىدۇ؟ — دېدى قادىر تىترەكگۈ ئاۋازدا، — مېنى نامرات كۆرۈۋاتىدۇ، شۇنداقمۇ؟ ئاناڭغا ئېيتقىن، داداڭغا گەپ قىلسۇن، مېنىڭ چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى، قەدىرىيە..... — قادىرنىڭ تېنىقى بارغانسېرى تېزلىشىپ كەتتى. ئېغىر-ئېغىر پۇشۇلدايتتى. ۋۇجۇدىدا بىر خىل ئەسەبىي كۈچ قۇتراپاقتا ئىدى. قەدىرىيە لام - جىم دېمەي يەرگە قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ يۈزى بويۇنلىرىغىچە قىزىرىپ كەتكەنىدى.

— گەپ قىلمايسەنغۇ، قەدىرىيە، بىلىمەن، سەن داداڭدىن قورقىسەن، شۇنداقمۇ؟

قەدىرىيە ياش لىغىرلاپ تۇرغان كۆزلىرىنى قادىرغا تىكتى. شۇ ھالدا ئۇ تولىمۇ مەيۈس كۆرۈنەتتى.

قادىرنىڭ بۇگۈن كېچە يەنە ئۇيقۇسى قاچتى. ئىشىق قىيانى ئۇنىڭ قەلب دەريالىرىدا دولقۇن ياساپ ئاقماقتا ئىدى. ئۇ ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ سىرتقا چىقتى. نەمخۇش شامال يۈزىگە ئۇرۇلۇپ تۇراتتى. سۈزۈك ئاسماندا تولۇن ئاي جۇلالىنىپ تۇراتتى. كۆمۈش رەڭ نۇر تالالىرى زېمىنغا تەكشى چېچىلاتتى. ئاي نۇرىدا يۇيۇنغان دەرەخ يوپۇرماقلىرى يالتىراپ تۇراتتى. قادىر قەدىرىيەنىڭ ئۆيى تەرەپكە قاراپ يول ئالدى. ئەتراپ جىمجىت بولۇپ، پۈتكۈل تەبىئەت ئېغىر ئۇيقۇغا كەتكەنىدى.

قادىر قەدىرىيەنىڭ ئىشكى ئالدىغا كەلدى. ئۇنىڭ قوللىرى تىترەيتتى. يۈرىكى ھاياجاندىن گۈپۈلدەپ سوقاتتى. ئۇ تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن ئىشكىنى ئاستا ئىتتىرىپ باقتى. ئىشىك ئېچىدىن تاقالغانىدى. ئۇ ئەپچىللىك بىلەن تامغا يامىشىپ چىقىپ، ھويلىغا سەكرەپ چۈشتى. ھويلا ئىچىمۇ جىمجىت ئىدى. قادىر ئېھتىيات بىلەن قەدەم ئېلىپ ئۇدۇل ئىشكىتىن كىردى. بۇ كاربىدورلۇق ئۆي بولۇپ، كاربىدور ئىچىدە قاتار كەتكەن بىرنەچچە ئېغىز ئۆي بار ئىدى. قادىر پۈتىنىڭ ئۈچىدا دەسسەپ، تىۋىش چىقارماي بىرنەچچە ئۆينىڭ ئىشكىنى تۇتۇپ باقتى. ھەممىسگە قۇلۇپ سېلىقلىق تۇراتتى. ئۇ كاربىدورنىڭ سول تەرىپىدىكى بىر ئېغىز ئۆينىڭ ئىشىك تۈۋىگە كەلدى. ئىشكى ھىم يېپىلغان ئۆي ئىچىدىن ئەركىشىنىڭ بوغۇلۇپ تارتىۋاتقان خورەك ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. قادىر ئېھتىيات بىلەن قەدەم ئېلىپ كاربىدورنىڭ ئوڭ يېنىدىكى بىر ئېغىز ئۆينىڭ ئالدىغا كەلدى. بوش يېپىلغان ئىشىك ئىچىدىن بىرىنىڭ يېنىك نەپەس ئالغىنىچە، پۈشۈلداپ ئۇخلاۋاتقان ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. قادىر بۇنىڭ قەدىرىيە ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۇردى. ۋۇجۇدى ھاياجاندىن يېنىك تىترىدى. ئۇ ئىشكىنى ئاستا ئىتتىرىپ، يېنىك قەدەم بىلەن ئۆي ئىچىگە كىردى. يانچۇقىدىن چاقماقنى ئېلىپ يانىدۇردى. ئاپپاق بىلەكلىرىنى ئىككى يېنىغا تاشلاپ، تاتلىق ئۇخلاۋاتقان قەدىرىيەنى كۆرگەن قادىرنىڭ يۈرەكلىرى ئۇيناپ كەتتى.

قادىر ئىشكىنى ھىم يېپىۋەتتى. بىر خىل تەقەززالىق ئۇنى قىينىماقتا ئىدى. ئۇ كىيىملىرىنى سېلىپ سۇپا ئۈستىگە چىقتى - دە، قەدىرىيەنىڭ يوتقىنىنى ئاستا قايرىدى.

— كىم؟— دېدى قەدىرىيە چۆچۈپ ئويغىنىپ.

— جىم،— دېدى قادىر قەدىرىيەنىڭ ئاغزىنى ئالىقىنى بىلەن توسۇۋېلىپ،— بۇ مەن.

— ۋاي خۇدايىم، بۇ يەرگە قانداق كىردىڭىز؟

— تامدىن ئارتىلىپ.....

— تېز چىقىپ كېتىڭ. ئۆيدىكىلەر ئۇقۇپ قالسا.....

قادىر قەدىرىيەنىڭ سۆزلىرىگە جاۋاب بېرىشنىڭ ئورنىغا، ئۇنىڭ لەۋلىرىگە قانىماستىن سۆيۈشكە باشلىدى.

— مەن بۇنداق ئۆتۈپ كېتىشكە چىداپ تۇرالمايمەن،— دېدى قادىر بىرھازادىن كېيىن ئاستا شۇڭىلاپ،— داداڭ ھەربىر ئۇچرىسا ماڭا يەۋەتكۈدەك ھومىيىدۇ. ئۇ سېنى ماڭا ھەرگىز بەرمەيدۇ. بىز قېچىپ كېتەيلى قەدىرىيە.

— نېمە؟ بىز نەگە قېچىپ كېتىمىز؟

— گۈڭگۈغا كېتەيلى، مېنىڭ بىر نەۋرە ئاكام ئۇ يەردە كاۋاپچىلىق قىلىدۇ. شۇنىڭ يېنىغا بېرىپ تىرىكچىلىك قىلساق بولىدۇ.

— ياق، ياق، مەن ئۇنداق قىلالمايمەن.

— نېمىشقا ئەمدى، مېنى ياخشى كۆرمەيدىغان بولۇپ قالدىڭمۇ؟

— ياق، مەن ئۇنداق دېمىدىم، سىزنى ياخشى كۆرىمەن، لېكىن قېچىپ كېتىپ ئاتا - ئانامنىڭ يۈزىنى يەرگە قاراتسام بولمايدۇ.

— ئۇلار بىزنىڭ ئىشىمىزغا قوشۇلمايدىغان تۇرسا.....

— بىرئاز تاقەت قىلايلى دېدىمغۇ، تېز چىقىپ كېتىڭ قادىر، تېز بولۇڭ، سىز بەك قاپ يۈرەك ئىكەنسىز، ئۆيدىكىلەر مۇشۇ تۇرقىمىزنى كۆرۈپ قالىدىغان بولسا ئاقىۋىتىنى تەسەۋۋۇر قىلىش تەس.....

قادىر ئاستا ئورنىدىن تۇردى. ئۇنىڭ پۈت - قوللىرى بوشىشىپ كەتكەنىدى. ئۆي ئىچى بىرپەس جىمجىتلىققا چۆمدى. قادىر كۆزلىرىنى دېرىزىگە تىكتى. دېرىزىدىن چۈشكەن ئاي نۇرى ئۆي ئىچىنى غۇۋا

يورۇتۇپ تۇراتتى.

ــ مەن چىقىپ كېتەي قەدىرىيە، ــ دېدى قادىر پەس ئاۋازدا ئېغىر ئۇھسىنغىنىچە، ــ ئۆيۈڭنىڭ باغقا قارايدىغان دېرىزىسى بارلىقىنى ئەجەب ئويلىماپتىمەن، بۇنىڭدىن كېيىن دېرىزىنى چېكىمەن. سەن ئىشكنى ئېچىپ بېرىسەن.

ــ ئۇنداق قىلماڭ قادىر، مەن ئۇنداق قىلالمايمەن. ئەمدى بۇنداق قارامليق قىلماڭ.

قادىر چىقىپ كەتتى. شۇنىڭدىن باشلاپ قەدىرىيەنىڭ دېرىزىسى ھەر كۈنى دېگۈدەك ئۆز قەرەلىدە تىرىقلاپ تۇردى. قەدىرىيە دېرىزىنى، ئىشكنى قەتئىي ئاچماسلىق قارارىغا كېلەتتى ــ يۇ، لېكىن قادىرنىڭ سېھىرلىك قوللىرى دېرىزە ئەينەكلىرىگە تەگكەن ھامان ۋۇجۇدى سىمابتەك ئېرىپ كېتەتتى. ئۇ ئۆزىگە بەرگەن ۋەدىسى ئالدىدا ئامالسىز قالاتتى. ئاتا ــ ئانىسىدىن ھېزى بولۇشنىمۇ ئۇنتۇپ قالمايتتى. ئۇلارنىڭ كۈنلىرى ئەمدى ئەنە شۇنداق شېرىن ئازاب، ئەنسىز خۇشاللىق ئىلكىدە بىر خىل رېتىم بىلەن ئۆتۈشكە باشلىدى.

ئەتىگەنىدە باشلانغان شامال كەچكە يېقىن تېخىمۇ كۈچەيىپ كەتتى.

قەدىرىيە كەچ كىرە كىرمەستىنلا يوتقانغا پۈركىنىۋالغىنىدى. بارغانسېرى كۈچەيىۋاتقان بوران ئاچ بۆرىدەك ھۇۋلايتتى. دەرەخ شاخلىرى قاراسلاپ سۇناتتى. دېرىزە توختىماي جالاقلايتتى. شۇ تاپتا قەدىرىيە ئۆزىنىڭ شۇنچە ئاجىز، مىسكىن، يالغۇز ئىكەنلىكىنى تۇنجى قېتىم ھېس قىلۋاتاتتى. ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى قورقۇنچ، ۋەھىمە چىرمىۋالغانىدى. مېڭىسىدە بۇگۈن بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار خۇددى قايتا ــ قايتا قويۇلۇۋەرگەن كىنودەك تەكرارلىناتتى. قەدىرىيە چۈشتە ئېتىزلىقتىن قايتىپ كېلىپ ئۇدۇل ئاشخانا ئۆيگە كىردى. ئانىسى ئوچاق بېشىدا مەشغۇلاپ يىغلاپ ئولتۇراتتى. يۈز ــ كۆزلىرى ئىششىپ كەتكەن، بەقەمدەك قىزارغان كۆزلىرىدىن بىر خىل مىسكىنلىك چىقىپ تۇراتتى.

ــ نېمە بولدى ئانا؟ــ دەپ سورىدى قەدىرىيە تەشۋىش ئىچىدە.

ــ نېمە بولاتتى قىزىم، ــ دېدى ساريخان ئانا كۆز ياشلىرىنى

ئالىقىنى بىلەن سۈرتكىنىچە، — دادىگىز دېرىزە تۈۋىدىكى ئىزلارنى كۆرۈپ قاپتىكەن، قاتتىق خاپا بولۇپ كەتتى. مەن «سىلىمۇ جاھىللىق قىلمىسىلا، بالىلارنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنەيلى» دېيىشمىگىلا مېنى ئۇرۇپ كەتتى.

ساربخان ئانا ئۇن قويۇپ يىغلىۋەتتى. ئۇنىڭ يىغىسىدىن مىڭ پاتمان دەرد تۆكۈلەتتى.

شۇ ئارىدا ئىشىك جالاقلاپ ئېچىلىپ ياسىن سابىر خۇددى ئاسماندىن چۈشكەندەكلا پەيدا بولدى. قاتتىق قورقۇپ كەتكەن قەدىرىيە روھى تېنىدىن ئاجراپ چىقىپ كەتكەندەك داڭقېتىپ تۇرۇپ قالدى.

ياسىن سابىرنىڭ قاپىقىدىن قار ياغاتتى. غەزەپتىن تۇگۈلگەن مۇشتلىرى چىڭ كىرىشىپ كەتكەنىدى. ئاغزىنى يېپىپ تۇرغان يىرىك بۇرۇتلىرى دىر - دىر تىترەيتتى. ئۇ گەپ - سۆزسىزلا قەدىرىيەگە مۇشت- تېپىكلەرنى يامغۇردەك ياغدۇرۇۋاتتى. قەدىرىيە كىرپىدەك تۇگۈلۈپ ئاچچىق ئىگىرىغىنىچە ئانىسىنىڭ قۇچىقىغا تاشلاندى.

— بولدى قىل! — دېدى ساربخان ئانا ياسىن سابىرنىڭ بىلەكلىرىگە ئېسىلىپ، — مۇشتۇمدەك بالىنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويماي دەمسەن؟

قارس قىلىپ تەگكەن تەستەك زەربىسىدىن ساربخان ئانا ئارقىسىغىلا ئۇچۇپ چۈشتى.

— ئالا ئىنەكنىڭ بالىسى چا قۇيرۇق دېگەندەك، ھەممىسى سېنىڭ ئىشىڭ، — ياسىن سابىر ساربخان ئانىغا غەزەپلىك گۆلەيدى.

— مەن..... مەن نېمە قىپتىمەن؟

— سەنمۇ ئۆز ۋاقتىدا ماڭا تەگكىلى ئۇنىماي، خەقنىڭ كەينىدىن قېچىپ كەتكىلى تاس قالغان ئەمەسمۇ؟

ياسىن سابىر قەدىرىيەگە بۇرۇلدى:

— ئېيتە شۇم، ئۇ ئىتنىڭ كۆچۈكى قاچاندىن باشلاپ بىزنىڭ ئۆيگە كېلىدىغان بولۇۋالدى؟ — ئۇ قەدىرىيەنىڭ گەجگىسىدىن قاماللاپ تۇتتى، — بۇ ئىشلار ئۆز ئىختىيارىڭ بىلەن بولدىمۇ ياكى مەجبۇرىيمۇ،

قېنى، سۆزلىمەمسەن؟

قەدىرىيە خىتلىداپ يىغلىغىنىچە لام - جىم دېمەي تۇراتتى. ياسىن سابىرنىڭ سوئالى جاۋابسىز قالدى. قەدىرىيەنىڭ يۈزىگە تاراسلاپ شاپلاق تەگدى. يۈز - كۆزلىرىدىن ئوت چىقىپ كەتتى.

— قېنى، ئېيتمامسەن! ئۇ ئىتنىڭ بالىسى كىم، سەن كىم؟ سەن دېگەن سابىر بەگنىڭ نەۋرىسى. مەن سېنى ئاشۇ تەلپىكى چۈشسە خەقنىڭ زېمىنىغا چۈشىدىغان قەلەندەرگە بېرەمدىمەن. سېنى ئىت - ئېشەكنىڭ ئورنىدا باقامدىمەن؟

بوران گۈرۈلدەيتتى. بوراننىڭ تەسىرىدىن ئۆيۈ سىلكىنىۋاتقاندەك بىلىنەتتى. قەدىرىيەنىڭ كۆز ياشلىرى ياستۇقنى ھۆل قىلىۋەتكەنىدى. سىرتتا دەرەخ شاخلىرى قاراسلاپ سۇناتتى، دېرىزە ئەنسىز جالاقلايتتى. تۇرۇپ - تۇرۇپلا بىرەرى چەككەندەك يېنىك تىرىقلايتتى. قەدىرىيە قورقۇپ بېشىنى يوتقانغا پۈركىۋالدى.

تاك..... تاك..... تاك.....

بۇ ئاۋازنى قەدىرىيەنىڭ يۈرىكى تونۇدى. بۇ ئاۋاز شۇنچىلىك جەزبلىك، شۇنچىلىك يېقىملىق ئىدىكى، شۇ تاپتا ئۇ قەدىرىيەنىڭ غەم تۇمانلىرى قاپلىغان قەلب قەسىرىگە تىۋىشسىز كىرىپ، ئۇنىڭ يۈرىكىنى پەپلىمەكتە ئىدى. قەدىرىيە بېشىنى ياستۇقتىن كۆتۈردى، تونۇش ئاۋاز يەنە ئاڭلاندى. قەدىرىيەنىڭ يۈرىكى قورقۇنچ ۋە ھاياجاندىن گۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتتى. دېرىزە ئۈچىنچى قېتىم يېنىك چېكىلگەندە، قەدىرىيە دېرىزىنى ئاستا ئاچتى.

— بۇگۈن نېمە بولدى قەدىرىيە؟ دېرىزىنى ئەجەب تەستە ئاچتىڭغۇ؟

قەدىرىيە جاۋاب بېرىشنىڭ ئورنىغا ئۆكسۈپ يىغلىۋەتتى. قادىرنىڭ ۋۇجۇدى لەرزىگە كېلىپ، خۇددى چايان چېقىۋالغاندەك تولغىنىپ كەتتى.

— ساڭا نېمە ئىش بولدى؟ بۇگۈن يۈرىكىمۇ ئۆيۈپلا تۇرۇۋاتقان، — قادىر دېرىزىگە تېخىمۇ يېقىن كەلدى. ئۇنىڭ ئېغىر - ئېغىر تىنىقلىرىدىن بىر خىل ئاچچىق پىغان ئۆرلەپ تۇراتتى.

ــ سىز كېتىڭ قادىر، ئەمدى بۇ يەرگە ئىككىنچىلەپ كەلگۈچى بولماڭ، دادامنىڭ پەيلى بەكمۇ ياماندا.....

ــ چىقىپ ئىشكنى ئاچقىن قەدىرىيە، زادى نېمىش بولدى. ئۆيگە كىرىپ سۆزلىشەيلى.

ــ بولدى كېتىڭ، مەن ئۇنداق قىلالمايمەن، كېتىڭ.

قادىر قولىنى دېرىزىنىڭ پولات چىۋىقلىرى ئارىسىدىن كىرگۈزۈپ قەدىرىيەنىڭ ياش بىلەن يۇيۇلغان يۈزىنى سىلىدى. قەدىرىيەنىڭ سۈنۈق دىلى سۆيۈنۈپ ۋۇجۇدىنى بېسىپ تۇرغان ۋەھىمە كۆتۈرۈلگەندەك بولدى.

ــ نېمە بولدى قەدىرىيە؟ــ دېدى ئۆيگە ئاستا كىرىپ كەلگەن قادىر سۈپىنىڭ گىرۋىكىدە ئولتۇرۇۋېتىپ،ــ يۈزۈڭ كۆك تۇرىدىغۇ؟

ــ دادام..... ــ قەدىرىيە شۇنداق دېگىنىچە قادىرنىڭ باغرىغا تاشلاندى. ئۇ ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ يىغلىماقتا ئىدى. ئۇنىڭ قادىرنىڭ مەيدىسىگە چىڭ چاپلىشىپ تۇرغان كۆكسى دەم كۆتۈرۈلۈپ، دەم پەسىيەتتى. تارىلاپ تۆكۈلۈۋاتقان كۆز ياشلىرىدىن ئاچچىق ھەسرەت چىقىپ تۇراتتى. لامپۇچكىنىڭ ئاجىز نۇرى ئۆڭ ئىچىنى خىرە يورۇتۇپ تۇراتتى.....

قادىر ھەممىنى چۈشەندى. شۇ تاپتا ياسىن سابىرغا بولغان نەپرەت، ئۆچمەنلىك ئۇنىڭ يۈرىكىنى گويا چاشقان غاجىلاۋاتقاندەك ئارامسىزلاندۇرماقتا ئىدى. قادىر ئېغىر ئۇھ تارتقىنىچە قەدىرىيەنىڭ ئۇمچىيىپ تۇرغان لېۋىگە ئاستا لېۋىنى باستى.

قەدىرىيەنىڭ تۇيۇقسىز يۈرىكى ئېغىپ كەتتى. بىر شۇملۇقنى سەزگەندەك ۋۇجۇدىغا قورقۇنچلۇق تىترەك ئولاشتى. ئۇ قادىرنىڭ قۇچىقىدىن ئاستا سۇغۇرۇلۇپ كاربىدورغا چىقتى ـ دە، ئىتتىك يېنىپ كىرىپ ئىشكنى ياپتى. ئۇنىڭ چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتكەنىدى، قادىر بولسا تېخىچە سۈپىنىڭ گىرۋىكىدە ئولتۇراتتى.

ــ تېز بولۇڭ قادىر، چىقىپ كېتىڭ،ــ دېدى قەدىرىيە بىر خىل ئەنسىزلىك ئىچىدە،ــ دادام ياتقان ئۆينىڭ چىرىغى يېنىقلىق تۇرىدۇ.....

ئۇنىڭ گېپى ئاخىرلاشمايلا ياسىن سابىر ئۆيگە ئېتىلىپ كىردى. قادىر ئۆزىنى ئوڭشاشقا ئۇلگۈرمەيلا ياسىن سابىرنىڭ قولىدىكى كالتەك ئۇنىڭ پېشانىسىگە زەرب بىلەن ئۇرۇلدى. ئۇ «ئىھ» دېگىنىچە يەرگە گۇپپىدە يىقىلىپ چۈشتى. ئۇنىڭ پېشانىسىدىن سىرغىپ چىققان قان ئۇستېشىنى قىپقىزىل بويىۋەتتى.

بۇ ئېچىنىشلىق مەنزىرىنى كۆرگەن قەدىرىيە «ئانا!» دەپ توۋلىغىنىچە سىرتقا يۈگۈردى. ئاۋازىنى گۈركىرەۋاتقان بوران يۇتۇپ كەتتى.

ياسىن سابىر ئىشكنى ئىچىدىن تاقىۋالدى. ئۇ پەگادا سۇنايلىنىپ ياتقان قادىرنىڭ قوتازدەك بەستىگە قاراپ بىرپەس تۇرغاندىن كېيىن، ئۆينىڭ بىر بۇلۇڭىدا تۇرغان قەدىرىيەنىڭ يۈڭ ياغلىقى بىلەن قادىرنىڭ قوللىرىنى كەينىگە قايرىپ مەھكەم باغلىۋەتتى. قادىر خېلى ئۇزاقتىن كېيىن ھوشىغا كەلدى. ئۇ چىڭقىلىپ، چىدىغۇسىز دەرىجىدە ئاغرىۋاتقان بېشىنى سىلىماقچى بولدى. ئەمما، قولىنى مىدىرلىتالمىدى. ئۇنىڭ بېشىدا ياسىن سابىر قەھرى بىلەن قاراپ تۇراتتى.

— ئېيتە، ئىتنىڭ بالىسى، سەن بۇ ئۆيگە نېمە دەپ كەلدىڭ؟ بۇ ئۆيدە نېمە ئىش قىلدىڭ؟— دەپ سوردى ياسىن سابىر قوللىرىنى قادىرنىڭ كۆزىگە نوقۇپ.

— مەن ھېچ ئىش قىلمىدىم.

— ھۇ داپ يۈز ئوغرى، تېخى ھېچ ئىش قىلمىدىم دەيسىنا.

— مەن ھېچ ئىش قىلمىدىم، پەقەت.....

ياسىن سابىر قادىرنى خودىدى قوناق سوققاندەك دۈمبالاپ كەتتى.

— بۇنىدىن كېيىن، بۇ ئۆيگە يەنە كېلەمسەن؟— سوردى ئۇ ھاسىراپ تۇرۇپ.

— مەن قەدىرىيەنى ياخشى كۆرىمەن، جېنىم تېنىمدە ئامانلا بولىدىكەن، مەن ئۇنىڭدىن ۋاز كەچمەيمەن، قەدىرىيە ئۈچۈن ئۆلۈپ كەتسەممۇ رازى.....

— ئەمىسە ئۆل!

ياسىن سابىر شۇنداق دېگىنىچە ئورنىدىن چاچراپ تۇردى - دە،

قادىرىنىڭ ئوڭ بىقىنىغا ئارقا - ئارقىدىن ئىككىنى دەسسۈەتتى. ئىشكىنىڭ تېشىدا تۇرۇپ قادىرنىڭ چىرقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلىغان قەدىرىيە قىلدەك تولغىناتتى. يۈز - كۆزلىرىنى قاماللايتتى. بارماقلىرىنى گاچىلدىتىپ چىشلەيتتى. ئانىسىغا ئېسىلىپ ناله قىلاتتى. تاڭغا يېقىن بوران بىرئاز پەسەيدى. يىراقتىن خورازلارنىڭ بەس - بەستە چىللىغان ئاۋازى ئاڭلىنىشقا باشلىدى. قادىرنىڭ هالى تولىمۇ خاراب ئىدى. ئېغىر- ئېغىر تىنىاتتى. ئىچ - باغرى خۇددى ئامبۇردا قىسقاندەك ۋاژىلداپ ئېچىشاتتى. نەپەس ئېلىشىمۇ بارغانسېرى قىينىلىشىپ، كۆز ئالدى قاراڭغۇلاشماقتا ئىدى. ياسىن سابىر ئۆيي ئىچىدە ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭاتتى. ئۇنىڭ بۇ تۇرقىدىن قادىرنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش كېرەكلىكى توغرىسىدا بىر قارارغا كېلەلمەيۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى.

تاڭ سۈزۈلۈپ، بوران توختىدى. بىراق، كۈنپېتىش تەرەپتىن توپ- توپ قارا بۇلۇت تۇرۇلۇپ كەلمەكتە ئىدى.

تۇيۇقسىز شارقىراپ يامغۇر يېغىپ كەتتى. چېلەكتە قۇيغاندەك شىددەت بىلەن چۈشۈۋاتقان يامغۇر ئۆينىڭ تاملىرىغا، دېرىزە ئەينەكلىرىگە تاراسلاپ ئۇرۇلاتتى.

قادىرنىڭ تىنىقى بارغانسېرى پەسلەپ كەتتى. ئۇ ناھايىتىمۇ تەستە، ئۇزۇن - ئۇزۇن نەپەس ئالاتتى. كۆزلىرى ياسىن سابىرغا مىختەك قادىلاتتى. بۇ هال ياسىن سابىرنى ۋەهىمگە سالماقتا ئىدى.

قارا يامغۇر تېخىمۇ كۈچىيىپ كەتتى. ئۇنىڭ دەممۇدەم تاراسلاپ چۈشكەن ئاۋازى قۇلاق - مېڭىنى قوچۇۋەتتى. توساتتىن قادىرنىڭ بېشى سۇيا گىرۋىكىدىن سىيرىلىپ چۈشۈپ مەيدىسگە ساڭگىلاپ قالدى. ئۇ جان ئۈزگەنىدى.....

ئۇزاق ئۆتمەي ياسىن سابىرغا هۆكۈم ئېلان قىلىندى. ئۇ مۇددەتسىز قاماق جازاسىغا هۆكۈم قىلىنغانىدى. ساربخان ئانىنىڭ كۆزلىرىدىن ئۇزۇلمەي ياش تۆكۈلەتتى. چىرايىنى سولغۇنلۇق قاپلىدى. ئاجىز تېنى تېخىمۇ جۇدەپ كەتتى. ئۇ هەممە پېشكەللىكنى قەدىرىيەدىن كۆرگەندەك، ئۇنىڭغا باتناپلا يۈرەتتى. ئوچۇق چىراي ئاچمايتتى. ئارتۇق گەپ - سۆزمۇ قىلمايتتى. ئۇنىڭ هەممە دەردىنى ئىچىدە تارتىۋاتقانلى-

ـقىنى قەدىرىيە بەش قولدەك بىلىپ تۇراتتى. ئۇ ئۇنسىز ياش تۆكەتتى. قادىرنىڭ ۋاقتسىز ئۆلۈمى، دادىسىنىڭ ئېغىر تەقدىرى ئۇنىڭ يۈرىكىنى خۇددى مۇشۇك تاتلىغاندەك ئېچىشتۇراتتى. ئۇ تالا - تۈزگىمۇ ئانچە چىقمايتتى. كىشىلەرگە كۆرۈنۈشتىنمۇ قورقاتتى.

قەدىرىيەنىڭ ئىسمايىل ئىسىملىك بىر ئاكىسى بار ئىدى. ئۇ ئۆيلۈك - ئوچاقلىق بولۇپ چىقىپ كەتكەن بولۇپ، بۇ ئۆيگە ئانچە كەلمەيتتى. ھېلىقى پاجىئە يۈز بەرگەندىن كېيىن، ئۇ كۈندە دېگۈدەك كېلىپ ئانىسىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالىدىغان بولدى.

ئىسمايىلمۇ دادىسىنىڭ خۇي - پەيلىنى ئەينەن ئالغان بولۇپ، ئاچچىقى يامان، مۇز چىراي ئىدى. تەرسالىقى تۇتۇپ، ئاچچىقى كەلگەن چاغلاردا قېيىن كالپۇكى ئۇستىدىكى قاپقارا بۇرۇتلىرى دىرىلداپ كېتەتتى. ئۇ بۇ ئۆيگە كەلگەندە قەدىرىيەگە بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمايتتى. ئۇنىڭ سۇرلۇك ئەلپازىدىن قورققان قەدىرىيە ئۇنىڭغا كىرپىك كۆتۈرۈپ قاراشقا جۈرئەت قىلالمايتتى.

ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ قەدىرىيەنىڭ بەدىنىدە يېڭى ئۆزگىرىش بولۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭ قورسىقى يوغىناپ، بىرنەرسە تىپىرلاۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇ دەسلىپىدە ئانچە - مۇنچە قۇرۇق قەي قىلىپ يۈرگەنلىرىدە، بۇنى باشقا بىر خىل كېسەللىك ئالامىتى بولسا كېرەك دەپ پەرەز قىلغانىدى. ئەمدىلىكتە ئۆزىنىڭ ھامىلدار بولۇپ قالغانلىقىنى بىلدى. ئۇ قادىرنىڭ: «قەدىرىيە، بىز توي قىلساق، ماڭا ئاپپاق پاقلان بوۋاقتىن بىرنى تۇغۇپ بەرسەڭ، بوينۇمغا مىنگەشتۈرۈپ ئويناتسام، قانچىلىك خۇشال بولۇپ كېتەر ئىدىم» دېگەنلىرىنى ئويلىدى.

كېلىشمەسلىك ئاخىر يۈز بەردى. قەدىرىيە ھەرقانچە قىلىپمۇ بۇ ئىشنى ئانىسىنىڭ كۆزىدىن يوشۇرۇپ قالالمىدى. ئانىنىڭ ۋۇجۇدى ئوتقا چۈشكەن قىلدەك تولغىنىپ كەتتى. ئەلەم، نومۇس كۈچىدىن يۈزلىرى ئوت بولۇپ ياندى. ئۇ قەدىرىيەگە بىرھازا كايىغاندىن كېيىن خەلقئالەم بىلىپ كېتىپ بولغۇچە بالىنى چۈشۈرۈۋېتىش توغرىسىدا نەسىھەت قىلدى.

ـــ جېنىم ئانا، مېنى چۈشىنىڭ، ـــ دېدى قەدىرىيە كۆزلىرىدىن يامغۇردەك ياش تۆكۈپ تۇرۇپ، ـــ قادىر مېنى دەپ بۇ دۇنيادىن ئايرىلدى، ئۇنىڭ روھى بولسىمۇ خۇش بولسۇن، مېنى قىستىماڭ.....

جالاق قىلغان ئاۋازدىن ھەر ئىككىيلەن چۆچۈپ كەتتى. ئىسمايىل خۇددى قۇترىغان بۇقىدەك ئۆيگە ئېتىلىپ كىردى. ساربخان ئانا قورقـ ـقىنىدىن نېمە قىلارىنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدى. ئىسمايىل يوپۇرۇلۇپ كەلگەن پېتى قەدىرىيەنىڭ چېچىدىن قاماللىغىنىچە ۋارقىرىدى:

ـــ تېخى مۇنداق ئىشىكىمۇ بارمىدى شەرمەندە، سەن قايسى يۈزۈڭ بىلەن تۇرۇۋاتسەن بۇ ئۆيدە، ھۇ ئىرزىتتىنى بىلمىگەن پەسەندە!.....

ئىسمايىلنىڭ شۇ تاپتىكى غەزىپىنى بىرنېمگە ئوخشاتقىلى بولمايتتى. ئۇ ئەسەبىيلىك بىلەن قەدىرىيەنىڭ ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە ئۇرۇشقا باشلىدى. ئۆي ئىچىدە قىيامەت قايىم بولدى. ساربخان ئانا ئىسمايىلنىڭ بىلەكلىرىگە ئېسىلۋالدى.

ـــ بولدى قىل بالام، ھېچ ئىش يوق، ئۇنى ئۇرما.

ـــ مېنىڭ بۇنداق سىكىلىم يوق ئانا، تېخى ھېچ ئىش يوق دەيسىزغۇ، مەن سىرتتا تۇرۇپ ھەممىنى ئاڭلىدىم. ئەمدى بۇ يۇرت بىزگە ھارام بولىدىغان بولدى..... ئانا..... مەن بۇ پاسكىنىنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن.....

ـــ خۇدا ھەققى، ئۇنداق قىلما جېنىم بالام، مەن سەندىن رازى بولۇپ كېتەي.....

قەدىرىيە دوختۇرخانىدا ئىككى كېچە ـ كۈندۈز ھوشسىز ياتتى. ساربخان ئانا زار ـ زار يىغلىغىنىچە ئۇنىڭ بېشىدا ئولتۇردى. ئانىنىڭ كۆزلىرى يىغىدىن قىزىرىپ كەتكەنىدى. قەدىرىيە ئاستا ـ ئاستا ھوشىغا كەلدى. كۆزى ئىسمايىلنىڭ كۆزى بىلەن ئۇچرىشىش ھامان قاتتىق چىرقىراپ تاشلىدى. ئۇ يەنە ھوشىدىن كەتتى.....

ھەپتىدىن كېيىن قەدىرىيە دوختۇرخانىدىن قايتۇرۇپ كېلىندى. ئەمدى ئۇنىڭ ئىلگىرىكى شوخ قىلىقلىرى، ئىللىق تەبەسسۇمى، تاتلىق كۈلكىلىرىدىن ئەسەرمۇ قالمىغانىدى. ھېچكىمگە گەپ قىلمايتتى. گەپ سورىسىمۇ جاۋاب بەرمەيتتى. ئۇ غەلىتە قىلىقلارنى چىقارغىلى تۇردى. ھەر

كۇنى يوپكىسىنى سىلىپ قاتلاپ، چاپىنىغا يۆگەپ، سۆگەتنىڭ چۈنقلىرىدا چېگىپ زاكىدايىتتى- دە، خۇددى بوۋاقنى كۆتۈرگەندەك كۆتۈرۈپ، مەيدىسىگە مەھكەم تېڭىۋالاتتى. «بوۋىقى» نى كۆتۈرۈپ بۇلاق بويىغا باراتتى. قورسىقى ئاچقانىنمۇ تۇيمايتتى. قىزىنىڭ دەردىدە يۇرىكى لەخته - لەخته قان بولغان ساربخان ئانا ئۇنى ئالغىلى كېلەتتى. قەدىرىيە ئۆيىگە قايتقىلى ئۇنمايتتى. پەقەت «ئاكاڭ كەلدى» دېگەن سۆزنى ئاڭلىغان هامانلا، ئەتراپقا ئەنسىز قارىغىنىچە ئۆيگە يۈگۈرەيتتى.....

قەدىرىيە بۇگۈنمۇ «بوۋىقى» نى كۆكرىكىگە تېڭىپ بۇلاق بويىغا كەلدى. بۇ يەردە باش باھاردىكى گۈزەل مەنزىرىلەردىن ئەسەر قالمىغانىدى. سارغىيىپ، پاخپىيىپ كەتكەن چىم - كوكاتلار شامالنىڭ تەسىرىدە توختىماي لىپىلدايتتى.

قەدىرىيەنىڭ كۆزلىرى ياشقا تولدى. شۇ تاپتا ئۇ باهار پەسلىدىكى كۆكۈللەردە ئەزگۈ تىلەكلەرنى ئويغاتقان، تۇزدەك جەزبدار، گۈزەل مەنزىرىلەرنى ئەسلەۋاتقاندەك قىلاتتى.

— قەدىرىيە، بۇياقتا كەل!

قەدىرىيە هېچنېمىنى ئاڭلىمىغاندەك مىدىر - سىدىر قىلماي ئولتۇراتتى. ساربخان ئانا يەنە ۋارقىرىدى:

— قەدىرىيە، ئاكاڭ كەلدى!

قەدىرىيە ئالاقزەدىلىك ئىچىدە ئورنىدىن چاچراپ تۇردى - دە، «بوۋىقى» نى چىڭ قۇچاقلىغان پېتى ئالدى - كەينىگە قارىماستىن ئۆي تەرەپكە يۈگۈردى. قېرىشقاندەك ئۇنىڭ «بوۋىقى» يەرگە چۈشۈپ كەتتى. ئۇ ئورنىدا چىپچىدە توختاپ «بوۋىقى» نى بوينىدىن تۇتقان پېتى يەنە يۈگۈردى. ئۇجمە چۈنقىدا زاكىدالغان «بوۋاق» ئۇنىڭ قولىدا هەريان پۇلاڭلايتتى.

توختى يوقلام

باشلىقىمىزنىڭ بېشى ئىششىپ قالدىمىكىن، ئىداربىدا بىر ئوبدان خىزمەت قىلىۋاتقان خادىملارنى ئۈيان - بۈيان يۆتكەپ، خۇددى ياغاچچىنى ئۆتۈك تىكىشكە، موزدۇزنى ئىشكاپ ياساشقا بۇيرۇغاندەك قىلىقلارنى قىلغىلى تۇردى. بۇنداق ئىشلار كۆپەيگەنسېرى بىز ھەيران بولۇشقا ئۇلگۇرۇپ بولالماي قالدۇق. لېكىن، مۇشۇ سەۋەبلىك بىر خىزمەتدىشىمىزنىڭ خىزمەتتىكى ئاكتىپچانلىقى، زېيادە سەزگۈرلۈكى ھەممىمىزنى تەمتىرىتىپ قويدى. ئېنىقراق ئېيتقاندا، ئىشخانىدىن بىر قەدەممۇ نېرى كېتەلمەيدىغان ھالغا چۈشۈرۈپ قويدى. بىز بۇنىڭغىمۇ يەنىلا كۆنۈپ كەتتۇق. بۇ خىزمەتدىشىمىزنىڭ ئىسمى توختى. ئۇ ئېگىز بوي، ئورۇق، كۆتمەك بۇرۇتى بار، چىرايى قارامتۇل ئادەم ئىدى. يايما قاپىقى چىرايىنى سۈرلۈك كۆرسىتىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ خىزمەتتىكى ئىقتىدارىغا ھەممىمىز قايىل ئىدۇق. ھەرقانداق چىگىش، مۇرەككەپ ئىشنىمۇ ئەپچىللىك بىلەن كۆڭۈلدىكىدەك بېجىرىۋېتەتتى. ئۇ خىزمەتكە بىر چۆكۈپ كەتسە تاماق يېيىشنىمۇ، خوتۇن - بالىلىرىنىمۇ پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كېتەتتى. بۇنداق چاغلاردا بەزىلىرىمىز: «ھەي توختى، خوتۇنۇڭلار ئۆيدىن قوغلۇۋەتمىگەندۇ- ھە، ئۇنداق ئىش بولسا راستىنى دەڭلا، بىز خوتۇنۇڭلارغا نەسىھەت قىلىپ سېلىنى ئۆيۈڭلارغا ئەكىرىپ قويايلى» دېسەك، بەزىلىرىمىز: «ئۇنداق ئەمەس، ئۆيگە بارسا پەشتامىنى تارتىپ لەڭمەن سوزىدىغان، كىر - قات يۇيىدىغان گەپ. شۇنىڭدىن قورقۇپ بۇ يەردە ئولتۇرىدۇ» دەپ كۈلۈشەتتۇق. توختى مىيقىدا كۈلۈپ قويۇپ ئۆز ئىشىنى قىلۇېرەتتى. ئۇ چاقچاققا چاقچاق قايتۇرمىغاندىن كېيىن، بىزمۇ جىم بولۇپ قېلىشاتتۇق.

بىر قېتىملىق كادىر تەكشەشتە، توختى ئىدارىمىزدا يېڭى قۇرۇلغان «ئىنتىزام تەكشۈرۈش» ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرى قىلىپ ئۆستۈرۈلدى. بۇ ئىدارىمىزدىكى كادىرلارنىڭ ئىنتىزامغا خىلاپ قىلمىشلىرى بولسا تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىدىغان ئىشخانا ئىدى. بۇ ئىشخانىدا توختىغا قىلغۇدەك نېمە ئىش بار دەيسىز. ئىدارىمىزدىكى كادىرلارنىڭ تەكىدىن تولىسى تولۇق كۆرس مەلۇماتىغا ئىگە زىيالىيلار تۇرسا، ئىنتىزامغا خىلاپ ئىش - ھەرىكەتلەرنى قىلاتتىمۇ؟ ئىش قىلىپ ئۆگىنىپ قالغان توختى بىكار ئولتۇرۇپ زېرىكىپ كەتتى. ئۇنىڭ بىر ئىش قىلغۇسى بارىدەك، لېكىن نېمە ئىش قىلىشنى ئۆزىمۇ تازا بىلمەيۋاتقانىدەك كۆرۈنەتتى. ئىشسىزلىقتىن كۆڭلى يېرىم بولۇپ، سارالىڭ بولايلا دەپ قالغانىدى.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئىدارىنىڭ يوقلىما خىزمىتى ئۇنىڭغا تاپشۇرۇلۇپ قالدى. ئاللا كارامەت، ئۇ بۇ ئىشقا نەچچە يىل كېيىن قاپتىكەنمۇ نېمە؟ ھەر كۈنى ئەتىگەن ئىشقا چۈشۈشتىن يېرىم سائەت بۇرۇن ئىدارىغا كېلەتتى. يوغان يوقلىما دەپتىرىنى قولتۇقىغا مەھكەم قىستۇرۇپ تەق بولۇپ تۇراتتى. گىمناستىكا باشلانغان ھامان ئوك پۈتىنى بىنا ئالدىدىكى گۈللۈكنىڭ پەشتىقىغا ئېلىپ، يوقلىما دەپتىرىنى تىزىغا قويۇپ، كۆزلىرىنى دەرۋازىغا تىككىنىچە سىگايان بولۇپ دىققەتتە تۇراتتى. ئۇنىڭ بۇ تۇرقى بىر قاراشتا قانات قېقىپ ئۇچقىلى تەمشەلگەن قانداقتۇر بىر قۇشقا، يەنە بىر قاراشتا خۇددى ئۇجمە كۆتىكىگە پۈتىنى كۆتۈرۈپ سىيىشكە تەمشەلگەن ئىتقا ئوخشاپ قالاتتى. بىر مىنۇت كېچىكمىگىز ئىسىم - شەرىپىگىز ئۇنىڭ مۇبارەك دەپتىرىدىن ئورۇن ئالاتتى. دەپتەردىن ئورۇن ئالسىغۇ مەيلى، بىراق ھايت - ھۇيت دېگۈچە خىزمەت بىناسىنىڭ ئالدىدىكى قارا دوسكىغا چىرايلىق قىلىپ يېزىپ قويۇلاتتى. دوسكىدا «مەتقاسىم بىر مىنۇت، ئايشەم بەش مىنۇت كېچىكتى، بەلگىلىمە بويىچە پۇل تۆتۈلىدۇ. ئەمەت ئىككى سائەت كەلمىدى، بىردەك سەۋەبسىز ئىشتىن قالغانلار قاتاردا بىر تەرەپ قىلىنىدۇ» دېگەنىدەك خەتلەر پات - پات كۆزگە چېلىقىپ قالاتتى. شۇنداق قىلىپ، ئاغىنىمىزنىڭ «توختى» دېگەن چىرايلىق ئىسمىنىڭ كەينىگە «يوقلام» دېگەن لەقەم قوشۇلۇپ خۇددى ئۆز فامىلىسىدەك

ئۆزلىشىپ كەتتى.

سىرتقا خىزمەتكە بارماقچى بولساقمۇ، توختىنىڭ سەمىدىن ئۆتكۈزمەي بارالمايتتۇق. بىر يەرگە باردىغان ۋاقتىتا «ھوي ئاغىنىلەر، توختى يوقلامنى خەۋەرلەندۇرۇپ قويۇپ ماڭايلى جۇمۇ، بولمىسا يېمىگەن مانتىنىڭ پۇلىنى تۆلەپ قالمايلى يەنە» دېيىشىدىغان بولۇپ قالدۇق. سىرتقا خىزمەتكە بارماقچى بولساق ئاۋۋال دوكلات يېزىپ ئىدارە باشلىقىغا تەستىقلىتىشقا، ئاندىن ئىشخانا مۇدىرىنىڭ يېنىغا كىرىپ رەسمىيەت بېجىرىشكە، ئەڭ ئاخىرىدا توختى يوقلامنىڭ سەمىدىن ئۆتكۈزۈشكە تۇغرا كېلەتتى. سىرتقا چىقىپ كېچە - كېچە ئىشلەپ كەتسەكمۇ، بايرام، دەم ئېلىش كۈنلىرىدە ئىش بېجىرسەكمۇ بىرەر ئېغىز چىرايلىق گەپ ئاڭلىمايسىز، ئەمما يېرىم كېچىگىچە ئىشلەپ، ئەتىگەندە بىرەر مىنۇت كېچىكسە قالسەكمۇ ھەممىسى نۆلگە تەڭ بولىدۇ. توختى يوقلامنىڭ يوغان دەپتىرى بىلەن قارا دوسكىسى سىزنى كۈتۈپ تۇرىدۇ. ھېچ بىلمىدۇق، توختى يوقلام ئىشخانىسىدا پەقەت ئولتۇرالمايدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ ئىشخانىمۇ ئىشخانا تىمسىقلاپ، مارىلاپ يۈرەتتى. يوقلىما قىلىشنىڭ قەرەلى يوق ئىدى. باشقا ئىشخانىدىكى خىزمەتدىشىمىزنىڭ يېنىغا چىقىپ، بىرەر ئېغىز گەپنىمىزنى دېۋېلىپ قايتىپ كىرسەكمۇ، سىز «يوق» بولۇپ قالاتتىڭىز. سەۋەبىنى چۈشەندۇرسەكمۇ بىكار، توختى يوقلام بىر ئېغىز گەپ بىلەنلا ئاغزىڭىزنى تۇۋاقلاپ: «باشلىق ئورۇنلاشتۇرغان ئىشنى قىلدىم، پىكىرىڭىز بولسا باشلىققا دەڭ» دەيتتى. توختى يوقلامنىڭ بۇ خىزمىتىنى رەھبەرلىكمۇ قوللاپ تۇراتتى. ئىش ئۇنۇمىنىڭ يۇقىرى بولۇشى- بولماسلىقى بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى يوق ئىدى. يوقلىما قىلىش، پۇل تۆتۈشتىن ئىبارەت بۇ تۈزۈمنىڭ خىزمەت ئۇنۇمىگە كۆرسەتكەن سەلبىي تەسىرىنى ھېچكىم ئويلاپ قويمايتتى.

بىر كۈنى تۇيۇقسىز يانىدىكى ئىشخانىدا قىقاس - چۇقان كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

— ئىشخانىدا بولمىغاندىكىن يازدىم ئەينا، — توختى يوقلامنىڭ ئىنجىقلاپ توۋلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى.

ــ هاجەتكىمۇ بارغىلى بولمامدۇ سىزنىڭ دەردىڭىزدە، ــ تىترەپ چىقىقان بۇ ئاۋازنى تونۇدۇق. بۇ خىزمەتدىشىمىز ئايشەمنىڭ ئاۋازى ئىدى، ــ سىيگىلىمۇ سىزدىن سوراپ بارساق بولامتى؟

ــ ئىشقىلىپ ئىشخانىدا بولمىغاندىكىن يازدىم، پىكىرىڭىز بولسا باشلىققا دەڭ!

ــ باشلىققا ئۆزۈڭ دە! تۇتساڭ پۇل تۇتىدىغانسەن؟

ــ ھەي، نېمە دەپ سەنلەيسەن؟

ــ سەنلىسەم قانداق قىلاتتىڭ؟

بىز ئۇلارنىڭ يېنىغا چىقتۇق. ئۇلار خۇددى چۈجە - خورازدەك ھۇرپىيىشىپ تۇراتتى. ئايشەمنىڭ غەزەپلىك ياشلىرى كۆز چاناقلىرىغا لىققىدە تولغانىدى.

ــ سامانلىقنىڭ ئاچقۇچىدەكلا ھوقۇققا ئېرىشۈپلىپ يوغىناپ كەتكىنىنى بۇ قەلەندەرنىڭ، ــ ئايشەم توختى يوقلامغا غەزەپلىك ئالايدى.

ــ پىكرىڭ بولسا باشلىققا دېمەمسەن؟ــ توختى يوقلام يادلۇالىغاندەكلا يەنە شۇ سۆزنى تەكرارلىدى. بىز بىرنەچچىمىز ئۇنى دەپ، بۇنى دەپ ئاخىر بۇ جېدەلنى بېسىقتۇردۇق.

ئىشلار شۇ تەرزدە كېتىۋەردى. توختى يوقلام ھېيىت - بايرام ھەم دەم ئېلىش كۈنلىرىدىمۇ ئۆيىگە ئانچە قايتمايدىغان بولۇپ قالدى. ئۆيىگە قايتقاندىمۇ ئانچە ئۇزاق تۇرمايتتى. ئۇ پات - پات ئىدارىغا كېلىپ چۈشلۈك ھەم كەچلىك نۆۋەتچىلىك ئەھۋالىنى تەكشۈرۈپ تۇراتتى. ھېچكىممۇ نۆۋەتچىلىككە كېچىكىپ كېلىشكە، بەش - ئون مىنۇت بالدۇر كېتىشكە جۈرئەت قىلالمايتتى.

بىر كۈنى خىزمەتدىشىم مەتقاسىم بىلەن كېچىلىك نۆۋەتچىلىكتە تۇرۇپ قالدۇق. ئارىلىقتا توختى يوقلام ئىدارىگە نەچچە قېتىم كەلدى. نۆۋەتچىلىك ئىشخانىسىغا بويۇن سوزۇپ قاراپ قويۇپ، گەپ - سۆزسىز چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئادىتىنى بىلگەچكە بىزمۇ گەپ قىلمىدۇق. ئارىدىن بىرنەچچە سائەت ئۆتۈپ كەتتى. ئۇخلايدىغان چاغمۇ بولۇپ قالغانىدى. مەتقاسىم يوتقانغا پۈركىنىپلا ئۇيقۇغا كەتتى. مەن پەقەت

ئۇخلىيالمىدىم. توۋا، مەتقاسىم شۇنداق ئۇستا خورەكچىكەن ئەمەسمۇ، بۇرنىدىن، ئېغىزىدىن، چىشلىرىنىڭ ئارىسىدىن، ئىشقىلىپ ھەممە يېرىدىن تەڭلا ئاۋاز چىقىرىدىكەن. ناۋادا دۇنيادا خورەك تارتىش مۇسابىقىسى بولۇپ قالسا، خىزمەتدىشىم چېمپىيون بولغۇدەك دەپ ئويلاپ قالدىم. شۇنداق بىئارامليق ئىچىدە كۆزۈم ئەمدىلا ئۇيقۇغا ئىلىناشقاندا، ئەنسىز جىرىڭلىغان تېلېفون ئاۋازىدىن چۆچۈگىنىمچە سەكرەپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم. بىرھازا تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن تېلېفون تۇرۇپكىسىغا قول ئۇزاتتىم.

— ۋەي، كىمۇ؟— دېدىم كۆزۈمنى ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ.

— مەن توختى.

ئۇ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئاچچىقتىن تېنىم جۇغۇلداپ كەتتى.

— توختى بولساڭ قانداق قىلىمەن؟— دېدىم غەزەپتىن بوغۇلۇپ،— نېمىدەپ كېچىدە ئادەمنى ئاۋارە قىلىسەن؟

— شۇ، سىلەردىن ئەنسىرەپ.....

— بىزنى ئوغرى ئالمىدى، بىزدىن ئەنسىرىمەي خاتىرجەم ئۇخلاۋەرگىن.

— مەتقاسىم بارمۇ؟

— بار، مانا ئاۋازىنى ئاڭلىغىن،— مەن تېلېفوننى كۆتۈرۈپ بېرىپ تۇرۇپكىنى مەتقاسىمنىڭ خورەكنى بولۇشىغا تارتىۋاتقان ئاغزىغا تەڭلىدىم. تۇرۇپكا مەتقاسىمنىڭ بۇرنىغا تېگىپ كەتتىمكىن، ئۇ چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى.

— نېمانداق قىلىسەن؟— دېدى ئۇ مەندىن خاپا بولغاندەك قىلىپ،— ئادەم ئۇخلاۋاتقاندا ئۇنداق چاقچاق قىلساڭ بولمايدۇ.

— چاقچاق قىلمىدىم، توختى يوقلام سېنىڭ بار - يوقلۇقىڭنى سۇرۇشتە قىلىۋاتىدۇ.

— ئاناڭنى،— دېدى مەتقاسىم تېرىكىپ،— خوتۇنىنىڭ ئوچىقىغا ئوت قالسا بولمامدۇ، كېچىدە ئادەمنى ئاۋارە قىلغۇچە.

— ھە، ئاڭلىدىڭمۇ؟— دېدىم تۇرۇپكىنى قولىمغا تۇتۇپ،— مەتقاسىم بارمىكەن؟

ـــ ۋاي، باركەن، ـــ دېدى توختى يوقلام، ـــ بىراق نۆۋەتچىلىكتە بەك بىخۇد تۇرۇۋېتىپسىلەر، ھازىر ئىدارىنىڭ ئامانلىق ئەھۋالى قانداق، مەسىلە يوقتۇ؟

ـــ ئامانلىق ئەھۋالى بايا سەن كۆرگەندىكىدەك.

ـــ ئىشقىلىپ ھوشيارلىقنى ئۆستۈرۈڭلار.

ـــ خاتىرجەم بول، شۇنداق قىلىمىز.

شۇنداق قىلىپ، بىر كېچىلىك نۆۋەتچىلىك ئەنە شۇنداق تاماملاندى.

ئاردىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتتى. بىر پېشقەدەم خىزمەتدىشىمىز توختى يوقلامغا ئېيتىپ قويمايلا سىرتقا خىزمەتكە كېتىپ قالغانىكەن. ئەتىسى ئۇنىڭ ئىسمى ئىش ئورنىدىن سەۋەبسىز ئايرىلىپ كەتكەنلەر قاتارىدا قارا دوسكىغا چىقىپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ خىزمەتدىشىمىز توختىئ يوقلام بىلەن سەن - پەن دېيىشىپ قالدى.

ـــ پىكىرىڭ بولسا باشلىققا دە، ـــ دېدى توختى يوقلام.

ـــ مېنى باشلىق ئۆزى ئورۇنلاشتۇرغان، نېمىشقا باشلىققا دەيدىكەنمەن، ـــ دېدى خىزمەتدىشىمىز.

ئۇلار خېلى سەتلەشكەندىن كېيىن جېدەل بېسىقتى. بىراق، خىزمەتدىشىمىز كەچتە ئۆيگە قايتىپ بارغاندىن كېيىن، تۇيۇقسىز بىر يانغا قىڭغىيىپ يىقىلىپ قاپتۇ. ئۇنىڭ قان بېسىمى يۇقىرى ئىدى. مېڭىسىگە قان چۈشكەنىكەن. بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ بىرنەچچىمىز ھە - ھۇ دېيىشىپ ئۇنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ باردۇق. بىراق، قۇتقۇزۇش ئۇنۇم بەرمىدى. خىزمەتدىشىمىز بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلالماي، بىز بىلەن مەڭگۈلۈكە ۋىدالاشتى. ھەممىمىز قايغۇ ئىچىدە ئۇنى يەرلىكىدە قويدۇق. ئىشلار شۇ تەرزدە كېتىۋەردى. توختى يوقلامنىڭ قىلىقلىرىنى ئۆزگەرتىشكە ھېچقايسىمىز قادىر بولالمىدۇق. ئاھىمىز خۇداغا يەتكەن چېغى، بىر كۈنى تېخى پېنسىيە يېشىغا توشمىغان توختى يوقلامنى پېنسىيەگە چىقارغانلىق ئۇقتۇرۇشى كېلىپ قالدى. بۇ تۇيۇقسىز خەۋەرنى ئاڭلىغان توختى يوقلامنىڭ چىرايى كۆمۈردەك قارىداپ كەتتى. بىزمۇ ھەيران قالدۇق. ھەممەيلەننىڭ چىرايىدا قانداقتۇر بىر خىل شادلىق

ئۇچقۇنلىرى جىلۋىلەنمەكتە ئىدى.

كۆكۈل ئازادىچىلىكىمۇ ئادەمگە بىر خىل شادلىق ئاتا قىلىدىكەن. توختى يوقلام بولمىسىمۇ ئىدارىنىڭ خىزمىتى بىر ئوبدان يۈرۈشۈپ كېتىۋەردى. ھەممەيلەننىڭ روھى كۆتۈرەڭگۈ، جۇشقۇن، چىرايىدا شادلىق كۈلكىلىرى ئۇرزۇلمەيدىغان بولدى. ئىدارىمىز بەشتە ياخشى ئورۇن، مەدەنىيەتلىك ئورۇن دېگەندەك تۇرلۇك شان - شەرەپلەرگە كۆمۈلۈپلا كەتتى.

بىر كۈنى چۈشتە ئۇچ - تۆتىمىز تاماق يېگىلى بېرىپ كوچا ئايلىنىپ كېتىۋاتاتتۇق. تۇيۇقسىز بىرسى ئالدىمىزنى توستى. قارىسام توختى يوقلامنىڭ ئايالى ئىكەن.

— نېمە بولدىكىنتاڭ، ئۇ ئادەم غەلىتە بولۇپ قالدى، — دېدى توختى يوقلامنىڭ ئايالى كۆزلىرىگە لىققىدە ياش ئېلىپ، — سىلەر بىللە ئىشلىگەن بولغاندىكىن بىر تەرىبىيە قىلغان بولساڭلار.

— ئۇنىڭغا نېمە بولدى؟ — سورىدۇق ھەممىمىز تەڭلا.

— نېمە بولغىنىنى مەنمۇ بىلەلمىدىم. ئىشقىلىپ ھەر كۈنى قولىغا بىر دەپتەرنى ئېلىۋېلىپ ھەممىمىزنى سوراقىقا تارتىدۇ. مەن ئۇنىڭغا جىن چاپلىشۋالغانمىكىن دەپ قالدىم. خېلى داۋالتىپ باقتۇق، ئوڭشالمىدى.

بىز توختى يوقلامنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ھاڭ - تاڭ قالدۇق. ئۇ راستىنلا قولىدا يوغان بىر دەپتەرنى تۇتقىنىچە ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا تىك تۇراتتى. ساقاللىرى ئۆسۈپ كەتكەن بولۇپ، مەڭز سۆڭەكلىرى بۇرتۇپ چىققانىدى. ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆزلىرىدىن بىر خىل مەيۇسلۇك ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى. چىرايى تېخىمۇ قارىداپ كەتكەنىدى. ئۇ بىزنىڭ سالام - سەھەتلىرىمىزگىمۇ جاۋاب قايتۇرمىدى.

— كېچىكىپ قالدىڭغۇ، — دېدى توختى يوقلام ئايالىغا چەكچىيىپ قاراپ، — كەچلىك تامىقىڭ تۇتۇپ قېلىنىدۇ.

توختى يوقلامنىڭ ئايالى لام - جىم دېيەلمەي بىزگە لۆمۈلدەپ قاراپ تۇردى. شۇ ئەسنادا توختى يوقلامنىڭ نەۋرىسى بولسا كىرەك، ئون ئىككى- ئون ئۇچ ياشلاردىكى بىر قىز بوغچىسىنى كۆتۈرۈپ كىرىپ

كەلدى.

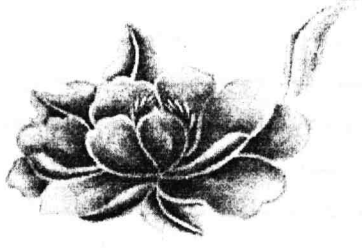
ــ سەن نېمىشقا كېچىكىپ كېلىسەن؟ــ سورىدى توختى يوقلام ئۇ قىزنىڭ ئالدىغا دېۋەيلەپ كېلىپ.

قىز توختى يوقلامنىڭ سۆرلۈك چىرايىغا بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، ئېسەدەپ يىغلىغىنىچە ئۆي ئىچىگە يۈگۈرۈپ كىرىپ كەتتى.

ــ بۇ نېمە دېگىنىڭلار توختاخۇن،ــ دېدى ئاربىمزدىن بىرەيلەن،ــ ئوقۇغۇچى دېگەن مەكتەپتىن قويۇپ بەرگەندە كەلمەمدۇ؟

ــ پىكىرىڭ بولسا باشلىققا دە،ــ دېدى توختى يوقلام ئېرەنسىزلىك بىلەن،ــ باشلىق شۇنداق ئورۇنلاشتۇرغان.

بىز نېمە دېيىشىمىزنى بىلەلمەي ياقىمىزنى چىشلىشىپ تۇرۇپ قېلىشتۇق. بىرھازادىن كېيىن بىرسىمىز بىر نېمە دەپ، يەنە بىرسىمىز بىر نېمە دەپ ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلغان بولدۇق. لېكىن، ئۇ ھەممىمىزنىڭ گېپىگە ئوخشاشلا «پىكىرىڭ بولسا باشلىققا دە» دەپلا جاۋاب بەردى. بىز ئاخىر ئۇڭايسىز ھالدا بۇ ئۆيدىن قايتىپ چىقتۇق. توختى يوقلامنىڭ ئايالى بىزنى يىغلاپ تۇرۇپ ئۇزىتىپ قويدى. بىز ھويلىدىن چىقىپ كېتىۋېتىپ توختى يوقلامنىڭ «خەپ، بۇ نېمىلەرنىڭ ھەممىسىنى سەۋەبسىز ئىشتىن قالغانلار قاتارىدا بىر تەرەپ قىلمىسام ھېساب ئەمەس» دېگەن ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالدۇق.

نەپرەت

كۈن چۈش بولماي تۇرۇپلا ھاۋا ئىسسىپ كەتتى. تىنچىق كامبىرنىڭ ھاۋاسى نەپەسنى بوغاتتى. كىچىككىنە تار كامبىرغا قامالغان سەككىز جىنايەتچى بۈگلۈكنىڭ لېۋىگە قاتار تېزىلىشىپ، قوللىرىنى تىزى ئۈستىگە قويغىنىچە دىققەتتە ئولتۇرۇپ، سولاقخانىنىڭ قائىدە - تۈزۈملىرىنى يادلاۋاتاتتى. زاكىرجان ئېغىر خىيالغا پاتقان ھالدا ئۈنسىز ئولتۇراتتى. ئۇنلۇك ئاۋازلىرى ئۇنىڭ قۇلقىغا كىرمەيتتى. ئۇنىڭ ھۆكۈمنامىنى چىڭ تۇتۇپ تۇرغان قوللىرى بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەيتتى. ئۇ ھۆكۈمنامىنىڭ ئۇ يەر - بۇ يەرلىرىگە پات - پات كۆز يۈگۈرتۈپ قويياتتى.

— زاكىرجان، ساقا نېمە بولدى؟— دەپ سورىدى سېمىز كەلگەن تاقىر باش كىشى ئۇنىڭغا بويۇنداپ قارىغىنىچە،— سۇغا چۈشكەن قەغەزدەك بوشاپلا كەتتىڭغۇ؟

— قائىدىنى يادلاپ بولالمىساڭ،— دەپ سۆز قىستۇردى ئورۇق، ياغاق يۈز كەلگەن بىرەيلەن،— گۇندىپايلار ئەدىپىڭنى بېرىدۇ ماقما، ئۇ چاغدا تاياق ئالدىڭدىن خۇددى كالىنىڭ ئالدىدىن ھەلەپ ئاشقاندەك ئېشىپ قالىدۇ.

— ھاي - ھاي ئاغىنىلەر، ئۇنىڭ كۆڭلى ئارامسدا ئەمەس،— دېدى يەنە بىرەيلەن،— ئېچىشقان يەرگە تۇز سەپمەڭلار.

— كۆڭلى نېمىشقا ئارامسدا ئەمەسكەن؟ ئۆيىدە قالغان تۇمۇچۇقىنى ئەسلەپ قالغاندۇ تاياقلىق،— دېدى قارامۇتۇق كەلگەن بىرەيلەن ھېجايغىنىچە،— ئاشۇ تۇمۇچۇقى بىلەن خىيالىي مۇڭدىشۋاتقان

«چىرايلىق تۇمۇچۇقى» دېگەن سۆزنى ئاڭلىغان زاكىرجان بېشىنى ئاستا كۆتۈرۈپ يېنىدىكىلەرگە ئىرەنسىزلىك بىلەن قارىغىنىچە ئېغىر ئۇھسىنىپ قويدى. قائىدە يادلاۋاتقانلارمۇ توختاپ قالغانىدى. كامبر ئىچىنى جىمجىتلىق باستى. ھەممەيلەن بېشىنى تۆۋەن سالغىنىچە جىممىدە ئولتۇرۇشاتتى. كۆزلىرىدىن بىر خىل ئۇمىدسىزلىك ئىپادىلىرى چىقىپ تۇراتتى. ئۆز ئەركىدىن ئايرىلغان، روھى سۇنغان بۇ كىشىلەر بەزىدە چاقچاق قىلىشىپ زورىغا كۈلۈمسىرىشىپ، ئۆز كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرۇپ تۇرغىنى بىلەن، ھەممىسىنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق دەرد - ئەلىمى، قايغۇ - ھەسرىتى بار ئىدى. مانا، ھەممەيلەن جىمىپ قېلىشتى. بۇلار ئۇزۇن كېچىلەردە قانغۇچە مۇڭداشقان، قىلىشمىغان گەپلىرى قالمىغانىدى. بۇلار ئوغرىلىق، باسقۇنچىلىق، قاتىللىق جىنايەتلىرى بىلەن قولغا ئېلىنغانلار ئىدى. بۇ كىشىلەرنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك سوتنىڭ ھۆكۈمنامىسىنى تاپشۇرۇپ ئالغان، ئۆز قىلمىشىنىڭ تېگىشلىك نېسىۋىسى — جازا مۇددىتىنىڭ قانچىلىك بولىدىغانلىقىنى بىلىپ بولۇشقانىدى. زاكىرجان بولسا ئۆزى توغرىسىدا ھېچنېمە دېمىگەن، ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە قانداق كىرىپ قالغانلىقى، نېمىشقا كىرىپ قالغانلىقى ھەققىدە ئېغىز يېرىپ بىر نېمە دېمىگەنىدى. كامبرداشلىرى يېنىش - يېنىشلاپ سورىغاندىمۇ «ۋىجدان سورىقىغا تارتىلىش ئۈچۈن كىردىم» دەپلا قويغانىدى.

— زاكىرجان، — دېدى بىرەيلەن ئارىدىكى جىمجىتلىقنى بۇزۇپ، — سەن بىلەن بىرگە يېتىۋاتقىلى تۆت ئايدىن ئېشىپتۇ، باشقىلار بىلەن ئارىمىزدا دېيىشمىگەن گەپ قالمىدى، بىراق سەن بۇ يەرگە نېمىشقا كىرىپ قالغانلىقىڭنى دەپ بەرگىلى ئۇنىمىدىڭ.....

زاكىرجان بىر نۇقتىغا تىكىلگىنىچە بۇتتەك ئولتۇراتتى. ئۇ ئۆزى تارتقان ئازابلارنى، پېشكەللىكلەرنى، چىدىغۇسىز خورلۇقلارنى ھېچ كىشىگە بىلدۈرمەسلىك قارارىغا كەلگەنىدى.

— سەن قىلغان ئىشلىرىڭنى شۇنچە سىر تۇتۇپ كەتتىڭمۇ؟— دېدى كامبرغا يېقىندىلا كىرىپ سەپكە قوشۇلغان خۇش چىراي يىگىت

سۆزگە ئارىلىشىپ، ــ سەن ھەسەن توڭنىڭ قىزى غۇنچەمنىڭ ئېرىغۇ، مەن ئۇلار بىلەن بىر يەرلىك، سېنى تونۇيمەن.

زاكىرجان خۇددى بىر يىرتىگە بىگىز سانجىلغاندەك ئەتراپقا ئەلەڭلەپ قارىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭغا ئاسمان گۈمۈرۈلۈپ چۈشۈۋاتقاندەك تۇيۇلماقتا ئىدى.....

ــ ماڭا قارا، زاكىرجان، ــ دېدى خېلىدىن بېرى ھېچقانداق سۆزگە ئارىلاشماي، پۈتىدىكى ئېغىر كىشەنگە قاراپ خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغان بىرەيلەن بېشىنى ئاستا كۆتۈرۈپ، ــ بىرنەچچە ئايدىن كېيىن ماڭا بېرىلگەن ئۆلۈم جازاسى ئىجرا قىلىنىدۇ، بىر كامېردا بىرگە ياتقان دوستۇمنىڭ نېمە سەۋەبتىن تۈرمىگە كىرىپ قالغانلىقىنى بىلەلمەي ئۇ ئالەمگە كېتىپ قالماي، زادى نېمە ئىش بولغان، سۆزلەپ بەرگىنە.....

زاكىرجان بېشىنى لىككىدە كۆتۈرۈپ ھېلىقى كىشىگە قارىدى. ئۇ كىشىنىڭ كۆز چاناقلىرى لىققىدە ياشقا تولغان بولۇپ، ھېلىلا تۆكۈلۈپ كېتىدىغاندەك لىغىرلاپ تۇراتتى. بۇنى كۆرگەن زاكىرجاننىڭ يۈرىكى ئېچىشتى.

«تۇغرا، ئۇ ئۆلۈپ كېتىدۇ. باشقىلارنى دېمىگەندىمۇ مۇشۇ ئادەمنىڭ كۆڭلىنى يەردە قويماي. بەلكىم ئېچىم بوشاپ قالار» دەپ ئويلىغان زاكىرجان ئالقانلىرى بىلەن بېشىنى تۇتۇپ، كۆزلىرىنى چىڭ يۇمدى. ھەممەيلەننىڭ دىققىتى ئۇنىڭغا ئاغدى. ئۇ ئالدىرىماي سۆزىنى باشلىدى. ئۇنىڭ ھەربىر تىنىقىدىن چەكسىز مۇڭ تۆكۈلەتتى.

يۈز بەرگەن ئاشۇ قورقۇنچلۇق ئىشلارنى ھەر قېتىم ئويلىغىنىمدا، پۈتۈن بەدىنىمنى سوغۇق تەر باسىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىپ، بىرگە ئۆتكەن ۋاقىتلاردىكى ئازابلىرىم ئېسىمگە چۈشسە، يۈرىكىم پۈرۈلداپ ئېچىشىدۇ.

تەقدىرىم شۇنداق ئورۇنلاشتۇرۇلغان بولسا كېرەك، يىگىرمە تۆت ياشنىڭ قارىسىنى ئېلىپ بولغۇچە ئۇچ قېتىم نىكاھلىنىپ بولدۇم. ھەممە نىكاھلىرىم ئوڭۇشسىزلىق بىلەن ئاخىرلاشتى. ئاتا ـ ئانام نامرات دېھقان ئىدى. «نامراتنى بالا باسار، زەردارنى كالا» دېگەندەك، ئاتا ـ ئانام نامراتلىقىغا قارىماي بالىنى ئايىماي تاپقانىكەن. شۇڭا، ئاتا ـ ئانامنىڭ

يۈكى بەكمۇ ئېغىر ئىدى.

مەن ئۆزۈم بىلەن تەڭ دېمەتلىك بىرىنى تونۇيتتۇم. ئۇ ھەمىشە ئۇ يەر - بۇ يەردىن ئىش ئۈقۇشۇپ قارا ئىش قىلاتتى. مېنىڭمۇ باشقا ھۇنىرىم بولمىغاچقا، دېھقانچىلىقنىڭ ئارىسالدى ۋاقىتلىرىدا ئىش تېپىپ ئىشلەش ئۈچۈن ئۇنى ئىزدەپ ئۆيىگە باردىم. ئۇنىڭ ئائىلە ئەھۋالىنى بىلمەيتتىم. مەن ئۆيگە كىرگىنىمدە، گىلەم دۇكىنى ئالدىدا گىلەم توقۇپ ئولتۇرغان چىرايلىق، ئوماق بىر قىزغا كۆزۈم چۈشتى. ئۇنىڭ گىلەم تىۋىتلىرىنى ئەپچىللىك بىلەن چىكىۋاتقان ئاپپاق، بوغماق قوللىرى توختىماي ھەرىكەت قىلاتتى. قوللىرىنىڭ تېز ھەم سىلىق ھەرىكەتلىرى ھەرقانداق كىشىنىڭ زوقىنى كەلتۈرەتتى. قاشتېشىدەك سۈزۈك، بېلىقتەك پىلتىڭلاپ تۇرىدىغان نازۇك بەدەنلىرىدىن بىر خىل نازاكەت ئۇرغۇپ تۇراتتى. مەن ئۇنى ھېلىقى تونۇشۇمنىڭ ئايالى ئوخشايدۇ، دەپ ئويلىغانىدىم. كېيىن ئۇقسام سىڭلىسى ئىكەن. بىر قېتىم ئەرگە تېگىپ ئاجرىشىپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئاشۇ نازۇك تۇرقى، گۈزەل سىيماسى ھەمىشە كۆز ئالدىمغا كېلىۋالىدىغان بولۇپ قالدى. پۈتۈن ئەس - يادىم شۇنىڭدا ئىدى. ئوڭۇمدىمۇ، چۈشۈمدىمۇ ئۇنىڭ بىلەن خىيالىي مۇڭدىشىپ چىقاتتىم. تەسۈرلىگۈسىز بىر خىل تاتلىق ئىستەك يۈرىكىمدە لاۋۇلداشقا باشلىغانىدى.

بىز بىرنەچچە قېتىم كۆرۈشكەندىن كېيىن، ئوبدانلا چىقىشىپ قالدۇق. ئاخىر توي قىلماقچى بولۇپ پۈتۈشتۇق. ئاتا - ئانام ئۆزىنىڭ يوقسۇزلۇقىغا قارىماي، ھەممە رەسىم - قائىدىلەرنى تولۇقى بىلەن ئورۇنلاپ تويۇمنى قىلىپ بەردى.

تويدىن كېيىنكى بىرنەچچە ئاينى لەززەتلىك ۋىسال شادلىقى ئىچىدە ئۆتكۈزدۇق. بىرنەچچە يىل ئۆيى تۇتقان قەدىناسلاردەك ئېجىل بولۇپ كەتتۇق. بىر - بىرىمىزگە قېيا بېقىشىپ، تاتلىق كۈلۈشۈپ، مۇڭدىشىپ قانمايتتۇق. ئەپسۇس، ئۇزاق ئۆتمەي خۇددى تىنچ ئاسماندا چاقماق چېقىلغاندەك تۇرمۇشىمىز تۇيۇقسىز ئۆزگىرىپ كەتتى. ئېنىقراق ئېيتقاندا، غۇنچەم ئۆزگىرىپ كەتتى. ئۇنىڭدا مەن تۇنجى قېتىم كۆرگەن چاغدىكى نازۇكلۇق، لاتاپەت، خۇشخۇيلۇقتىن ئەسەرمۇ قالمىدى. ھە

دېسلا ھۇرپىيىپ مەن بىلەن تاكاللىشاتتى. گەپ - سۆزلىرىمنى ئەسلا ئاڭلىمايتتى، قولى ئىشقا بارمايتتى، ئۇ ھۇرۇن بولۇۋالغانلىقى ئۈستىگە، تولىمۇ بىشەملىشىپ كەتتى. نېمە قىلارىمنى بىلەلمەيلا قالدىم. مەن ئەسلىي ئۇنىڭ بىلەن تۇرمۇشىنىڭ ئېغىرچىلىقلىرىنى تەڭ كۆتۈرۈپ، بەختلىك ئائىلە قۇرارمىز دەپ ئويلىغانىدىم.

— ئىشنىڭ بېشى سەھەردىن دەپتىكەن، خوتۇن، — دېدىم ئاخىر كۈن چۈش بولاي دېسىمۇ ئورنىدىن تۇرماي، نېپىز ئەدىيالغا يۆگىنىپ ياتقان غۇنچەمگە قاراپ، — ئېتىزغا چىقايلى. سەھەر تۇرغان ئادەمگە خۇدامۇ شەپقەت يەتكۈزەرمىش.

— مەن مۇشۇنداق ئۇخلايمەن، — دېدى غۇنچەم چىرايىنى پۈرۈشتۇرۇپ، — سەھەردە ئېتىزغا چىقسام پۈت - قولۇمغا شەبنەم تېگىپ كېتىدۇ، ريماتىزم بولۇپ قالىدۇ ئادەم.

— ئۇنداق بولسا كۈن ئېگىلگەندە چىقايلى.

— مەن ئىسسىقتا ئىش قىلالمايمەن، يۈزۈم قاريداپ قالىدۇ.

— ئەمسە دۇكان قۇرۇپ بېرەي، گىلەم توقۇغىن.

— مەن گىلەم توقۇماسلىق ئۈچۈنلا ئەرگە تەگكەن.

غۇنچەمنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ نېمە دېيىشىمنى، نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي قالدىم. كۈنلەر شۇ تەرزدە ئۆتۈۋەردى. ئۇ يەنە خۇي چىقىرىپ، ھە دېسىلا ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۆيىگە كېتىۋالىدىغان بولۇپ قالدى. يېلىنىپ، يالۇرۇپ مىڭ تەسلىكتە ئېلىپ كېلەتتىم. ئۆيگە كەلگەندىن كېيىنمۇ، يەنە خۇيلىنىپ ئولتۇرۇۋالاتتى.

— خوتۇن، ساڭا نېمە بولدى؟ — دەپ سورىدىم غۇنچەمنى ئانىسىنىڭ ئۆيىدىن قايتۇرۇپ كەلگەن بىر كۈنى ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ قارىغىنىمچە.

— ماڭا ھېچنېمە بولمىدى، — دېدى ئۇ سۆزلىرىمگە ئېرەنىشىمگەندەك ماڭا ئېپادىسىزلا قاراپ، — مەن بۇرۇندىنلا مۇشۇنداققۇ.

— ياق، سېنىڭ قورسىقىڭغا جىن كىردى، مەن سېنى ناھايىتى ئىشچان، چېۋەر قىز، دەپ ئويلىغانىدىم.

ــ مېنىڭ قورسقىمغا قانداق جىن كىرىپتۇ؟

ــ مەن ئۇنى نەدىن بىلەي، ھېچ ئىشقا قولۇڭ بارمىسا، جېنىمزنى قانداق باقىمىز؟

ــ ھىم، سىز مېنىڭ چېۋەرلىكىمگە تايىنىپ جان باقماقچىمىدىڭىز؟ جان بېقىشنى چاغلىيالمىغان ئادەم خوتۇن ئالمىغۇلۇق.....

غۇنچەمنىڭ بۇ سۆزى جان ـ جېنىمدىن ئۆتۈپ كەتتى. غۇرۇرىدە ئاچچىقىم كەلدى.

لېكىن، ئۆزۈمنى بېسىۋېلىشقا تىرىشتىم. ئۇنىڭ قارىشىچە، خوتۇننى بېقىش ئەرنىڭ مەجبۇرىيىتى ئىكەن. خوتۇن دېگەن پۇت ـ قولى ساق بولسىمۇ ئىشلىمەسلىكى، پۇتلىرىنى ئۇزۇن سوزۇپ جاقوڭدا يېتىشى كېرەك ئىكەن.

ــ ماقۇل، ئۇنداق بولسا مەن ئىشلەپ سېنى باقاي،ــ دېدىم ئارتۇقچە گەپ قىلىشنى بىئەپ كۆرۈپ،ــ بىز پەرزەنتلىك بولايلى، ھالقىنى ئالدۇرۇۋەتكىن.

ــ نېمە؟ مەن بالا تۇغۇپ بېرىمەنما، تۇغمايمەن. مېنىڭ پوق ـ سۆيدۈكىكە چىلىشىپ ئۆتكۈم يوق.

كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ ئۇنىڭ ھۇرۇن، بىشەملىكى چوڭلارنىڭمۇ قۇلقىغا يېتىپتۇ. مەن تويلۇققا ئالغان ئالتۇن مۇنچاقنىڭ پۇلىنى ھاماماچىمدىن قەرز ئالغانىدىم. بىر كۈنى ئۇ ئۆيگە تۈيۇقسىز كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ قاش ـ قاپاقلىرىدىن قار ـ مۇز يېغىپ تۇراتتى. يۈرىكىم ئەنسىز دۈپۈلدەپ، كۆڭلۈم بىر قىسمىلا بولۇپ قالدى. ئۇ غۇنچەمنىڭ بولمىغۇر قىلىقلىرىنى بىرھازا ئەيىبلەپ كەتتى. غۇنچەمۇ بىردەم گەپ ياندۇرۇپ باقتى ـ يۇ، ئەمما ھاماچامغا تەڭ كېلەلمىدى. چۈنكى، ھاماچام غۇنچەمدەكلەردىن نەچچە ئونى بولسىمۇ، گەپ ـ سۆزدە شۇڭ تۇرغۇزۇپ قويالايدىغان مىجەزى چۈس، ئاچچىقى يامان، گەپدان ئايال ئىدى. ھېچكىمگە يۇز ـ خاتىر قىلمايتتى. ئۇ بىرھازا قاينىغاندىن كېيىن، ئاخىر «سىلەر جېنىڭلارنىمۇ باقالمىغۇدەكسىلەر، پۇلۇمنىمۇ بېرەلمىگۈدەكسىلەر. شۇڭا، پۇلۇمنىڭ ئورنىغا ئالتۇن مۇنچاقنى بېرىڭ.....» دېدى غۇنچەمنىڭ ئالدىغا دېۋەيلەپ كېلىپ. غۇنچەم بىر

قىزىرىپ بىر تاتارغىنىچە قۇلىقىدىكى ئالتۇن مۇنچاقنى هاماماچامغا ئېلىپ بەردى. مەن دەماللىققا بىرنەرسە دېيەلمەي تۇرۇپلا قالدىم. ئەمدى غۇنچەمنىڭ ئالدىدا تىلىم تۇتۇلىدىغانلىقى ئېنىق ئىدى.

ئالتۇن مۇنچاق ئىشى يۈز بېرىپ ئەتىسلا غۇنچەم ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۆيىگە يامانلاپ كېتىۋالدى. مەن يالغۇز قالدىم. يالغۇزلۇق دەردى يامان ئىكەن. كىشى قەلبىنى ئازابلاپ، يۈرىكىنى قۇرتتەك غاجايدىكەن. كۈنلىرىم بىر خىل ئازاب، ئەندىشە ئىچىدە ئۆتۈشكە باشلىدى. غۇنچەمنىڭ شۇنچە بولمىغۇر تەرەپلىرى بولسىمۇ، يەنىلا ئۇنى سېغىناتتىم. جانغا پاتىدىغان ئۇزاق كېچىلەردە ئۇنىڭ بىلەن خىيالىي مۇڭدىشىپ چىقاتتىم. ئويلاپ باقسام، ئۇنى قەۋەتلا ياخشى كۆرۈپ قالغانىكەنمەن. پىراق دەردى ئاخىر مېنى ئۇنىڭ ئالدىغا يېلىنىپ بېرىشقا مەجبۇر قىلدى. مەن باردىم، ئۇنىڭغا يېلىندىم، ئاتا - ئانامۇ باردى. ئاخىر ئۇنى قايتۇرۇپ كەلدۇق. كۆڭلۈم بىرئاز ئارامغا چۈشكەندەك بولدى. مەن ئەمدى ھەممە ئىشتا ئۇنىڭ ئىختىيارىغا قويۇشنى، ئۇنىڭ قەدرىگە يېتىشنى، ئىززەت - ھۆرمىتىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇپ قىلىشنى نىيەت قىلدىم. ھەرقانچە ئېغىرچىلىقى بولسىمۇ كۆتۈرۈپ كېتەي دەپ ئويلىدىم. ئەمما، مېنىڭ بۇ ئوي - خىيالىمنى كۆپۈككە ئايلىنىپ كەتتى. غۇنچەم بىرنەچچە كۈن تۇرا - تۇرمايلا، كىيىم - كېچەكلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ يەنە كېتىۋالدى. ئەلۋەتتە، ئۇ مەن ئۆيدە يوق چاغدىن پايدىلىنىپ كېتىۋالغانىدى. بولمىسا ئۇنىڭ پۈتلىرىغا ئېسىلۇۋېلىپ بولسىمۇ كەتكۈزمىگەن بولاتتىم.

مەن ئۇنى قايتۇرۇپ كېلىشكە باردىم.

— ئالتۇن مۇنچاقنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ ئاندىن كېلىڭ، شۇ چاغدا باراي، — دېدى غۇنچەم تەتۈر قاراپ.

— مەن پۈل تېپىپ ئالتۇن مۇنچاق ئېلىپ بېرەي، سەنمۇ بەكلا تاقىرىشىپ تۇرۇۋالمىغىن.

— ھىم، سەندەك توخۇ پوقىغىمۇ تېگىپتىكەنمەن. پۈلى يوق ئادەم خوتۇن ئالمەن دېگۈچە، مادا ئېشەك ئالسا بولىدۇ.

غۇنچەمنىڭ زەھەردەك ئاچچىق سۆزلىرى جان - جېنىمدىن ئۆتۈپ

كەتتى. ماڭا تولىمۇ ئەلەم بولدى. خورلۇق دەستىدىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولدۇم.

ئەتىسى تورغاي چۆچۈلماستا ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم. مەن بىر يەرگە بېرىشىم، بىرەر ئىش قىلىپ پۇل تېپىشىم، غۇنچەمنىڭ ئالتۇن مۇنچاقتىن ئىبارەت مۇقەددەس شەرتىنى ئورۇنلاپ، ھاقارەتلەنگەن ئىززەت - نەپسىمنى ئاقلىشىم كېرەك ئىدى. ئەمما، نەگە بېرىشىمنى، نېمە ئىش قىلىشىمنى ئۆزۈمۇ بىلمەيتتىم. بېشىم چويۇندەك قاتقانىدى. ئاخىر ئىش ئىزدەپ شەھەرگە كىرىش قارارىغا كېلىپ ئۆيدىن چىقتىم. تېخى تاڭ يورۇمىغانىدى. بۇلۇتلۇق ئاسماندا يۇلتۇزلار خىرە پىلدىرلايتتى. كېچىنىڭ سوغۇق ھاۋاسى تەننى جۇغۇلدىتاتتى. كۆڭلۈمدە پۇل تېپىشتىن ئىبارەت بىرلا ئىستەك، بىرلا ئارزۇ ئوت بولۇپ يانماقتا ئىدى.

پىيادە مېڭىپ كۈن چىقىشتىن بۇرۇن شەھەرگە يېتىپ كەلدىم. تەلىيىمگە يارىشا بىر قۇرۇلۇش ئورنىدىن ئىش تېپىلدى.

ئون نەچچە كۈن قۇرۇق نان غاجاپ، سوغۇق سۇ ئىچىپ، قارا تەرگە چۆمۈلۈپ ئىشلىدىم. لەۋلىرىم چاك - چاك يېرىلىپ كەتتى. كېچىسى ئاسمانىنى يېپىنچا، يەرنى سېلىنجا قىلىپ ياتتىم. چېكىنى قورۇيدىغان پىژغىرىم ئىسسىقتىمۇ بىردەم ئارام ئالمىدىم. غوللىرىمدىن ئاققان تەر دەستىدىن كۆڭلەكلىرىم شورلىشىپ داپتەك قېتىپ كەتتى. بۇلارنىڭ ھەممىسى غۇنچەمگە بولغان ئوتتەك مۇھەببتىم ئۈچۈن ئىدى. مەن بۇ كۈنلەرنى ئەنە شۇنداق ئۆتكۈزۈپ، بىرنەچچە يۈز يۈەنگە ئىشلىدىم. غوجايىن تەڭلىگەن پۇلنى ئېلىۋاتقاندا، قوللىرىم ھاياجاندىن تىترەپ كەتتى. يۈرىكىم شادلىقتىن دۈپۈلدەپ، ۋۇجۇدۇمغا بىر خىل سۆيۈنۈش تۇيغۇلىرى يامرىدى. پۇلنى قولۇمغا ئېلىپلا غۇنچەم بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇنىڭ ئالتۇن مۇنچاق تەشنالىقىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن، كەچ كىرىپ قالغىنغا قارىماي ئۇنىڭ ئۆيى تەرەپكە يول ئالدىم. ئەپسۇسكى، مەن غۇنچەمنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كەلگەندە، ئۆيدە ئۇنىڭ سايىسىمۇ كۆرۈنمىدى، تۇرۇپلا كۆڭلۈمنى مەيۈسلۈك قاپلىدى.

— غۇنچەم قېنى؟— دەپ سوردىم قېينىئانامدىن.

— ئاچىسىنىڭ ئۆيىگە كەتكەن،— دەپ جاۋاب بەردى قېينىئانام.

مەن بۇ ئۆيدىن چىقىپ، غۇنچەمنىڭ ئاچىسىنىڭ ئۆيىگە باردىم. غۇنچەم ئۇ يەرگە بارماپتۇ. قېينىئانامنىڭ ئۆيىگە قايتىپ كەلدىم. قېينىئانام «ئەمسە نەگە كەتكەندۇ بۇ بالا» دەپ بىلمەس بولۇۋالدى. كەچ كىرىپ، ئالەمنى قاراڭغۇلۇق قاپلىدى. مەن خېلى ئۇزاق ساقلىغان بولساممۇ، غۇنچەم قايتىپ كەلمىدى. يول يۇرۇپ ھېرىپ كەتكەچكە، پۇت - قوللىرىم بوشىشىپ كەتكەندى. غۇنچەمنىڭ قايتىپ كېلىشىنى كۈتۈپ، مۆشۈ ئۆيدە قونۇپ قالدىم.

ئەتىسى ئاش ۋاقتى بولغان چاغدا، غۇنچەم ئالتە - يەتتىدەك گۈشگىردە سېلىنغان بىر يالتىراق خالتىنى پولتۇكشتىپ ئۆيگە كىرىپ كەلدى. مېنى كۆرۈپ ئۇنىڭ چىرايى ئۆچكەندى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ئۆيقۇ قاينايتتى. مەن ئۇنىڭ ئەلەسلىشىپ كېتىۋاتقان كۆزلىرىگە تىكىلىپ قارىدىم. ئۇنىڭ تۇرقىدىن نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىنى، نېمىلەرنى خىيال قىلىۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى. تۇرۇپلا بىر خىل كۈنداشلىق ئوتى يۈرىكىمدە لاۋۇلداشقا باشلىدى.

— نەگە بېرىپ كەلدىڭ؟— سورىدىم غۇنچەمدىن.

— تېرەكلىكتىكى ئاچامنىڭ ئۆيىگە،— دەپ جاۋاب بەردى غۇنچەم. ئۇ باشقا بىر ئاچىسىنىڭ ئۆيىگە بارغانلىقىنى دەۋاتاتتى.

— ئۇنداق بولسا ماڭ، شۇ يەرگە بېرىپ ئىشنى ئوچۇقلاشتۇرۇپ كېلەيلى،— دېدىم تىت - تىت بولۇپ.

— مەن ھازىرلا شۇ يەردىن كەلگەن تۇرسام، بارمايمەن،— دېدى غۇنچەم چالۋاقىغىنىچە،— بەك بارغۇكىز بولسا، ئۆزىڭىز بېرىۋېرىڭ.

— مەن سېنى دەپ كېچە - كۈندۈز ئىشلەپ پۇل تاپتىم. ئالتۇن مۇنچاق ئېلىپ بېرەي دەپ كەلگەنىدىم.

— سىز ئېلىپ بەرمىسىڭىزمۇ ئېلىپ بېرىدىغانلار جىق.....

داڭقېتىپ تۇرۇپ قالدىم. بېشىمدىن بىر قاپاق سوغۇق سۇ قۇيۇلغاندەك، پۈتۈن ۋۇجۇدۇم جالاقلاپ تىترەپ كەتتى. مېڭەم زىڭىلداپ، كۆز ئالدىم قاراڭغۇلاشتى. شۇ تاپتا غۇنچەمنى چاينىپ پۈركۈۋەتسەممۇ ئاچچىقىم چىقمايتتى.

— بايىقى گېپىڭنى يەنە بىر دېگىنە،— مەن غۇنچەمنىڭ ئالدىغا

دېۋەيلەپ باردىم.

ــ ھە، نوچى ئوخشىمامىلا، ــ دېدى قېينىئانام ئالدىمغا ئىتتىك مېڭىپ كېلىپ، ــ تاك ئېتىپ بىرنى چېكىپ باقسىلا، مۇشۇ ئۆيدىن چىقالاملىكى قېنى.....

ئورنۇمدا تۇرۇپلا قالدىم. ئەسلىدە بۇ خەقلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ تىلى بىر ئىكەن- دە. مەن بۇ ئۆيدىن ئوقتەك ئېتىلىپ چىقىپ كەتتىم.

ئارىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتۈپ كەتتى. مەن كاللامنى ئازراق سەگىتىپ كېلەي دېگەن نىيەت بىلەن يېزا بازىرىغا باردىم. بازارنى ئۇ باشتىن بۇ باشقا نەچچە قېتىم ئايلاندىم. پۇتلىرىم تۇگمەن تېشى ئېسىپ قويۇلغانىدەك ئېغىر بىلىنەتتى. نەگە بېرىپ نەدە تۇرۇشۇمنى بىلمەي، مەقسەتسىزلا چۆرگۈلەپ يۈردۇم.

تۇرۇپلا مەھەللىمىزنىڭ چېتىگە ھەشەمەتلىك قورۇ - جاي سېلىپ ئولتۇرغان، يېشى ئەللىكلەرگە تاقاشقان «ئاينۇر قۇشقاچ» دېگەن ئايال ئېسىمگە كېلىپ قالدى. چوڭلارنىڭ ئېيتىپ بېرىشچە، ئۇ ياش ۋاقتىدا ئاجايىپ سۈمباتلىق، چىرايلىق ئايال ئىكەنمىش. ئۆمرىدە توققۇز ئەرگە تېگىپ ئاجرىشىپ، ئاخىر كوچا سەتكى بولۇپ كەتكەنىكەن. بەلكىم توققۇزدىنمۇ كۆپ ئەرگە تەگكەندۇ، لېكىن كىشىلەرنىڭ بىلىدىغىنى شۇ ئىكەن. ئۇنىڭ تۇتۇرۇقسىز، ئۇجمە كۆڭۈل مىجەزىنى بىلگەن كىشىلەر، ئۇنى شاختىن - شاختا قونۇپ يۈرىدىغان قۇشقاچقا ئوخشىتىپ، ئىسمىنىڭ كەينىگە «قۇشقاچ» دېگەن لەقەمنى قوشۇپ قويۇشقانىكەن. ئۇ يۈرتتىن تۇيۇقسىز چىقىپ كېتىپ، بىرنەچچە يىلدىن كېيىن يەنە تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپتۇ ۋە مەھەللىنىڭ چېتىدىكى تاشلاندۇق يەرگە چىرايلىق قورۇ - جاي سېلىۋاپتۇ. ئۇنىڭ قورۇ - جايىغا كۈندە دېگۈدەك ئېسىل ماشىنىلار، ھەر خىل ئادەملەر كېلىپ تۇراتتى. ئاڭلىشىمچە، ئۇ ئۆيدە ھاراق - تاماكا سودىسى قىلارمىش. مەن ئۇنىڭ بۇنداق سودا قىلىدىغىنىنى ئۆزۈم كۆرمىگەن، باشقىلاردىن ئاڭلىغانىدىم. مانا ھازىر تۇرۇپلا، ئاينۇر قۇشقاچنىڭ ئۆيىگە بارغۇم كېلىپ قالدى. جاھانىنىڭ ھەممە بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرىدا تاسقىلىپ يۈرىدىغان بىر ئاغىنەم مېنىڭ ھېچقانداق كەيپ قىلمايدىغانلىقىمنى

مەسخىرە قىلىپ: «سەن جاھانىڭ لەززىتىنى تېتىيالماي ياشايسەن» دېگەنىدى. مانا ھازىر جاھانىڭ لەززىتىنى تېتىپ باقماقچى، دەرد - ھەسرەتتىن خالىي بولماقچى بولۇۋاتاتتىم.

بىر بېسىپ، ئىككىي بېسىپ ئاينۇر قۇشقاچنىڭ ئۆيىي ئالدىغا كەلدىم. ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدا توختىتىپ قويۇلغان قايماق رەڭ كىچىك ماشىنا كۆن نۇرىدا ۋالىلداپ تۇراتتى. ھويلىنىڭ خىش بىلەن قويۇرۇلغان چىرايلىق تېمى تۇۋۈدە، يەنە بىرنەچچە موتوسكلىت توختىتىپ قويۇلغانىدى. بۇنىڭدىن قارىغاندا، ئۆي ئىچىدە خېلى جىق مېھمان بارەدەك قىلاتتى. مەن بىردەم تېڭىرقاپ تۇرغاندىن كېيىن، ئىشىك تۇۋۈگە كەلدىم. كۆكۈش سىر بىلەن سىرلانغان تۆمۈر دەرۋازا ھەيۋەت بىلەن قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. دەرۋازىنى ئىتتەردىم. دەرۋازىنىڭ كىچىك ئىشكى ئېچىلىپ، بىر ئايال بېشىنى چىقاردى. ئاقپىشماق، يۇزى يۇمىلاق، گۈزەل چېھرىدىن تەبەسسۇم جىلۋىسى بالقىپ تۇرىدىغان ئاينۇر قۇشقاچنىڭ يېقىملىق چىرايى كۆز ئالدىمدا زاھىر بولدى.

— ۋاي - ۋۇي، زاكىرجان،— دېدى ئۇ مېنى كۆرۈپلا ھەيرانلىقىنى يوشۇرالماي،— كۆن غەربتىن چىقتىمۇ نېمە؟ قايسى شامال ئۇچۇرۇپ كەلدى سىزنى؟ ئېشەككە مۇڭگۈز چىققاندەك ئىشقۇ بۇ. كېلىڭ، كېلىڭ. توغرا، دەرد - ھەسرەت دېگەن ئادەمنى بىر قىسمىلا قىلىپ قويىدۇ، زاكىرجان، قېنى ئۆيگە كىرىڭ.

ئاينۇر قۇشقاچنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ھەيران قالدىم. توۋا، ئۇ مېنىڭ دەرد - ھەسرەت چېكىپ يۈرگەنلىكىمنى قانداق بىلىۋالغاندۇ؟

ئاينۇر قۇشقاچ مېنى ئۆيگە تەكلىپ قىلدى. مەن كىچىك ئىشكىتىن بېشىمنى ئېگىپ ھويلىغا كىردىم. ھويلىنىڭ ئوتۇرۇل تېمى بىلەن ئىككى يان تېمىنى بويلىتىپ سېلىنغان ئۆيلەر كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. ھەممىسگە بىر قاناتلىق ئىشىك بېكىتىلگەن، خوددى ئىجارىگە بەرگىلى سېلىنغان ئۆيدەك قاتار كەتكەن بۇ ئۆيلەرنىڭ ئىشكىلىرى ھويلىغا قاراپ ئېچىلغانىدى. بىرنەچچە ئۆيدىن كۈلكە - چاقچاق ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. مەن ئاينۇر قۇشقاچنىڭ چىرايىغا قاردىم. ئۇنىڭ تەبىئىي گۈزەللىكىنى يوقاتمىغان خۇشخۇي چىرايىدىن تەبەسسۇم

يېغىپ تۇراتتى.

ــ قېنى زاكىرجان، بۇ ئۆيگە كىرىڭ، ــ ئاينۇر قۇشقاچ شۇنداق دېگىنىچە ئالدىمدا مېڭىپ، دەرۋازىنىڭ قارشىسىدىكى بىر ئۆينىڭ ئىشىكىنى ئاچتى. ئۆيگە كىرىپ ئولتۇردۇم. چاققانغىنە سېلىنغان بۇ ئۆي چىرايلىق سەرەمجانلاشتۇرۇپ قويۇلغانىدى. تامغا تۇتقان زەدىۋال بىلەن سۇپا ئۈستىگە سېلىنغان ئوتقاشتەك خوتەن گىلىمى كۆزنى چاقنىتاتتى. گىلەم ئۈستىگە كىچىك شىرە قويۇلغان بولۇپ، شىرەگە تۇرلۇك نازۇ-نېمەتلەرنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەنىدى.

ــ قېنى، تارتىنماي يۇقىرى ئۆتۈپ ئولتۇرۇڭ، ــ دېدى ئاينۇر قۇشقاچ ماڭا قاراپ يېقىملىق كۈلۈمسىرىگىنىچە، ــ نېمە ئىچىسىزكىن، ئاڭلىسام ئايالىڭىزدىن ئايرىلىپ كېتىپسىز. كۆڭلىڭىزنى ھەرگىز يېرىم قىلماڭ. خوتۇن دېگەن نېمىدى ئۇ، سىزدەك يىگىتلەرگە تىرناقتا توختىغۇدەك قىزلار سامانداھ تولا بۇ جاھاندا. قانغۇچە ئويناپ - كۈلۈڭ. بەھۇزۇر ياشاڭ. ئىچىڭىز پۇشقان بولسا جېنىڭىزنى ئېلىپ جاڭگالدا قويىدىغان قىزلارنى ھازىرلا تەق قىلىپ بېرىمەن.

ئاينۇر قۇشقاچ قۇمدەك سۆزلەيتتى. قۇشقاچتەك توختىماي جاۋۇلدايتتى. مەن ئۇنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلىغانچە ھەيران قېلىۋاتاتتىم.

ــ ئاينۇر ئاچا، مەن تېخى ئايالىمدىن ئايرىلىپ كەتمىدىم.

ــ ئاچا - پاچا دېگەنلىرىڭىزنى قويۇڭ، ــ دېدى ئاينۇر قۇشقاچ گېپىمنىڭ بېلىگە تېپىپ، ــ تۇنۇگۈن ئايالىڭىز ئۆز ئاغزى بىلەن دېدى، مانا مۇشۇ ئۆيدە، مۇشۇ سىز ئولتۇرغان يەردە ئولتۇرۇپ دېدى. ئۇ تۇرسۇن بىلەن بىللە كەلگەنىكەن. تۇرسۇن ئۇنىڭ كونا ئېرىكەنغۇ؟

ئاينۇر قۇشقاچنىڭ گەپلىرى بېشىمنى قوچۇۋەتتى. يۈرىكىم پىچاقتا تىلغاندەك ئېچىشىپ كەتتى. تېخى غۇنچەم دېگەن پاسكىنا ئايرىلىپ كەتتۇق، دەپ يۇرۇپتۇ- يا، سەۋزىدىن خەۋەر يوق، گۇرۇچ دەم يەپتۇ، دېگەن شۇ- دە. سەنلەرنىڭ كۆرگۈلۈكسىزلىرنى كۆرسەتمەيدىغان بولسام.....

ــ يەنە..... يەنە قانداق ئىشلار بولدى؟ــ سورىدىم تىت - تىت بولۇپ.

— شۇنىمۇ سورايدىكەنسىز ئۇكام، ئەسلىي ئىچىشقان يەرگە تۇز سەپمەسەم بولاتتى. بۇ يەرگە كەلگەنلەر نېمە ئىش قىلماقچىدى، ئىچىدۇ، چېكىدۇ، يەنە..... بىزنىڭ بۇ ئۆيلەر ناھايىتى تىنچ، ھەركىم خالىغىنىنى قىلىدۇ. ئۇلار مۇشۇ ئۆيدە قونۇپ، ئەتىگەن چىقىپ كېتىشتى. ھە، گەپ قىلىڭە، نېمە ئىچىسىز؟

كاللام ھېچنېمىگە ئىشلىمەيۋاتسا، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئىچىملىك دەيدىغان نېمىنىڭ ھېچقانىدىقىنى ئىچىپ باقمىغان تۇرسام، نېمىمۇ دەرمەن. ئاينۇر قۇشقاچنىڭ مەندىن جاۋاب كۈتۈپ تۇرغان كۆزلىرى ماڭا تىكىلىپ تۇراتتى. «پۇڭا ئىچىمەن» دېدىم ئاخىر زۇۋانغا كېلىپ. ئاينۇر قۇشقاچ چىقىپ كېتىپ، ھايالشمايلا ئۇچ بوتۇلكا پىۋا كۆتۈرۈپ كىردى. پىۋا بوتۇلكىلىرىنى شىرە ئۇستىگە ئاۋايلاپ قويدى. بىر بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ، بىر ئىستاكانغا لىققىدە پىۋا تولدۇرۇپ ماڭا تەڭلىدى. قولۇمغا ئېلىپ گۈپۈلدىتىپ ئىچىۋەتتىم - دە، جاۋغايلىرىمدىكى پىۋا مازغاپلىرىنى ئالقىنىم بىلەن سۈرتكەچ ئاينۇر قۇشقاچقا قارىدىم.

— قانداق، بولامدىكەن؟— سورىدى ئاينۇر قۇشقاچ ئىللىق تەبەسسۇم بىلەن.

— ۋاي تاڭەي، تېرەڭ غازىڭىنىڭ سۈيىدەك تەمى بار بىر نېمىكەنغۇ، كۆڭلۈم ئېلىشىپلا كەتتى،— دېدىم چىرايىمنى پۈرۈشتۈرۈپ.

— ئاق ئىچەمسىزيا؟

— ياق، مۇشۇنى ئىچىۋېرەي.....

— ئەمسە ئۆزىڭىز قۇيۇپ ئىچكەچ تۇرۇڭ، باشقا مېھمانلارنىڭ يېنىغا چىقىپ كىرەي.

ئاينۇر قۇشقاچ چىقىپ كەتتى. تەمى كۆڭلۈمگە ياقمىغان بولسىمۇ پۈتۈنىڭ ھەممىسىنى ئىچىپ، بوتۇلكىلارنى قۇرۇقداپ قويدۇم. شۇ چاغقىچە يەنە ئۇچ - تۆت نۆۋەت مېھمان كېلىپ، ئاينۇر قۇشقاچنىڭ باشقا ئۆيلىرىگە ئورۇنلاشقاندەك قىلدى. ھەر قېتىم دەرۋازا چېكىلگەندە، خۇددى مەن تەقەززا بولۇۋاتقان بىرەرى كېلىپ كېلىدىغاندەك دېرىزە تۈۋىگە يۈگۈرۈپ كېلىپ ھويلىنى كۆزەتتىم. كىرگەنلەر مەن تونۇمايدىغان، جۈپ - جۈپ بولۇپ كەلگەن ھەر خىل تەبىقىدىكى كىشىلەر

ئىدى. كىرگەنلەر ئارىسىدا يېشى بىر يەرگە بېرىپ قالغانلارمۇ، ياشلارمۇ بار ئىدى. ئۇلار خۇددى بىراۋلارنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرىگەندەك، ئەتراپقا ئەنسىز قارىغىنىچە ئايرىم ئۆيلەرگە غىپپىدە كىرىپ كېتىشەتتى. بەزىلىرى نەۋرىسىدەكلا قىزلارنى ئەگەشتۇرۈپ كېلەتتى.

بىر چاغدا ئاينۇر قۇشقاچ ئىككى بوتۇلكا پىۋىنى كۆتۈرگىنىچە كىرىپ كەلدى ۋە كۇلۇپ تۇرۇپ:

— ئىچىپ بوپسىز - دە، — دېدى خۇشخۇيلۇق بىلەن، — يەنە ئىچىڭ، ئىچىڭىز بوشاپ قالىدۇ. ئاموت ئالغان خۇرجۇنىدەك مۇشۇنداقلا سالپىيىپ ئولتۇرۇپ ئىچەمسىز؟ رەڭلىك ئولتۇرغۇڭىز يوقمۇ؟

— رەڭلىك؟ — مەن ھېچنېمىنى چۈشىنەلمەي ئاينۇر قۇشقاچقا تەئەججۇپ ئىچىدە قارىدىم.

— كۆزى ئېچىلمىغان باچكىدە سىز. مۇنداق قىز - پىزلار بىلەن بىرگە ئولتۇرۇپ ئىچمەمسىز دەۋاتىمەن. شۇنداق ئولتۇرغاندا ئاندىن لەززىتى بولىدۇ.

— مەن يالغۇز تۇرسام.

— سىز خالىسىڭىز، مەن ھازىرلا باشلاپ كىرىمەن.

— ماقۇل ئەمىسە.

ئاينۇر قۇشقاچ ھايالىشمايلا ئون ئالتا - ئون يەتتە ياشلار چامىسىدىكى بىر قىزنى باشلاپ كىردى. ئىللىق تەبەسسۇم بىلەن سالاملاشتۇق. قىپقىزىل گىرىپتىن تىكىلگەن يەڭسىز كۆڭلەك كىيگەن، ئويما ياقىسىدىن چوقچىيىپ تۇرغان ئەمچەكلىرىنىڭ يېرىمى مانا مەن دەپ كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان بۇ قىز ئالدىمدا ئۇتقاشتەك جۇلالىنىپ تۇراتتى. قىزنى كۆرۈپ تىلىم كالۋالىشىپ، ئاغزىم گەپكە كەلمەي قالدى. قىز تۇزۇت قىلمايلا كېلىپ، ماڭا چاپلىشىپ ئولتۇردى. مەن ئۇنىڭ چىرايىغا لەپپىدە قارىدىم. ئۇ ئىللىق كۇلۇمسىرىگەندى، زادىكىدا پەيدا بولغان قوش زىناق ئۇنىڭ بۇغداي ئۆڭ، سۈزۈك چىرايىنى تېخىمۇ نۇرلاندۇرۇۋەتتى. قىزنىڭ ئەگىم قاشلىرى، بوستان كىرپىكلىرى، قاشتېشىدەك سۈزۈك، ئىنچىكە بويۇنلىرى..... ئىشقىلىپ ھەممە يېرى شۇنداق گۈزەل، شۇنداق سۈمباتىلىق كۆرۈنەتتى. ئاللا جىمى گۈزەللىكنى

مۇشۇ قىزغىلا بېرىۋەتكەندەك قىلاتتى.

ــ نېمە ئىچىسىز؟ــ دەپ سورىدىم ئۇنىڭدىن قورۇنۇپقىنا.

ــ ئادەمنى ھاياجانغا سالىدىغان ئاق ھاراق ئىچەيلى غوجام، ئاق ھاراق،ــ قىز شۇنداق دېگىنىچە ئاينۇر قۇشقاچقا قارىدى. ئاينۇر قۇشقاچ دەررۇ سىرتقا چىقىپ كەتتى. قارىغاندا ئۇ ئاق ھاراق ئەكىرگىلى ماڭغاندەك قىلاتتى.

ئاق ھاراقتىن بىر رومكا ئىچىپلا قېقىلىپ كەتتىم. ئاغزىمدىن كىرگەن قوقاس كانىيىمنى پۈركىۋەتكەن بىر يەرلىرىمدىن چىقىپ كەتكەندەك بولدى. ئۇچەي ـ باغرىم ئوتتا كۆيگەندەك ئېچىشىپ كەتتى. قىز ھاراقنى قۇيۇپ ماڭا سۇنۇۋەردى. ئۇنىڭ ئاپپاق نازۇك قوللىرىدا سۇنغان رومكىلارنى پەقەت رەت قىلالمىدىم. ئىككىمىز قارىشىپ ئولتۇرۇپ ئىچىشتۇق.

بىر چاغدا قارىسام، ئۇنىڭ يۈزلىرى بەئەينى تاڭ شەپىقىدەك قىزىرىپ كېتىپتۇ. شۇ تاپتا ئۇ تولىمۇ تارتىملىق، لاتاپەتلىك بولۇپ كەتكەندى. يۈلتۇزدەك چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىدىن قانداقتۇر بىر خىل ئىلتىجا چىقىپ تۇراتتى. ئۇ ماڭا يېقىن چاپلىشىپ ئولتۇردى. بوينىنى ئېگىپ، بېشىنى مۇرەمگە ئاستا قويۇپ، قوللىرىمنى چىڭ تۇتتى. ئۇنىڭ مامۇقتەك يۇمشاق، ئوتتەك قىزىق ئالقانلىرىدىن تارىغان كۈچلۈك ھارارەت قېنىمنى قىزىتىۋەتتى.

مەن ئۇنى قۇچاقلاپ سۆيدۈم، يېنىش ـ يېنىشلاپ سۆيدۈم. پەقەت شۇلا ئېسىمدە..... بىر چاغدا ئويغانسام ھۇجرامدا يېتىپتىمەن. مېنى بىرى ئەكېلىپ قويىدىمۇ ياكى ئۆزۈم كەلدىممۇ بىلمەيمەن. ئىشقىلىپ ھۇجرامدا يېتىپتىمەن. ھەرقانداق قىلىپمۇ كېيىن نېمە ئىشلارنىڭ بولغانلىقىنى، ئۇيگە قانداق كېلىپ قالغانلىقىنى زادىلا ئەسلىيەلمىدىم. شۇ ئان ئىختىيارسىز ھالدا يانچۇقۇمنى ئاختۇردۇم. بېشىم پىرقىراپ، ۋۇجۇدۇمنى سوغۇق تەر باستى. يانچۇقۇمدىكى پۇللاردىن بىر تىيىنمۇ قالمىغانىدى. ئورنۇمدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتىم. يۈرىكىم ئېچىشىپ كەتتى. پۇلۇمنى ساختا تەبەسسۇملىرى بىلەن يۈرىكىمنى كۆيدۈرگەن

ئاشۇ چىرايلىق ئالۋاستى ــ «سۆيۈملۈك ئوغرى» نىڭ سوقۇپ كەتكەنلىكىدە شەك يوق ئىدى. قانداق قىلىمەن؟ «ئۆزۈم تاپقان بالاغا، نەگە باراي دەۋاغا» دېمەكتىن باشقا چارە يوق. ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ زاكۇنلاشسام، يۈز ـ ئابرۇيۇم تۆكۈلمەمدۇ.

«جېنىڭىزنى ئېلىپ جاڭگالدا قويىدىغان قىزلارنى ھازىرلا تەق قىلىپ بېرىمەن». ئاينۇر قۇشقاچنىڭ ئاۋازى قۇلاق تۈۋىمدە قايتىدىن جاراڭلىغاندەك بولدى. راستكەن، ھەقىقەتەن راستكەن، ئۇ ئالۋاستى راستتىنلا جېنىمنى ئېلىپ جاڭگالدا قويۇپتۇ.

مەن دەلدەڭشىگىنىمچە ئاستا مېڭىپ سىرتقا چىقتىم. ئەس ـ ھوشۇم جايىدا ئەمەس، خىياللىرىم چېچىلىپلا تۇراتتى. بېشىم لوقۇلداپ ئاغرىيتتى. بۇگۈن بازاردا بولغان ئىشلار، ئاينۇر قۇشقاچنىڭ نەس باسقۇر ئۆيى، ھەممىسى كۆز ئالدىمغا كەلدى. «ئايالىڭنى ئۆز ئاغزى بىلەن دېدى، ئۇ مۇشۇ سىز ئولتۇرغان يەردە ئولتۇرۇپ دېدى. تۇرسۇن ئۇنىڭ كونا ئېرى ئىكەنغۇ..... ئۇلار مۇشۇ ئۆيدە قونۇپ ئەتىگەن چىقىپ كېتىشتى». ئاينۇر قۇشقاچنىڭ زىل ئاۋازى قۇلاق تۈۋىمدە جاراڭلىغاندەك بولدى. كاللام ئېتىلىپ كېتەيلا دەپ قالغانىدى. مەن ئاخىر غۇنچەم بىلەن ئاردىكى ئىشلارنى ئوچۇقلاشتۇرۇش قارارىغا كەلدىم.

كەچكە يېقىن غۇنچەمنىڭ ئۆيىگە باردىم. بۇ چاغدا كاللام خېلى سەگەكلىشىپ قالغانىدى. ئەمما، پۇت ـ قوللۇم ماغدۇرسىز ئىدى. قېينىئانام بىلەن تىنچلىق سوراشتۇق. قارىغاندا غۇنچەم يەنىلا ئۆيدە يوقتەك قىلاتتى.

ــ غۇنچەم بىلەن كۆرۈشەي دەپ كەلگەنىدىم، ــ دېدىم قېينىئانامغا.

ــ بايا بار ئىدى، ــ دېدى قېينىئانام. مەن ئۇنىڭ يالغان ئېيتقانلىقىنى پەملىدىم.

ــ ئۇ نېمىشقا ئۆيدە ئولتۇرمايدۇ؟ ــ دېدىم.

ــ ئولتۇرۇپ تۇرسىلا، بىردەمگىچە پەيدا بولار..... ــ قېينىئانام شۇنداق دېگىنىچە سىرتقا چىقىپ كەتتى. مەن تۇيدۇرماي

كەيىندىن چىقتىم. ئۇ مەھەللىنىڭ دوقمۇشىدىكى بىر دۇكان ئىچىگە كىرىپ كەتتى. مەن ئۆزۈمنى دالىدىغا ئېلىپ قۇلاق سالدىم. قېينىئانام بىرىگە تېلېفون قىلىدى. ئۇنىڭ ئۇنلۇك - ئۇنلۇك توۋلىغان ئاۋازى ئاڭلانىدى. «ھەي قانجۇق، سەن نەدە؟ ئېرىڭ ئىزدەپ كەپتۇ، قىز تۇغقانغا تويغۇزماي دەرھال ئۆيگە كەل، ۋۇ ياغاچ قۇلاق باشتۇڭ.....»

قېينىئانام دۇكاندىن چىقتى. ئۇ ئۇزاپ كەتكەندىن كېيىن، مەن دۇكان ئىچىگە كىرىپ تېلېفوندىن بايىقى نومۇرنى ئىزدىدىم. ئۇ بىر يانفونىڭ نومۇرى ئىكەن. خاتىرىۋېلىپ قېينىئانامنىڭ ئۆيىگە قايتىپ كەلدىم. مەن سۇپىنىڭ گىرۋىكىدىكى داڭ يەردە ئولتۇرۇپ:

— بايا نەگە بېرىپ كەلدىلە؟— دەپ سورىدىم.

— تەرەتكە چىقىپ كىردىم،— دېدى قېينىئانام.

—ئۆمۈرلىرىدە بىر ئېغىز راست گەپ قىلسىلا بولمامدۇ؟— دېدىم تەئەددى بىلەن،— سىلى ھازىر غۇنچەمگە تېلېفون بېرىپ كىردىلىغۇ.

—غۇ..... غۇنچەم تېرەكلىكتىكى ئاچىسىنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ،— دېدى قېينىئانام دۇدۇقلاپ.

— سىلى ئۇنى نېمىشقا باشقۇرالمايدىلا، ھېلىلا، غۇنچەم ھازىر بار ئىدى دېگەن ئىدىلىغۇ. قارىغاندا ئىككىلىرى بىر بولۇۋېلىپ دوپپامغا جىگدە سالغىلى تۇرۇپلا -ھە.

— بۇ نېمە دېگەنلىرى، ئۇنىڭ بويىندىن باغلاپ بەرسەم بولامتى سىلىگە. ئۆزى باشقۇرالماي، دەۋاتقان گېپىنى.....

ئاچچىقتىن پۈتۈن ۋۇجۇدۇم تىترەپ كەتتى. بۇ ئىشنى ئوچۇقلاشتۇرماي بولمايتتى. شۇڭا، قەتئىي نىيەتكە كەلدىم - دە، غۇنچەمنىڭ تېرەكلىكتىكى ئاچىسىنىڭ ئۆيىگە قاراپ يول ئالدىم.

«تېرەكلىك» دېگىنى باشقا بىر يېزا ئىدى. مەن غۇنچەمنىڭ ئۇ يەردىكى ئاچىسىنىڭ ئۆيىگە تېخى بېرىپ باقمىغانىدىم. نەچچە ئادەمنىڭ ئىشكىنى چېكىپ، سۇرۇشتۇرۇپ يۈرۈپ مىڭبىر جاپادا ئۇ ئۆينى تاپتىم. ھويلا ئىشكىنى چەكتىم. غۇنچەمنىڭ ئاچىسى ھويلىسىغا چىقتى.

— مەن زاكىرجان، غۇنچەم ئۆيدە بارمۇ؟

ـ يوق، ئۇ بىرنەچچە كۈندىن بېرى بۇ ئۆيگە كەلمىدى. نېمە ئىش بولدى؟ ئۆيگە كىرىڭە، ـ دېدى غۇنچەمنىڭ ئاچىسى.

ـ خوش، مەن قايتاي، ـ دېدىم ـ دە، كەينىمگە ياندىم. مەن شۇ چاغدىلا قېينىئانامنىڭ يالغان ئېيتقانلىقىنى بىلدىم. تۇڭا، بۇنداق تەربىيە كۆرمىگەن ئائىلىگە نېمىشقىمۇ كۈيۈۋ ئوغۇل بولۇپ قالغان بولغىيدىم.

مەن يەنە بىرمۇنچە دەرد ـ ھەسرەتنى ھاپاش قىلىپ قايتتىم. بېشىم قېيىپ، يۈرىكىم پۈتۈلداپ ئېچىشاتتى. پۇت ـ قوللىرىمدا پەقەت ماغدۇر يوق، ماڭغۇدەك ھالىمۇ قالمىغانىدى. شۇنداقتىمۇ ماڭماي بولمايتتى. كېچە قويندا سەنتۈرۈلۈپ كېتىۋاتاتتىم.

بىر چاغدا ئاۋات بىر رەستىگە كېلىپ قاپتىمەن. قارىغاندا يېزا مەركىزى بولسا كېرەك، يول بويلىرىدا قاتارى دۇكان بار ئىدى. تەلىيىمگە بىر دۇكاننىڭ چىرىغى يېنىپ تۇرۇپتۇ. مەن دۇكان ئىچىگە كىرىپ، ھېلىقى خاتىرىلىۋالغان نومۇرغا تېلېفون قىلدىم. تېلېفون ئۇلاندى. «ۋەي، كىم سىز؟» دېگەن ئاۋازدىن، ئۇنىڭ غۇنچەم ئىكەنلىكىنى بىلدىم. ئۇنىڭدا يانفون پەيدا بولۇپ قالغانلىقىدىن ھەيران بولۇپ، دەماللىققا گەپ قىلماي تۇرۇپ قالدىم. غۇنچەم مېنىڭ كىم ئىكەنلىكىمنى قايتا سوردى. مەن «سەن قەيەردە» دەپ سوردىم. ئۇ مېنى تونۇپ قالغان بولسا كېرەك، «سىز..... سىز قەيەردە؟» دەپ سوردى. مەنمۇ «سەن قەيەردە» دەپ تەكرارلىدىم. شۇ چاغدا ئۇنىڭ يېنىدا بىر ئەرنىڭ «ئاناڭنى بىر نېمە قىلغان يەردە» دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. بۇ ھاقارەت جان ـ جېنىمدىن ئۆتۈپ كەتتى. مەن ئۆزۈمنى زورىغا تۇتۇۋېلىپ «قەيەردە بولساڭ دەرھال قايتىپ كەل، بولمىسا كۆرگۈلۈكىڭنى كۆرسىتىمەن» دەپ ۋارقىرىدىم ـ دە، تېلېفوننى قويۇۋەتتىم. دۇكانچىغا بەش موچەن بېرىپ سىرتقا چىقتىم. پۇتكۈل جاھان گويا قازاننى دۈم كۆمتۈرۈپ قويغاندەك، زۇلمەت ئىچىگە چۆككەنىدى.

كېچە تەڭدىن ئۆتكەنىدە، ئۆيۈمگە قايتىپ كەلدىم. كۆرپىگە ئۆزۈمنى تاشلاپ، تورۇسقا تىكىلگىنىمچە خىيال سۈرۈپ ياتتىم. بېشىم

زىگىلداپ ئاغرىيتتى، ئۇستىخانلىرىم ئۇرۇپ چىقىۋەتكەندەك سىرقىرايتتى. ئاچچىق ئەسلىمىلەر كۆز ئالدىمدىن بىر - بىرلەپ ئۆتتى.

مەن ئەسلىي ھەرقانچە خورلۇق تارتسامۇ، ھەسرەت - نادامەت چەكسەممۇ بەرداشلىق بېرىش نىيىتىگە كەلگەنىدىم. بىزدەك دېھقان خەقنىڭ توي قىلىشىمىز ئاسان ئەمەستە. ئەپسۇسكى، رېئاللىق مېنىڭ ئىرادەمگە باقمىدى. ئەمدى مەن چوقۇم بىر قارارغا كېلىشىم، بۇ ئىشنى تەلتۆكۈس بىر ياقىلىق قىلىشىم كېرەك ئىدى.

مەن بىر قارارغا كېلىپ بولغۇچە قۇياش ئىككى قېتىم چىقىپ، ئىككى قېتىم پاتتى. دەردلىرىمۇ يۇرىكىمدە ئېغىر تاش بولۇپ قاتتى. ئۇنى ئېرىتىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. بۇ ئىككى كۈن ئىچىدە قىرىتمام ئۆرلەپ، چىپىلداپ تەرلەپ ياتتىم. گېلىمدىن ھېچنېمە ئۆتمىدى. ئازراق ئوكۇشلىپلا غۇنچەمنىڭ مەھەللىسىگە باردىم. لېكىن، ئۇ پەقەت ئۆزىنى كۆرسەتمىدى.

«غۇنچەم ھېلىقى كۈنى گۆشىگىردە كۆتۈرۈپ كەلگەندە، ئۇنى بىر ئەر كىشىنىڭ موتوسىكلىت بىلەن ئەكېلىپ قويغانلىقىنى ئاڭلىغانىدىم. ئۇ ئەر كىشى تۇرسۇنمۇ- قانداق؟» تۇرسۇن خىيالىمغا كەلگەن ھامان تەنلىرىم شۇركىنىپ، چىشلىرىم غۇچۇرلاپ كېتەتتى. مانا ھازىرمۇ يۇرىكىم دۈپۈلدەپ، ئەنسىز سوقماقتا ئىدى. تۇرسۇن بولامدۇ، باشقىسى بولامدۇ ئەمدىلىكتە مەن ئۇچۇن بەربىر، ئىشقىلىپ غۇنچەمنى كەينىگە مىندۈرىدىغان، ئىزدەپ كېلىدىغان ئەرلەرنىڭ موتوسىكلىتىغا ئوت قويۇپ كۆيدۈرۈپ، كۆكۈم - تالقان قىلۋېتىمەن دېگەن نىيەتكە كەلدىم. شۇ نىيەت، شۇ ئىستەك ماڭا بىردەمۇ ئارام بەرمەيتتى. مەن ئاخىر يېرىم جىگىلىق سولياۋ قۇتىدىن بىرگە بېنزىن قاچىلىدىم. كەچ كىرىپ قاراڭغۇ چۈشتى. بېنزىن قاچىلانغان قۇتىنى يانچۇقۇمغا سېلىپ، غۇنچەمنىڭ ئانىسىنىڭ ئۆيىگە ماڭدىم. ئۆيىمىزنىڭ ئارىلىقىمۇ خېلى يىراق ئىدى. پىيادە كەلگەچكە ھېرىپ كەتتىم. ئۇنىڭسىزمۇ ئۇستى - ئۇستىلەپ كەلگەن دەرد - ھەسرەت مېنى ھالسىزلاندۇرۇۋەتكەنىدى. ئىشىك تۈۋىدە بىردەم دېمىنى ئېلىۋالدىم.

غۇنچەمنىڭ ئۆيىدە بار - يوقلۇقىغا ئىشەنچ قىلالمايتتىم. مەن

تەۋەككۇل قىلىپ ئۆيگە كىردىم. تەلىيىمگە يارىشا، غۇنچەم ئۆيدە بار ئىكەن، كۆرۈشتۇق. ئۇ ھېچقانداق ئىش بولمىغاندەك ماڭا بېپەرۋالىق بىلەن قاراپ قويدى. مەن غۇنچەمگە ئايرىم پاراڭلىشىشنى ئېيتتىم. ئۇ مېنى ھوجرىسىغا باشلىدى. شۇ تاپتا بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى يېپىدىن يېڭىسىگىچە دېگۈم، ئۇنىڭ قىلىپ يۈرگەن ئىشلىرىنى سۈرۈشتۈرۈپ ھېساب ئالغۇم كېلىۋاتاتتى. ئەمما، نېمىشقىكىن ئۇ ئىشلارنى تىلغا ئالغۇم كەلمىدى. كەڭ قورساق بولۇش نىيىتىگە كەلدىم. چۈنكى، مېنىڭ يەنە قايتا تۇيۇ قىلىشىم تەسكە توختايتتى. ئىززەت - نەپسىم يەرگە ئۇرۇلسىمۇ، ئىمكانىيار غۇنچەمنىڭ كۆڭلىنى مايىل قىلىپ، ئۇنى بۇ تۈيۇق يولدىن قايتۇرۇشنى، ئائىلەمنى ساقلاپ قېلىشنى ئويلىدىم.

— ئۆتكەن ئىشقا سالاۋات، غۇنچەم، — دېدىم ئۇنىڭغا يېلىنىش نەزىرىدە تىكىلىپ قاراپ، — مەن ئۆتكەن ئىشلارنى سۈرۈشتە قىلمايمەن، ياخشى ئويلىنىپ بىر قارارغا كەلگىن، بىز يارىشىپ قالايلى.

— ياق، مەن ئاللىقاچان بىر قارارغا كېلىپ بولغان، ئاجرىشىپ كېتىمەن، — دېدى غۇنچەم كەسكىن قىلىپ.

مەن ئۇنىڭغا خېلى ئۇز گەپ قىلىپ باقتىم. ئەمما، ئۇ گەپلىرىمنى ئىلىك ئالمىدى. ئۇرۇنۇشلىرىمنىڭ ھەممىسى بىكار كەتتى. ئاخىر ئۇنىڭ ئالدىدا خورلۇق تارتىپ يۈرگىچە چىرايلىقچە ئاجرىشىپ كېتىپ، باشقا كەلگەننى كۆرەي دېگەن نىيەتكە كەلدىم.

— ماقۇل ئەمسە، ئاجرىشىپ كېتەيلى، — دېدىم ئېغىر سۈكۈتتىن كېيىن، — ئەتە تۇيى خېتىنى ئېلىپ كېلەي، يېزىغا بېرىپ خەتنى ئايرىۋېتەيلى.

— مانا ماۋۇ گېپىڭىز دۇرۇس گەپ بولدى، — دېدى غۇنچەم خۇددى شۇ گەپكە تەشنا بولۇپ تۇرغاندەك، ئاغزىنى يوغان ئېچىپ ھىجايغىنىچە.

بىز بىرھازا جىمىپ كېتىشتۇق. ئۆي ئىچى تىمتاسلىققا چۆمدى. قېرىشقاندەك قىزىتمام يەنە ئۆرلەپ بېشىم پىرقىراشقا باشلىدى. ئولتۇرغۇدەك ھالىم قالمايۋاتاتتى. ئاخىر ئېغىز ئېچىشقا مەجبۇر بولدۇم:

— ئۆيگە كېتەي دېسەم بەك كەچ بولۇپ كېتىپتۇ، — دېدىم

غۇنچەمگە يەر تېگىدىن قاراپ،ــ بېشىم بەك قېيىپ كېتىۋاتىدۇ، ئازراق ئارام ئېلىپ ئاي تۇغقاندا چىقىپ كېتەي، ماڭا ئورۇن سېلىپ بەرگىن، بۇ مېنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئىلتىجايىم بولۇپ قالسۇن.

ــ ئۇ..... ئۇنداقتا قانداق بولىدۇ؟ــ دېدى غۇنچەم ھەيران بولۇپ،ــ ئۆيدە ئاتا ـ ئانام تۇرسا.

ــ ھېچنېمە بولمايدۇ، بىز تېخى ئەر ـ خوتۇنغۇ. ساڭا دەيدىغان نۇرغۇن گەپلىرىم بار تېخى.....

غۇنچەم سۈپا ئۈستىگە ئىككى كىشىلىك ئورۇن سالدى. ئىككىسىز بىردىن ئورۇنغا كىرىپ ياتتۇق. ھەر ئىككىمىزنىڭ خىيالى بۆلەك، بىر ئېغىزمۇ گەپلەشمىدۇق. مېنىڭ ئۇنىڭغا دەيدىغان نۇرغۇن گەپلىرىم بارەدەك قىلاتتى. لېكىن نېمە دېيىشىمنى، گەپنى نەدىن باشلىشىمنى بىلمەيتتىم.

مەن يۇرەكنى سىقىدىغان بۇ بۇرۇقتۇرمىلىققا چىدىمىدىم. ئاخىر غۇنچەم ئېرىپ قالسىمۇ ئەجەب ئەمەس، كۆڭلىنى ئازراق بولسىمۇ ئاۋۇندۇرۇپ باقاي دېگەن ئوي بىلەن قولۇمنى ئاستا سوزۇپ ئۇنىڭ يوتقىنى ئېچىگە تىقتىم. ئۇ «تارتىگە سېسىق قولىڭنى» دېگىنىچە قولۇمنى زەردە بىلەن سىلكىدى. ئۆز ـ ئۆزۈمدىن نومۇس قىلىپ كەتتىم. يۈرىكىم ئېچىشىپ، ئۇيان ـ بۇيان ئۆرۈلۈپ تولغىنىپ ياتتىم. شۇ تەرزدە خېلى ۋاقىت ئۆتتى. كۆزۈمگە پەقەت ئۇيقۇ كەلمىدى. بىر چاغدا ئۆيگە يېقىن بىر يەرگە موتوسىكلىت كېلىپ توختىغاندەك قىلدى. بېشىمنى ياستۇقتىن كۆتۈرۈپ، قۇلىقىمنى دىكك تۇتۇپ تىڭشىدىم. پىلانىمنى ئىشقا ئاشۇرىدىغان پەيت كەلگەن ئوخشايدۇ دەپ ئويلىدىم. ئورنۇمدىن تۇردۇم. غۇنچەممۇ ئۇخلىمىغان بولسا كېرەك، «نەگە بارىسىز» دەپ سورىدى. مەن ئۇنى گۇمانلاندۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن «ئاغىنىلىرىم ئىزدەپ كەلگەن ئوخشايدۇ، چىقىپ باقاي» دەپ جاۋاب بەردىم.

مەن سىرتقا چىقتىم. ئەتراپ خۇددى قازانىنى دۇم كۆمتۇرۇپ قويغاندەك، ياق، مېنىڭ ئازابلىق كۆڭلۈمدەك قاپقاراڭغۇ ئىدى. ھېچنېمىنى ئىلغا قىلغىلى بولمايتتى. مەن ئەتراپقا قاراپ مەڭدەپ تۇرۇپ قالدىم. شۇ ئاردا بىر ئەركىشى:

ـ ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ـ دېگىنىچە قولىنى سوزۇپ ئالدىمدىلا پەيدا بولدى.

ـ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، ـ دېدىم مەنمۇ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈۋېتىپ. ئەمما، ئۇنىڭ چىرايىنى كۆرەلمىدىم.

ـ سىلى غۇنچەمنىڭ چوڭى بولاملا ياكى كىچىكمۇ؟ ـ دەپ سورىدى ئۇ.

ـ غۇنچەمنىڭ كىچىكى، ـ دەپ جاۋاب بەردىم چاندۇرماستىن.

ـ غۇنچەم ئۆيدە بارمۇ؟

ـ بار، بۇ كېچىدە ئىزدەپ كەلگۈدەك ئۇنىڭدا نېمە ئىشىڭىز بار ئىدى؟ ـ سورىدىم ئۇ كىشىگە تېخىمۇ يېقىن كېلىپ. شۇ تاپتا پۈتۈن ۋۇجۇدۇم تىترەپ كېتىۋاتاتتى.

ـ تۇرسۇن غۇنچەمگە ئېلىپ بەرگەن تېلېفوننىڭ ئېكرانى يورۇمايدىكەن، تېلېفوننى ئېلىپ چىقىڭلا، ئالماشتۇرۇپ بېرەيلى دېگەنىدى، ـ دېدى ھېلىقى ئەر. مەن شۇ چاغدىلا غۇنچەمدە يانفون پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى بىلدىم.

ـ غۇنچەم ئۆيدە بار، يۇرۇڭ، ئۆيگە كىرەيلى، ـ دېدىم ئۇنى ئۆيگە تەكلىپ قىلىپ.

ھېلىقى ئەر ئالدىمدا ماڭدى. ھويلىغا كىرىپلا ئىشكىنى ئىچىدىن تاقىدىم. ئارقىدىن بېرىپ قېينىئاتام ـ قېينىئاتاملار ياتقان ئۆينىڭ ئىشكىنى چەكتىم. ئۇلار ئويغانىدى. ھېلىقى ئەرنى غۇنچەمنىڭ ھوجرىسىغا باشلىدىم. چىراغ يورۇقىدا ئۇنىڭ چىرايىغا قارىدىم. ئۇ مەن بىلەن تەڭ دېمەتلىك، قارامتۇل كەلگەن ئادەم ئىكەن. قېينىئاتاملارمۇ بىز تۇرغان ھوجرىغا كىردى.

ـ قېنى، بۇنىڭدىن سوراپ بېقىشسىلا، ـ دېدىم ئۇلارغا ھېلىقى ئەرنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ، ـ بۇ نوچى كېچىدە غۇنچەمنى ئىزدەپ نېمىشقا بۇ يەرگە كېلىدۇ؟

ئۇلار بىردە ماڭا، بىردە ھېلىقى ئادەمگە قارىغىنىچە نېمە دېيىشنى، نېمە قىلارىنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدى.

ـ بۇ مۇشۇ زاكىرجان دېگەن لامزەللىنىڭ ئويۇنى، ـ دېدى

غۇنچەم چىچاڭشىغىنچە، ــ ئۇ بىزنى قەستەن ئوسال قىلماقچى بولۇۋاتىدۇ، تېخى بايىلا ئاغىنىلىرىم ئىزدەپ كەلگەن ئوخشايدۇ، دەپ چىقىپ كەتكەن.....

غۇنچەمنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ ھەيران قالدىم. تىلسىم گەپكە كەلمىدى. قېينىئاتام:

ــ ھەي ئوغرى، سەن زادى نېمە قىلماقچى، قىز بەرگەنگە تويغۇزامسەن؟ــ دېگىنىچە ياقامدىن كاپىيدە بوغدى.

ئەمدى بۇ ئىشقا نېمە دېگۈلۈك، قېينىئاتام سەكسەن ياشلاردىن ھالقىغان، پۈۋلىسە ئۈچۈپ كەتكۈدەك ئادەم ئىدى.

ــ ئاۋۋال ئۇنىڭدىن سوراپ باقسىلا. نېمىشقا كەلگەنلىكىنى دەپ باقسۇن، ــ دېدىم.

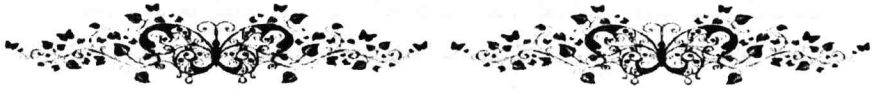
قېينىئاتام ياقامنى قويۇۋەتتى.

ئۇلار قۇشقاچتەك جاۋلدىشىپ سوئال سوراشتى. ھېلىقى ئەر ماڭا دېگەن ئەھۋاللارنى بايان قىلدى. ئايان بولدىكى، ئۇنىڭ غۇنچەم بىلەن ھېچقانداق ئالاقىسى يوق ئىكەن. غۇنچەمۇ ئۇنى تونۇمايدىكەن. ئۇ پەقەت تۇرسۇننىڭ ھاۋالىسى بىلەن بۇ ئۆيگە كىرگەنىكەن. مەن ئۇنىڭدىن تۇرسۇننىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى سوردىم، ئۇ تۇرسۇننىڭ مۇشۇ ئۆينى كۆرسىتىپ قويۇپ، يول ئۈستىدە قالغانلىقىنى ئېيتتى. مەن ھۇجرىدىن چىقىپلا، ئىشىكنى تېشىدىن تاقىدىم. ئۆي ئىچىدىكىلەر ۋارقىراشقىلى تۇردى. شۇ ئارىدا غۇنچەمنىڭ بىر ئاچىسى ئاسماندىن چۈشكەندەكلا ھويلىدا پەيدا بولدى. ئۇ ئەسلىي مۇشۇ ئۆيدە بار ئىكەن. ئۇ ماڭا تەسەللى قىلدى. جېدەلنى چوڭايتماسلىقىمنى ئۆتۈندى. مەن تۇرسۇننى تۇتۇپ كەلمەكچى ئىدىم. ئۇ بۇ كېچىدە ماڭا تۇتۇق بېرەرمۇ؟ ئەگەر ئۇنى تۇتالمىسام، غۇنچەمنىڭ ئاچىسى ئىشكنى ئېچىۋەتسە، ھېلىقى ئەر قېچىپ كەتسە قانداق قىلغۇلۇق؟ ئىككى توخۇنى قوغلاپ، بىرنىمۇ تۇتالماي قالسام قانداق بولىدۇ. غۇنچەمنىڭ ئاچىسى «قول سۇنسا يەڭ ئىچىدە» دەپتىكەن، بۇ ئىشنى چىرايلىقچە ھەل قىلايلى، ئانام بىلەن دادامنى چىقىرىۋېتىڭ، ئۇلاردا گۇناھ يوق، دەپ يالۋۇرغىلى تۇردى. مەن ئىشكنى ئاچتىم، قېينىئانام بىلەن قېينىئاتام سىرتقا

چىقتى. شۇ چاغدا غۇنچەم بىلەن ھېلىقى ئەرمۇ ئۇلارغا ئەگىشىپ چىقماقچى بولدى. مەن ئۇلارنىڭ سىرتقا چىقىشىغا يول قويمىدىم. ئىشكنى مۇرەم بىلەن تىرەپ تۇرۇۋالدىم. چۈنكى، ئۇلار سىرتقا چىقىپ كەتسىلا، پاكىت قولدىن چىقىپ كېتەتتى. غۇنچەم «ھۇ توخۇ پوقى، ئىشكنى ئېچىۋەت، بىزنى سولاپ قويۇپ نېمە قىلدۇرماقچىدىڭ.....» دەپ ئىشكنىڭ تۈتقۇچىنى كۈچەپ تارتتى. مۇشۇنداق پەيتتىمۇ ئۇنىڭ مېنى كۆزىگە ئىلماي ھاقارەت قىلىشى ماڭا بەك ھار كەلدى. مەن ئۇنىڭ مەيدىسىدىن ئىتتىرىپ تۇرۇپ، يانچۇقۇمدىكى بېنزىن قاچىلانغان قۇتىنى قولۇمغا ئالدىم. «ماڭا يېقىن كەلمە، قولۇمدىكى بېنزىن، ئوت قويۇۋېتىمەن!» دەپ ۋارقىرىدىم ۋە بېنزىندىن يەرگە ئازراق تۆكتۈم. ئۆي ئىچىنى قويۇق بېنزىن پۇرىقى قاپلىدى. غۇنچەم قولۇمغا ئېسىلدى. سىرتتىكىلەرمۇ ۋارقىرىشىپ ئىشكنى ئىتتەرگىلى تۇردى. مەن كۈچىيەلمىدىم. ئىشىك ئېچىلىپ كەتتى، ھەممەيلەن چۈرقىراشقىنىچە ماڭا ياماشتى. غۇنچەمنىڭ قىلىپ يۈرگەن بۇزۇقچىلىقلىرى ۋە شۇ تۈپەيلى تارتقان خورلۇقلىرىم بىراقلا كۆز ئالدىمغا كېلىپ، كۆڭلۈمدە بېسۋالغۇسىز غەزەپ - نەپرەت پەيدا بولدى - دە، قولۇمدىكى بېنزىننى غۇنچەمنىڭ يۈزىگىلا چاچتىم، ئاندىن يانچۇقۇمدىن چاقماقنى ئېلىپ تاراسلىتىپ يېقىۋېدىم، غۇنچەمنىڭ يۈز - كۆزلىرىگە لاپىلدە ئوت تۇتىشىپ كەتتى. ئۇ ئۆي ئىچىدە ئۇياقتىن - بۇياققا يۇگۇرەيتتى. شىددەتلىك ئوت يالقۇنى ئىچىدە قۇيۇنىدەك پىرقىرايتتى. ئېچىنىشلىق چىرقىرايتتى. شۇ تاپتا ئۇ ئۆلمەي تۇرۇپ دوزاخ ئوتىدا كۆيمەكتە ئىدى. ھەممەيلەن قېيا - چېيا قىلىشىپ كېتىشتى. مەن ئۆيدىن چىقىپ كەتتىم. شۇ ماڭغانچە يېزىلىق ساقچىخانىغا بېرىپ ئۆزۈمنى مەلۇم قىلدىم. كېيىن ئاڭلىسام، غۇنچەمنىڭ ئاتا - ئانىسى ئۇنىڭغا تۇتاشقان ئوتنى ئۆچۈرۈپتۇ. لېكىن، مېنىڭ يۈرىكىمگە تۇتاشقان ئازاب ئوتىنى ھېچنېمە بىلەن ئۆچۈرگىلى بولمايدۇ. غۇنچەم دوختۇرخانىدا جېددىي قۇتقۇزۇلۇپتۇ. ئەمما، ھازىرغىچە دوختۇرخانىدىن چىقالمىغانمىش. مېنىڭچە، ئۇنىڭمۇ ئازابىنىڭ تەمىنى تېتىپ باققىنى ياخشى. شۇ چاغدا باشقىلارنى ئازابلىسا قانداق بولىدىغانلىقىنى چۈشىنەر.

مەن قولغا ئېلىنىپ تۇرمىگە قامالدىم، ئەركىن ھاياتتىن ئايرىلدىم. مەن ئەسلىي غۇنچەمگە ئۇنچىۋالا چاپلىشۋالماي ئاجرىشىپلا كەتكەن بولسام، بۇنداق ئېچىنىشلىق قىسمەتلەرگە دۇچ كەلمەسلىكىم مۇمكىن ئىدى. لېكىن، ئەمدى روھىي جەھەتتىن تەييارلىنىپ قويدۇم. جازا مۇددىتىمنى تۈگىتىپ چىققاندىن كېيىن، ھاياتىمنى قايتىدىن باشلايمەن.

زاكىرجان سۆزىنى توختاتتى. ئۇنىڭ كۆز جىيەكلىرىدە ياش تامچىلىرى لىغىرلاپ قالغانىدى.

بوۋاينىڭ كۆنلىرى

چەللە ئاستىدىكى سۆپىنىڭ گىرۋىكىدە پۈتلىرىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرغان قاسىم بوۋاينى ئېغىر غەم باسقانىدى. ئۇ زادىكىنى ھاسا تۈتۈپ تۇرغان قوللىرىنىڭ ئۈستىگە تىرىۋالغانىدى. شۇ ھالەتتە ئۇنىڭ قەددىمۇ قولىدىكى ھاسىنىڭ تۇتقۇچىدەك بىر سىياقتا كۆرۈنەتتى. ئۇ كۆزلىرىنى ھاسسىنىڭ ئۈچىغا تىككىنىچە چوڭقۇر خىيالغا چۆككەنىدى. قانداق قىلسام بولار، چۈجە بېقىپمۇ بېيىغلى بولارمۇ كىشى؟ تېخى، باقمايمەن دېسىگىز باقىدىغانلار جىق دەۋاتامدۇ، بوپتۇلا، ئاشۇ باققىلى ئامراقلارغا بەرسۇنچۇ ئۇ بىر نېمىلىرىنى.....

قاسىم بوۋاي شۇلارنى ئويلىغاچ، گەۋدىسىنى سەل رۇسلاپ قويىدى. ۋىجىككىنە گەۋدىسى ئىككى تەرەپكە بىلىنەر - بىلىنمەس ئىرغاڭلىدى. ئۇ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆزلىرىنى چىڭ يۇمغىنىچە، زادىكىنى يەنە قولىنىڭ ئۈستىگە قويىدى. ئۇنىڭ پۈتۈن ئوي - خىيالىنى بۇگۈن كەنتتە ئېچىلغان يىغىن چىرمىۋالغانىدى.

يۇقىرىدىن نامراتلارنى يۆلەش مەبلىغى كەلگەنلىكى كۆكتېرەك كەنت دېھقانلىرىنى قەۋەتلا خۇش قىلىۋەتكەنىدى. چۈنكى، بۇ قېتىمقى مەبلەغنىڭ نامراتلارنىڭ قولىغا بېرىلىدىغانلىقى توغرىسىدىكى مىش - مىش گەپلەر قۇلاقتىن - قۇلاققا، ئېغىزدىن - ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرۈشەتتى. ئەگەر شۇنداق بولىدىغان بولسا، ھەركىم ئۆز خاھىشى بويىچە ئىش قىلىپ بېيىش يولىغا ماڭالايتتى. بۇ يەردىكى كىشىلەرنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ قوي ئېلىپ بېقىش ئارزۇسى بار ئىدى. ھەممەيلەن ئىنچىكە تېخنىكا تەلەپ قىلمايدىغان ئەنئەنىۋى قوي بېقىش ئۇسۇلىنىڭ ئېپى - جېپىنى ئوبدان بىلەتتى. قوي بېقىش — نان بېرىدىغان

كەسىپ، دەپ قارايتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە يەردىن چىققان ئوت - سامان، كۆزدە سۆپۈرۈپ يىغۋېلىنىدىغان دەل - دەرەخلەرنىڭ غازاڭلىرى قوي بېقىشقا تولىمۇ باب كېلەتتى.

كۆكتېرەك كەنتىدە ئەللىك نەچچە ئائىلىلىك نامرات دېھقان بار ئىدى. قاسىم بوۋايمۇ شۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىرى ئىدى. قاسىم بوۋاي يەتمىش ياشلارغا يېقىنلاپ قالغان كىشى بولۇپ، قىسمەتتىنمۇ ئېغىر يۈكلىرى، جۈدۈن - چاپقۇنلىرى ئۇنىڭ گەۋدىسىنى قىسماقتەك ئېگىپ، تېخىمۇ ۋۇجىكلەشتۈرۈپ قويغانىدى. ئاپپاق ساقلى مەيدىسىگە چۈشۈپ تۇراتتى. پېشانىسىنى ئۆزى بېسىپ ئۆتكەن ئەگرى - توقاي هايات يوللىرىدەك ئەگرى - بۈگرى سىزىقلار قاپلىغانىدى.

ئەللىك مىڭ كوي دېگەن ئاز پۇل ئەمەستە، ئوتتۇرا هېسابتا هەربىر ئائىلىگە ئاز كەم مىڭ كويدىن تەگىدى دېگەن گەپ. ئەگەر ئۇ پۇل قولۇمغا تەگسە، هېچبولمىغاندا تۆت تۈياق قوي ئېلىۋالسام، بىردىن تۈغسا بىر ئېغىل قويۇم بولۇپ قالمامدۇ..... قاسىم بوۋاي هەر قېتىم شۇلارنى ئويلىغىنىدا، چەكسىز بايلىققا ئېرىشكەندەك ئىچ - ئىچىدىن خۇشال بولاتتى. قورۇق باسقان چىرايىدا بەخت كۈلكىلىرى جىلۋە قىلاتتى.

قاسىم بوۋاي شۇنداق تاتلىق خىياللار ئىچىدە، بۈگۈن كەنتە ئېچىلغان يىغىنغا قاتناشتى. ئۇنىڭ يۈرىكى مىڭ كوي پۇل هازىرلا ئاسماندىن ئۇچۇپ ئۆز ئالقىنىغا چۈشىدىغاندەك، بىر خىل شېرىن تۈيغۇ ئىچىدە سوقماقتا ئىدى. ئەپسۇسكى، يىغىن قاسىم بوۋاينىڭ شېرىن خىياللىرىنى كۆپۈككە ئايلاندۇرۇۋەتتى. يىغىندا مەبلەغنى نامراتلارنىڭ قولىغا بەرمەي، بىرتۈتاش چۈجە ئېلىپ بېرىش ئۇقتۇرۇلغانىدى. كەنت باشلىقىنىڭ چۈجە يوغىنىغاندا تۇخۇملار، ئۇنىڭ پايدىسى توغرىسىدا ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي چۈشەندۈرۈشلىرى دېھقانلارنىڭ قولىقىغا ئانچە ياقمىدى. كەنت باشلىقىنىڭ گېپى تۈگمەي تۇرۇپلا، كىشىلەر ئارىسىدا غۇلغۇلا كۆتۈرۈلدى.

— هازىر ئاسمانغا قاراپ ئولتۇرۇپ هېسابلىغان بىلەن كىم بىلىدۇ، كۈزدە نېمە ئىش بولىدۇ تېخى.....

— شۇنداق، چۈجىنى كۆزده ساناڭ، دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ؟
— چۈجە دېگەن كېسەلگە يېقىن، ئۇنىڭ ئۈستىگە قارنى يامان بىر نېمە، نېمە بىلەن توخۇ بولىدۇ ئۇ؟
— نامراتلارنى بېيىتىش دېگەن قۇرۇق گەپكەن.
كەنت باشلىقى ئۈستەلگە قاتتىق مۇشتلىۋىدى، گەپدانلارنىڭ زۇۋانى تۇتۇلۇپ قالغاندەك بولدى.
— نېماندىق تولا گەپ بۇ، — دېدى كەنت باشلىقى ۋارقىراپ، — بۇ يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ قارارى، باقمايمەن دېيىش ھېچكىمنىڭ ھەددى ئەمەس، شۇڭا تۆت - بەش كۈنگىچە، ھەممە ئائىلە توخۇ بېقىش ئۆيىنى پۈتكۈزۈپ بولۇشى كېرەك. چۈجىلەر سۇغۇرتىغا قاتناشتۇرۇپ تارقىتىپ بېرىلىدۇ. ئۇلاسە تۆلەم بەرگىلى ئادەم بار، نېمىدىن قورقۇش.....
يىغىن تۈگىدى. قاسىم بوۋاي قورايدەك ئىنچىكە، ئورۇق قوللىرىدا ھاسىنى مەھكەم تۇتۇپ دوكلاسلاپ ماڭغىنىچە كەنت باشلىقىنىڭ ئالدىغا كەلدى:
— ئۇكام، مەن چۈجە باقمايمىكىن دەيمەن، چۈجە ئالىدىغان پۇلنى قولۇمغىلا بەرسەڭلا، ئۇچ - تۆت قوي ئېلىپ باقاي.....
— ئاكاۋۇي، — دېدى كەنت باشلىقى قاسىم بوۋايغا چەكچىيىپ قاراپ، — مەن بايانتىن بېرى تامغا سۆزلىدىمما؟ چۈجە باقمىسىڭىز سىزگە بېرىدىغان بىر تىيىنمۇ يوق.
— توخۇ بېقىش ئۆيىنى سالغۇدەك قۇربىتىم يوق ئۇكام، شۇڭا.....
— ئۆيىڭىزدە قوي باردۇ؟ شۇنى سېتىڭ.
— ئۆتكەن يىلى ئۇچ قوي ئېلىپ بەرگەنىدىڭلار، بىرى پاساڭغا پۈتلىشىپ كېتىپ ئۆلۈپ قالدى، ئىككىسى بار، ئۇنى سېتىۋەتسەم بولماس.
— تولا ئىتى - مىتى دەپ بېشىمنى ئاغرىتماي بېرىپ تەييارلىقىڭىزنى قىلىڭ. تېز بولۇڭ.....
كەنت باشلىقى شۇنداق دەپلا پېشىنى قېقىپ ئىشخانىسىغا كىرىپ

كەتتى.

قاسىم بوۋاي خىيال بىلەن تۆت - بەش كۈننى ئۆتكۈزۈۋەتتى. خىيال ئۇنىڭغا خۇددى ئاشۇ يالغۇزلۇقىدەكلا ھەمراھ ئىدى. ئۇ نەۋرىسى ئايقىزنى مەكتەپكە يولغا سېلىۋەتكەندىن كېيىن، شۇنداق بىر ئولتۇرۇپ كەتسە، ۋاقىتنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكىنىنى تۇيمايلا قايتتى. ئۇ بۈگۈنمۇ ئاشۇ سۇپا ئۈستىدە خىيال سۈرگىنىچە كۆزىنى يۇمۇپ ئولتۇراتتى. قارىغان كىشى ئۇنى ئۆرە ئولتۇرۇپ ئۇخلاپ قالغان ئوخشايدۇ، دەپ قالاتتى. ئۇ بىر نەچچەيلەننىڭ دۈكۈرلىشىپ ھويلىغا كىرگەن ئاياغ تىۋىشىنى ئاڭلاپ بېشىنى لىككىدە كۆتۈردى. چىمەن دوپپىسىنى پېشانىسىگە چۆكۈرۈپ كىيىۋالغان كەنت باشلىقى كەنت، مەھەللە كادىرلىرىدىن بىرنەچچە كىشىنى باشلاپ كىرىۋاتاتتى. ئۇلار توخۇ بېقىش ئۆيىنى تەكشۈرۈشكە كەلگەنىدى.

— توخۇ باقىدىغان ئۆيىڭىز قېنى؟— سورىدى كەنت باشلىقى قاسىم بوۋايدىن.

— مەن چۈجە باقمايمىكەن دەيمەن ئۆكام،— دېدى قاسىم بوۋاي خىجىل بولغاندەك يەرگە قاراپ،— ئۆتكەن يىلى ياغاچلىرىمنى كېسىپ بۇ ئۆينى سېلىپ بەردىڭلار، ئەمدىلىكتە مېنىڭ توخۇ بېقىش ئۆيى سالغۇدەك ياغىچىم، يا كۈچۈم قالمىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە خارەتكە بەرگۈدەك پۇلۇممۇ يوق.

— ئەستا، ماۋۇ ئادەمنىڭ بەغەرەزلىكىنى،— كەنت باشلىقى ئاچچىقىنى چېچىلىپلا كەتتى. ئۇنىڭ چېچەك ئىزى قاپلىغان قارامتۇل چوقۇر يۈزى تېخىمۇ قارىداپ، بۇرۇتلىرى لىكىلداپ تۇراتتى،— شۇنداق قىلىپ ھېچ ئىش قىلماي بۇتخانىنىڭ شەيخىدەك ئولتۇردۇم دەڭ، مەن قويىڭىزنى سېتىڭ دېدىمغۇ.

— قوينى سېتىۋەتسەم قانداق بولار؟

— سېتىڭ، سېتىڭ، يۆلىگەنسىرى يۆلىنىۋالغىلى تۇرىدىڭىز ئاكا. بولدى، خارەت، ئەمگەك كۈچى دېگەنلەرنى بىز چىقرايلى، ياغىچىڭىز بولمىسا، كەنتنىڭ ياغاچلىرىدىن سېتىپ بېرەيلى.

قاسىم بوۋاي ئۇنچىقماي پۈتىنىڭ ئۈچىغا قاراپ تۇرۇپ قالدى.

ئۇنىڭ مۇشۇ تۇرقىدىن قانداق قىلىش توغرىسىدا ئىككىلىنىپ قېلىۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. قويلىرىنى سېتىۋېتىشكە پەقەت كۆزى قىيمايتتى. قوناق، كۇنجۇرە، كېپەك يەپ يۈگلىرى پارقىراپ، ئوبدانلا سەمرىپ قالغان پاقلانلار شۇنداق سوقتەك بولۇپ چوگىيىۋاتاتتى. ئەتىيازغىچە ئۇلارنىڭ تۆت جان بولۇپ قېلىشىدا گەپ يوق ئىدى.

ــ قارا ئاكا، ــ دېدى كەنت باشلىقى قوللىرىنى ئۇيان - بۇيان ھەركەتلەندۈرۈپ، ــ يۇز تال توخۇنىز بولدىمۇ دەيلى، ئۇلار ھەر كۈنى ھېچبولمىغاندا ئەللىك، ئاتمىش تۇخۇم تۇغسا، يىگىرمە - ئوتتۇز كوي دېگەن گەپ. ھەر كۈنى شۇنداق پۇل كىرىم بولۇپ تۇرسا، بىر يىلدا ئالتە - يەتتە مىڭ كوي بولدى دېگەن گەپ.

كەنت باشلىقى بىرھازا ئېزىپ چۈشەندۈرۈپ، قاسىم بوۋاينى ئاخىر قايىل قىلدى. قاسىم بوۋاينىڭ قايىل بولمايمۇ ئامالى يوق ئىدى. چۈنكى، بۇ يەردە يېزا، كەنت رەھبەرلىرىنىڭ ھەرىبىر ئېغىز سۆزى بويرۇق ئىدى. ياق، دەپ بىر باشقا چىققىلى بولمايتتى. ئۇلار قاسىم بوۋاينىڭ يەنە بەل قويۇۋېتىشىدىن ئەنسىرىگەندەك، ئىشنى مۇشۇ يەردىلا تۈگەتمەكچى بولۇشتى. قاسىم بوۋاينىڭ قوينى كەنت كاسسرى سېتىۋالدى. ئىككى قوينىڭ نەرخى تۆت يۈز يۆنگە توختىدى.

ئۇلار قوينى يېتىلەپ چىقىپ كېتىشتى. بوسۇغا تۈۋىگە بارغاندا، چار قۇلاق پاقلان قانداقتۇر بىرنېمگە تارتىشقاندەك كەينىگە بۇرۇلۇپ قارىدى - دە، ئىنچىكە ئاۋازدا سوزۇپ مەرىۋەتتى. شۇ ئان قاسىم بوۋاينىڭ يۈرىكى پىژۈدە ئېچىشىپ، كۆزلىرىگە لۆممىدە ياش كەلدى. ئۇ كۆزلىرىنى بىر نۇقتىغا تىككىنىچە لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ بەدەنلىرى بەكلا بوشىشىپ كەتكەندەك قىلاتتى.

ــ چوڭ دادا، مەن كەلدىم.

قاسىم بوۋاي بېشىنى ئىتتىك كۆتۈردى. ئۇ باش - ئاخىرى يوق تەگسىز خىياللار ئىچىدە قانچىلىك ئولتۇرۇپ كەتكىنىنى بىلمەيلا قالغانىدى. ئۇنىڭ ئالدىدا نەۋرىسى ــ ئون ئىككى ياشلىق ئايقىز كۆلۈمسىرەپ قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ قولتۇقىدا بىر باغلام ياپيېشىل لاله ئوت ساڭگىلاپ تۇراتتى. ئۇ ھەر كۈنى مەكتەپتىن يانغانىدا ئېرىق

بويلىرىدىن، بۇغدايلىقلاردىن شۇنداق ئوت ئالغاچ كېلەتتى.

— مەن ئوتنى قويلارغا بېرىپ چىقاي، چوڭ دادا، — ئايقىز شۇنداق دەپلا يېنىك قەدەملەر بىلەن قوي ئېغىلى تەرەپكە قاراپ ماڭدى.

— بولدى قىزىم، — دېدى قاسىم بوۋاي ئايقىزغا مەيۈسلۈك بىلەن قارىغىنىچە، — ئېغىلدا قوي يوق.

— نېمە؟ — دېدى ئايقىز كۆزلىرىنى قاسىم بوۋايغا تىككىنىچە، — قويلار نەگە كەتتى؟

— قوينى ساتتۇق قىزىم.

— نېمىشقا؟

— چۈجە باقىدىغان بولدۇق.

— نېمىشقا قوينى سېتىپ، چۈجە باقىمىز؟

— كەنت باشلىقى شۇنداق ئورۇنلاشتۇردى، قىزىم.

ئايقىز باتىنغانىدەك تۇمشۇقىنى سوزۇپ، قولتۇقىدىكى ئوتنى بىر چەتكە تاشلاپ قويدى. ئۇنىڭمۇ كۆڭلى يېرىم بولغانىدەكلا قىلاتتى. ئۇ ئاستا مېڭىپ قاسىم بوۋاينىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى. قاسىم بوۋاي يىرىك ئالقانلىرى بىلەن ئايقىزنىڭ پېشانىسىگە چۈشۈپ تۇرغان سارغۇچ چېچىنى سىلىغاچ بولغان ئىشلارنى چۈشەندۈرۈپ قويدى. ئايقىزمۇ قاسىم بوۋاينىڭ كۆڭلىنى چۈشەنگەندەك بېشىنى يېنىك لىڭشىتىپ، تاتلىق كۈلۈمسىرىدى. ئۇنىڭ مەڭزىدە پەيدا بولغان چىرايلىق زىناق قاسىم بوۋاينىڭ دەردلىك يۈرىكىنى ياشارتقاندەك بولدى. ئايقىز قاسىم بوۋاينىڭ ئەتىۋارلىق نەۋرىسى ئىدى. ئايقىزنىڭ دادىسى ئايقىز ئانىسىنىڭ قورسىقىدىكى چېغىدىلا تىجارەت قىلىمەن دەپ بىر چىقىپ كەتكەنچە ئىككىنچىلەپ قايتىپ كەلمىدى. ئۇنىڭ ھېچ يەردىن ئىز - دېرىكى بولمىدى. ئايقىزنىڭ ئانىسى تۇغۇتى قىيىن كېلىپ ئۆلۈپ كەتتى. ئۇنىڭدىن مۇشۇ ئايقىزلا قىممەتلىك يادنامە بولۇپ قالدى. قىزىدىن ۋاقىتسىز ئايرىلىپ قالغان قاسىم بوۋاي ئەر - خوتۇن تۇڭشىپلا كەتتى. ئۇلار ئايقىزنى ئەتىۋارلاپ چوڭ قىلدى. ئەپسۇس، ئايقىز ئون ياشقا كىرگەن يىلى قاسىم بوۋاينىڭ قەدىناس ئايالى ئېغىر

يۈرەك كېسىلى بىلەن بۇ دۇنيادىن كېتىپ قالدى. قاسىم بوۋاي ئۇزاق مەزگىل كېسەل ئازابى تارتقان ئايالىنى داۋالىتىش ئۈچۈن پۈتۈن بىساتىدىن ئايرىلىپ قالغانىدى. ئايالى ئۇنىڭغا ئايقىزدىن باشقا جۇدالىق، قايغۇ ـ ھەسرەت، يالغۇزلۇقنىلا قالدۇرۇپ كەتكەنىدى. دەرد ـ ئەلەم قاسىم بوۋاينى مۈكچەيتىۋەتتى. ئۇ پەقەت ئايقىزغا قاراپلا مىسكىن كۆڭلىگە تەسەللى تاپاتتى. ئايقىز چوڭ بولغانسېرى ئانىسىغا ئوخشاپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ دۈگىلەك كۆزىرى ھەم چوڭ، ھەم نۇرلۇق ئىدى، كۈلگەندە پەيدا بولىدىغان زىننقى قۇيۇپ قويغانىدەكلا ئانىسىغا ئوخشايتتى. شۇڭا، قاسىم بوۋاي بۇ نەۋرىسىنى جېنىدىن ئەزىز كۆرەتتى. كۆز قارىچۇقىدەك ئاسرايتتى. ئايقىز ھەمىشە قولۇم ـ قوشنىلار بەرگەن نېمەكەش كونا ئياغلارنى كىيىپ يۈرەتتى، بۇلارنى كۆرگەن قاسىم بوۋاينىڭ كۆڭلى يېرىم بولاتتى. ھېيت ـ ئايەملەردىمۇ ئايقىزغا بىرەر قۇر يېڭى كىيىم ئېلىپ بېرەلمىگىنىگە ئىچ ـ ئىچىدىن ئۆكۈنەتتى. شۇلارنى ئويلىسىلا ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا گۇررىدە يىغا ئولىشاتتى.

چۈجىلەر دېھقان تۇرمۇشى تازا سېرىقتال بولۇۋاتقان مەزگىلدە تارقىتىلدى. ماي ئېيىنىڭ بېشى بولغاچقا، بۇغداي تېخى پىشمىغانىدى. قوناق بولمىسا چۈجىلەرنى باققىلىمۇ بولمايتتى. ئون مىڭدىن ئارتۇق چۈجە نامرات دېھقانلارغا تارقىتىپ بېرىلدى، قاسىم بوۋايغىمۇ بىر يۈز يىگىرمە چۈجە تەقسىم بولدى. بەزىلىرى سۈتتەك ئاق، بەزىلىرى ئاق سېرىق چۈجىلەر قاسىم بوۋاينىڭ يېڭى ياساتقان توخۇ بېقىش ئۆيىدە توختىماي چۈكۈلدىشىپ، ئۈياقتىن ـ بۇياققا يۈگۈرۈشەتتى. بۇ شوخ چۈجىلەرگە قاراپ قاسىم بوۋاينىڭ كۆڭلى تەسكىن تاپقانىدەك بولدى. لېكىن، ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ قانداقتۇر بىر يېرلىرىدە بىر خىل ئەنسىزلىك، مەيۈسلۈك ئەۋج ئۇراتتى.

ـ كاززاپلار، ـ دېدى قاسىم بوۋاي ئۆز ـ ئۆزىگە پىچىرلاپ، ـ مۇشۇ ئورۇق، مۇشتۇمچىلىكمۇ كەلمەيدىغان چۈجىلەرنى تۆت كوي سەككىزمودىن ئالدۇق دەۋاتمامدۇ، ھازىرلا بازارغا ئەكىرسە ئىككى كويغا يا ئالىدۇ، يا ئالمايدۇ، قاچانمۇ قارنى توياركىنتاڭ، يۈزى تامدىنمۇ قېلىن بۇ خەقلەرنىڭ.

قاسىم بوۋاي ئۆيىدىكى ئىككىى چارەك قوناقنى يارما چاققۇزۇپ ئەكەلدى. لېكىن، بۇ قوناق يارمىلىرى چۈجىلەرگە بىرنەچچە كۈنلۈكلا ئوزۇقلۇق بولالىدى. قاسىم بوۋاينىڭ بېشى چويۇنىدەك قاتتى. لېكىن، بۇغداي پىشىشقا قاراپ ئولتۇرغان بىلەن چۈجىلەرنىڭ پوكىنىنى ئاسماققا ئېسىپ قويغىلى بولمايتتى. ئۇ قوشنىلىرىنىڭ ياردىمىدە توخۇ بېقىش ئۆيىى سېلىپ ئېشىپ قالغان بىر يۈز ئون كويغا ئون چارەك قوناق سېتىۋېلىپ، يامما چېقىپ كەلدى. بۇ قوناق يارمىسىنىڭ چۈجىلەرگە بىرەر ئاي ئوزۇقلۇق بولۇشىدا گەپ يوق ئىدى.

چۈجىلەر كۈندىن - كۈنگە پارقىراپ، پەي ئالماشتۇرۇپ، تىمەن ئۆسمەكتە ئىدى. قاسىم بوۋاي چۈجىلەرگە دان بەرگىلى كىرگەن هامان، چۈجىلەر بەس - بەستە چۈكۈلدىشىپ ئۇنى ئورىۋالاتتى. تېخى شوخراقلىرىدىن بىرنەچچىسى يىراقتىن قانات قېقىپ كەلگىنىچە قاسىم بوۋاينىڭ هاسىسىنىڭ تۈتقۇچىغا، بىلەكلىرىگە سەكرەپ قونۇۋالاتتى. بۇنى كۆرگەن قاسىم بوۋاينىڭ يۇرىكى شادلىققا تولاتتى. كەچ كىرگەندىمۇ توخۇ بېقىش ئۆيىگە چىراغ يانمۇرۇپ، چۈجىلەرگە ئۇزاققىچە زوقلىنىپ قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇ هەر كۈنى ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى پاكار ئۇجمە تۈۋىگە چىقاتتى. هاسىسى بىلەن ئۇجمە قېقىپ، چۈجىلىرىگە ئەكىرىپ بېرەتتى. ئۇجمە تالاشقان چۈجىلەرنىڭ تاماشىسى تولىمۇ قىزىق ئىدى. بىر چۈجە بىر تال ئۇجمىنى چىشلەپ قاچسا، باشقا بىرنەچچىسى ئالدىدا تۆكمە بولۇپ تۇرغان ئۇجمىلەرگە قاراپمۇ قويماي قاچقانىنى ئەسەبىيلەرچە قوغلايتتى، تاكى قاچقىنىنىڭ ئاغزىدىن ئۇجمە چۈشۈپ كەتكۈچە قوغلايتتى. چۈجىلەر نەچچە توپ بولۇپ شۇنداق قوغلىشاتتى. توخۇ بېقىش ئۆيىنى قويۇق چاڭ - توزان قاپلايتتى. بۇ يەر خۇددى كىچىك بىر جەڭگاهقا ئوخشاپ قالاتتى. بۇ مەنزىرىدىن زوقلانغان قاسىم بوۋاي بىرهازاغىچە كۈلۈپ كېتەتتى. ئۇ بارغانسېرى چۈجىلەرگە ئامراق بولۇپ قېلىۋاتاتتى. باشقىلارنىڭ باققان چۈجىلىرىنىڭ بىر - ئىككىدىن چاچراپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىغان قاسىم بوۋاينىڭ يۇرىكى دەككە - دۈككىگە چۈشۈپ قالدى. ئۇ بەش ۋاق نامىزىنىڭ هەممىسىدە چۈجىلىرىگە ئامانلىق تىلەپ دۇئا قىلاتتى. ئۇ بۈگۈنمۇ خۇپتەن نامىزىنى

ئوقۇپ بولۇپ، كىگىز جايناماز ئۈستىده ئۇزاقتىن - ئۇزاق دۇئا قىلدى. قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ چۈجىلىرىگه ئاماناتلىق تىلىدى. ئۇ جايناماز دىن قوپقاندا، ئايقىز ئۇيقۇغا كەتكەنىدى. قاسىم بوۋاي ئاستا كېلىپ، ئايقىزنىڭ يوتقانىنىڭ سىرتىغا چىقىپ قالغان قوللىرىنى ئاۋايلاپ تۇزەشتۈرۈپ قويۇپ، ئورنىغا كېلىپ ياستۇققا باش قويدى.

ھاۋا تولىمۇ ئوچۇق ئىدى. كۆپكۆك ئاسماندا بىرنەچچه پارچه بۇلۇت لەيلەپ يۈرەتتى. قاسىم بوۋاي ئۆينىڭ بېقىندىكى ئۆرۈكلۈك بېغىدا چۈجىلىرىنى دانلىتىپ يۈرەتتى. شوخ چۈجىلەر قىن - قىنىغا پاتماي سەكرىشەتتى. بىر - بىرى بىلەن دان تالىشىپ ھۆرپىيىشەتتى، سەكرىشىپ چوقۇشاتتى. قويۇق يوپۇرماقلار ئارىسىدىن چۈشكەن كۈچلۈك نۇر دەستىلىرى چۈجىلەرنىڭ يۈمران، پارقىراق پەيلىرى ئۈستىده جىلۋه قىلاتتى.

توساتتىن باغنىڭ كەينى تەرىپىدىن شالدۇر - شۇلدۇر قىلغان ئاۋاز ئاڭلىنىپ قاسىم بوۋاينى چۆچۈتۈەتتى. ئۇ شۇ ئان ئىتتىكلا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. دەھشەتلىك قارا قۇيۇن باغ تەرەپكه باستۇرۇپ كېلىۋاتاتتى. بوۋاي چۈجىلىرىنى ئۆيگه سولۇۋېلىشقا تەرەددۇتلىنىپ بولغۇچه، قۇيۇن ئىچىده قالدى. قارا قۇيۇن ئۇنى ئۇچۇرۇپ كەتكىلى تاسلا قالغانىدى. ئۇ ئالدىدىكى بىر تۇپ ئۆرۈكنىڭ غولىغا مەھكەم يېپىشۋالدى. قۇيۇن ئۆتۈپ كەتتى. ئەمما، قاسىم بوۋاينىڭ ئالدىدا بىرمۇ چۈجه قالمىغانىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. چۈجىلەر پىرقىراپ كېتىۋاتقان قۇيۇن ئىچىده خۇددى ئەسكى قەغەزلەردەك، قوناق پاخاللىرىدەك ئۇچۇپ كېتىۋاتاتتى. قاسىم بوۋاي گويا چۈجىلىرىنى قۇيۇن ئىچىدىن تۇتۇۋېلىپ ئېلىپ كەلمەكچى بولغاندەك غۇلىچىنى كەڭ يېيىپ ئالدىغا قاراپ يۈگۈردى. ئۇ قانداقتۇر بىر نېمىگه پۈتلاشقاندەك بولۇپ يىقىلىپ كەتتى. قاسىم بوۋاي چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى. «ھەي، غەپلەت بېسىپتۇ مېنى، شەيتان ئۇيقۇسىغا ئالدىنىپتىمەن، تاڭ يورۇپ كەتكىنىنىمۇ تۇيماي ئۇخلاپ كەتكىنىمنى قارا، نامازنى قازا قىلغىلى تاس قاپتىمەن ئەمەسمۇ» قاسىم بوۋاي ئاق خەسىدىن تىكىلگەن خالتا كۆڭلىكىنى ئالدىراپ كىيدى - دە، تاھارەت چۆگۈنىنى قولىغا ئېلىپ

سرتقا ماڭدى.

سرتتا تىرىسلاپ يامغۇر يېغىۋاتاتتى. يامغۇر ياغقان ۋاقىتلاردا قاسىم بوۋاي شۇنداق قاتتىق ئۇخلاپ قالاتتى. ئۇ ھاپىلا - شاپىلا تاھارەت ئېلىپ جايىنامازدا ئولتۇردى.

قاسىم بوۋاينىڭ دۇئاغا كۆتۈرۈلگەن قوللىرى بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەيتتى. قارىداپ كەتكەن كالپۇكلىرى لىكىلدايتتى. ئاپپاق ساقىلى مەيدىسىگە چاپلىشىپ تۇراتتى. توساتتىن مۇزدەك ئىككى تامچە يامغۇر قاسىم بوۋاينىڭ مۇرىسىنى بويلاپ قوينىغا سىرغىپ چۈشتى. ئۇ ئېسىگە تۈيۇقسىز بىر ئىش كەلگەندەك ئالقانلىرى بىلەن يۈزىنى سىيپىدى- دە، ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ توخۇ بېقىش ئۆيىگە قاراپ ئالدىراپ ماڭدى. يامغۇر سۈيىدە ھويلا ئىچى بىردەمدىلا پاتقاق بولۇپ كەتكەنىدى. قاسىم بوۋاينىڭ بامبۇك ياغىچىدىن ياسالغان بوغۇم - بوغۇم ھاسىسى پاتقاققا چوكۇر - چوكۇر پېتىپ كېتىۋاتاتتى. يامغۇر خېلىلا كۈچەپ يېغىشقا باشلىغانىدى. يامغۇردا توخۇ بېقىش ئۆيىنىڭ ئۆگزىسىنىڭ ئۇ يەر - بۇ يەرلىرى تېشىلىپ كەتكەنىدى. تېشىلگەن تۆشۈكلەردىن تامچىلاپ چۈشۈۋاتقان يامغۇر سۈيى ئۆي ئىچىنى پۈتۈنلەي ھۆل قىلىۋەتكەنىدى. يامغۇر سۈيىدە يۇمشىغان چۈجە مايا قلىرىنىڭ قاڭسىق پۈرىقى دىماقنى ئېچىشتۇراتتى. سوغۇقتا توڭۇپ، شۇمشەيگەن چۈجىلەر ئۆينىڭ بىر بۇلۇڭىدا قىستىلىشىپ تۇراتتى. ئۇلارنىڭ يالتىراپ تۇرىدىغان يۇمران پەيلىرى پۈتۈنلەي لاي - پاتقاققا مىلىنىپ كەتكەنىدى.

چۈجىلەرنىڭ بۇ ئېچىنىشلىق ھالىتىنى كۆرگەن قاسىم بوۋاينىڭ يۈرىكى ئېچىشتى. چېلەكلەپ قۇيغاندەك چۈشۈۋاتقان مۇزدەك يامغۇر ئۇنىڭ ئەتسىز بەدىنىنى پۈتۈنلەي ھۆل قىلىۋەتكەنىدى. ئۇ ئىتتىك بۇرۇلۇپ ھويلىغا چىقتى. ئۇ ھويلىدا شالاپشتىپ پاتقاق كېچىپ، ئۈياقتىن - بۇياققا ماڭدى. ئۇ بىرنەرسە ئىزدىگەندەك قىلاتتى. كۆزلىرىنى ھەرتەرەپكە ئاغدۇراتتى. لېكىن، نېمىنى ئىزدەۋاتقانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلەلمەيۋاتقاندەك قىلاتتى. بىر چاغدا ئۇ قىسقا چاپىنىنى يېپىنچاقلاپ ھويلىغا چىققان ئايالىنى كۆردى - دە، «سېۋەت -

سېۋەت» دەپ ۋارقىرىۋەتتى. ئايقىز دەررۇ بېرىپ ھويلىنىڭ بۇرجىكىدە، كونا تاغار ئاستىدا يۆگىلىپ قالغان بىر دانە سېۋەتنى قولىغا ئېلىپ بوۋىسىنىڭ ئالدىغا كەلدى. ئۇلار پەيلىرىنى پاخپايتىپ دىر - دىر تىترەپ تۇرغان چۈجىلەرنى بىر - بىرلەپ سېۋەتكە سېلىپ ئۆيگە ئەكىرىشتى. ئايقىز بوۋىسىغا قارىدى. قاسىم بوۋاينىڭ ئاپپاق ساقىلىدىن يامغۇر تامچىلىرى سىرغىپ تۇراتتى. كىيىملىرى سۇغا چىلىغاندەك پۈتۈنلەي ھۆل بولۇپ كەتكەنىدى. بوۋىسىنىڭ بىچارە تۇرقىغا قاراپ، ئايقىزنىڭ كۆزلىرىگە لۆممىدە ياش ئولاشتى.

يامغۇر ئىككى كېچە - كۈندۈز تاراسلاپ ياغقاندىن كېيىن، ئاخىر توختىدى. ھاۋا ئېچىلىپ، ئاسمان ئەينەكتەك سۈزۈلگەندە، قاسىم بوۋاي چۈجىلەرنى توخۇ بېقىش ئۆيگە يۆتكىدى. چۈجىلەرنىڭ ھالى ئېچىنىشلىق ئىدى. نەچچە كۈننىڭ ئالدىدا قىن - قىنىغا پاتماي چۆكۈلدىشىپ يۇرىدىغان چۈجىلەر، ئەمدىلىكتە كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇپ دۈگدىيىپ تۇرۇشاتتى. ئەسلىدىكى كۆزنى قاماشتۇرۇدىغان جۇلالىق پەيلىرى، ئەمدىلىكتە پاخپىيىپ كەتكەنىدى. قاچىسىدىكى سۇپسۈزۈك سۇ، ساپسېرىق قونۇق يامىلىرىغا كۆز قىرىنمۇ سالمايتتى. چۈجىلەرنىڭ ساپسېرىق، كۆتمەك تۈمشۇقلىرىدىن، كىچىككىنە بۇرۇن تۆشۈكلىرىدىن بىر خىل سارغۇچ زەرداپ سۇ سىرغىپ تۇراتتى. بەزىلىرى كۆزلىرىنى چىڭ يۇمغىنىچە، تۈمشۇقلىرىنى نەم توپىغا تىرەپ تۇرۇشاتتى. دان بىلەن سۇغا پەقەتلا مەيلى يوق ئىدى. ئاردىن بىر - ئىككى كۈن ئۆتە - ئۆتمەي، قاسىم بوۋاينىڭ چۈجىلىرىنىڭ تەڭدىن تولىسى ئۆلۈپ كەتتى. مۇشۇ كۈنلەردە قاسىم بوۋاينىڭ ئەمەس، چۈجە باققان ھەممە كىشىنىڭ بېشىغا مۇشۇ كۈن كەلگەنىدى، ھەتتا تېمپېراتۇرىنى تەڭشەيمەن، دەپ توخۇ بېقىش ئۆيلىرىگە مەش قويغانلارنىڭ چۈجىلىرىمۇ ئۆلۈپ كېتىۋاتاتتى. دېھقانلار سۇغۇرتا تۆلىمى ئېلىش ئۈچۈن، ئۆلگەن چۈجىلەرنى كەنت قورۇسىغا ئېلىپ بېرىشتى.

ھاۋا تونۇردەك ئىسسىغانىدى. كۈچلۈك يالقۇن تەپتى يېلىنجاپ تۇرغان كەنتنىڭ توپلىق يولىدا، قاسىم بوۋاي يالىڭاياغ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ پىچاقتا تىلىپ قويغانىدەك چوڭقۇر قورۇقلار قاپلىغان

پىشانىسىدىن تەر تامچىلىرى ئاقاتتى. ئۆلۈك چۈجە قاچىلانغان كونا تاغار دۈمبىسىگە مەھكەم چاپلىشىپ تۇراتتى. قاسىم بوۋاي ھاسىراپ - ھۆمۈدىگىنىچە كەنت قورۇسىغا يېتىپ كەلگەندە، قورۇ ئىچىگە بىرمۇنچە كىشىلەر يىغىلغانىدى. ئۇلارنىڭ چىرايىدىن خاپىلىق چىقىپ تۇراتتى. قورۇنىڭ بىر بۇلۇڭىغا بىر دۆۋە ئۆلۈك چۈجە تۆكۈپ قويۇلغانىدى. قاتتىق ئىسسىق دەستىدىن چىرىگەن چۈجىلەردىن دىماقنى يارغۇدەك بەتبۇي پۇراق چىقىپ تۇراتتى.

— يولداشلار، قۇلاق سېلىڭلار، — دېدى كەنت باشلىقى بۇرۇتىنى بۇراپ تۇرۇپ، — سۇغۇرتىنىڭ ئادەملىرى «ئۆلگەن چۈجىلەرنىڭ پاچىقىنى كېسىۋېلىپ كۆمۈۋېتىڭلار، بىرجۇپ پاچاق بىر چۈجىگە ھېساب» دېگەنمىش. شۇڭا، بۇ چۈجىلەرنىڭ پاچىقىنى كېسىپ ئېلىۋېلىپ كۆمۈۋېتەيلى.

كەنت بوغالتىرى ئائىلىلەر بويىچە ئۆلگەن چۈجىلەرنىڭ سانىنى خاتىرىلىۋالدى. پاچىقى كېسىۋېلىنغان ئۆلۈك چۈجىلەر كۆمۈۋېتىلدى. لېكىن، سۇغۇرتا شىركىتىدىكىلەرنىڭ ھېلىقىدەك سۆزنى قىلغان ياكى قىلمىغانلىقىغا ھېچكىم بىر نېمە دېيەلمەيتتى.

قاسىم بوۋاي ئۆلگەن چۈجىلەرنىڭ پاچىقىنى كېسىۋېلىپ، قالغان قىسمىنى ۋاقتىدا كۆمۈپ تۇردى. ھەپتە ئۆتمەي ئۇنىڭ ئۇچلا چۈجىسى ھايات قالدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە بىرىنىڭ بىر پۇتى ھەركەتسىز قالغان بولۇپ، يېنىچە تۆگۈلۈپ ياتاتتى. يەنە بىرىنىڭ بوينى قىيسىيپ، تۇمشۇقى ئاسمانغا قاراپ قالغانىدى. خۇددى ئاسماندىكى يۇلتۇزنى سانىماقچى بولغاندەك، كۇنبويى چەكسىز كۆك بوشلۇقىغا تىكىلىپ تۇراتتى. ئۇ ئانچە - مۇنچە دان يېمەكچى بولسا، ئۇيان - بۇيان ئۆرۈلۈپ قېينىلىپ كېتەتتى. بۇ بىچارىلەرگە قاراپ قاسىم بوۋاينىڭ ئىچى سىيرىلىپ، يۇرىكى پىژىلداپ ئېچىشقاندەك بولاتتى.

بۇگۈن ئايقىز مەكتەپتىن بالدۇرلا قايتىپ كەلدى. ئۇ بوۋىسىنىڭ چۈجىلەر بىلەن مۇڭدىشىۋاتقاندەك بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى.

— چوڭ دادا، — دېدى ئايقىز قاسىم بوۋايغا يېقىن كېلىپ ئۇنىڭ

يۇمشاق ساقاللىرىنى سىلىغىنىچە، ــ بۇگۈن سۇغۇرتىنىڭ ئادەملىرى كەلگۈدەك، چۈجىلەرنىڭ پاچىقىنى ئېلىپ بارمامسىز؟

ــ شۇنداقمۇ، قىزىم؟

قاسىم بوۋاينىڭ خىرەلەشكەن كۆزلىرى پارقىرىدى. كۆڭلىدە ئۈمىد شولىلىرى پىلىلدىغانىدەك بولدى. ئۇ ئەمدىلا ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشىلۈدى، چۈجىلەر ئارىسىدىكى «ئاسمان باقتى» غەلىتە بىر چۈكۈلدىدى ـ دە، يەرگە يېقىلدى.

ــ ئۆلۈشە، هەممىڭ ئۆل، ــ دەپ ۋارقىرىدى قاسىم بوۋاي غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ، ــ ئىككى قويۇمنىڭ بېشىغا چىقىشتىڭ، قوناقلىرىمنىمۇ تۇتىشتىڭ، يىلىكىمنى شوراپ بولدۇڭ، سەنلەردىن ماڭا نېمە قالدى؟

ئايقىز قاسىم بوۋاينىڭ قوللىرىغا مەھكەم ئېسىلۋالدى. قاسىم بوۋاينىڭ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆزلىرىدىن تۆكۈلگەن ئىككى تامچە ياش ئەتسىز مەڭزىدە قېتىپ قالدى.

قاسىم بوۋاي ئۆلگەن چۈجىنىڭ پاچىقىنى كېسۋاتقاندا، پىچاق تۇتقان قوللىرى ئىختىيارسىز تىترەپ كەتتى. پىچاق چۈجىنىڭ پاچىقىغا ئەمەس ئۆزىنىڭ يۈرىكىگە تەگكەندەك پۈتۈن ۋۇجۇدى جۇغۇلداپ كەتتى. ئۇ چۈجە پاچاقلىرى قاچىلانغان يالتىراق خالتىنى كۆتۈرۈپ ئىشكتىن چىقىۋېتىپ ئايقىزغا: «قىزىم، قالغان چۈجىلەرگە ئوبدان قارا، ئىككىسى بولسىمۇ تىرىك قالسا ئەجەب ئەمەس، دان، سۇلىرىنى پات ـ پات يەڭگۈشلەپ بېرىپ تۇرغىن» دەپ تاپىلاپ قويدى.

قاسىم بوۋاي كەنت قورۇسىغا قاراپ ماڭدى. ناۋادا تۆلەم پۇلىغا ئېرىشىپلا قالسام قوي ئالىمەن، قوي دېگەننىڭ هەممە نېمىسى پايدىلىق ئەمەسمۇ، بىز دېھقان خەق باشقا ئىشنى بىلمىسەكمۇ، قوي بېقىشنىڭ ئەلمى ـ تەلمىنى خېلى ياخشى بىلىمىز. هېچبولمىغاندا ئىككى قوي ئېلىپ باقسام ئۇزاققا قالماي تۆت بولسا، بىرنى سېتىپ ئايقىزغا كىيىم ئېلىپ بەرسەم.....

ــ نەگە ماڭدىلا، قاسىم ئاكا؟ــ قاسىم بوۋاينىڭ خىيالى ئۇزۇلۇپ قالدى. ئۇنىڭ ئالدىدا بىر مەھەللىلىك بىر دېھقان قاراپ تۇراتتى، ــ

هەقىچان، توخۇ پاچاقلىرىنى ئېلىپ تۆلەم پۇلى ئالغىلى ماڭغان ئوخـ-
ـشايلا،ـ دېدى ئۇ كىشى ئېغىر - ئېغىر تىنغىنىچە.
ـ شـۇنداق،ـ دېـدى قاسـىم بـوۋاي ئىگىلـگەن بەللىرىنـى
رۇسلىغاچ.
ـ ئاۋارە بولمىسلا، سـۇغۇرتىنىڭ ئادەملىرى «چـوجىنى ئۆلتـۈرۈپ
يەپ، پاچىقىنى ئېلىپ قويۇپسىلەر» دېگەنمىش.....
ـ ھۇ، نائەھلىلەر، شۇمۇ گەپ بولدىمۇ ئەمدى!؟
قاسىم بـوۋاي شـۇنداق دېـدى - دە، قولـدىكى يالتىراق خـالتىنى
بېشىدىن پىرقىرىتىپ چۆرۈپ تاشلىدى.

خارابە كەپە

قىش كۆكتىن سۈس چۈشۈپ تۈرغان قار ئۈچقۇنلىرى ئېرىنچەكلىك بىلەن چىقىۋاتقان سوغۇق شامالدا لەرزان ئۈچۈپ يۈرەتتى. قۇربان ھېيت نامىزىدىن تارقاپ، مەسچىت ھويلىسىغا چىققان جامائەت يۈملاق سەپ تۈزۈشۈپ، بىر - بىرىمىز بىلەن ئىللىق چىراي قىول ئېلىشىپ كۆرۈشتۈق. قۇتلۇق ئايىمىزنى قىزغىنلىق بىلەن مۇبارەكلەشتۈق. ھەممەيلەننىڭ چېھرىدە ئايەم شادلىقى ئاتا قىلغان تاتلىق تەبەسسۇم جىلۋە قىلاتتى. بىر يىل دېگەنمۇ ئۇزاق گەپ ئىكەن، نۇرغۇن ئىشلار بولۇپ ئۆتىدىكەن. مەن جامائەت بىلەن كۆرۈشۈۋېتىپ، ئالدىنقى يىلى مۇشۇ يەردە، مۇشۇنداق قىزغىن قول سىقىشىشقانلار ئىچىدىكى بىرنەچچە مويىسپىتنىڭ يوقلۇقىنى ھېس قىلدىم. ئۇلارنىڭ ئاللانىڭ دەرگاھىغا كەتكەنلىكىنى پەملەپ، ئېغىر خورسىنىپ قويدۇم. چۈنكى، مەن ئۇلارنىڭ ساقسز بولۇپ قالغانلىقىنى ئاڭلىغانىدىم.

مەسچىت ھويلىسىدىن چىقىپ، قەبرىستانلىققا قاراپ ماڭدۇق. ئۆرپ - ئادەتىمىز بويىچە ئۆلۈپ كەتكەن ئاتا - بوۋىمىزنىڭ روھىغا دۇئا قىلاتتۇق. دادام ئالدىمدا ماڭدى، مەن كەينىدىن ئەگەشتىم. جاھاندىكى جىمى جىمجىتلىق، غېرىب، مىسكىنلىك مۇشۇ قەبرىستانلىققىلا مۇجەسسەملەنگەندەك، ئەتراپ ئېغىر سۈكۈناتقا چۆمگەنىدى. زومىچەك - زومىچەك قەبرىلەرنى ئارىلاپ مېڭىپ، چوقچىيىپ تۇرغان بىر قەبرە ئالدىغا كېلىپ توختىدۇق. زىمىستان قىشتىكى مۇزدەك تۈپراققا چاپلىشىپ، مۇڭلىنىپ ياتقان بۇ قەبرە رەھمەتلىك بوۋامنىڭ قەبرىسى ئىدى. بوۋامغا ئاتاپ ئۇزاقتىن - ئۇزاق دۇئا قىلدۇق. دۇئادىن كېيىن،

دادام سەل نېرىدىكى بىر ئادىمنى قەبرە تەرەپكە ماڭدى. پەرىزىمچە، بۇ قەبرە يېڭىدىن پەيدا بولغاندەك قىلاتتى. قەبرىستانلىققا كەلگەنلەر ئاتا-بوۋىسىنىڭ بېشىغا كېلىپ دۇئا قىلىپ كېتىپ بولۇشقان، بۇ قەبرىنىڭ يېنىدا بىر كىشىنىڭ كەلگەنلىك ئىزناسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. مەنمۇ دادامنىڭ كەينىدىن بېرىپ، قەبرە ئالدىدا تۇردۇم.

— بۇ كىشىنىڭ قەبرىسى؟— سورىدىم دادامدىن.

— روزىمەت دۆڭنىڭ قەبرىسى،— دېدى دادام،— ئۇ تېخى ئىككى ھەپتىنىڭ ئالدىدا قازا تاپتى، رەھمەتلىكنىڭ بېشىغا كېلىپ، دۇئا قىلىدىغان ھېچكىمى يوق. ئايالى ئۆلۈپ كەتكىلىمۇ ئىككى يىلدىن ئاشتى. رەھمەتلىك نەپەستىن قېلىپمۇ ھېچكىم بىلمەي، ئۆيىدە نەچچە كۈن يېتىپ قاپتۇ.

دادام ماڭا سۆزلىگەچ دۇئاغا قول كۆتۈردى. ھەيرانلىق ئىچىدە دادامغا چەكچىيىپ قارىدىم. دادامنىڭ چىرايىدىن قانداقتۇر بىر خىل مىسكىنلىك چىقىپ تۇراتتى. مەنمۇ قول كۆتۈردۈم، قولۇمنى جۇپلەپ كۆتۈرگەن پېتى، بۇتتەك تۇرۇپلا قالدىم. ئىغىزىمغا ئايەت كېلىدىغانىدەكمۇ قىلمايتتى. شۇ تاپتا خىيال ئىكرانىمدا، روزىمەت دۆڭنىڭ يۇرىكىمدە قالدۇرغان مەڭگۈ ئۆچمەس جاراھەت ئىزلىرى قايتىدىن بىخ سۈرۈپ، ياشارماقتا ئىدى.

ئىسمىدە قېلىشچە، ئۆيىمىزنىڭ ئالدىدىكى يولدا — ئىشكىمىزدىن يىگىرمە - ئوتتۇز قەدەمچە نېرىدا، ئىگىز ئۆسكەن بىر تۇپ سۆگەت دەرىخى بولىدىغان. سۆگەت ئەتراپىدىن قويۇق ئۇنۇپ چىققان چىگىلىكلەر ئاشۇ سۆگەت ئەتراپىغا سۆگەتنىڭ سالپىيىپ ئۆسكەن ئۇزۇن شاخلىرىغا يامىشىپ ئۆسۈپ، سۆگەت غولىنىمۇ كۆرگىلى بولماس قىلىۋەتتى. ھۆپپىدە ئىچىلغان چىگىلىكلەرنىڭ ئاپئاق گۈللىرى، بۇ سۆگەتنى بەئەينى قورقۇنچلۇق ئاق ئالۋاستىغا ئوخشىتىپ قويغانىدى. بۇ مەنزىرە يىراقتىن قارىماققا خۇددى ئاق خەسىدە ياسالغان يۇمىلاق چېدىرىدەك كۆرۈنەتتى. ئاشۇ يۇمىلاق «چېدىر» ئىچىدە بىر پارچە كىگىزنى سېلىپ ئولتۇرغۇدەك بوشلۇق بار ئىدى. مەھەللىدىكى كەپسز بالىلار بۇ سۆگەت تۈۋىدە جىن بارلىقىنى ئېيتاتتى.

مەن باللارنىڭ ۋەھىمىلىك سۆزلىرىنى ئاڭلىغانسېرى، راستتىنلا ئۇ يەردە جىن بارلىقىغا ئىشىنىپ قالاتتىم. شۇڭا، بۇ سۆگەت تۈۋىدىن كېچىسى تۈگۈل، كۈندۈزى ئۆتۈشتىنمۇ قورقاتتىم. ئەمما، ئۆيىمىز شۇ يەردە تۇرسا، ئۆتمەي ئامال يوق ئىدى. ھەرقانچە ئويلىسامۇ، ئۆيدىكىلەرنىڭ مۇشۇنداق جىننىڭ ئۇۋىسىغا ئۆي سېلىپ ئولتۇرغىنىنىڭ تېگىگە يېتەلمەيتتىم. ھەر قېتىم سۆگەت تۈۋىدىن ئۆتكىنىمدە، تېنىم شۇركىنىپ، ۋۇجۇدۇمغا قورقۇنچلۇق تىترەك ئولىشاتتى.

كىچىك چاغلىرىمدا، كەچلىرى سىرتقا چىقىپ ئويناىمەن، دەپ تۇرۇۋالاتتىم. بۇنداق چاغلاردا دادام چىرايىنى سۇرلۇك قىلىپ «كېچىدە تالاغا چىقساڭ توكاجىن ئېلىپ قاچىدۇ، بويىنى يوق تەخەي يەپ كېتىدۇ» دەپ مېنى قورقۇتاتتى، ئويىنغىلىمۇ قويمايتتى. دادامنىڭ بۇ گەپلىرىنى ئاڭلاپ قاينىغان قازانغا سۇ قۇيغاندەك جىمىپ قالاتتىم. سۆگەت تۈۋىدىن ھەر ئۆتكىنىمدە، دادامنىڭ ئاشۇ سۆزلىرى ئېسىمگە كېلىۋالاتتى. ھېلىقى سۆگەتنىڭ شاخلىرى ئارىسىدىن قانداقتۇر بىر توكۇر جىن چىقىپ مېنى ئېلىپ قاچىدىغاندەك، بويىنى يوق تەخەي ھاڭراپ چىقىپ مېنى يەپ كېتىدىغاندەك ئاجايىپ بىر خىل ۋەھىمە ئىچىدە قالاتتىم، مېنى ئىختىيارسىز سۇر بېسىپ، بەدىنىم چېپ - چېپ تەرلەپ كېتەتتى. پۇتلىرىم كالامپايلىشىپ، قەدەم ئالالماي قالاتتىم.

بىر ئاخشىمى دادام تۇيۇقسىز ئاغرىپ قالدى. ئاغرىق ئازابىدىن تولغىنىپ ئالا قۇرت بولۇپ كەتتى. شۇ تاپتا، دادامنىڭ چېكىلىرىدىن چېپىلداپ تەر قۇيۇلۇپ تۇراتتى. كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتكەن بولۇپ، ھېلىلا چانىقىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك تولىمۇ قورقۇنچلۇق بىر خىل سىياقتا ئىدى. ئاشۇ كۆزلىرىدىن قانداقتۇر بىر خىل ئىلتىجا چىقىپ تۇراتتى. بىچارە ئانام دادامنىڭ بېشىنى قۇچىقىغا ئېلىپ، نېمە قىلارىنى بىلمەي ئولتۇراتتى. مەنمۇ نېمە قىلارىمنى بىلەلمەي قالغانىدىم. بىر چاغدا ئانام ماڭا «بالام، ئىتتىك چىقىپ، مەخسۇت ئاكاڭنىڭ ئۆيىدىن بەدىيان ئەكىرگىن» دېدى. مەن بەدىيان ئەكىرسەم دادامنىڭ كېسىلى ساقىيىپ كېتىدىغاندەك بىر خىل شادلىق ئىچىدە، مەخسۇت ئاكامنىڭ ئۆيىگە قاراپ يۈگۈردۈم. ئۇ بىزنىڭ قوشنىمىز ئىدى. مەن بىر چاڭگال

بەدىياننى چىلىك سىقىمدىغان پېتى ئۆيىمىز تەرەپكە قاراپ يۈگۈردۈم. ئەمما، ئۆيگە ئاز قالغاندا ھېلىقى قورقۇنچلۇق سۆگەت كۆزۈمگە چېلىقتى. ئورنۇمدا چىپچىدە توختاپ قالدىم. سۆگەتنىڭ شامال تەۋرىتىۋاتقان شاخلىرىدا ئاق چاچلىق ئالۋاستىلار ئۇسسۇل ئويناشىپ يۈرگەنىدەك قىلاتتى. «ئاق چېدىر» ئىچىدىن پىرىسلىغان ۋەھىمىلىك ئاۋاز ئاڭلىنىپ تۇراتتى. تىلىم ئاغزىمغا كەپلىشىپ قالدى. «تۇۋا، ھېلى بۇ يەردىن قانداق ئۆتكەن بولغىيتتىم» دېگەنلەرنى خىيال قىلغىنىمچە، ئورنۇمدىن قىمىرلىيالماي تۇرۇپ قالدىم. شۇ چاغدا دادام لىپ قىلىپ كۆزۈمگە كۆرۈندى. ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى ھالىتى تولىمۇ بىچارە ئىدى. مەن دادامنى ئويلاپ، ئاستا ئالدىمغا ماڭدىم. ئالۋاستىلارنى چۆچۈتۈۋەتمەسلىك، جىنلارغا كۆرۈنمەسلىك ئۈچۈن، ھەربىر قەدىمىنى ناھايىتى ئېھتىيات بىلەن باستىم. پۈتۈمنى يەردىن يېنىك ئېلىپ، يېنىك قويىاتتىم. مۇشۇ قىسقىغىنا ۋاقىت ماڭا گويا مىڭ يىلدەك تۇيۇلۇپ كېتىۋاتاتتى. قېرىشقاندەك، پېشكەللىك ئاخىر يۇز بەردى. مەن نېمىگىدۇر بىر نەرسىگە پۈتلىشىپ، گۈپپىدە يىقىلىپ چۈشتۈم، مانا، مېنى ئالۋاستى يېقىتىۋەتتى، جىن پۈتۈمدىن تارتتى، دەپ ئويلىدىم. بۇ خىيال مېڭەمدە چاقماق تېزلىكىدە ئەكس ئەتتى. چوققامدىن كىرگەن قوقاس تاپىنىمدىن چىقىپ كەتتى. مەن يەرگە يىقىلىپلا ئورنۇمدىن چاچراپ تۇرۇپ قاچماقچى بولدۇم. دەل شۇ چاغدا «ئۆلمەكنىڭ ئۇستىگە تەپمەك» دېگەندەك پاراس - پۇرۇس قىلغان ۋەھىمىلىك ئاۋاز بىلەن تەڭ «ئاق چېدىر» ئىچىدىن ئالا بەل، ئۇزۇن قۇيرۇق، ئىككى مۈڭگۈزى ئاسمانغا قاراپ دىردىيىپ تۇرغان، ناھايىتى قورقۇنچلۇق بىر ئالۋاستى ئېتىلىپ چىقتى. مەن «ئانا!» دەپ توۋلىغىنىمچە، ئۆي تەرەپكە ئوقتەك يۈگۈردۈم. ھېلىقى زور ئالۋاستى مېنى تاپ بېسىپ قوغلاپ كېلىۋاتقانىدەك قىلاتتى. ئۇچۇپ كىردىمۇ، بىلمەيمەن. ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىغا پالاققىدە يىقىلىپ چۈشتۈم. مېنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازىمنى ئاڭلىغان ئانامۇ ھويلىغا يۈگۈرۈپ چىقىپقانىكەن، كېلىپلا مېنى يۆلىدى. يۇز - كۆزلىرىمدىكى توپا - چاڭلارنى سۈرتكەچ «قورقما بالام، قورقما، ساڭا نېمە بولدى؟» قاتتىق سوقۇۋاتقان يۈرىكىم سەل پەسكويغا چۈشكەندەك بولدى. مەن

شۇ چاغدىلا ئانا مېھرىنىڭ نەقەدەر چوڭقۇر، نەقەدەر ئۇلۇغ، نەقەدەر قۇدرەتلىك ئىكەنلىكىنى تۇنجى قېتىم ھېس قىلدىم. ئاڭغۇچە دادامۇ قورسقىنى قامالليغان پېتى يېنىمغا ئۇنۇپ بولغانىدى. مەن ئۇلارغا ياشقا تولغان كۆزلىرىمنى تىككىنىمچە «مې..... مېنى..... ئا..... ئالۋاستى قوغلىدى» دېيەلىدىم. ئانام بىلەن دادام ھەيران بولغانىدەك بىر - بىرىنىڭ كۆزىگە قاراشتى. دادامنىڭ كۆزلىرىدىن چىققان ئىككى تامچە ياش مەڭزىنى بويلاپ پەسكە دومىلىدى. مەن شۇ ئان ئالقىنىمدىكى بەدىياننى ئانامغا تەڭلىدىم. شۇنچە قورقۇپ، يۇگۇرۇپ، يىقىلىپ يۇرۇپمۇ ئالقىنىمدىكى بەدىيانلارنى چېچىۋەتمىگىنىمگە ھەيران ئىدىم.

ئانام دەرھال بەدىياننى دەملەپ دادامغا ئىچۈردى. بىردەمدىن كېيىن دادام «ئۇھ» دېگىنىچە ئەسلىدىكى ساق ھالىتىگە قايتتى. ئەسلىدە دادامنىڭ قورسقىغا يەل تۇرۇپ قالغانىكەن. مەن بەدىيان دېگەننىڭ بۇنداق خاسىيەتلىك ئىكەنلىكىنى شۇ چاغدىلا بىلدىم. بىردەمدىن كېيىن دادام گۈس - گۈس دەسسىگىنىچە سىرتقا چىقىپ كەتتى. ئۇ مېنى قوغلىغان ئالۋاستىنىڭ يېنىغا ماڭغانىدەك قىلاتتى. مەن دادامنى چىقماڭ، دەپ توسماقچى بولدۇم. ئالۋاستى مېنى گەپ قىلغىلى قويمىغان بولسا كېرەك، ئېغىزىمغا بىر ئېغىزمۇ گەپ كەلمىدى. مەن دادامنىڭ كەينىدىن چەكچىيىپ قاراپلا قالدىم.

بىر چاغدا دادام قاقاقلاپ كۈلگىنىچە، ئۆيگە كىرىپ كەلدى. ئۇ ئىچ - ئىچىدىن سىلكىنىپ كۈلەتتى. مەن دادامغا جىن ئاپىتىنى سېلىپ، سارىڭ قىلىپ قويدىممۇ- نېمە؟ دېگەنلەرنى ئويلاپ، بىر خىل ۋەھىمىگە چۆشۈپ قالدىم.

— ھەي، قورقۇنچاق بالام،— دېدى دادام كۈلكىسىنى تەستە توختىتىپ، يىرىك ئالقانلىرى بىلەن بېشىمنى سىلىغىنىچە،— نەدىكى ئالۋاستىكەن ئۇ؟ ئۆيدىكى غۇنجىن بوشنىپ، ئېغىلدىن چىقىپ كېـ ـتىپتىكەن. ئۇ سۆگەت تۈۋىدە ئوت - چۆپ يەۋاتقاندا، سەن ئۇنى ئۇركۈتۈپ قويغان گەپ.....

دادامنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ، ئانامۇ پىخىلداپ كۈلۈپ كەتتى، مەنمۇ كۈلدۈم. ئۆي ئىچىدە بىردەم شادلىق كۈلكىسى ياڭرىدى.

ــ سايىت مۇسا، سايىت مۇسا!.....

سىرتتا بىرسىنىڭ خۇددى بوران گۈركىرىگەندەك ئەنسىز ئاۋازى ئاڭلاندى. بۇ سۈرلۈك ئاۋازدىن ھەممىسى چۆچۈپ كەتتۇق. كۆڭلۈمنى چۈشىنىكسىز بىر خىل ۋەھىمە چىرمىۋالدى.

ــ ھە، مانا مەن، ــ دادام شۇنداق دېگەچ ئورنىدىن تۇرۇپ بىرگە قارىدى، ــ روزىمىتاخۇننىڭ ئاۋازىدەك قىلىدۇ، نېمە ئىش بولغاندۇ؟

دادام ئىنتىك سىرتقا چىقىپ كەتتى. ئانام بىلەن ئىككىمىز بىر-بىرىمىزگە قاراپ بىر پەس تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن، بىزمۇ سىرتقا ماڭدۇق.

ئىشىك تۆۋىدە يونۇمغان توغراقتەك يوغان بىر گەۋدە تۇراتتى. چىرايىدىن سۇر ھەيۋە چىقىپ تۇرىدىغان بۇ ئادەمنىڭ ئىسمى روزىمەت بولۇپ، بىزنىڭ ئۆيدىن ئىككى ئۇن يېتىم يىراقلىقتىكى دۆڭلۈكتە ئۇنىڭ كاتتا قورۇ - جايى بار ئىدى. كىشىلەر ئۇنىڭ شۇ يەردە ئولتۇرۇپ قالغىنى بويىچە، ئۇنىڭغا «دۆڭ» دەپ لەقەم قويۇپ قويغانىدى. ئۇ ئىنتايىن كۆرەڭ ئادەم ئىدى. مەن بۇ ئادەمدىن بەك قورقاتتىم. ئۇ مىجەزى تولىمۇ ئوسال ئادەم ئىدى. مەن ئۇنىڭ ھەمىشە مۇز يېغىپ تۇرىدىغان قارامتۇل چىرايىدىن، يىڭۈزلۇق چىقىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىدىن، قوپال بوي - بەستىدىن ئەيمىنەتتىم، بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئېيىقنىڭكىدەك كۆچلۈك قوللىرىغا قارىسامىلا، تېنىم شۇركۈنۈپ كېتەتتى. چۈنكى، بۇ قول يېقىندىلا ئون نەچچە ياشلىق بىر يېتىم بالىنى قاتتىق ئۇرغانىدى. مەھەللىمىزدە ئۆستەڭ قۇرۇلۇشى بولۇۋاتاتتى. دادام بىر ئىش بىلەن باشقا يەرگە كېتىپ كەلمىگەچكە، مەن دادامنىڭ ئورنىغا ئەمگەككە بارغانىدىم. ئۇ بالا ئۆستەڭنىڭ قېشىغا تىزىدىغان تاشنى مايماق تىزىپ قويۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن روزىمەت دۆڭ بالىنى قاتتىق تىللاپ كەتتى. ھاقارەتكە چىدىمىغان بىچارە بالا ئۇنىڭغا تىل يانداردى. بالىنىڭ دېگەن گەپلىرىنى تىل يانداردى دېگىلىمۇ بولمايتتى، پەقەت «ئۆزۈمگە تۇشلۇق قىلدىم» دېگەنىدى. بۇ گەپ روزىمەت دۆڭگە ھار كەلدى. ئۇ «ھۇ، ھارام تاماق، يېتىم ئوغلاق، تۇكى چۈشمىگەن سويما، تېخى ماڭا گەپ يانداردۇۋاتىسىنا» دېگىنىچە، بالىنى ئۇرۇپ كەتتى. بالىنىڭ بۇرنىدىن ئوقتەك قان كەتتى. باشقىلار ئارىغا چۈشۈپ، ئۇنى

ئاران پەسكويغا چۈشۈردى. شۇ چاغدا مەن قورققىنىمدىن پاكىكىدە يىغلىۋەتكىلى تاسلا قالدىم. مەن شۇنىڭدىن باشلاپ روزىمەت دۆڭنى كۆرسەم قورقۇنچلۇق بىر مەخلۇققا يولۇققاندەك، جان ئالغۇچى ئەزرائىلنى كۆرگەندەك قورقۇپ كېتىدىغان بولۇپ قالغانىدىم.

ئانام بىلەن ئىشلىك تۇغۇندە قېتىپ تۇرۇپ قالدۇق. روزىمەت دۆڭ دادامغا قوللىرىنى چىنەپ ۋارقىراقتا ئىدى.

ــ ھۇ، بەتنىيەت ھابدال، ھايۋانمۇ سەن، ھە؟ مال دېگەننى ئېغىلدا باقماي، ئېتىزدا باقامسەن؟

ــ شۇ..... شۇ كالا بوشىنىپ كېتىپتىكەن، ــ دېدى دادام دۇدۇقلىغىنىچە، ــ ھازىر تۇتۇپ ئەكىرىپ باغلاپ قويىدۇم. بالامنى قورقۇتۇپ جىننىنى ئالغىلى تاس قاپتۇ ئۇ كاساپەت.....

ــ بالاڭ قورقۇپ ئۆلمەپتۇ تايىنلىق! ــ روزىمەت دۆڭ قۇترىغان شىردەك ھۆركىرەپ، دادامنىڭ ئالدىغا دېۋەيلەپ كېلىشكە باشلىدى. مەن نېمە ئىش بولغىنىنى بىلەلمەيلا قالدىم. كۆكلۈم ئۆيۈپ، يۈرىكىم قانداقتۇر بىر كېلىشمەسلىكنى سەزگەندەك، پۈت ـ قولۇمغا ئىختىيارسىز تىترەك ئولاشتى.

ــ كالاڭ ئۇرۇقلۇق قوناق ئېتىزىمنى پۈتۈنلەي نابۇت قىپتۇ. ھېلىمۇ ياخشى، مەتنىياز كۆرۈپ توسۇۋاپتۇ، بولمىسا..... ھەي ئىسىت، ھەي ئىسىت.....

مەن شۇندىلا ئىشنىڭ تېگىگە يەتتىم. ئۇرۇقلۇق قوناق ئېتىزى ئۆيىمزنىڭ يېنىدىلا ئىدى. كالا شۇ ئېتىزدىكى قوناقلارنى تۇگەشتۇرگەن چېغى، دېگەنلەرنى ئويلىدىم. شۇ تاپتا مەتنىياز كېكەچ روزىمەت دۆڭنىڭ كەينىدە شۇمشىيىپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭ دادامنى چېقىشتۇرۇپ، روزىمەت دۆڭنى ئۆيىمزگە باشلاپ كەلگەنلىكىنى پەملىدىم.

ــ خاپا بولمىسىلا روزىمىتاخۇن، بىز تۆلەپ بېرەيلى، ــ دېدى دادام تىترەڭگۈ ئاۋازدا.

ــ تۆلەپ بېرەيلى دېسەڭلا ئىش تۇگەمدۇ؟ سەن ئۇ قوناقنىڭ قانچىلىك ئەتىۋار ئىكەنلىكىنى بىلمەمسەن؟

ــ بۇ نىجىس ھايۋان نېمە بولۇپ ئېغىلدىن چىقىپ كەتكەن

بولغيتتى، ھەر نېمە كەتسە بىز تۆلەپ بېرەيلى.....

دادام بىلەن ئانام يالۇرۇشقا باشلىدى. ھەممىز تەڭقىسلىقتا قالدۇق. روزىمەت دۆڭ يالۇرغانسېرى، شىنىدەك قېتىۋالماقتا ئىدى. مېنىڭ كۆڭلۈم ئۇنىڭدىن كېلىدىغان شۇملۇقنى تۇيۇپ تۇراتتى. قورقىنىمدىن كىرپىدەك تۇگۈلۈپ كېتىۋاتاتتىم. كۆڭلۈم تۇيغان ئىش ئاخىر يۈز بەردى. روزىمەت دۆڭ دادام بىلەن ئانامنىڭ يالۇرۇشلىرىغا پىسەنت قىلمىدى. ئۇ ئېتىلىپ كەلگەن پېتى دادامنى ئۇرۇپ، تېپىپ كەتتى. مەن قورقىنىمدىن بارماقلىرىمنى چىشلەپ يىغلىغىنىمچە، ھويلا تېمىغا يۆلىنىپ قالدىم. ئانام جاھانىنى بېشىغا كىيىپ چىرقىراپ، روزىمەت دۆڭگە ئېسىلدى، لېكىن كۈچى يەتمىدى. دادام شۇنچە تىركىشىپ باققان بولسىمۇ، ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمىدى. دادام ئاخىر يەرگە گۈپ قىلىپ يىقىلدى. كۆزلىرىدىن قان يېنىپ تۇرغان روزىمەت دۆڭ «قېنى، سەن بىلەن ئەتە ھېسابلاشمىسام!» دېگىنىچە كېتىپ قالدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن مەتنىياز كېكەچمۇ شىپىرلاپ ماڭدى.

ئانام بىلەن ئىككىمىز توپىغا مىلىنىپ ياتقان دادامنى يۆلەپ ئۆيگە ئەكىردۇق. دادامنىڭ يۈز - كۆزلىرى قىزىرىپ ئىشىشىغان، چېكىسىدىن قان تېمىپ تۇراتتى. بۇ قان دادامنىڭ كۆز ياشلىرىغا قوشۇلۇپ، بىر خىل سارغۇچ سۇيۇقلۇققا ئايلىنىپ، جاۋغىيىدىن سىرغىپ چۈشمەكتە ئىدى. بۇ قان چېكىسىدىن ئەمەس، مېنىڭ يۈرىكىمدىن چىقىۋاتقاندەك، يۈرىكىم پۈتۈلداپ ئېچىشىۋاتاتتى. شۇ تاپتا يۈرىكىمدە روزىمەت دۆڭگە بولغان ئاجايىپ بىر خىل سىرلىق تۇيغۇ ھۆكۈم سۈرمەكتە ئىدى. ئەمما، ئۇنىڭ زادى قانداق تۇيغۇ ئىكەنلىكىنى بىلەلمەيۋاتاتتىم. دادام ئېغىر - ئېغىر تىناتتى. بىز بىر - بىرىمىزنىڭ بويۇنلىرىغا ئېسىلىشىپ، يۈزلىرى - سىمىزنى يۈزلىرىمىزگە يېقىشىپ يىغلاشتۇق. شۇ تاپتا بىز ئۆزىمىزنىڭ شۇنچە ئاجىز، بىچارە ئىكەنلىكىمىزگە يىغلايتتۇق. خورلانغىنىمىزغا، ئانىنى تېپىلىپ بوزەك قىلىنغىنىمىزغا يىغلايتتۇق.

— بولدى، يىغلىماڭلار، — دېدى دادام بىر ئازدىن كېيىن ئېسىدىگىنىچە بىزگە تەسەللى بېرىپ، — بۇ ئىشلارمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ.

ئەتىسى روزىمەت دۆڭ بىرنەچچە ئادەمنى باشلاپ كېلىپ،

كالىمزنى ئېلىپ كەتتى. مەن كالا «نابۇت» قىلغان قوناقلىققا باردىم. ناھايىتى بىر نەچچە تۇپلا قونىقنى يەپ كېتىپتۇ. ئۇنى ئالتۇننىڭ باھاسىدا ھېسابلىسىمۇ، كالىمزنى ئېلىپ كەتمەسلىكى كېرەك ئىدى. لېكىن، بولغۇلۇق بولغانىدى.

شۇ ئىش بولۇپ ئىككى كۈندىن كېيىن، يېراقتىكى تۇغقانلىرىمىز بولغان ئىشلارنى ئاڭلاپ ھال سورىغىلى كەلدى. كىم بىلسۇن، روزىمەت دۆڭ بىزنى ساقچىلارغا «سايىت مۇسا ئۆيىگە مولالىلارنى يىغىپ، مېنى قەستلەپ قەسىدە ئوقۇتۇۋاتىدۇ» دەپ چېقىپتۇ. ھايالىشمايلا ئۆيىمىزگە ئۈچ ساقچى كىرىپ كەلدى. ئۇ چاغدا دادام بىلەن ھېلىقى تۇغقانلار پېشىن نامىزىدىن كېيىن، جايىنامازدا دۇرۇت ئوقۇپ ئولتۇرۇشاتتى. پاكىت دېگەن مۇشۇ دە! ساقچىلار روزىمەت دۆڭنىڭ دېگىنى بويىچە، ئۇلارنى «خۇراپاتلىقتىن پايدىلىنىپ، جەمئىيەت تەرتىپىنى بۇزغان» دەپ تۇتۇپ كېتىشتى. ئانام بىلەن مېنى سۇ قۇرۇلۇش ئەمگىكىگە ئېلىپ بېرىشتى. ئەلۋەتتە، مېنى دادامنىڭ ئورنىغا ئاپىرىشاتتى. ئۇ يەردە روزىمەت دۆڭ ئۇچرىغانلا ئادەمگە «سايىت مۇسا دېگەن بۇ ئەبگارنىڭ قىلىپ يۈرگەن ئىشلىرىنى قارىمامسىلەر، ئۇ مېنى قەستلەپ يۇرۇپتۇ» دېگەندەك گەپلەرنى قىلاتتى. ئانامنىڭ مىسكىنلىك چېقىپ تۇرىدىغان سولغۇن چىرايىغا، ياش لىغىرلاپ تۇرغان كۆزلىرىگە يەر تېگىدىن قارايتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن غەلىتە بىر نۇر چاقنايتتى. ئانام كۆزلىرىدىن ئەلەملىك ياشلىرىنى تۆككىنىچە، يەردىن بېشىنى كۆتۈرمەي ئىش قىلاتتى. مەنمۇ ئۇنسىز ياش تۆكەتتىم. كىچىككىنە يۈرىكىمنى ھەسرەت تىغلىرى تىلماقتا ئىدى.

نەچچە كۈندىن كېيىن، دادام بىلەن تۇغقانلارنى قويۇۋېتىشتى.

بىر ئائىلە كىشىلىرى يەنە جەم بولدۇق. كۈندە زاغرا نان يېسەكمۇ، ئاچ - توق قالساقمۇ دىدار غەنىيمەت ئىكەن. دادامنىڭ دىدارىنى كۆرۈپ زۇلمەت ئىچىدە قالغان كۆڭلۈم پاللىدە يورۇپ كەتتى. ئانامنىڭ چېھرىگە شادلىق، لەۋلىرىگە تەبەسسۇم يامرىدى. شۇ تاپتا، ئۇنىڭ ئاق پىشاق يۈمىلاق يۈزى ئوچۇق ئاسماندا كۈلۈپ تۇرغان تولۇن ئايغا ئوخشاپ قالغانىدى.....

شۇ يىلى كۈزدە، دادام ھېلىقى نەس باسقۇر سۆگەتنى يىلتىزى بىلەن قوشۇپ قومۇرۇۋەتتى. ئەمدى مەن قورقىدىغان ئاق چاچلىق ئالۋاستىلارمۇ كۆچۈپ كەتكەنىدى.

ئارىدىن ئۇچ يىل ئۆتۈپ كەتتى. تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققان يىللىرىم ئىدى. بىر كۈنى كېچىدە دادام بىلەن سۇ ياقىلاپ ئېرىق بويىغا ماڭىدۇق. سۇغىرىدىغان يېرىمىز پەقەتلا ئۇچ پۇتۇك كۆكتاتلىق ئىدى. ئەمما، ئۇ يەرگە سۇنى بەكمۇ تەستە ئېلىپ كېلەتتۇق. كۈندۈزى ئېرىق بويىغا چىقىۋالىدىغانلار بەك كۆپ بولغاچقا، بىزگە سۇ تەگمەيتتى. شۇڭا، كېچىدە سۇغارماقچى بولغانىدۇق. كەچ كۈز كېچىسىنىڭ ھاۋاسى بەكمۇ سوغۇق ئىدى. ئىزغىرىن شامال ھۇشقىيىتىپ تۇراتتى. دەرەخلەرنىڭ ئاداققى يوپۇرماقلىرى تىرىسلاپ تۆكۈلمەكتە ئىدى. كېچە تىمتاس بولۇپ، قارىيىپ كۆرۈنگەن ئاسمان بېتىدە، بىرنەچچە تال يۇلتۇز خۇددى ھايات شامى ئۆچۈش ئالدىدا تۇرغان ئادەمنىڭ نۇرسىز كۆزلىرىدەك خىرە پىلدىرلايتتى. مەن دادامغا چاپلىشىپ دېگۈدەك مېڭىۋاتاتتىم. ئېرىق بېشىغا بېرىش ئۈچۈن، روزىمەت دۆڭنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدىن ئۆتەتتۇق. ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدا كۆككە بوي سوزغان بىر تۇپ قاپاق تېرەك بار ئىدى. نېمىشقىكىن، بۇ تېرەك ماڭا شۇنداق سۈرلۈك، قورقۇنچلۇق تۇيۇلاتتى. ھەمىشە بۇ يەردىن ئۆتۈپ قالسام، ئىچىمگە بىر خىل قورقۇنچ كىرىۋالاتتى. مەن بۇ تېرەكتىن خۇددى روزىمەت دۆڭدىن قورققاندەك قورقاتتىم. مانا، ھازىرمۇ ئاشۇ تېرەك تۇۋىگە بىر قەدەم، بىر قەدەمدىن يېقىنلاشماقتا ئىدۇق. روزىمەت دۆڭنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا بارغاندا، مەن قورقىدىغان ئاشۇ قاپاق تېرەكنىڭ ئۈستىدە «ھۇق..... ھۇق» دېگەن بىر خىل يېقىمسىز ئاۋاز ئاڭلاندى. تېنىم جۇغۇلداپ، ۋۇجۇدۇمغا ئىختىيارسىز تىترەك ئولاشتى.

— بۇ نېمىنىڭ ئاۋازى؟— دەپ سورىدىم دادامغا چاچلىشىپ ماڭغىنىمچە.

— بۇ، ھوقسوپىنىڭ ئاۋازى بالام،— دېدى دادام.

مەن بۇ دۇنياغا كېلىپ مۇشۇ كەمگىچە، ھوقسوپىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ باقمىغانىدىم. سەھرا بالىسى تۇرسام، ئاڭلىسام ئاڭلىغان

بولغيدىم، لېكىن ئېرەن قىلمىغان ئوخشايمەن، شۇڭا دادامدىن يەنە سورىدىم:

— نېمانداق سەت سايرايدىغان نېمە ئۇ؟

— ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنداق يېقىمسىز، — دېدى دادام ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ، — ئۇ ھەربىر قېتىم «ھوق» دېگىنىدە، ئاغزىدىن بىر تامچە قان تامىدۇ. ئاشۇ قان تامغان يەرلەر، كېيىن چۈل - جەزىرىگە ئايلىنىپ كېتىدۇ.

— نېمىشقا چۆلگە ئايلىنىپ كېتىدۇ؟

— بۇنى مەنمۇ بىلمەيمەن، بالام، باشقىلاردىن ئاڭلىغان. ھوقسۇپى دېگەن شۇملۇقنى تىلەيدۇ ئەمەسمۇ؟

— قانداقسىگە شۇملۇقنى تىلەيدۇ؟

— ھەي تاڭەي، كۈندۈزى كامىرىدىن چىقماي يېتىپ، كېچىسى ۋالاقلىغىنى شۇملۇقنى تىلىگىنى بولماي نېمە؟

دادامنىڭ شۇملۇق ھەققىدىكى گەپلىرىنى ئاڭلاپ تېخىمۇ قورقۇپ كەتتىم، كۆڭلۈم بىر خىل شۇملۇقنى تۇيغاندەك پۈت - قولۇم تىترەشكە باشلىدى. كۆڭلۈمگە يەتمىگەن ئىشلار يەتتى. تۇرۇپ - تۇرۇپ ئالدى - كەينىمگە ئەنسىزلىك ئېچىدە قاراپ قويىاتتىم. كەينىمدىن بىرى كېلىپ گېلىمنى بوغىدىغاندەك يۇرىكىم ئەنسىز دۈپۈلدىمەكتە ئىدى.

ئېرىق بېشىغا بېرىپلا كۆڭلۈم سەل تىنچىغاندەك بولدى.

— ئەمىسە روزىمەت دۆڭىنىڭ ئۆيى چۆللۈككە ئايلىنىپ كەتكۈدەك، ھە، دادا؟ — دەپ سورىدىم دادامدىن.

— ھوي، ئۇنداق دېمە، — دېدى دادام ئەتراپقا ئالمان - تالمان قاراپ قويۇپ، — ئۇنداق گەپنى ئىككىنچى قىلغۇچى بولما.

بىزنىڭ ئېرىققا سۇ كېلىدىغان چوڭ ئېرىقتا سۇ يوق ئىدى. باش تەرەپتە بىرنەچچە ئادەمنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئاندا-ساندا يورۇپ قالىدىغان چىراغ نۇرلىرى ۋىلىلداپ شولا چۈشۈرەتتى. قارىغاندا سۇنى ئۇلار توسۇپ يەر سۇغىرىۋاتاتتى. دادام چوڭ ئېرىققا كىرىپ، كەتمەننى گۈرسۈلدىتىپ چاپقىنىچە، بىردەمدە چوڭ تۇغدىن بىرنى سالدى. دادامنىڭ دېيىشىچە، بىردەم نۆۋەت كۈتۈپ تۇرساق،

باشقىلاردىن ئاشقان چىگقالدى سۆنى توسۇپلا ئېرىقمىزغا باشلىيالايدىكەنمىز.

ئارىدىن بىرەر سائەتچە ۋاقىت ئۆتتى. بىز ھېلىقى ئاۋاز چىققان يەرگە بارىدۇق. ھەممىسى بىر مەھەللىلىك ئادەملەر ئىكەن. ئۇلار يەرلىرىنى سۇغىرىپ بولدى. سۇنى بىز ئېچىپ كەلدۇق. تۇرۇلۇپ تۆگە لۆكسىدەك دولقۇن ياساپ، شارقىراپ ئېقىۋاتقان سۇ ئويناقلىغىنىچە، دادام سالغان تۇغقا ئۇسۇپ چىگقىلىشقا باشلىدى. قاپقارا لاي - لاتقىلارنى ئېقىتىپ كەلگەن سۇ لىپ - لىپ قىلىپ يۇقىرى ئۆرلەپ، بىردەمدىلا بىزنىڭ يەرگە باريدىغان كىچىك ئېرىققا شىرىلداپ ئاققىلى تۇردى. دەل شۇ چاغدا بىر يوغان گەۋدە ئاسماندىن چۈشكەندەك پەيدا بولۇپ، گۈرسۈلدەپ كەلگىنىچە تۇغقا كەتمەن سالدى.

— ھوي، روزىمتاخۇن توختىسلا، — دادام شۇنداق دېگىنىچە، ئۇنىڭ قولىدىكى كەتمەنگە ئېسىلدى. مەن شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ روزىمەت دۆڭ ئىكەنلىكىنى بىلدىم. ئۇ دادام بىلەن ھە دەپ تارتىشۋاتاتتى.

— كەتمەنگە ئېسىلما، ھېلى بىكار سۇغا پىشىپ، تالاشقانغا تويغۇزىۋېتىمەن، — روزىمەت دۆڭ قەھرى بىلەن ھۆركىرىگىنىچە دادامنى ئۈياق - بۈياققا سىلكىشكە، دۈشكەلەشكە باشلىدى. دادام «جېنىم روزىمتاخۇن، بىردەم سەۋر قىلسىلا، مەن ئىككى ئېتىز يېرىمنى سۇغىرىۋالاي، بۇ سۇ كېتىپ قالسا، يەرلىرىم ئاق قالىدۇ، سىلى تېخى تۇنۇگۈن سۇغىرىپ بولاپتىكەنلىغۇ» دەپ يالۇۋراتتى. روزىمەت دۆڭ بولسا «سەن سۇغارساڭ مەن سۇغارمامدىم. تۇنۇگۈن سۇغىرىپ بولسام نېمە بوپتۇ، ماڭ كىرىپ ئۇيقۇڭنى ئۇخلا!» دەپ ۋارقىرايتتى. شۇ ئەسنادا روزىمەت دۆڭ كەتمەن سېلىپ ئېچىۋەتكەن تۇغاندىن سۇ شارقىراپ پەسكە چۈشۈشكە باشلىدى.

— بالام، تۇغنى ئېتىۋال، — توۋلىدى دادام ماڭا قاراپ، — چاپسان بول!

مەن دادام بايا يەردە قويۇپ قويغان كەتمەننى ئېلىپ، سۇنى ئېتىشكە تۇتۇش قىلدىم. روزىمەت دۆڭ دادامنى قويۇۋېتىپ، قۇيۇندەك كەلگىنىچە ئاشۇ كۈچلۈك قوللىرى بىلەن مۇرەمدىن كۈچەپ ئىتتىرىۋەتتى.

مەن تۇغانىنىڭ بېشىدىكى سۇنىڭ ئۇتتۇرىسىغا دۇم يىقىلدىم. مۇزدەك سۇ جان جېنىمدىن ئۆتۈپ كەتتى. جالاقلاپ تىترەپ كەتتىم.

ــ ھۇ، قارا يۇز، بالامنى نېمىشقا سۇغا ئىتتىرىۋېتىسەن؟!

دادامنىڭ غەزەپلىك ئاۋازى قۇلقىمغا غۇۋا ئاڭلانغاندەك بولدى. كەتمەننىڭ سېپىنى چىڭ تۇتقىنىمچە «ھۇپ..... ھۇپ» دېگەن پېتى سۇدىن ئۆملەپ چىقتىم. ۋۇجۇدۇمدا بىر خىل ئەسەبىي كۈچ ھۆكۈم سۈرەتتى. كۆزۈمگە ھېچنېمە كۆرۈنمەيتتى. شۇ چاغدىلا، ئىلگىرى ــ كالا قوناقنى «يەپ» كېتىپ، روزىمەت دۆڭ دادامنى ئۇرغاندا يۇرىكىمدە پەيدا بولغان سىرلىق تۇيغۇنىڭ ئۆچمەنلىك، نەپرەت تۇيغۇسى ئىكەنلىكى بىردىنلا كۆڭلۈمگە ئايان بولدى. ئەمدىلىكتە مەندىكى قورقۇنچاقلىق، ھېيىقىش دېگەنلەر نەلەرگىدۇر غايىب بولغانىدى. روزىمەت دۆڭنىڭ دادامنى ئىلگىرى ئۇرغانلىرى، ھېلىقى تاياق يېگەن پېتىم بالا كۆز ئالدىمدىن چاقماق تېزلىكىدە ئۆتۈپ كەتتى. شۇ ئەسنادا دادامنىڭ «ئادەم بارمۇ؟» دېگەن ھەسرەتلىك ئاۋازى ئاڭلاندى. كۆز ئالدىم قاراڭغۇلاشتى. دادامنىڭ يېنىغا ئوقتەك ئېتىلىپ باردىم. دادام روزىمەت دۆڭنىڭ زور گەۋدىسى ئاستىدا خۇددى باسماققا چۈشۈپ قالغان قۇشقاچتەك تېپىرلىماقتا ئىدى. روزىمەت دۆڭنىڭ بازغانىدەك مۇشتلىرى دادامنىڭ ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە تېگىۋاتاتتى. مەن كەتمەننى ئېگىز كۆتۈردۈم ـ دە، چۈلدىسى بىلەن روزىمەت دۆڭنىڭ چوققىسىنى چەنلەپ، زەرب بىلەن ئۇردۇم. تاڭ قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ روزىمەت دۆڭ بېشىنى تۇتقىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئۇ مەن تەرەپكە يوپۇرۇلۇپ كەلگەندى، مەن قولۇمدىكى كەتمەننى چۆرۈدۈم. شۇ پەيتتە ئۇ گۈپ قىلىپلا يەرگە يىقىلدى. دادام ئورنىدىن تۇرغىنىچە مېنىڭ قولۇمغا ئېسىلۋالدى. قولۇمدىكى كەتمەن ھاۋادا لەيلەپ قالدى.

ــ ۋاي خۇدايىم، بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟ــ دادام نېمە قىلارىنى بىلەلمەي تېپىرلاپ كەتتى،ــ ئەمدى قانداق قىلىمىز؟

ــ مېنى قويۇۋېتىڭ، دادا، مەن ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن! بىز قاچانغىچە بوزەك بولىمىز ئۇنىڭغا؟.....

مەن ئەسەبىيلەرچە ۋارقىرايتتىم، دادامنىڭ قوللىرىدىن كەتمەننى

تارتىۋېلىشقا كۈچۈمنىڭ بارىچە تىرىكىشەتتىم. خارتىلداپ ياتقان روزىمەت دۆڭ تەرەپكە يۈلۈناتتىم. دادام قولۇمدىكى كەتمەننى ئاخىر تارتىۋالدى. شۇ ئەسنادا يېنىمىزغا بىر نەچچەيلەن پەيدا بولدى. ئۇلار بايا بىزگە سۇنى ئېچىپ بېرىپ، ئۆيلىرىگە ماڭغانلار بولۇپ، بىزنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭلىرىمىزنى ئاڭلاپ كېلىشكەنىدى. بولغان ئىشلارنى ئاڭلاپ، روزىمەت دۆڭنىڭ قىلغان ئىشىغا نارازى بولۇشتى. ئۇلار پەس ئاۋازدا:

— ھەر كىم قىلسا ئۆزىگە قىلىدۇ.

— بەكمۇ ھەددىدىن ئېشىپ كەتكەن بۇ ئادەم.....— دېيىشىپ، يەردە سۈنايلىنىپ ياتقان روزىمەت دۆڭنى يۆلەپ ئورنىدىن تۇرغۇزدى.

— سىلىنى دەرھال دوختۇرخانىغا ئاپىرايلى، — دېيىشتى ئۇلار.

— بارمايمەن، — دېدى روزىمەت دۆڭ كەسكىن رەت قىلىپ، — مەن كىچىككىنە بىر سويمەكتىن تاياق يېدىم دەپ، دوختۇرخانىغا بارامدىمەن؟ مەن بۇ ئىشتىن ھەرگىز ئۆتەيمەن، قانغا - قان، جانغا - جان ئالمايدىغان بولسام، روزىمەت دېگەن ئىسمىمنى يۆتكىۋېتىمەن! ھۇ..... ھۇ..... ھۇ.....

روزىمەت دۆڭ ئىرىدىن تاياق يېگەن بىشەم خوتۇندەك ئۇن قويۇپ يىغلىۋەتتى. مەن بۇنداق، ۋەھشي، تاش يۈرەك ئادەمنىڭمۇ كۆزىدىن ياش چىقىدىغانلىقىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتاتتىم. ئۇنىڭ كونا داسىنى غىجغىنادەك چىقىۋاتقان قوپال، يېقىمسىز يىغا ئاۋازى جىمجىت كېچىدە يىراقلارغا تارالماقتا ئىدى. تۇۋا، شۇنداق كۈچتۈڭگۈر، زەبەردەست ئادەممۇ يىغلايدىكەن — ھە؟ يىغلىسۇن، تازا يىغلىسۇن! يىغلىسا نېمە بوپتۇ؟ ئۆزگىلەرنى زار - زار قاقشىتىپ، قان يىغلاۋاتقان ئادەم ئۆزىمۇ يىغلاپ باقسۇن، ئازابنىڭ تەمىنى تېتىپ باقسۇن، — دېدىممەن ئىچىمدە.

يېنىمىزدا تۇرغانلار روزىمەت دۆڭنى يۆلەشتۇرۇپ ئۆيگە ئېلىپ كېتىشتى. بۇ چاغدا ئىرىقتىكى سۇمۇ تۇغانىنى ئاللىقاچان يىقىلدۇرۇپ، بىر خىل رىتىمدا شىلدىرلاپ ئېقىشقا باشلىغانىدى.

تاڭ سۈزۈلۈپ، كۈنچىقىش تەرەپ ئاقىرىشقا باشلىغان بىر پەيتتە،

هويلمىزنىڭ ئىشكى ئەنسىز جالاقلاپ كەتتى. ئارقىدىن غەزەپلىك ھۇركىرىگەن ئاۋازلار ئاڭلىنىشقا باشلىدى:

ــ سايىت مۇسا، ئىشكىنى ئاچ!

ــ غوجەك سويمەك، قېنى بۇياققا چىقمامسەن!

دادام بىلەن ئانامنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. قارىغاندا يەنە بىر شۇملۇق بىرنى كۆتۈۋاتقاندەك قىلاتتى.

ھەممىز تەڭلا ھويلىغا چىقتۇق. ئەگۈن ئىشكىنىڭ سىرتىدا، قولىغا كالتەك ئېلىۋالغان روزىمەت دۆڭ ھەم ئۇنىڭ بىرقانچە چاپارمىنى ئىشكىنى ھە دەپ ئۇرۇپ، تېپىۋاتاتتى. روزىمەت دۆڭ يېرىلغان بېشىنى خوتۇنىنىڭ بوۋز ياغلىقىدا تېڭىۋالغان، بەئەينى كۆرۈمسىز، بەتبەشىرە ئەركەكزەدەك خوتۇنغا ئوخشاپ قالغانىدى.

ــ ھوي، غوجەك سويمەك، ھارامدىن بولغان نىجىس، بۇ ياققا چىق! نوچىلىق دېگەننىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ساڭا بىر ئۆگىتىپ قويايلى!

ئۇلار ئادەم ئېغىزغا ئالغىلى نومۇس قىلىدىغان سەت گەپلەر بىلەن تىل ياغدۇرماقتا ئىدى. دادام ماڭا ۋە ئۆزىنىڭ ئىززەت ـ نەپسىگە قىلىنغان بۇ ھاقارەتكە چىدىمىدى. ئۇ ئوقتەك ئېتىلىپ ئاشخانىغا كىرىپ، كۆكتات توغرايدىغان قىڭراقنى كۆتۈرۈپ چىقتى.

ــ بالامغا ھاقارەت قىلىشما، نىجىسلار، بوسۇغىدىن ئاتلاپ بېقىشە قېنى، ھەممىڭنىڭ قارىنىنى چۈۋۈۋېتىمەن!

مەن دادامنىڭ بۇنچىلىك قەيسەر، جۈرئەتلىك بولۇپ كەتكىنىگە ھەيران قېلىۋاتاتتىم. ئۇ قىڭراقنى مەھكەم تۇتقىنىچە ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا تىك تۇراتتى. يەرنى تېپىپ، غەزەپلىك ۋارقىرايتتى.

ۋارقىرىشىشلار ئەۋجىگە چىقتى. سىرتتىكىلەر ھېلىلا ئىشكىنى بۇزۇپ كىرىدىغان ئەلپازدا ئىدى. مەنمۇ ھويلىنىڭ بۇلۇڭىدىكى ئوتۇن يارىدىغان يوغان پالتىنى قولۇمغا ئالدىم.

ئانامۇ بوش كەلمىدى. قولىغا نەدىن چىقتىكى، بىلمىدىم، ئۆيىـ ـمىزدىكى تۆت چىشلىق تۆمۈر ئارىنى تۇتقان پېتى يېنىمىزدا تۇراتتى. يۇلتۇزدەك چاقناپ تۇرغان قاپقارا كۆزلىرى بىر نۇقتىغا ـ ھويلا ئىشكىگە

مختەك قادالغاندى. ئانامنىڭ شۇ تاپتىكى تۇرقى قايسىبىر كىنودىكى جەسۇر ئايال قەھرىمانغا ئوخشاپ قالغاندى. بۇ تۇرقىمىزنى كۆرگەن روزىمەت دۆڭنىڭ ئادەملىرى سەل پەسكويغا چۈشتى.

كىم خەۋەر قىلدى، بىلمىدىم. شۇ پەيتتە قاياقتىندۇر ھەيۋەت بىلەن گۈرۈلدەپ كېلىۋاتقان موتوسىكلىتنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. ھايال ئۆتمەي، ئوچ چاقلىق بىر موتوسىكلىت ئۆيىمىزنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. ساقچىخانىدىكىلەر ئىكەن، ئۇلار كېلىپلا ئىشىك ئالدىدىكى روزىمەت دۆڭنىڭ ئادەملىرىنى تارقىتىۋەتتى.

ئىشكنى ئاچتۇق. ساقچىلار دادام بىلەن مېنى موتوسىكلىتنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى خاپىنىغا ئولتۇرغۇزۇپ ئېلىپ ماڭدى. كېتىۋاتىمىز، يولنىڭ ئىككى چېتىدىكى قاتار كەتكەن تاغ تېرەكلىرى كەينىمىز تەرەپكە غۇيۇلداپ ئۆچۈپ كېتىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. بىز موتوسىكلىتنىڭ خاپىنىغا چىپىيىپ كەپلىشىپ تۇڭۇلۇپ ئولتۇراتتۇق. كەچ كۈزنىڭ ئاچچىق شامىلى يۈزلەرگە قامچىدەك ئۇرۇلاتتى. بىز ساقچىخانىغا ئېلىپ بېرىلدۇق. ساقچىلارنىڭ دېيىشچە، روزىمەت دۆڭ دوختۇرخانىدا يېتىپتۇ. ئۇنىڭ كاللىسى يېرىلىپ كەتكەنكەن، توققۇز يېپلىق تىكىپتۇ. ئەمما، سۆڭكى سۇنماپتۇ. مەن: «باغرى قاتتىق ئادەمنىڭ سۆڭكىمۇ قاتتىق بولامدۇ-نېمە؟» دېگەنلەرنى ئويلاپ قالدىم. ئۇ ساقچىلارغا ئۆزىنىڭ كاللىسىغا دادامنىڭ كەتمەن بىلەن ئۇرغانلىقىنى دەپ شىكايەت قىپتۇ. ئەمەلىيەتتە روزىمەت دۆڭ دادامنى ئاستىغا بېسۋېلىپ ئۇرغان، دادامنىڭ زەخمىسى يۇزىدە، روزىمەت دۆڭنىڭ زەخمىسى كاللىسىنىڭ كەينى تەرىپىدە تۇرسا، دادام قانداقسىگە كەتمەن بىلەن ئۇنى ئۇرغان بولىدۇ؟

ساقچىلار مەن بىلەن دادامنى ئايرىم - ئايرىم ئىشخانىغا ئەكىرىپ سوراق قىلدى. مېنى سوراق قىلغان ساقچى ھە دەپ «راست گەپ قىل، راست گەپ قىل» دەيتتى. مەن بولغان ئىشلارنى ئۆز ئەينى بويىچە سۆزلەپ بەردىم. ساقچىلار كەچكە يېقىن بىزنى قويۇۋەتتى. شۇ كۈنلەردە دادام ماڭا دائىم: «بالام مەكتەپتە ياخشى ئوقۇ، مەن ھەرقانچە قىينىچىلىق تارتسامۇ سېنى ئاخىرىغىچە ئوقۇتىمەن» دەيتتى.

ئاردىدىن بىرقانچە يىللار ئۆتتى. ئوقۇشۇم ياخشى بولغاچقا، ئالىي

مەكتەپكە ئۆتتۈم.

ئوقۇش پۈتكۈزۈپ شەھەردە خىزمەتكە ئورۇنلاشتىم. ھەرقېتىم ئاتا-ئانامنى يوقلاپ مەھەللىگە بارغىنىمدا قولۇم - قوشنا، مەھەللىدىكىلەر بىلەن كۆرۈشۈپ تۇراتتىم. بىراق، روزىمەت دۆڭنى پەقەتلا ئۇچراتمىدىم. ئۇچرىمىغىنىمۇ ياخشى بولدى. ئۇنى كۆرگۈمۇ يوق ئىدى. شۇنداقتىمۇ دادامدىن ئۇنىڭ ئەھۋالىنى سوراپ قويياتتىم. دادام: «ئۇ بىچارىنىڭ قىلغانلىرىغا خۇدا پەرزەنت يۈزى كۆرۈشنى راۋا كۆرمىگەن چېغى، پەرزەنتسىز قالدى. بىچارە ساقايماس كېسەلگە گىرىپتار بوپتۇ. ساتمىغان ھېچنېمىسى قالمىدى، ھەتتا ئۆي - ۋاقلىرىنىمۇ سېتىپ بولدى. خوتۇنى بىچارىنىڭ كۆرمىگەن كۈنى قالمىدى، ھازىر كىچىككىنە بىر كەپىدەك ئۆيدە ئولتۇرىدۇ» دەيتتى.

قەبرىستانلىقتىن قايتتۇق. ئاچچىق شامال ھېلىھەم سوقۇپ تۇراتتى. كۆكتىن سۈس چۈشۈۋاتقان قار ئۇچقۇنلىرى سوغۇق ھاۋادا خۇددى كۆكلۈمدىكى خىياللاردەك لەيلەپ يۈرەتتى. ئەنە شۇنداق خىيال بىلەن مېڭىپ، ئۆيىمىزنىڭ ئالدىغا كېلىپ قاپتىمەن. بېشىمنى كۆتۈرۈپ، ئۆيىمىزنىڭ نېرىقى تەرىپىدىكى دۆڭگە، روزىمەت دۆڭنىڭ ئۆيى تەرەپكە قارىدىم. يىراقتا مەن ئەيمىنىدىغان قاپاق تېرەك چوقچىيىپ تۇراتتى. يازدىكى قاتتىق بوراندا سۇنۇپ كەتكەن چېغى، پەسكە ساڭگىلاپ قالغان شاخ - پۇتاقلىرى قۇرۇپ قاقشال بولۇپ قالغانىدەك كۆرۈنەتتى. قاپاق تېرەك ئاستىدىكى ئەينى چاغدىكى كاتتا قورۇ - جايىنىڭ ئورنىدا ۋەيرانە كۆرۈنىدىغان كىچىككىنە بىر كەپە تۇراتتى. روزىمەت دۆڭنىڭ ئولتۇراق جايى بەئەينى ئۇرۇشتا ۋەيران بولغان خارابلىككە ئوخشاپ قالغانىدى. توساتتىن ئاشۇ خارابلىكتە ئۆمىلەپ يۈرگەن چىرايى قاپقارا، چاچ - ساقىلى چاڭگىلىشىپ كەتكەن روزىمەت دۆڭنىڭ ئېگىلىپ قالغان ۋۇجۇدىك سىيماسى كۆزۈمگە كۆرۈنگەندەك بولدى. ئۇنىڭ ئىلگىرىكى كۆرەك تۇرقىدىن ئەسەرمۇ قالمىغان، تولىمۇ بىچارە سىياقتا ئىدى. شۇ ئان دادامنىڭ ھېلىقى نەس باسقۇر كېچە — بىز سۇ ياقلاپ ماڭغاندا «ھوقسوپى سايرىغان يەر چۆل - جەزىرىگە ئايلىنىپ كېتىدۇ» دېگەن سۆزى قۇلاق تۈۋىمدە جاراڭلىغاندەك بولدى.

ئەنسىز كېچىلەر

كېچە، ئەتراپ گۆرستان قاراڭغۇلۇقىغا چۆمگەنىدى. زىمىستان قىشنىڭ قەھرىتان سوغۇقى سۆڭەكتىن ئۆتەتتى. ئاچچىق شىۋىرغان قەھرلىك ھۇۋلايتتى. مەن قاپقاراڭغۇ يولدا ماشىنامنى قۇيۇندەك ھەيدىگىنىمچە كېتىۋاتاتتىم. بېشىم لوقۇلداپ ئاغرىيتتى. مېڭەم چاراسلاپ، ئېتىلىپ كېتەيلا دەپ قالغانىدى. پۈت - قولۇم ئۆزۈمگە بويسۇنماي جالاقلاپ تىترەيتتى. ئاغنەم ھېلىلا ئورۇندۇقنىڭ كەينىدىن قولىنى سوزۇپ «جېنىمنى بەر!» دەپلا گېلىمنى بوغىدىغانىدەك، ئاجايىپ بىر خىل قورقۇنچ يۈرىكىمنى چىرمىغانىدى. مەن پات - پات ئەنسىزلىك ئىچىدە كەينىمگە شۇبھىلىنىپ قاراپ قوياتتىم.

مەن شۇنداق قورقۇنچ، شۇنداق ئەنسىزلىك ئىچىدە قانچىلىك ماڭغىنىمنى بىلمەيمەن. قارىسام ئۆيۈمنىڭ ئالدىغا كېلىپ قاپتىمەن. ماشىنىدىن چۈشۈپلا ئىشكىنى جالاقلىتىپ مۇشتلىدىم. ئۆيگە تېزرەك كىرىۋالسام، يوتقانغا پۈركىنىپ يېتىۋالسام، مېنى چىرمىۋالغان بارلىق ئەنسىزلىكلەردىن بىراقلا قۇتۇلۇپ كېتىدىغانىدەك قىلاتتىم. بىر چاغدا ھويلا ئىشكىنى داراڭشتىپ ئاچقان ئايالىم كەيپىمنى ئۇچۇرۇپ، جېنىمغا تەگدى.

— ئويۇنلىرىڭىز تۈگىدىمۇ؟— دېدى ئۇ ماڭا تەنە قىلىپ،— تايىنلىق ئوينىغان يەردىكى خېنىملىرىڭىزنىڭ قۇچىقىدا يېتىپ، ئالەم يورۇغاندا كەلسىڭىز بولماسمىدى، بۇ يېرىم كېچىدە ئادەمنى ئاۋارە قىلغۇچە.

— نەدىكى خېنىملىكەن ئۇ؟ تولا ۋالاقلاپ، مېڭەمنى قوچۇمسىماڭچۇ،— مەن شۇنداق دېگىنىمچە ئايالىمنىڭ چىرايىغىمۇ

قارىماستىن، ئىتتىك مېڭىپ ئۆيگە كىردىم. تورۇستىكى لامپۇچكا ئۆچۈي ئىچىنى كۈندۈزدەك يورۇتۇپ تۇراتتى.

— ۋىيەي، نېمە بولدىڭىز؟— ئايالىم چىرايىمغا ھەيرانلىق ئىچىدە قارىغىنىچە سۆزلەپلا كەتتى،— چىرايىڭىز بەئەينى قاتىلنىڭ ئۆزىلىغۇ.

يۈرىكىم قارتتىدە قىلىپ، ئۇنىڭ چىرايىغا قارىدىم، ئۇ ماڭا غەلىتىلا بىر سىياقتا قاراپ تۇراتتى. شۇ ئان ۋۇجۇدۇمنى سوغۇق تەر قاپلاپ، پۇت ـ قولۇمغا قورقۇنچلۇق تىترەك ئولاشتى.

— نېمە..... نېمە دەۋاتىسەن، قاتىلنىڭ چىرايى قانداق بولىدىكەن؟— دېدىممەن دۈدۈقلىغىنىمچە،— مېنىڭ قەيسىرىم قاتىلغا ئوخشايدىكەن؟— مەن شۇنداق دېگەچ ئۈستىباشلىرىمغا بىر قۇر سەپسېلىپ چىقتىم.

— ھەي تاڭەي، مۇنداقلا دەپ قويدۇم،— دېدى مېنى مەنىستىمگەندەك بىر خىل تەرزدە قارىغىنىچە،— چىرايىڭىز شۇنداق قورقۇنچلۇق، تامدەك تاتىرىپ كېتىپسىز، بۇرنىڭىزنىڭ چۆرىسى سارغىيىپ كېتىپتۇ. نېمىشقىكىن، چىرايىڭىزدىن بىر خىل شۇملۇق يېغىپ تۇرىدىغۇ.

— نەدىكى گەپنى قىلىدىغاندۇ ماۋۇ، ماڭە، ئەينىكىڭنى ئەكەلگىنە.

— كېچىدە ئەينەك كۆرسە يامان بولىدۇ.

— نېمە بولىدۇ؟

— ئەيىبى ئاشكارىلىنىپ قالىدۇ.

مەن بۇ گەپنى ئاڭلاپ يەنە بىر قېتىم چۆچۈپ كەتتىم.

مەن ئۆزۈمنى كۆرپىگە تاشلىغىنىمچە، يوتقانغا چىڭ پۈركۈنۈپ يېتىۋالدىم.

كۆزۈمگە ئۇيقۇ كېلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى.

تۇرلۇك ۋەھىمىلىك خىياللار، قورقۇنچلۇق مەنزىرىلەر كۆز ئالدىمغا كەلمەكتە ئىدى. يوتقانىنى شۇنچىلىك چىڭ يۆگەپ ياتساممۇ جالاقلاپ تىترەۋاتاتتىم. بەدىنىمنىڭ شۇنچىلىك مۇزلاپ كەتكىنىگە قارىماي، پۈتۈن ئەزايىمدىن مۇزدەك تەر شۇرۇلداپ قۇيۇلاتتى. ئۆينىڭ تۆت تېمى

مېنى قىستاپ كېلىۋاتقاندەك تۇيغۇ ئىچىدە قېلىۋاتاتتىم. يۈرىكىم ئەنسىز تېپىچەكلەيتتى. يوتقاندىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ، ھەر تەرەپكە يۈگۈرگۈم كېلىپ كەتتى. لېكىن، مەندە يۈگۈرگۈدەك جۈرئەت، ھەتتا ئورنۇمدىن تۇرغىدەكمۇ مادار قالمىغاندى.

ئاربىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنىنى بىلمەيمەن. بىر چاغدا ئىشىك غىچىرلاپ ئېچىلدى - دە، مېنى ئەتىدىن بېرى قورقۇنچلۇق ئەنسىزلىككە سېلىپ، ئارامسىغا قويمىغان دوستۇم ئۆيگە كىرىپ كەلدى. ئۇ ئاندىن تۇغما بولۇپ، پۈتۈن بەدىنى تۆمۈردەك كۆكىرىپ كەتكەنىدى. قارىداپ كەتكەن كالپۇكلىرى دىرىلدەپ تىترەيتتى. چىشلىرى توختىماي كاسىلدايتتى. تىرىلىرى ئۇستىخانلىرىغا چاپلىشىپ كەتكەن بولۇپ، بەئەينى بىر ئەرۋاھقىلا ئوخشاپ قالغانىدى. مەن قورققىنىمدىن ۋارقىرىۋەتتىم. ئاۋازىم ئۆزۈمگىمۇ ئاڭلانمىدى.

— ئا..... ئاداش، مەن بەك توڭلاپ كەتتىم، — دېدى سۇيىغا ئۆمىلەپ چىقىۋېتىپ، — مېنى ئىسسىتىپ قوي.

— يا..... ياق، نېرى تۇر، ماڭا يېقىن كەلمە! — مەن شۇنداق كۈچەپ توۋلىساممۇ، ئۇ مېنى نەزىرىگە ئىلمىغاندەك، مېنىڭ ئاۋازىمنى ئاڭلىمىغاندەك مەن تەرەپكە سۇرۇلۇپ كېلىۋەردى. ئۇنىڭ ياغاچ ئارىنىڭ چىشىدەك ئۇزۇن، ئىنچىكە بارماقلىرى كۆز ئالدىمدىلا مىدىرلاپ تۇراتتى.

— مې..... مېنى ئىسسىتىپ قوي، مەن سېنى سېغىنىپ كەلدىم. سەن نېمىشقا مېنى سوغۇق يەرگە تاشلاپ قويىسەن، ئىسسىق قوينۇڭنى ئاچ!

— نې..... نېرى تۇر، ماڭا يېقىن كەلمە، سەن ئۆلگەنغۇ، مە.....مەن سېنى سە.....سەن بۇ يەرگە قانداق كەلدىڭ؟

— مەن..... مەن ئۆلگەن، شۇنداقتىمۇ توڭۇپ كەتتىم. سەن مېنىڭ ئۆلۈشۈمگە ياردەم قىلغان. يەنە بىر قېتىم ياردەم قىلىپ، مېنى ئىسسىتىپ قوي، قېنى، ئىسسىق قوينۇڭنى ئاچمامسەن.....

ئۇ شۇنداق دېگىنىچە، ئاشۇ قورقۇنچلۇق قوللىرى بىلەن يوتقىنىمنى كۆچەپ تارتتى. يوتقان ئېچىلىپ كەتتى. ئۇ مېنى ئاشۇ قورقۇنچلۇق قوللىرى بىلەن كاپ قىلىپ تۇتتى - دە، چىڭ

قۇچاقلىغىنىچە باغرىغا باستى. مەن «ۋايجان» دەپ ۋارقىرىغىنىمچە ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم.

ــ نېمە بولدى، ۋۇي، سىرگە زادى نېمە بولدى؟ سارالگدەك ۋارقىرىماي ماڭا قارىگە.....

غۇۋا بىر ئاۋاز قۇلقىمغا كىرگەندەك بولدى. بىرسى مېنى كۆچەپ سىلكىشلەۋاتاتتى. بىر چاغدا ئېسىمگە كېلىپ قارىسام، ئايالىم مېنى يۆلەپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۆي ئىچى يوپيورۇق. مەن كۆزۈمنى چەكچەيتىپ ئايالىمغا قاردىم. ئۇ مەندىن قورققاندەك، مەندىن يىرگەنگەندەك بىر خىل سىياقتا كۆزلىرىنى مەندىن ئېلىپ قاچتى.

ــ ئى..... ئىشكنى تاقىمىغانمۇ؟ــ دەپ سورىدىم تەستە زۇۋانغا كېلىپ.

ــ تاقىغان. ئەنە قارا، ئىشك تاقاقلىق تۇرمامدۇ، سىرگە زادى نېمە بولدى، قارا بېسىپ قالدىمۇ نېمە؟ــ دېدى ئۇ ماڭا ئەيمىنىپ قارىغىنىچە. شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن بىر خىل ئەجەبلىنىش، قورقۇمسىراش ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى. مېنى يۆلەپ تۇرغان قوللىرى يېنىك تىترەيتتى.

مەن شۇ ئان ئىشككە قارىدىم. ئىشىك ئىچىدىن بىر ئوبدان تاقاقلىق تۇراتتى. بايىلا ئاغىنەم ئېچىپ كىرگەن بىر قاناتلىق ئىشىك مېنى زادىلىق قىلىۋاتقاندەك بىر خىل سىياقتا تۇراتتى.

ــ سىرگە زادى نېمە بولدى، يامان چۈش كۆرۈپ قالدىڭمۇيا؟ــ ئايالىم يەنە سوئال سوراشقا باشلىدى.

ــ ھېچنېمە بولمىدى، يېتىپ ئۇخلاڭ.

ــ مېنى ئەجەب قورقۇتۇۋەتتىڭىز!.....

ــ .....

ئايالىم مېنى يۆلەپ تۇرغان قوللىرىنى ئاستا تارتىپ يوتقانغا شۇڭغۇدى. ئۇيقۇسى كەلمىگەن بولسا كېرەك، پات ـ پات ئاغزىنى يوغان ئېچىپ، ئۇلۇغ ئەسنەپ قويياتتى. ئۇياقتىن بۇياققا ئۆرۈلەتتى، ئۇلۇغ ـ كىچىك تىناتتى.

مەن ئۆرە ئولتۇردۇم. ياتسام دوستۇمنىڭ مېنى يەنە ئىزدەپ

كېلىشىدىن قورقتۇم. كاللامدا ئوي - خيال، ۋۇجۇدۇم يېنىڭ تىترىمەكتە. پۈت - قولۇمدا ماغدۇر يوق. قورقۇنچلۇق مەنزىرە خۇددى سايەمدەكلا ماڭا ھەمراھ.

زاۋال ئارىلىقى ئىدى. مەن دورا دۇكىنىمدا تەنھا ئولتۇراتتىم. دۇكىنىمغا بۇگۈن تۇرۇك خېرىدارمۇ كىرمىگەنىدى. كەچتە قەيەردە ئويناش، قەيەردە كۆڭۈل ئېچىش دېگەندەك ئىشلارغا كۆڭۈل يۈگۈرتۈپ باقتىم. نېمىشقىكىن، ھېچ يەرنى كۆڭلۈم تارتمايۋاتاتتى. بىر چاغدا دۇكىنىمغا چىرايى ساماندەك سارغىيىپ كەتكەن بىر دوستۇم كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ بەدەنلىرى تارتىشىپ قالغاندەك جالاقلاپ تىترەيتتى. كىرىشىپ كەتكەن چىشلىرى كاسىلدايتتى.

ــ ئاداش، ياخشىراق ماللىرىڭ بارمۇ؟ــ دېدى ئۇ ناھايىتى تەسلىكتە، ــ ماڭا ياردەم قىلغىن.

ــ بولمامدىغان دوستۇم، بىرىنچى خىلدىكى مالدىن ساڭا ئازراقلا ئېلىپ قويغان، ــ دېدىم، ــ ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرىگىنىمچە.

ئۆزى تەقەززا بولۇۋاتقان نەرسىنىڭ بارلىقىنى بىلگەن دوستۇم خۇددى ھۆرلۈككە ئېرىشكەن قۇلدەك شادلىنىپ كەتتى. كۆكىرىپ كەتكەن قاتاڭغۇر لەۋلىرىدە تەبەسسۇم جىلۋىلەندى. مەن ئىتتىك بېرىپ دۇكانىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىدىن مەھكەم تاقىدىم، ئاندىن ئۇ تەقەززا بولۇۋاتقان نەرسىنى ئىشپىرىسقا قاچىلىدىم. ئۇ پۇلنى غازاڭدەك خەجلەيدىغان، پۇلنىڭ ئالدى - كەينىگە قاراپ ئولتۇرمايدىغان بىر مەرد ئىدى. شۇڭا، مەن ئۇنىڭ ھەرقانداق تەلەپلىرى بولسا ئورۇنلاشقا ھەر قاچان تەييار ئىدىم.

ــ چاپسانراق بولساڭچۇ ئاداش، مەن ئۆلۈپ كېتىمەن، ــ دېدى دوستۇم ماڭا غەلىتە بىر خىل تەرزدە قارىغىنىچە، ــ بولە چاققان.....

مەن دەررۇ ئۇنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ قاردىم. كۆزلىرىدىن بىر خىل غەلىتە نۇر چاقناپ تۇراتتى. كۆڭلۈم ئۆيۈپ، ۋۇجۇدۇمغا تىترەك ئولاشتى.

ــ جېنىمنى قېينىمايلا تېز بولساڭچۇ، ــ ئۇ سول بىلىكىنى چىقىرىپ، ماڭا چىنەپ تۇراتتى. كۆزلىرىدىن چەكسىز تەقەززالىق چىقىپ تۇراتتى.

مەن ئۇنىڭ بىلىكىنى مەھكەم تۇتۇپ، يىگىنىنى كۆك تومۇرغا سانجىدىم. سارغۇچ سۇيۇقلۇق ئۇنىڭ تومۇرلىرىغا ئاقتى. مەن سۇيۇقلۇق تۈگىگەن ئىشپىرىتقا ئۇنىڭ تومۇرلىرىدىن قان شورىتىپ يەنە تومۇرلىرىغا ماگىزدۇم. بۇ ھالەتنى بىرقانچە قېتىم تەكرارلىدىم. كېيىن يىگىنىنى تومۇردىن ئاستا سۇغۇرۇپ ئالدىم. «ئاھ، ئەجەب راھەتلىنىپ كەتتىما» دېدى ئۇ سافاغا يۆلەنگىنىچە، مەن ئۇنىڭ چىرايىغا سىنچىلاپ قارىدىم. ئۇ ئوك قولى بىلەن مەيدىسىنى سىلىغىنىچە كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. بۇ كۈلكە ئۇنىڭ چىرايىدا مەڭگۈلۈك قېتىپ قالغانىدەك كۆرۈنەتتى. مەن دەررۇ ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ، «ئورنۇڭدىن تۇرۇپ باقە ئاداش» دېگىنىمچە، ئۇنىڭ مۇرىسىدىن تۇتۇپ ئاستا تارتتىم. ئۇ ئورنىدىن تۇرماقتا يوق، سافاغا يېنىچە سىيرىلىپ چۈشتى. يۈرىكىم بوغۇزۇمغا كەپلىشىپ قالدى. يۈرىكىنى تىڭشاپ باقتىم. ھېچقانداق تەۋىش يوق، مەن ئۇنى دەررۇ ئوڭدا قىلىپ مەيدىسىدىن كۈچەپ باستىم. قوللانغان چارە - ئۇسۇللىرىمنىڭ ھەممىسى بىكارغا كەتتى.

بېشىمنى قامالىلغىنىمچە ئولتۇراتتىم. قانداق قىلىشىمنى، بۇ ئىشنى قانداق يىغىشتۇرۇشنى بىلمەيتتىم. يۈرىكىم ھېلىلا كۆكرەك قەپىسىمنى يېرىپ چىقىپ كېتىدىغانىدەك ئەنسىز دۈپۈلدەيتتى. «چاپسانراق بولساڭچۇ ئاداش، مەن ئۆلۈپ كېتىمەن» توساتتىن دوستۇمنىڭ ھېلى قىلغان سۆزى كاللامغا كىرىۋالدى. ۋۇجۇدۇمنى ئەنسىز تىترەك چىرمىدى. ئۇ نېمىشقا ئۆلۈپ كېتىمەن دەيدۇ، يا ئۆلۈپ كېتىشنى بىلىپ مېنىڭ يېنىمغا كەلگەن بولغىيمىدى؟

ياق، ئۇ بۇگۈن ئۆلۈپ كېتىشنى بىلمەيدۇ، ئەسلا بىلمەيدۇ. ئۇ ئۆزى تەقەززا بولغان نەرسىنى تومۇرىغا تېزرەك ئۇرسام ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىنى دېگەن. ياق، ئۇنىڭ گېپىدىن بۇنداق مەنە چىقمايدۇ. «ئۇ چاپسان بول، مەن ئۆلۈپ كېتىمەن» دېگەن. ئۇ ئۆلۈپ كېتىشنى چوقۇم بىلگەن، شۇنداق تۇرۇقلۇق يەنە.....

خىياللىرىم كاللامغا پاتمايۋاتاتتى. مېنى تۇيۇقسىز بىرسى كېلىپ تۇتۇپ كېتىدىغانىدەك بىر خىل قورقۇنچلۇق ئەسەبىي تۇيغۇ چىرمىۋالغانىدى. قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكىنىنى بىلمەيمەن. بىر چاغدا

چىراغنى ئۆچۈرۈپ، سىرتقا چىقتىم، ھېلى بىرسى دۇكانغا كىرىپ قالىدىغاندەك، دوستۇم يۇگۈرگەن پېتى كوچىغا چىقىپ كېتىدىغاندەك قورقۇنچ ئىچىدە دۇكاننىڭ ئىشىكىنى قۇلۇپلىدىم. كېچە بىر يەرگە بېرىپ قالغانىدى. ھاۋا تۇمانلىق بولۇپ ئاسماندا بىرمۇ يۇلتۇز كۆرۈنمەيتتى. ئەتراپقا غۇۋا يورۇقلۇق چېچىپ تۇرغان كوچا چىراغلىرى خىرە پىلدىرلايتتى. بارغانسېرى كۈچىيىشكە باشلىغان ئاچچىق شۇنىرغان ئاچ بۆرىدەك ھۇۋلايتتى. كوچىدا ئىنسان زاتى كۆرۈنمەيتتى.

مەن بىر ھازا تۇرغاندىن كېيىن، سەل نېرىدا توختىتىپ قويۇلغان ماشىنامنى ئوت ئالدۇرۇپ، دۇكان ئىشىكىگە يېقىن ئەكېلىپ توختاتتىم. ماشىنىنىڭ كەينى سانduقىنى ئېچىپ قويۇپ كېلىپ، دۇكان ئىشىكىگە ئاچقۇچ سالدىم. پۈت - قولۇم دىرىلداپ تىترەيتتى. ھېلىلا جان ئۈزگەن دوستۇم يوپۇرۇلۇپ كېلىپ ماڭا تاشلىنىدىغاندەك بىر خىل قورقۇنچ يۈرىكىمنى بېسىپ تۇراتتى. مەن ئاستا دۇكانغا كىرىپ، دوستۇمنىڭ جەستى يېنىغا كەلدىم. تىترەپ تۇرغان قوللىرىم بىلەن ئۇنى ئاستا يۆلىدىم. ئۇنىڭ بەدەنلىرى مۇزلاپ كەتكەنىدى. ئادەمگە بىر خىل ۋەھىمە سېلىپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭغا كەينىمنى قىلىپ ئولتۇرۇپ ئۇنىڭ ئىككى قولىنى تۇتتۇم - دە، قوللىرىنى مۇرەمدىن ئارتىلدۇرۇپ كۆتۈردۈم. قورقۇنچتا پۈت - قولۇمدا ماغدۇر قالمىغانمۇ يا كى جەسەت بەك ئېغىرمۇ؟ ئەيتاۋۇر، غايەت زور بىر قورام تاشنى يۈدۈپ ماڭغاندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالدىم. مەن ئۇنى ھاپاش قىلىپ ئۆمىلەپ دېگۈدەك مېڭىپ ماشىنا يېنىغا كەلدىم - دە، ئۇنى ماشىنىنىڭ ئارقا سانduقىغا ئاستا يېتقۇزدۇم. ساڭگىلاپ قالغان پۇتلىرىنى يېغىپ جايلاشتۇردۇم. قاپقاقنى يېپىپ ماشىنىغا چىقتىم - دە، ئۇدۇل كەلگەن تەرەپكە قاراپ مېڭىۋەردىم. مەن ماڭمىغان يېرا يوللىرى، ئوڭغۇل - دوڭغۇل تار كوچىلارمۇ قالمىدى. نېمە مەقسەتتە مېڭىۋاتقىنىمنىمۇ بىلمىگەندەك، ئالدىم قايان بولسا شۇ يان كېتىۋېرەتتىم. بىر چاغدا قارىسام، ماشىنىنىڭ ماي كۆرسەتكۈچى ئىستربلكىسى بېشىنى تۆۋەنگە ساڭگىلىتىپ تۇرۇپتۇ. بىردىنلا، ماي تۆگەپ قالسا قانداق قىلارمەن، دېگەن ئەندىشىگە چۈشۈپ قالدىم. قارىسام بىر ئېتىزلىق بويىدا

كېتىۋاتىمەن. ماشىننىڭ دەرھال تورمۇزلىدىم. ئەمدى رەھىمەتلىكنى ئېلىپ يۇرۇۋەرسەم بولمايتتى. بۇ ئىشنى بىر كىمگە دېيىشكىمۇ بولمايتتى. شۇڭا، ئۇنى مۇشۇ ئېتىز بويىغا تاشلاپ قويۇشنى ئويلىدىم. مەن ئېغىز ئاچمىساملا، مەندىن ھېچكىم گۇمانلانمايتتى. دوستۇمنىڭ جەسىتى شۇئىرغان ھۇۋلاپ تۇرغان بوز دالادا شۇمشىيىپ قالدى.

خىيال بىلەن ئالەمنىڭ يورۇپ كەتكىنىنى، ئايالىمنىڭ قاچانلاردا ئورنىدىن تۇرغانلىقىنىمۇ سەزمەپتىمەن.

— چاي ئىچىۋېلىڭ، — دېدى ئايالىم ئالدىمغا داستىخان سېلىپ.

مېنىڭ چاي ئىچكۈم يوق ئىدى. ئېغىزىم بەتتەم، گېلىمدىن بىرنەرسە ئۆتىدىغاندەك قىلمايتتى. ئۆزۈم خارامۇش، كۆڭلۈم پاراكەندە ئىدى. شۇنداقتىمۇ ئايالىمنى گۇمانلاندۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ئاغزىمغا بىر چىشلەم نان سېلىپ، قىزىق چايدىن بىر - ئىككى يۇتۇم ئوتلاپ قويدۇم.

توساتتىن تېلېفونوم سايراپ كەتتى. بىر يەردىن مېنى تۇتۇش بۇيرۇقى كېلىدىغاندەك ئەندىكىپ كەتتىم. تېلېفون نومۇرىغا قارىسام، دوستۇمنىڭ ئىنىسىنىڭ نومۇرى ئىكەن. كاللامدىن تۇتۇن چىقىپ كەتتى. ھەرقانداق ئىش بولسا چاندۇرماسلىقىم كېرەك ئىدى.

بىر ھازا ئويلىنىشتىن كېيىن ئۇنىڭ تېلېفونىنى ئالدىم، ئۇ تېلېفوندا:

— بىزنىڭ ئۆيگە تېزرەك بىر كەلگەن بولسىڭىز، ئاكام جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىدە ئىكەن، بىرگە بېرىپ كەلگەن بولساق، — دېدى.

— ئاكاڭ ئۇ يەردە نېمىش قىلىدىكەن؟ — دەپ سورىدىم چاندۇرماستىن، ئاۋازىمنى بىرئاز بولسىمۇ تەمكىن چىقىرىشقا تىرىشىپ.

— ئۇقمىدىم، ساقچىلار تېزدىن كەلسەكلار دەپ خەۋەر قىلىپتۇ.

— ماقۇل، مەن ھازىرلا باراي.

ئاپلا، ئۇ جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىدە نېمە قىلىدىغاندۇ. ناۋادا ئۇ ئۆلمەي قالغان بولسا مېنىڭ ئىشلىرىمنى ساقچىلارغا پاش قىلىدۇ، ئۇ چاغدا قانداق قىلارمەن؟ دېگەنلەرنى ئويلىدىم.

مەن ماشىنامنى ھەيدەپ، دوستۇمنىڭ ئۆيىگە باردىم. ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى، ئىنىسى، ئايالى تەق بولۇپ تۇرغانىكەن. ھەممىسى بىلەن قىزغىن كۆرۈشتۇق. ھەممىسىنىڭ چىرايىدىن بىر خىل تەشۋىش، ئەنسىزلىك ئىپادىلىرى چىقىپ تۇراتتى.

— بالام، بىرەر ئەسكى ئىش قىلىپ سولىنىپ قالمىغاندۇ - ھە؟— دېدى دوستۇمنىڭ ئانىسى كۆزلىرىگە لىققىدە ياش ئېلىپ.

— ئۇنداق يوقلاڭ خىيالىلارنى قىلمىسىلا، ئۇنىڭغا ھېچنېمە بولـ-ـمايدۇ،— دېدىم ئۇنىڭغا تەسەللى بەرمەكچى بولۇپ، بۇ گەپنىڭ ئېغىزىمغا كەلگەنلىكىنى، قانداق دېگەنلىكىمنى تۈيمايلا قالدىم. مەن ئۆز - ئۆزۈمگە ھەيران قېلىشقا باشلىدىم. پۈت - قولۇمنىڭ تىترىشى ئاللىقاياقلارغا غايىب بولغانىدى. ئىنتايىن تەمكىن بىر ھالدا تۇرۇۋاتقانلىقىمنى ھېس قىلدىم.

بىز جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىغا باردۇق. كۆرگۈچىلەرنىڭ مەلۇم قىلىشى بىلەن دوستۇمنىڭ جەسىتى جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىغا ئېلىپ كېلىنگەنلىكىنى بىلدۇق. ساقچىلار ئۇنىڭ سالاھىيىتىنى ئېنىقلىغاندىن كېيىن خەۋەر قىلغانىكەن.

دوستۇمنىڭ ئۆيىدىكىلەرگە قىيامەت قايىم بولدى. ئۇلار جەسەتكە ئۆزىنى ئېتىپ، دەمدەرەك بۇقۇلداپ يىغلىدى. مەنمۇ، يىغلىغانىنىڭ پايدىسى يوقلۇقىنى بىلىپ تۇرۇپ يەنە يىغلاپ سالدىم.

ساقچىلار بىزنى جەسەت يېنىدىن قايتۇرۇپ چىقتى. ئۇلارنىڭ دېيىشىچە دوستۇمنىڭ ئۆلۈمى گۇمانلىق ئىكەن، جەسەتنى ئاناتومىيەلىك تەكشۈرمىسە بولمايدىكەن. مەن ئاناتومىيىلىك تەكشۈرۈش دېگەنىنىڭ نېمىلىكىنى بىلەتتىم. شۇنداقتىمۇ مەن قورقۇپ قالمىدىم. قانۇن دوختۇرىنىڭ باھالاشنامىسى ئۇنىڭ ئۆلۈپ كېتىش سەۋەبىنى تېپىپ چىقالىسمۇ، لېكىن ئۇنى كىمنىڭ ئۆلتۈرگەنلىكىنى دەپ بېرەلمەيدۇ - دە، قورقۇپ كېتىشمىنىڭ ھاجىتى يوق، تەمكىن بولاي.

دوستۇمنىڭ ئۆيىدىكىلىرى باشتا جەسەتنى يېرىپ تەكشۈرۈشكە، ئۇنىڭ بىر پۈتۈنلۈكىنى بۇزۇشقا قوشۇلمىدى، ساقچىلارنىڭ ئىنچىكە چۈشەندۈرۈشلىرىدىن كېيىن قايىل بولۇپ قالدى. مەن بارغانچە

ئوغلىنىڭ قاتىلىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلىشكە تەقەززا بولۇپ قېلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ قالدىم.

جەسەت تەكشۈرۈلدى. ئۆلگۈچى تەرەپتىن بىر ئادەمنىڭ تۆپىدە تۇرۇشى كېرەك ئىكەن. دوستۇمنىڭ ئۆيىدىكىلەرنىڭ تېخىمۇ دەرد - ھەسرەتتە قالماسلىقى ئۈچۈن، جەسەت تەكشۈرگەن يەردە مەن تۇرۇشقا توغرا كەلدى. قانۇن دوختۇرىنىڭ جەسەتنىڭ قورسىقىنى كىتىرلىتىپ كېسىشلىرى، ئۆپكە، يۈرەكلىرىنى ئاۋايلاپ سۈغۇرۇشلىرىنى كۆرۈپ، تېنىم تىكەنلىشىپ كەتتى. خۇددى مېنىڭ قورسىقىمنى كەسكەندەك، مېنىڭ ئىچ باغرىمنى سۈغۇرۇپ ئالغاندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالدىم. كۆڭلۈمدە دوستۇم ھېلىلا سەكرەپ قوپۇپ «مېنىڭ قورسىقىمنى يارماڭلا، مېنىڭ قاتىلىم يېنىڭلاردىلا تۇرمامدۇ مانا» دەيدىغاندەك بىر خىل ۋەھىمىلىك خىياللار لەيلەپ يۈرمەكتە ئىدى. شۇنداقتىمۇ مەن ھېچنېمە بولمىغاندەك، ھېچنېمىنى كۆرمىگەندەك تەمكىن بىر سىياقتا كىرىۋالغانىدىم. تۇرۇپ - تۇرۇپ، ئۇنى دۇكتۇرمۇ مەن چىللاپ كەلمىسەم، ئۇنى مەن قەستلىمىسەم، نېمىشقا مەن قاتىل بولغۇدەكمەن، دەپمۇ ئويلاپ قالاتتىم. لېكىن، ھەرقانچە ئويلىسامۇ، بۇ خىيالنى يوق قىلىۋېتىشكە قادىر بولالمايۋاتاتتىم.

تەكشۈرۈش ئاخىرلاشتى. ئېنقلاندىكى، دوستۇم خىروئىندىن زەھەرلىنىپ ئۆلگەنىدى.

ساقچىلار دېلو تۈرغۇزۇپ تەكشۈرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. بىز جەسەتنى ئەتە سەھەردە يەرلىكىدە قويماقچى بولۇشتۇق. مەن مېيىت ئۆزىتىش تەييارلىقىنى قىلىشىپ بېرىپ، يېرىم كېچىدە ئۆيۈمگە قايتىپ كەلدىم.

ئۆيگە كىرىپلا مېنى يەنە قورقۇنچ بېسىشقا باشلىدى. تۇرۇپ - تۇرۇپ ئەندىككىنىمچە تىترەپ كېتەتتىم. مۇرەمنىڭ قورۇلۇپ توڭلاشقا باشلىغانلىقىنى سەزدىم. ئايالىم تېخى ئۇخلىمىغانىكەن. «ئاغىنىگىز نېمە بولۇپ ئۆلۈپ قاپتۇ؟» دېگەندەك سوئاللارنى سوراپ كەتتى. مەن «ئايال كىشى دېگەن ئارتۇق ئىشلارغا ئارىلاشسا بولمايدۇ، ئۇيقۇڭنى ئۇخلا» دەپلا جاۋاب بەردىم. ئۇ يەنە مەندىن نۇرغۇن گەپ سورىغاندەك قىلدى.

خۇشياقمىغاندەك جاۋاب بېرىپ قويۇپ، ئۇنىڭ يېنىغا ئىسسىق يوتقانغا كىردىم.

ئۆي قاراڭغۇ بولسىمۇ، مەن تورۇسقا تىكىلگىنىمچە خىيال سۈرۈپ ياتتىم. خىياللىرىمنىڭ ئايىغى چىقىدىغاندەك قىلمايتتى. خىياللىرىم بىر - بىرىدىن قاباھەتلىك، بىر - بىرىدىن قورقۇنچلۇق ئىدى. نېمىنى خىيال قىلىۋاتقىنىمنىمۇ ئاڭقىرىپ بولالمايتتىم. توساتتىن تورۇسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېچىلىپ قالغان تۆڭلۈككە كۆزۈم چۈشۈپ قالدى. ئۆيىمىزنىڭ ئەزەلدىنلا تۆڭلۈكى يوق ئىدى. قىزىق ئىش، بۈگۈن نېمىشقىكىن تۆڭلۈك پەيدا بولۇپ قالغانىدى. تېخىمۇ ھەيران قالارلىقى، ئاشۇ تۆڭلۈكتە بىر بالا ئولتۇراتتى. بالىنىڭ تۆڭلۈكتىن ساڭگىلاپ تۇرغان بوغماق پۇتلىرى خۇددى مايلاپ قويغان قاشتېشىدەك پارقىراپ تۇراتتى. ئۇ بەش ياشلاردىكى ئوماق قىزچاق ئىدى. ئۇنىڭ ئالمىدەك قىزارغان مەڭزىدىن كۆزنى قاماشتۇرىدىغان ئاجايىپ بىر خىل نۇر جىلۋىسى بالقىپ تۇراتتى. شوخدەك تىككىدە ئۆسكەن، بولۇق مايىسىدەك قويۇق ھەم ئۇزۇن كىرپىكلىرى بۇلاقتەك لۆمشۇپ تۇرغان قاپقارا كۆزلىرىگە سايە تاشلاپ تۇراتتى. لېكىن، ئاشۇ سېھىرلىك كۆزلەردىن نېمىشقىدۇر بۇلۇدۇقلاپ ياش تۆكۈلمەكتە ئىدى. مەن تەئەججۈپ ئىچىدە ئۇنىڭغا قاراپلا قالغانىدىم. ئۇنىڭغا گەپ قىلغۇم كېلەتتى- يۇ، نېمە دېيىشنى ئۆزۈممۇ بىلەلمەيۋاتاتتىم. ئاخىر ئۇنىڭ كىملىكىنى، بۇ يەرگە نېمىشقا كەلگەنلىكىنى، نېمىشقا تۆڭلۈككە كېلىپ ئولتۇرىدىغانلىقىنى، يەنە نېمىشقا ياش تۆكىدىغانلىقىنى سورىماقچى بولدۇم. ئۇنىڭغا گەپ قىلىش ئۈچۈن ئاغزىمنى نەچچە قېتىم ئۆمەللەپ باقتىم. لېكىن، مەندىن زۇۋان چىقمىدى. مەن ئۇنىڭغا قارىغىنىمچە، خۇددى قاتۇرۇپ قويغان ھەيكەلدەك جىمجىت ياتاتتىم. پۇت - قولۇم مىدىرلاپمۇ قويمايتتى. پەقەت چوڭ - چوڭ تىنغان نەپەس ئاۋازىملا قۇلقىمغا سۇس ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئۇمۇ ماڭا كۆز ئۇزمەي قارايتتى. ھەربىر قارىشىدىن تېنىمنى شۇركەندۇرىدىغان قەھر - غەزەپ ئوتلىرى چاچرايتتى. ئاشۇ بۇلاقتەك كۆزلىرىدىن ھېلىھەم مۆلدۈردەك ياش قۇيۇلۇپ تۇراتتى. مەن ئىختىيارسىز ئۇنىڭدىن كۆزۈمنى ئېلىپ قاچماقچى بولدۇم. شۇ ئان ئۇ خۇددى

كۆكتىن شۇڭغۇپ چۈشكەن قۇشتەك قانات كېرىپ پەسلىگىنىچە مېنىڭ كۆكسۈمگىلا قونۇپ ئولتۇردى. مەن نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي تېپىرلاپ كەتتىم، لېكىن مىدىرلىغۇدەك مادارىم قالمىغانىدى. شۇنداق تۇرغىنىمدا ئۇ يەنە چاققانلىق بىلەن بۇدرۇق قوللىرىدا كېكىردىكىمنى مەھكەم سىقتى. مەن تىنالمايلا قالدىم. بەدىنىمنى مۇزدەك تەر بېسىپ كەتتى. ۋارقىراي دېسەممۇ ئاۋازىم چىقمايتتى.

— سەن مېنىڭ دادامنى ئۆلتۈردۈڭ، دادامنى تېپىپ بەر، — قىزچاق ماڭا ئالايغىنىچە غەزەپلىك ۋارقىردى.

— يا..... ياق، دادامنى مەن ئۆلتۈرمىدىم، — دېدىم لاغىلداپ تىترىگىنىمچە، — ئۇ ئۆزى تەلەپ قىلغان.

— ئۇ ئۆزى ئۆلۈشنى تەلەپ قىلغانمۇ؟

— مېنىڭ ئوكۇل ئۇرۇپ قويۇشۇمنى تەلەپ قىلغان.

— ئەمسە ئۇ نېمىشقا ئۆلۈپ قالدى؟

— ئەجىلى توشقان چېغى، ئۆلۈپ قالدى.

— سېنىڭ يالغان سۆزلىرىڭگە ئىشەنمەيمەن!

قىزچاق پۈتۈن كۈچىنى يىغىپ، گېلىمنى تېخىمۇ قاتتىق سىقىشقا باشلىدى. جېنىم چىقىپ كەتكۈدەك هالغا كېلىپ، قورقۇنچلۇق خىرقىراپ كەتتىم. شۇ تاپتا يېنىمدا تۇڭلۇپ ياتقان ئايالىم هېچنېمىدىن بىخەۋەر خورۇلداپ ئۇخلاۋاتاتتى. هۇ، بەغەرەز خوتۇن، مېنى نېمە بولۇپ كەتسە مەيلى دەپ ئويلىغانمىدۇ، كىچىككىنە بىر قىزچاقنى شۇنداقلا ئىرغىتىۋەتسە جېنىم مىڭ ياشقا كىرمەسمىدى؟ لېكىن، ئۇ مېنىڭ ئىلتىجايىم بىلەن پەرۋايىسى پەلەك، يەنىلا خورۇلداپ ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇنىڭدىن ماڭا قىلچىلىك شاپائەت كېلىدىغانىدەك ئەمەس ئىدى. ئاخىر ئايالىمنى قاتتىق نوقۇغاندەك قىلدىم. ئۇ كۆزىنى ئاچقانىدەك قىلۋىدى، مەن ئۈستۈمگە مىنۋالغان قىزچاقنى شەرەتلىدىم. ئۇ قاقاقلاپ كۈلگىنىچە «مۇشۇنچىلىك بىر قىزچاققا كۈچىڭىز يەتمەي مېنى چاقىرىۋاتامسىز؟» دەپ مېنى زاڭلىق قىلدى - دە، كەينىگە ئۆرۈلۈپلا، ماڭا مۇزدەك پەللىكىنى يەملەپ يېتىۋالدى. مەن پۈتۈن كۈچۈمنى يىغىپ قىزچاقنى بىر ئىتتىرىپلا ئورنۇمدىن تۇرماقچى بولدۇم. قىزچاق مېنىڭ خىيالىمنى

بىلۇالغاندەك، كېكىردىكمىنى كۇچەپ بىر سىقىۋىدى، بەئەينى گېلىغا دان تۇتۇپ قالغان قېرى مېكىيانىدەك «غىق» قىلىپلا ھوشۇمدىن كەتتىم.....

ئارىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكىنى ماڭا نامەلۇم، كۆزۈمنى ئاچسام تالاڭ ئېتىپ قاپتۇ. ئايالىم يېنىمدا پۇشۇلداپ ئۇخلاۋېتىپتۇ. مەن دەررۇ تورۇسقا قاردىم، ئۆيىمىزدە يەنىلا تۇڭلۇك يوق.

مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپلا دوستۇمنىڭ نامىزىغا ماڭدىم.

دوستۇمنىڭ ئۇرۇق - تۇغقان، يار - بۇرادەرلىرى مەن قىياس قىلغاندىنمۇ كۆپ ئىكەن.

مېيىت نامىزىغا كەلگەنلەر دولقۇنلاپ تۇرغان ئادەم دېڭىزىنى ئەسلىتەتتى. ھەممىمىز يىغلىشىپ تۇرۇپ ھازا ئاچتۇق. دوستۇم قارا تۇپراق قوينىدا ئەبەدىيلىك ئۇيقۇغا كەتتى.

مەن يەتتە نەزىرىگىچە كۇندە دېگۇدەك دوستۇمنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ئاتا - ئانىسىنى بىر قېتىم يوقلاپ قويغاندىن باشقا چاغلاردا سىرتقا چىقمىدىم. دوستۇمنىڭ سىياسى ھەر ۋاقىت كۆز ئالدىمدىن كەتمەيتتى. تۇرلۇك قورقۇنچلۇق خىياللار، قۇتۇلۇپ بولمايدىغان ۋەھىمە يۇرىكىمنى قۇرتتەك غاجىماقتا، روھىمنى خوراتماقتا ئىدى.

ــ ئازراق بىرنەرسە يەۋېلىڭ، بۇنداق يۇرىۋەرسىڭىز تۇگىشىپ كېتىسىز. ئېيتىڭە، سىزگە زادى نېمە بولدى؟ بىر يېرىڭىز ئاغرىپ قالغان بولسا دوختۇرغا كۆرسىتىپ باقايلى،ــ دەيتتى ئايالىم ھەمىشە كۆزۈمگە كىرىۋېلىپ. بۇنداق چاغدا مەن «ھېچنېمە بولمىدى» دېيىشتىن باشقا گەپ قىلالمايتتىم. كۆڭلۈم ھېچنېمە تارتمىسمۇ، گېلىمدىن بىرنەرسە ئۆتمىسمۇ، ئۇنىڭ ياخشى كۆڭلىنى يەردە قويماسلىق ئۈچۈن، بىرەر قوۋۇز بىرنەرسە يەپ قويۇپلا بولدى قىلاتتىم.

مەن قاراڭغۇ چۈشۈشتىن، كېچە بولۇشتىن قورقاتتىم. مەڭگۈ كېچە بولمايدىغان بىر دۇنيا بولسىدى، مەن شۇ يەرگە قېچىپلا بېرىۋالغان بولار ئىدىم. ھەر كېچىسى دوستۇمنىڭ بىرەر تۇغقىنى مېنى قىينىغىلى كېلەتتى. ئۇلار ھېلى ئىشكتىن، ھېلى دېرىزىدىن، ھېلى ئۆيۈمنىڭ ئەسلىدىنلا مەۋجۇت بولمىغان تۇڭلۇكىدىن كىرەتتى. دوستۇمنىڭ قىزى

كىلىپ كەتكەندىن كېيىنكى ئۇچ كېچىدە، دوستۇمنىڭ دادىسى، ئانىسى، ئايالى بىر قېتىمدىن كىلىپ كەتتى. مېنى دەھشەتلىك قورقۇنچلارغا سېلىپ قويۇپ كەتتى. مەن ئەمدى بۇنداق ئەنسىزچىلىككە چىدىيالماي قېلىۋاتاتتىم. ماڭا ھېچكىم يارىدەم بېرەلمەيتتى. بۇ روھىي ئازابتىن ھېچكىم قۇتقۇزالمايتتى.....

مانا ئالتىنچى كېچىمۇ يېتىپ كەلدى. مەن يەنە ئۇخلىيالمىدىم. كۆزلىرىم ئوچۇق، يەنىلا قارىيىپ كۆرۈنگەن تورۇسقا تىكىلگىنىمچە خارامۇش ياتاتتىم. بىر چاغدا قۇلىقىمغا زېمىنىڭ قەھرىدىن ــ بەكمۇ يىراقتىن «دېرىزىگە قارا، دېرىزىگە قارا!» دېگەن بىر ئاۋاز ئاڭلاندى. مەن بېشىمنى تەستە بۇراپ، دېرىزە تەرەپكە قارىدىم. دېرىزىنىڭ ھىم ئېتىلگەن قاناتلىرى قاراسلاپ سۇنۇپ، ئۆيگە ئاجايىپ قورقۇنچلۇق بىر مەخلۇق كىرىپ كەلدى. تىلسىم بوغۇزۇمغا كەپلىشىپ، قارا تەرگە چۆمۈلدۇم. سىنچىلاپ قارىسام، ئۆيگە كىرگىنى ئىنچىكە بويىندا قاپاقتەك ساڭگىلاپ تۇرغان بېشى تولىمۇ قورقۇنچلۇق دوستۇم ئىدى. ئۇنىڭ كۆزىنىڭ ئورنىدىكى ئىككى تۆشۈك گويا تېگى يوق قاراڭغۇ ئۆڭكۇرنىڭ ئۆزى ئىدى.

ئۇ شۇ قورقۇنچلۇق سىياقى بىلەن ماڭا بارغانچە يېقىنلاپ كەلمەكتە ئىدى. تېنىم شۇركۈنۈپ، يۈرىكىم ئاغزىمغا كەپلەشتى. بىر سەكرەپلا بار كۈچۈم بىلەن يىراقلارغا قېچىپ كەتمەكچى بولدۇم. قېرىشقاندەك، پۇت-قولۇم مىدىرلاپمۇ قويمىدى. ئۇ ماڭا يېقىنلاپ، ئاشۇ ۋەھىمىلىك قوللىرىنى كۆزۈمگە چىنىدى.

ــ ئۇخلاۋاتامسەن، كۆزۈڭنى ئاچ، ئاۋۇ تەرەپكە قارا، ئۇ ئانام!

مەن ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپكە قارىدىم. كەڭرى كەتكەن، ئىنتايىن سۈرلۈك تۈس ئالغان بىر قەدىمىي قەبرىستانلىق كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. قاتار تىزىلىپ ياتقان زومچەك - زومچەك قەبرىلەر كىشى كۆڭلىگە ئۆلۈم ۋەھىمىسى سېلىپ مۇڭلىنىپ ياتاتتى. قەبرىنى تېشىپ چىققان قومۇش غوللىرى سارغىيىپ كەتكەن، سۈس ئۇچقان شامالدا لەرزان ئىرغاڭلاپ شىر - شىر ئاۋاز چىقىراتتى. قەبرىستانلىقنىڭ ئەڭ چېتىدىكى يېڭىدىن قوپۇرۇلغان ئۈددىيغىنا توپا قەبرە يېنىدا،

دوستۇمنىڭ ئانىسى بۇقۇلداپ ناله قىلماقتا ئىدى. ئۇنىڭ بېشىغا ئارتىۋالغان ئۇزۇن ئاق ياغلىقىنىڭ ئۇچى قار ئارىلاش ئۇچقان شامالدا يېنىك يەلپۈنەتتى. ئورۇق، ئەتسىز مۇرىلىرى توختىماي سىلكىنەتتى. ئۇنىڭ ھەسرەتلىك ئاۋازى ناھايىتى ئېنىق ئاڭلىنىپ تۇراتتى. «ئاھ، ئوغلۇم! مېنى دەردتە قويۇپ كەتتىڭ ئوغلۇم، مەن قارا بوراندا قالدىم ئوغلۇم، ئاھ جىگەر پارەم! مەن قانداق قىلاي ئەمدى.....»

ئۇنىڭ ئېچىنىشلىق ناله - پەريادىغا چىدىغىلى بولمايتتى.....

— كۆردۈڭمۇ، ئانامنى كۆردۈڭمۇ،— دوستۇم قەھىر - غەزىپى بىلەن ماڭا ۋارقىرىدى،— ئۇ مېنىڭ ئانام، ئۇنىڭغا تەسەللى بەر. مەن ئانامنىڭ دەرد - ھەسرىتىگە چىدىمىدىم. ئۇنىڭغا تەسەللى بەر.....بۇگۈن تاڭ ئېتىپ قالدى، خوش دوستۇم، مەن يەنە كېلىمەن.....

ئۇ شۇنداق دېگىنىچە دېرىزە تەرەپكە بۇرۇلدى. بايا قاراسلاپ سۇنۇپ كەتكەن دېرىزىنىڭ قانىتلىرى ساپمۇساق، ھىم ئېتىكلىك تۇراتتى.

— مەن يەنە كېلىمەن.....يەنە كېلىمەن.....

تولىمۇ بوغۇق، زەئىپ بۇ ئاۋاز يىراقتىن ئاڭلىنىپ تۇراتتى. بەدىنىم قاتتىق سىلكىنەكتە ئىدى. ھېلىقى ئاۋاز بارغانسېرى سۇسلاپ، كېيىن ئاڭلانماي قالدى.

— نېمە بولدىڭىز، كۆزىڭىزنى بىر ئېچىڭە، ئادەمنى قورقۇتماي.....

مەن تولىمۇ تەسلىكتە كۆزۈمنى ئاچتىم. بېشىم ئايالىمنىڭ قۇچقىدا تۇراتتى.

— ھېچنېمە بولمىدىم،— دېدىم تولىمۇ تەسلىكتە زۇۋانغا كېلىپ، قورۇپ تاڭلىيىمغا چاپلىشىپ قالغان تىللىرىمنى ئاستا مىدىرلاتقىنىمچە.

— يەنە ھېچنېمە بولمىدىم دەيسىزغۇ، قانداق بولسىڭىز بولاتتى ئەمدى؟ قارىڭ ئەپتىڭىزگە ئاغزى - بۇرنىڭىزغا قوقاق چىقىپ كېتىپتۇ.

مەن تېخىچە تىترەپ تۇرغان ماغدۇرسىز قوللىرىمنى تەستە كۆتۈرۈپ، لەۋلىرىمنى سىلىدىم. لەۋلىرىمنىڭ پۈتۈلداپ ئېچىشىۋاتـ

قانلىقىنى سەزدىم. مۇدۇر - مۇدۇر قاپارتقۇلار قولۇمغا ئۇرۇندى.

— سىزگە جىن چاپلاشقان ئوخشايدۇ، جىن ھەر كىچىسى ئىگىسىدىن بوغۇز تەمە قىلغان ئېشەكتەك خىتىلدايسىز، ئادەمنى قورقۇتۇپ.....

ئايالمنىڭ سەت ئوخشىتىشلىرى جېنىمغا تەگدى. شۇنداق بولسىمۇ ئۇنىڭغا بىر نېمە دېيەلمەيتتىم. كاللام قۇرۇق خىياللار بىلەن توشۇپ كەتكەنىدى. بېشىمنىڭ پارتلاپ كەتمەي، شۇنچە خىياللارنى سىغدۇرۇپ تۇرغىنىغا ھەيران ئىدىم.

تېببىي ئىنستىتۇتنى پۈتكۈزۈپ كېلىپ ئىشسىز قالدىم. بۇنىڭدىن كۆڭلۈم ئانچە يېرىم ئەمەس ئىدى. ئىلگىرىكىدەك ھۆكۈمەت بىر تۇتاش تەقسىم قىلىدىغان ئىشلار كەلمەسكە كەتكەچكە، ماڭا ئوخشاش ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈزۈپ كەلگەنلەر ساماندەك ئىدى. ئۇلارمۇ ماڭا ئوخشاش ئىش كۈتۈپ يۈرۈشەتتى. خىزمەتكە تەقسىم قىلىنمىغانلار بىر مەنىلا بولمىغاندىكىن كۆڭلۈم ئانچە مەيۈسلىنىپ كەتمىگەنىدى. شۇنداقتىمۇ، ئىشسىزلىق يامان ئىكەن. بىكار ئولتۇرۇپ يەۋەرسە تاغمۇ توشمايدۇ - دە، مەن ئاخىر كەسپىي ئالاھىدىلىكىمدىن پايدىلىنىپ، شەھەر ئىچىگە كىچىككىنە بىر دورا دۇكىنى ئېچىۋالدىم. ھە دېگەندىلا تىجارىتىم يۈرۈشمەي قويدى. نامى نە - نەلەرگە تارالغان داڭلىق دوختۇرخانىلار تۇرغان يەردە، مەندەك نامى چىقمىغان قوڭالتاقنىڭ بېنىغا ئادەتتىكى زۇكام دورىسى، ئاغرىق پەسەيتىش دورىسى ئالغىلى كەلگەنلەردىن باشقا كىم كېلىدۇ دەيسىز. دۇكىنىمنىڭ چۆلدەرەپ تۇرغىنى تۇرغانىدى. تىجارىتىم ئاقمىدى دەپ، مىڭبىر جاپادا ئاچقان دۇكانىنى تاقۇۋېتەيمۇيا؟ ئۇنداق قىلىشقا بولمايتتى. ئۇنداق قىلسام ئەل - كۇننىڭ ئالدىدا سەت بولاتتى. شۇڭا، باربىغا شۇكۇر قىلىپ ئولتۇرۇشقا تىرغرا كەلدى. كۇنلەرنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ ئەل - ئاغىنىلىرىم كۆپىيىشكە باشلىدى. ئۇلارنى يۇز - ئابرۇيلۇق دەپ كەتكىلى بولمايتتى. كۆپىنچىسى نېمە كەلسە شۇنى قىلىپ يۈرىدىغان جەمئىيەت داشقاللىرى ئىدى. جەمئىيەت داشقاللىرى نېمە ئىش قىلىدۇ؟ ئەلۋەتتە يامان ئىش قىلىدۇ. ئۇلار بىلەن بولغان ئالاقەم كۆچەيگەنسىرى، مەنمۇ شۇلارغا ئۆگىنىپ قالدىم. ئاتا-

ئانام مېنىڭ يامان يولغا كىرىپ قېلىشىمدىن ئەنسىرەپ قالدى. شۇڭا، ئۇلار بېشىمنى باغلاپ قويۇش، مېنى بىر ئۆيگە بەند قىلىپ قويۇشنىڭلا كويىغا چۈشۈپ قالدى. راست دېگەندەك ئۇزاق ئۆتمەي ماڭا خوتۇن ئېلىپ بەردى. ئۇلارنىڭ دېيىشچە، ئۆيدە خوتۇن بولسا ئەرنى تىزگىنلەپ تۇرارمىش. يامان يوللاردىن توسۇپ، باشقۇرارمىش. بۇ مۇمكىنمۇ؟ مەن خوتۇن كىشىنىڭ باشقۇرۇشىغا قاراپ ئولتۇرىدىغان ئادەممۇ؟ ئۇلار خاتا مۆلچەرلىگەنىدى. خوتۇنۇم مېنى باشقۇرالمىدى. مەن نېمە قىلغۇم كەلسە، شۇنى قىلىپ يۈرىۋەردىم.

خوتۇنۇم بەك چىرايلىق ئىدى. قاشتېشىدەك سۈزۈك چىرايىغا، قارىلىغاچ قانىتىدەك ئەگىم قاشلىرىغا قارىغانسېرى قارىغۇم كېلىپ تۇراتتى. بىردەممۇ يېنىدىن ئايرىلغۇم كەلمەيتتى. لېكىن، بۇ ھالەت ئۇزاق داۋاملاشمىدى. بىر خىل تۇرمۇشتىن زېرىكىپ قېلىۋاتاتتىم. يەنە ئاستا بېرىپ ئاغىنىلىرىمنى تېپىۋالدىم. ئۆيگىمۇ كىچە - كېچىلەپ كەلمەيدىغان بولدۇم. ئاغىنىلىرىمنىڭ سورۇنلىرى، ئويۇن - تاماشىلىرى كۆپ ئىدى. سورۇننى تۈزۈپ بولۇپ، ئالدىنقى سورۇندا تونۇشۇپ قالغان بىرەر قىزغا تېلېفون قىلىپ قويياتتۇق. سورۇنمىز بىردەمدىلا يېڭى مالالار بىلەن توشۇپ كېتەتتى. مال دېگىنىم باشقا بىر نەرسە ئەمەس، بىزدەك ئوغۇللارنى كۆرسە قىلغىلى قىلىق تاپالمايى، ئەركىلەپ، ناينىقلاپ كېتىدىغان ھېلىقدەك يەپ قاچار، ئېپ قاچار خېنىملار ئىدى. بىز ئەنە شۇلارنى «مال» دەپ ئاتايتتۇق. بۇ «مال» لارنىڭ بەزىلىرى يەپ - ئىچىپ، قورسقىنى توقلاپلا غىپپىدە تىكىۋېتەتتى. بەزىلىرى بىز بىلەن ئىرماش - چىرماش ئولتۇراتتى. يەنە.....

خوتۇنۇم يىغلاپ باقتى، قاقشاپ باقتى، لېكىن مېنى ئۆزىگە تارتالمىدى. مېنى يېنىدا تۇتۇپ قالالمىدى. بارا - بارا بۇ ئىشلارغا ئۆمۈ كۆنۈپ قالدى. بۇنداق ئايىغى چىقماس سورۇنلارغا، ھېلىقىدەك مالالارنى رام قىلىشقا، كۆڭلىنى ئۇتۇشقا پۇل كېتەتتى. پۇل بولمىسا ئۇلار بىزگە قاراپمۇ قويمايتتى. مۇشۇ پۇلنىڭلا غېمى بېشىمنى قاتۇراتتى.

«ھازىر بىزنىڭ بۇ يەردىمۇ خىروئىنغا ئۆگىنىپ قالغانلار كۆپىيىپ قاپتۇ. رەسمىي خۇمار بولۇپ، ئوكۇل قىلمىسا تۇرالمايدىغانلارمۇ جىقكەن.

مېنىڭ بۇنداق ئۇلپەتلىرىم جىق. مەن ساڭا ئۇلارنى تونۇشتۇراي. سەن دوختۇر بولغاندىكىن ھېچكىم گۇمانلانمايدۇ. شۇڭا، ئۇ نەرسىدىن ئازراق تېپىپ، ئاشۇلارنى ئۆزۈڭگە قاراتساڭ قانداق؟ ئۇ چاغدا پۇلمۇ سېنى ئىزدەپ كېلىۋېرەتتى» دەپ مەسلىھەت بەردى بىر كۈنى بىر ئاغىنەم. ئۇنىڭ بۇ مەسلىھەتىگە باشتا سەل ئاچچىقىم كەلدى. كېيىن ئىككىلىنىپ قالدىم. ئاخىرىدا بىر سىناپ بېقىشنى ئويلاپ قالدىم. سىنىقىم ئوڭۇشلۇق بولدى. ئۇ نەرسىنى تېپىشقا، ماڭا ئەقىل ئۆگەتكەن ئاغىنەم يارەم قىلدى. خېرىدارنىمۇ شۇ تېپىپ كېلەتتى. كېيىن مېنى ئىزدەيدىغانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيدىغان بولدى. خۇمار بولغانلار نېمە دېسەڭ شۇنى قىلىدىكەن. نەچچە پۇل دېسەڭ شۇنى بېرىدىكەن. ئۇنداق قىلمايمۇ ئامالى يوق ئىكەن. ماڭا ھاجەت بولۇپ كەلگەنلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ ھاجىتىنى راۋا قىلدىم. چېكىدىغانلارغا سېپتىپ بەردىم، ئوكۇل قىلدىغانلارنىڭ تومۇرىغا ئۇرۇپ قويدۇم. شۇنداق قىلىپ پۇلنى شاراقشىتىپ تاپتىم، خەجلىگەنىدىمۇ غازاڭدەك خەجلەيدىغان بولدۇم. دوستلىرىم ئارىسىدىكى يۈز - ئابرۇيۇم، ئىناۋىتىم ئۆستى. ھېلىقىدەك مالىلار ئالدىدىمۇ شۆھرىتىم ئاشتى.

خوتۇن كىشى دېگەنگە قىممەت باھالىق بەرەر تال زىبۇ - زىننەت، بەرەر قۇر ئېسىل كىيىم ئېلىپ بەرسەڭ، كۆڭلى يايراپ كېتىدىكەن. سېنىڭ ئالدىڭدا ئارتۇقچە گەپ - سۆز قىلىشقا تىلى قىسىلىدىكەن، نەگە بېرىپ، نەدە تۇرغىنىڭنىمۇ ئانچە سۈرۈشتۈرۈپ كەتمەيدىكەن. شۇنداق قىلىۋىدىم، خوتۇنۇم قاينىغان قازانغا سۇ قۇيغاندەك جىمىپلا كەتتى.

كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن مېنىڭ بۇ ئىشىم ساقچىلارنىڭ دىققىتىنى تارتىپ قالدى. بىر كۈنى ئۇلار تۈيۈقسىزلا دۇكىنىمغا كىرىپ تىنتىش ئېلىپ باردى. تەلىيىمگە ئۇ كۈنى دۇكاندا ئۇ نەرسە يوق ئىدى. پاكىت قىلغۇدەك زاڭ مال بولمىسا، ئۇلارمۇ ھېچنېمە قىلالمايدىكەن. مەن ئامان قالدىم. شۇنىڭدىن باشلاپ دىققەت قىلىدىغان بولدۇم. ھەممىگە قابىل سەزگۈمگە تايىنىپ ئىش قىلىدىغان بولدۇم. ئاشۇ سەزگۈم مېنى خېيىم-خەتەردىن ساقلاپ قالاتتى. سەزگۈم مېنى ھېچقاچان ئالداپ باققان

ئەمەس، ھەر قېتىم ساقچىلار كېلىدىغان كۈننى ئېسىمگە سالاتتى. كۆڭلۈم تۇيغان ھامان، دۈكىنىمىدىكى ھېلىقى نەرسىنى يىغىشتۇرۇۋېتەتتىم. ئۇلار تەكشۈرۈپ كەلگەندە ھېچنېمە تاپالمايتتى.

ئەپسۇس، بۇ قېتىم سەزگۈم ئۇخلاپ قالغان بولغيتتىمۇ؟ زادى قەيەرگە كەتكەن بولغيتتى؟ ئۇ نېمىشقا مېنىڭ يېقىن دوستۇمنىڭ، دائىملىق خېرىدارىمنىڭ ئۆلۈپ كېتىشىنى ماڭا بىلدۈرۈپ قويمىدىكىنە؟

— قىزىپ ئوت - كاۋاپ بولۇپ كېتىۋاتىسىز، دورا ئىچىۋېلىڭا، — كۆزۈمنى ئاچسام ئايالىم يېنىمدا بىر قولىدا دورا، بىر قولىدا بىر پىيالە قايناق سۇ تۇتۇپ تۇرۇپتۇ. چېكەمدە ھۆل قىلىنغان مۇزدەك لۆڭگە. بۇ ئىشلارنىڭ قاچانلاردا بولغانلىقى، قاچان قىزىپ قالغانلىقىنىمۇ سەزمەپتىمەن.

— بولدى، دورا ئىچمىسەممۇ ئوڭشىلىپ كېتىمەن، قايناق سۇدىن ئازراق ئىچەي.

— نەزىرگە بارالارسىزمۇ، — سورىدى ئايالىم قولۇمدىكى پىيالىنى ئېلىۋېتىپ. مەن شۇندىلا سەگەكلەشتىم.

راست، دوستۇمنىڭ يەتتە نەزىرىسى بېرىلمەكچى ئىدى. بارمىسام بولمايتتى. لېكىن، پۇت - قولۇم ئۇرۇپ چېقىۋەتكەندەك ئاغرىيتتى. مىدىرلىغۇدەك ھالىم يوق ئىدى. قىزىتمام تېخىمۇ ئۆرلەپ تىنىقلىرىمدىن يالقۇن تەپتى يېلىنجايتتى..... بېشىم قېيىپ جاھان پىرقىرىماقتا ئىدى. شۇنداقتىمۇ سەنتۇرۇلۇپ مېڭىپ دېگۈدەك نەزىرگە باردىم.

دوستۇمنىڭ ئۇرۇق - تۇغقان، يېقىن - يورۇقلىرى قاتاردا قول باغلاپ، نەزىرگە كەلگەن جامائەت بىلەن كۆرۈشۈپ تۇراتتىم. بىر چاغدا ھويلىدىن ئايالالارنىڭ قىقاس - چۇقانلىرى ئاڭلاندى. مەن دەررۇ شۇ تەرەپكە قاردىم. دوستۇمنىڭ بىچارە ئانىسى ئايلىنىپ يىقىلىپتۇ. ئۇنى بىر نەچچە ئايال يۆلەشتۇرۇۋېتىپتۇ. تېخى نەچچە كۈننىڭ ئالدىدا ئۇ ماڭا «جېنىم بالام، پات - پات كەپ تۇرۇڭ، سىز بالامنىڭ جاندوست ئاغىنىسى ئىدىڭىز، سىزنى كۆرسەم ئۇنى كۆرگەندەك بولۇپ قالىدىكەنمەن» دەپ بوينۇمغا ئېسىلغانىدى، بوغۇلۇپ يىغلىغانىدى. مانا ئەمدى ئۇ يەنە ھوشىدىن كېتىپتۇ. ئۇ سۇنايلىنىپ ياتقان يەرگە

سنچىلاپ قاراپ قاپتىمەن. خىيالىي تۇيغۇمۇ بىلمىدىم، دوستۇمنىڭ ئانىسى ھېلىقى قەبرىستانلىقتا مۇزدەك قەبرىنى قۇچاقلاپ ياتاتتى.

مەن دىڭگىدە چۆچۈپ كەتتىم، قارىسام قاتار كەلگەن جامائەت توپنىڭ ئالدىدا ماڭغان سەللىلىك ئاخۇنۇم كۆرۈشۈش ئۈچۈن، ماڭا قولىنى تەڭلەپ تۇرۇپتۇ. دەررۇ كۆرۈشتۇم. ئۇنىڭ كەينىدىن كەلگەنلەر بىلەنمۇ بىر - بىرلەپ كۆرۈشۈۋاتاتتىم. نېمىشقىكىن، ھەممەيلەن ھەيران بولغاندەك، خۇددى مەن قاملاشمىغان بىر قىلىقنى قىلىپ قويغاندەك، مېنىڭ چىرايىمغا تىكىلىپ قارىشاتتى. قارىسام ئىككى قولۇم جالاقلاپ تىترەۋېتىپتۇ.

ھەيران بولغىنىمدىن بىر قولۇمنى يەنە بىر قولۇم بىلەن تۇتۇۋېلىپ باقتىم. ئامال بولمىدى. مەن ئاستا سۈرۈلۈپ بىر چەتكە ئۆتتۈم، تۇرۇپلا، ھېلىلا ئەزرائىل كېلىپ جېنىمنى ئالىدىغاندەك ۋەھىمە ئىچىدە قالدىم.

دوستۇمنىڭ ئۆيى چوڭ يول بويىدا ئىدى. كىشىلەر ئۇياقتىن - بۇياققا موكىدەك ئۆتۈشۈپ تۇراتتى. بىر چاغدا بىر نۇقتىغا تىكىلىپلا قالدىم. چەكچەيگەن كۆزلىرىم ئىمىر - چىمىر قىلىپ كەتتى. ئاشۇ كىشىلەر توپى ئىچىدە رەھمەتلىك دوستۇم ماڭا قاراپ بىر نېمىلەرنى دەۋاتاتتى.

— بولدى كەلمە، ئۆتۈنۈپ قالاي، يېنىمغا كەلمىگىن! مانا ئۆزۈمنى مەلۇم قىلاي، تېگىشلىك جازايىمنى تارتاي!— دەپ ۋارقىرىدىم، ئەمما ئاۋازىمنى ھېچكىم ئاڭلىمىدى. مەن كىشىلەر ئارىسىدىن سۈغۈرۈلۈپ چىقىپ، قۇيۇنىدەك پىرقىرىغىنىمچە ئالدى - كەينىمگە قارىماي يۈگۈردۈم.....

ساقچىلار مېنى ئىشخانىسىدىلا سوراق قىلدى. مەن ھەممىنى ئۈجۈر- بۈجۈر بىگىچە ئىقرار قىلدىم. بىردىنلا كۆز ئالدىم پاللىدە يورۇپ، ۋۇجۇدۇم پەيدەك يەڭگىللەپ قالدى. كۆڭلۈم ئارامغا چۈشۈپ، نەپسىم راۋانلاشتى. دورا ئىچمىسەممۇ، قىزىتمام بىردىنلا چۈشۈپ كەتكەندى.

ساقچىلار ماڭا ئىشەنمىدىمۇ يا كى مېنىڭ تۇرقۇم جىنايەتچىگە ئوخشىمامدۇ، بىلمىدىم. ھەممىسى ماڭا چەكچىيىپلا قاراپ قېلىشتى. ماڭا مىختەك تىكىلگەن ئاشۇ كۆزلەردىن ھەيرانلىق ئالامەتلىرى چىقىپ

تۇراتتى. ساقچىلار مېنى دەررۇ سولاپ قويمىدى. كېيىن بىلسەم ئىقرار قىلسىلا قاماپ قويۇشقا بولمايدىكەن. جىنايەتچىنىڭ ئىقرارى باشقا دەلىل - ئىسپاتلار ئارقىلىق ئىسپاتلىنىشى ھەم شۇ دەلىل - ئىسپاتلارغا ماس كېلىشى كېرەك ئىكەن. ساقچىلار ئىشخانىدىن سىرتقا چىقىپ - كىرىپ تۇراتتى. كېيىن يېغىن ئېچىپ بىر ئىشلارنى مۇزاكىرە قىلغانىدەكمۇ قىلدى. ئاخىرىدا مېنى سوراقخانا ئېلىپ چىقىپ قاماپ قويۇشتى. شۇندىلا كۆڭلۈم ئارامغا چۈشۈپ قالدى.

كامېرداشلىرىممۇ خۇددى ماڭا ئوخشاش ياپيالاش زەھەرلەنگەندەك يىگىتلەر ئىكەن. خېلى بىر چاغقىچە ھال - مۇڭ قىلىشتۇق.

تاغدىن - باغدىن پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇشۇپ، ۋاقتىنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكىنىنىمۇ تۇيماي قاپتىمەن. بۇ يەرنىڭ تۈزۈمى بويىچە ئۇخلايدىغان چاغ بولۇپ قاپتۇ. ھەممىمىز ئورنىمىزدا يېتىپ قالدۇق. يېنىمدىكىلەرنىڭ ھەممىسى خورۇلداپ ئۇخلاشقا باشلىدى. مەن يەنە ئۇخلىيالمايمەن، دوستۇم يەنە كېلىدۇ، دېگەن خىيالدا ئىدىم. نەدىكىنى، ياستۇققا باش قويۇپلا ئۇيقۇغا كېتىپتىمەن. ئاستىم قاتتىق يەر بولسىمۇ، خۇددى ماموق تۆشەك ئۈستىدە ياتقاندەك، لۆمۈلدەپ تۇرغان بۇلۇت ئۈستىدە ئېغىنغاندەك شىرىن ئۇخلاپتىمەن. ئۆزۈمنى شۇنداق راھەت ھېس قىلدىم.....

ئەمدىلا ياتقاندەك، بايىلا كۆزۈمنى يۇمغاندەك قىلىۋىدىم، كامېرنىڭ پەنجىرىسىنى بىرسى «تاك.....تاك.....تاك.....» قىلىپ ئۇچ قېتىم چەكتى. كۆزۈمنى ئاچايمۇ - ئاچمايمۇ دەپ تۇراتتىم، رەھمەتلىك دوستۇم پەنجىرىدىن بېشىنى تىقىپ ماڭا ئىللىق كۈلۈمسىرەپ قارىدى. مەنمۇ كۈلۈمسىرەپ قويدۇم. ئۇ ماڭا نۇرغۇن گەپلەرنى قىلدى. ئەمما، نېمە دېگەنلىكىنى تازا ئاڭقىرالمىدىم. بىر چاغدا ئۇ: «خەير - خوش دوستۇم، ئەمدى سېنى ئىككىنچىلەپ ئاۋارە قىلمايمەن» دېدى - دە، دەقىقە ئىچىدە غايىب بولدى.

كۆزۈمنى لەپپىدە ئاچتىم، ھەم ئېتىلگەن پەنجىرىدىن تاڭ نۇرى غۇۋا چۈشۈپ تۇراتتى.

كېرەم بۇدۇشقاق

بۇگۈن جۈمە كۈنى ئىدى. چۈشتىن كېيىن ئىشتىن بالدۇرراق چۈشۈپ سىرتقا چىقماقچى بولدۇم. سىرتتىغۇ مۇھىم ئىشمۇ يوق. لېكىن، ھەركۈنى ئىشتىن چۈشۈشكە ئاز قالغاندا ئىشخانامغا شىپىرردە كىرىپ، ماڭا خۇددى يار يېلىمدەك چاپلىشۋالىدىغان كېرەم بۇدۇشقاقنى يەنە تۇتۇلۇپ قېلىشتىن قاچماقچى ئىدىم. بولمىسا ئۇ ئىككى كۈنلۈك دەم ئېلىشتا مېنى ئارامىمدا قويمايتتى. شۇڭا، ئىشخانىدىن بۇرۇنراق چىقىپ كەتكىنىم تۈزۈك ئىدى. يېزىدىكى ئاتا - ئانامنىڭ ئۆيىگە كەتسەمۇ، باشقا جايلارغا بېرىپ ئويناپ كەلسەمۇ بولۇۋېرەتتى. بىردەم ئويلانغاندىن كېيىن، يېزىغا بېرىپ ئاتا - ئانامنى يوقلاپ كېلىش نىيىتىگە كەلدىم. رۇخسەت سوراش ئىلتىماسى يېزىش ئۈچۈن قەلەمنى شۇنداق ئېلىشىمغا، شىپىرلىغان ئاياغ تۈۋشى قۇلىقىمغا كىرىپ قالدى. بېشىمنى لىككىدە كۆتۈرۈپ ئىشككە قارىدىم.

ــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم، قانداق ئەھۋالىڭ ئاداش؟ــ كېرەم بۇدۇشقاق قوللىرىنى خۇددى سانىڭ قانىتىدەك كەرگىنىچە ئالدىمغا كەلدى. ئۇ كەلگەن پېتى مېنى چىڭ قۇچاقلاپ، ئۆزى بىلگىنىچە يېقىنچىلىقلارنى قىلىپ كەتتى. نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەيلا قالدىم. توۋا خۇدايىم، ئۇ قانداق بولۇپ بۇگۈن بۇنچە بالدۇر كەپ قالغاندۇ،ــ دەپ ئويلىدىم ئۆزۈمچە ھەيران بولۇپ،ــ رۇخسەتنى بالدۇرراق سوراپ چىقىپ كەتمىگەنگە تويە ئەمدى. دېمىسىمۇ ئۇ باشقا كۈنلىرى بۇنداق چاغدا ھەرگىز كەلمەيتتى. ئىشتىن چۈشۈشكە ئون مىنۇت قالدىمۇ بولدى، خۇدانىڭ قۇتلۇق كۈنى ئۇنىڭ ئىشخانامغا ئۇنگىنى ئۇنگەنسىدى. خىزمەتداشلىرىم ئۇنىڭ مۇشۇنداق تونۇشقان ئادىمىگە خۇددى سالجىدەك

چاپلىشۇپلىپ، كانىدەك يېپىشۇپلىپ زېرىكتۈرۈۋېتىدىغان بىرەڭلىكىگە قاراپ، ئۇنىڭغا «بۇدۇشقاق» دېگەن لەقەمنى سىڭدۈرۈپ قويۇشقانىدى.

— ئالامەت ئاداش جۇمۇ سەن، — دېدى كېرەم بۇدۇشقاق قوللىرىنى مۇرەمدىن ئاستا ئېلىپ، سافادا ئولتۇرغاچ، — بىر يېقىن ئاغىنەڭ سېغىنىپ خۇدانىڭ سالمىنى قىلىۋاتسا، بۇتتەك قېتىپ تۇرىسەنغۇ.

— ئادەمنى سىقىۋېلىپ تىنىغۇدەك ئازار بەرمىسەڭ، قانداق گەپ قىلالايمەن، — دېدىم خۇشياقمىغان تەلەپپۇزدا.

— ئادىشوي، بۇگۈن نېمە ئىش قىلىمىز؟

— بۇگۈن مېنىڭ بەك مۇھىم ئىشىم بار ئىدى، شۇڭا.....

— قويە هوي ئۇنداق ئىشكىنى، — دېدى ئۇ گېپىمنىڭ بىلىگە تېپىپ، — يېقىن دوست - بۇرادەرلەر جەم بولغانىدا سىردىشىپ ئولتۇرۇشتىنمۇ مۇھىم ئىش بولامدۇ بۇ جاھانىدا، جۇمە كۈنلۈكى دېگەنىدەك بالدۇرراق ئىشتىن چۈشىدىغان، يىغىشتۇرە ماۋۇ لاقا - لۇقلىرىڭنى.....

ئۇ شۇنداق دېگىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۈستەل ئۈستىدىكى ماتېرىياللارغا قول ئۇزاتتى.

— بۇرادەر، بۇگۈن راستىنلا مۇھىم ئىشىم بار، — دېدىم ئۇنىڭ قوللىرىنى تۇتقىنىمچە يالغانىنى قاملاشتۇرۇشقا تىرىشىپ، — بىر دوستۇمنىڭ توي مەرىكىسى بار ئىدى، ئۇنىڭغا قاتناشمىسام بولمايدۇ.

— ئو..... هو..... ي، شۇنچىلىك ئىشمىدى؟ — دېدى ئۇ سافاغا قايتىدىن چۆكۈپ ئولتۇرۇۋېتىپ، — بارغىن دوستۇم، بارغىن. سەن بېرىپ كەل، مەن ئىشخانامدا ئۇنى - بۇنى كۆرگەچ ئولتۇرغاچ تۇراي..... يا مېنىمۇ بىللە ئالغاچ بارامسەن؟

— بولدى، دوستۇم مېنى چاقىرغاندىكىن ئۆزۈملا باراي.

— ئەمىسە پاتراق كەلگىن.

ئۇ شۇنداق دېگىنىچە، قولىدىكى گېزىتنى ئۆرۈپ - چۆرۈپ كۆرگىنىچە ئولتۇرۇپ قالدى. مەن ئىشخانىدىن چىقىپ بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ ياتىقىمغا كىردىم. نېمە قىلىشىمنى بىلمەيتتىم. كېرەم

بۇدۇشقاقتىن قانداق قىلىپ قۇتۇلۇشنىمۇ ئويلىيالمايۋاتاتتىم. ئاخىر «ئۇھ» دېگىنىمچە ئۆزۈمنى كارىۋاتقا تاشلىدىم.

مەن بۇرۇن كېرەم بۇدۇشقاقنى تونۇمايتتىم. ئۇنىڭ بىلەن تاسادىپىي پۇرسەتتە تونۇشۇپ قالغانىدىم. ئۇ كۈنى مۇھەممەت ئىسمىلىك بىر سازەندىنىڭ ئۆيىگە بارغانىدىم. ئۇ تولىمۇ سۆزمەن، سالاپەتلىك ھەم چىقىشقاق ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ بىلەن مۇڭداشسام، كۆڭلۈم بۆلەكچىلا ئېچىلىپ قالاتتى. ئۆزۈم دۇتار چېلىشقا ئىچ - ئىچىمدىن ھېرىسمەن بولغاچقىمۇ، پات - پات ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپ تۇراتتىم. ئۇنى ئۇستاز ئورنىدا ھۆرمەتلەيتتىم. ئىككىمىز دۇتار بىلەن تەمبۇرنى تەڭكەش قىلىپ كۆڭلىمىزنىڭ كىرىنى چىقىراتتۇق. ئۇ كۈنىمۇ شۇنداق قىلدۇق. ئىككىمىز ئەمدىلا بىر مۇزىكىنى تۈگىتىپ تۇرۇشىمىزغا، ئۆيگە ئىككى بۇرادەر كىرىپ كەلدى. ئۇلار بىرمۇنچە كاۋاپ، ھاراق، تاماكا دېگەندەك نەرسىلەرنى كۆتۈرۈشۈپ كەلگەنىدى. سازەندە دېگەننىڭ ئۆيى شۇنداق بولىدىغان ئوخشايدۇ، بۇ ئۆيدىن ھەمىشە دوست - بۇرادەرلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيتتى. ھېلىقىدەك ھەر خىل يېمەكلىك، ئىچىملىك، نازۇنېمەتلەر ئۆكسۈپ قالمايتتى. ئۆي ئىچىدىن ھەمىشە شوخ، يېقىملىق مۇزىكىلار، كۆڭۈللەرنى ھاياجانغا سالىدىغان ئەزگۈ كۈيلەر ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ھېلىقى بۇرادەرلەر كۆتۈرۈپ كەلگەن نازۇنېمەتلەر شىرەگە تىزىلىپ، بىردەمدىلا ئېسىل سورۇندىن بىرسى ھاسىل بولدى. رومكىلار بىرنەچچە قېتىم ئايلانغاندىن كېيىن سورۇننىڭ كەيپىياتى جانلىنىپ ناخشا، سازلارمۇ ئەۋجىگە چىقتى. دەل شۇ چاغدا مۇھەممەت ئاكامنىڭ ئۆيىنىڭ تېلېفونى جىرىڭلاپ قالدى.

— ھوي، ئاغىنىلەر، — دېدى مۇھەممەت ئاكام تېلېفوننى قويۇۋېتىپ يېنىمىزغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن خۇشخۇيلۇق بىلەن، — بۇگۈنكى سورۇنىمىز تازا قىزىيدىغان بولدى، ئەخمەت ئاكام ئۇستا ئىسكىرىپكىچىدىن بىرنى باشلاپ كېلىمەن دەيدۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھەممىمىز خۇشال بولۇشتۇق. شۇ ئەسنادا ئۇلارمۇ يېتىپ كېلىشتى. ئەخمەت ئاكام باشلاپ كەلگەن كىشى قىرىق ياشلار چامىسىدكى ئېگىز بوي ئادەم ئىدى. سېرىق چىراي، يۈزى سەل

ئۇزۇنچاق بولۇپ، كۆزلىرى ياشاڭغۇراپ تۇراتتى. قولتۇقىغا قىستۇرۇۋالغان ئەپچىلگىنە كەلگەن، خورما رەڭ خۇرۇمدىن ياسالغان چىرايلىق ئىسكىرىپكا قېپى كىشىنىڭ زوقىنى كەلتۈرەتتى. ھەممىمىز ئۇنىڭ بىلەن قىزغىن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتۇق. ئۇنى ئۆيىنىڭ تۆرىگە ئولتۇرغۇزۇپ، تاماققا تەكلىپ قىلدۇق. بىر ئازدىن كېيىن رومكا يەنە ئۆز رېتىمى بويىچە ئايلىنىشقا باشلىدى.

— بۇ دوستىمىزنىڭ ئىسمى كېرەم، — دەپ تونۇشتۇردى ئەخمەت ئاكام ئۆزىگە ئۇزىتىلغان تۇنجى رومكىنى قولىغا ئېلىپلا ھېلىقى كىشىنى تونۇشتۇرۇپ، — ئۆزى ئاقسۇدىن، بۇ يەرگە تىجارەت ئىشى بىلەن كەپتىكەن، تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالدۇق. ئىسكىرىپكىنى بەك ئوبدان چالىدىكەن، ھەرقايسىڭلار بىلەن تونۇشۇپ، بىردەم مۇڭ قىلىپ بەرسۇنمىكى، دەپ باشلاپ كەلدىم.

— بەك ياخشى قىپسىز، ئەخمەت ئاكا، — دېدۇق ھەممىمىز ھاياجىنىمىزنى بىلدۈرۈپ، — قېنى مېھمان، تارتىنماي ئېلىڭ، بەھۇزۇر ئولتۇرۇڭ.....

مېھمانمۇ بىزنىڭ سۆزلىرىمىزنى ئاڭلاپ مەمنۇنلۇقىنى بىلدۈرگەندەك، ئىللىق كۈلۈمسىرىگىنىچە بېشىنى يېنىك لىڭشىتىپ قويدى.

— قېنى بۇرادەرلەر، سازلىرىڭلارنى قولۇڭلارغا ئالمامسىلەر، — دېدى ئەخمەت ئاكام بىرئازدىن كېيىن بىزگە قاراپ خۇشخۇيلۇق بىلەن، — بىردەم مۇڭ قىلايلى.

مۇھەممەت ئاكام قولىغا تەمبۇرنى ئالدى، مەن دۇتارنى ئالدىم. كېرەممۇ ئىسكىرىپكا قېپىنى ئاۋايلاپ ئېچىپ، ئىچىدىن تۇخۇم سېرىقى رەڭدىكى سىرلىرى ۋاللىداپ كۆزنى چاقنىتىپ تۇرىدىغان ئىسكىرىپكىسىنى ئاستا چىقاردى. ئىسكىرىپكا شۇنداق چىرايلىق، شۇنداق سېپتا ئىدىكى، نەپىسلىكى ئادەمنىڭ زوقىنى كەلتۈرەتتى.

ھەممەيلەننىڭ كۆزلىرى بىزگە تىكىلگەنىدى. بىز قوللىرىمىزدىكى چالغۇلىرىمىزنى بىردەم سازلاپ ئۆزئارا تەڭكەشكە كەلتۈرگەندىن كېيىن، بىر - بىرىمىزگە مەنىلىك كۆز بېقىشتۇق. بۇنىڭدىن «قايسى پەدىگە

چالمىز؟» دېگەن مەنە چىقىپ تۇراتتى.

— قېنى مېھمان، ئۆزلىرىدىن كەلسۇن، — دېدى مۇھەممەت ئاكام ئارىدىكى جىملىقنى بۇزۇپ كېرەمگە قىيا باققىنىچە، — بىز بۇ ۋاقتا قەدەر ئۆزلىرى بىلەن تەڭكەشكە كېلىپ باقمىغاچقا، قەيەردىن باشلاشنى بىلەلمەي قالدۇق.

— مەنمۇ شۇ، تازا ياخشى چالالمايمەن، — دېدى كېرەم تەكەللۇپ ئارىلاش كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ، — ئۆزلىرى باشلاپ بەرسىلە.

— بوپتۇ ئەمسە، «باھار سەيلىسى» دىن كېلەيلى، — مۇھەممەت ئاكام شۇنداق دېگىنىچە تەمبۇرغا زەخمەك ئۇردى.

تەمبۇرنىڭ يېگىت يۈرىكىنىڭ ھاياجانلىق سوقۇشىدەك جۇشقۇن ساداسى، دۇتارنىڭ دەردمەنىنىڭ يۈرىكىدىن ئېتىلىپ چىققان ئاھۇ پىغانىدەك، تاغ كەپتىرىنىڭ بوغۇلۇپ - بوغۇلۇپ ئۇنلىشىدەك مۇڭلۇق ئاۋازى، ئىسكىرىپكىنىڭ ئىنچىكە، چىرقىراق، ئەمما يېقىملىق ئاۋازى قوشۇلۇپ تولىمۇ نەپىس، تارتىملىق، ئاجايىپ گۈزەل بىر خىل سىمفونىيە ھاسىل قىلماقتا ئىدى. ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەن يېقىملىق كۈيلەر يۈرەكلەردە زوق ئويغىتىپ، بىردە ئانا زېمىنىنىڭ يۈرىكىدىن ئېتىلىپ چىققان سۈپسۈزۈك تاغ سۇلىرىنىڭ تاشتىن - تاشقا ئۇرۇلۇپ چۈرۈقلاپ ئاققان ئاۋازىنى ئەسلەتسە، بىردە مەيىن شامال بەرگىلىرىنى تاتلىققىنا سۆيۈپ ئۆتكەن، ئەمدىلا رەسىدە بولۇۋاتقان ئوماق قىزلارنىڭ مەڭزىدەك قىزىرىپ، ئوتقاشتەك جۇلالىنىپ تۇرغان باھار گۈللىرىنى ئەسلىتەتتى.

مۇزىكا ئاخىرلاشتى. ھەممەيلەن باريكاللا ئېيتىشىپ، ئالقىش سادالىرىنى ياڭرىتىپ، بىزگە بىر قەدەھتىن «مۇكاپات» تەقدىم قىلىشتى. كېرەمنىڭ ئىسكىرىپكا چېلىش ماھارىتىمۇ يامان ئەمەس ئىكەن. ھەممەيلەن ئۇنىڭغا ئالاھىدە ئىلتىپات كۆرسىتىشتى. شۇنىڭغا يارىشا، ئۇمۇ ئىسكىرىپكىنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ چېلىپ بەردى.

كېچە بىر يەرگە بارغاندا ھەممىمىز شىركەيپ ھالدا سورۇندىن تارقىدۇق.

مەن كېرەم بىلەن خېلى ئوبدانلا چىقىشىپ قالغانىدىم. يولدا بىللە ماڭدۇق. ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە تىجارەت ئىشى بىلەن كەلگەنلىكى، نېمە

ئىپىده ئۇچرىسا شۇنى ئېلىپ ساتىدىغانلىقى، پۇلنىمۇ خېلى ئوبدان تاپىدىغانلىقى، ئويباغ مەھەللىسىدىن بىر ئۆينى ئىجارىگە ئېلىپ ئولـ ـتۇرغانلىقى قاتارلىقلارنى سۆزلەپ بەردى. گەپ ئارىلىقىدا، مۇڭاپىق پەيتتە مېنى ئۆيىگە باشلاپ بارىدىغانلىقىنىمۇ قىستۇرۇپ قويدى. گەپ بىلەن مېڭىپ ئىدارىنىڭ ئالدىغىمۇ كەپ قاپتىمىز.

ـ ئۆيىڭىزنىڭ ئارىلىقىمۇ خېلى بار ئىكەن، ـ دېدىممەن ئۇنىڭ كۆڭلى ئۇچۇن، ـ بۇ كېچىده يالغۇز مېڭىپ يۈرمەڭ، بۇگۈن مېنىڭ ياتقىمدىلا قونۇپ قېلىڭ.

ـ شۇنداق قىلايمۇيا؟ ـ دېدى ئۇ سۆزۈمگە دەررۇ قوشۇلماقچى بولغانىدەك، ـ بىر كۆرۈشكەن تونۇش، ئىككى كۆرۈشكەن تۇغقان، دەپتىكەن. سەنمۇ بويتاق ئىكەنسەن، بوپتۇ، بىردەم ـ يېرىمدەم گۇڭگۇر ـ مۇڭگۇر قىلىشايلى. ياتقىنىمۇ كۆرۈۋالاي.

ئۇ شۇنداق دېگىنىچە ماڭا ئەگىشىپ ماڭدى. ياتاقتا كىردۇق.

ـ ئۆيىده ھارىقىڭ يوقمۇ؟ ـ دېدى ئىسكىرىپكىسىنى دېرىزە تۈۋىدىكى ئۇستەل ئۈستىگە قويۇپ قويغاندىن كېيىن، سافادا ئولتۇرۇۋېتىپ.

ـ يوقتى، ـ دېدىممەن ئۆزۈرىخاھلىق ئېيتماقچى بولۇپ، ـ بويتاق دېگەننىڭ ئۆيىده ھەمىشە بىرنەرسە تۇرمايدىكەن، ئىچكۈگىز بولسا ئەتىلەتىن يەنە بىر ئولتۇرۇپ ئىچەرمىز.

ـ ھارىقىڭ بولغان بولسا، يەنە بىردەم پەيزە قىلارمىزكەنتۇق. بوپتۇ، سېنىڭ دېگىنىڭدەك بولسۇن..... ئەمدى ئۆزلىشىپ قالدۇق قارا، مېنى سىز، پىز دەپ يۈرمەي، سەنلەۋەرگىن ـ ھە، بولامدۇ؟

مەن ماقۇللۇق بىلدۈرۈپ بېشىمنى لىڭشىتتىم. ئەمما، مېنى بىر ئىش ئويلاندۇرۇپ قويۇۋاتاتتى. كېرەمنىڭ تەلەپپۇزى ئاقسۇلۇقلارنىڭ تەلەپپۇزىغا پەقەت ئوخشمايتتى. تولاراق شىمالىلقلارنىڭ تەلەپپۇزىغا ئوخشاپ كېتەتتى. شۇڭا، مەن ئۇنىڭ ئاقسۇلۇق ئىكەنلىكىگە تازا ئىشەنچ قىلالمايۋاتاتتىم. بۇ بىر ئالدامچىلىق قىلىپ كۈن ئالىدىغان جان باقتىنىڭ بىرسى بولۇپ قالمىسۇن يەنە، دېگەنلەرنى خىيال قىلىپ قالدىم. ئۆزۈمچىلا ئۇنىڭ تېگى ـ تەكتىنى بىلىپ باققۇم كېلىپ قالدى.

ـــ هەي، سېنى بايا ئاقسۇدىن، دەپ تونۇشتۇرغاندەك قىلىۋىدى، ئەمما تەلەيپۇزۇڭ ئاقسۇلۇقلارنىڭكىگە پەقەت ئوخشمايدۇيا؟

ـــ مەن غۇلجىلىق، ـــ دېدى ئۇ ماڭا قاراپ ھىجايغىنىچە، ـــ قانداق، مېنى بىر ئالدامچى ئوغرىمىكىن، دەپ قالدىڭمۇ- نېمە؟

ھوي، بۇ بىر ئەۋلىيامۇ نېمە؟ مېنىڭ كۆڭلۈمدىكىنى ئەجەب بىلىۋاپتۇ يا، دېگەنلەرنى ئويلاپ سەل ئوڭايسىزلاندىم ۋە دەررۇ سۆز قىستۇردۇم:

ـــ ياقەي، مۇنداقلا سوراپ قويدۇم شۇ.

ـــ چاقچاق قىلىپ، قويدۇم، ـــ دېدى ئۇ سوزۇپ سۆزلىگىنىچە، مە..... ن ئاقسۇلۇق قارا، ئەمما غۇلجىدا ئۇزاق يىل تىجارەت قىلغان.

مەن باشقا گەپ قىلمىدىم. ئۇ ئاقسۇلۇق بولامدۇ، غۇلجىلىق بولامدۇ، مەن ئۇچۇن بەربىر ئىدى.

شۇنداق قىلىپ، ئۇ شۇ كېچە ياتقىمدا قونۇپ قالدى. ئەنە شۇنىڭدىن باشلاپ، ماڭا بىر كۈنمۇ ئارامچىلىق بولمىدى. كېرەم ھەر كۈنى مەن ئىشتىن چۈشۈپ بولغۇچە يېنىمدا پەيدا بولاتتى. مېنى ھېچ يەرگە بولجۇتمايتتى. ئۇنىڭ دەرۋازىدىن كىرگىنىنى كۆرگەن خىزمەتداشلىرىم «ئەنە، بۇدۇشقاق كەلدى، بۇگۈنمۇ بىر جىڭ ئويناپدىكەنسىلەر - دە» دەپ زاكىلىق قىلىشاتتى، مەسخىرىلىك كۈلۈشەتتى. دەسلەپتە ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ ھەرقانداق تەلەپلىرى بولسا ماقۇل دەپتىمەن. كېيىن، ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇنىڭدىن قۇتۇلالمىدىم. ئۇنىڭغا ئىشىم بار، دەپ سەۋەب كۆرسىتىش، يېلىنىش، يالۋۇرۇشلارمۇ كار قىلمايتتى. نەگە بارسام، شۇ يەرگە كەينىمدىن تاپ بېسىپلا ماڭاتتى. بىر ياخشى يېرى، خىزمەت ۋاقتىدا كېلىپ مېنى ئاۋارە قىلمايتتى. ئىشتىن چۈشۈشكە ئون مىنۇت قالدىمۇ، ئۇنىڭ يېنىمدا ئۇنگىنى ئۇنگەنىدى. ھەر كۈنى ئۇ كېلىشتىن بۇرۇنلا قېچىپ كېتىشنىمۇ ئويلايتتىم. ئۇنداق قىلغىلى بولمايتتى. ئىدارىمىزنىڭ يوقلىما تۈزۈمى ئىنتايىن قاتتىق ئىدى. يوقلىمىغا بىر كۈندە تۆت قېتىم ئىمزا قويىاتتۇق. ئىشقا كېچىكىپ كېلىشكە، بىر مىنۇتمۇ بالدۇر كېتىشكە بولمايتتى. تۈزۈم دېگەن تۈزۈمدە، ئۇنىڭغا ئاكتىپلىق بىلەن رىئايە قىلماي، ئاڭلىق

بويسۇنماي مۇمكىنمۇ؟ باشلىقلارغا «بۇدۇشقاقتىن قۇتۇلالمىدىم، ماڭا تۇزۇمده ئېتىبار قىلمىڭلار، يېرىم سائەت بۇرۇن قېچىپ كېتەي» دېگىلى بولمىسايا.

كېرەم بۇدۇشقاق هاراقنى كۆپ ئىچەتتى. مېنىمۇ زورلايتتى. ئۇنىڭ يېنىدا ئىچمەيمەن، دەپ بىر باشقا چىققىلى بولمايتتى.

ئۇ هەر كۈنى بىرەر بوتۇلكا هاراقنى قوينىغا تىقىپ ئېلىپ كېلەتتى. ئادەمنىڭ يۈزى گۆشتىن يارالغانىكەن، بېزىرىپ تۇرغىلى، ئىككى قولىنى بۇرنىغا تىقىپ ئولتۇرغىلى بولمايدىكەن. ئۇنىڭ ئۇستىگە زاكۇسكىسىز قوقاستەك هاراقنى پەقەت ئىچەلمەيتتىم. شۇڭا، ئۇ كەلگەندىن كېيىن كەچلىك بازارغا بېرىپ ئۈنى - بۈنى سېتىۋېلىشقا، ئۇ نەرسىلەرنى يالتىراق خالتىلارغا قاچىلاپ پولتۇڭلىتىپ كېلىشىمگە تۇغرا كېلەتتى، ماڭاشىممۇ ئۇ ئايدىن بۇ ئايغا يەتمەيدىغان بولدى. خىجىل بولماي ئاتا-ئانامدىن پۇل سورايدىغان بولدۇم.

كۈنلەر شۇ تەرزدە ئۆتۈۋەردى. كېرەم بۇدۇشقاقنىڭ مېنى ئىزدەپ كېلىشى، ئۆيۈمده بەھۈزۇر ئولتۇرۇپ رومكا قېقىشلىرى بىر كۈنمۇ قازا بولۇپ قالمىدى. «هەي، بۇ بۇدۇشقاق بىلەن نېمىشقىمۇ تونۇشۇپ قالغان بولغىيتىڭ. سەن تېخى كىچىك، خىزمەتكە چىققىلى ئۇزاق بولمىدى، هاراقكەش دەپ جاهانغا نامىڭ تارىلىپ كەتمەستە بېشىڭنى ئوڭشۇالساڭ بولاتتى، بۇنداق بولۇۋەرسە ساڭا كىم قىز بېرىدۇ» دەيتتى خىزمەتداشلىرىم ماڭا نەسىھەت قىلىشىپ. دېمىسىمۇ ئۇلارنىڭ ئېيتقانلىرى بەرھەق، راست ئىدى. شۇڭا، هەرنېمە قىلسام قىلىپ، بۇنداق پاراكەندىچىلىكتىن قۇتۇلۇشۇم كېرەك ئىدى. ئەمما، قانداق قىلىشنى هېچ ئويلاپ تاپالمايۋاتاتتىم.

— ئوهۇ..... ي، سەنمۇ ئادەممۇ؟— ئىشىك ئېچىلىپ كېرەم بۇدۇشقاق كىرىپ كەلدى،— قارا سېنى، مېنى ئىشخاناڭدا ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ هېچ ئىش بىلەن كارىڭ يوق سۇنايلىنىپ يېتىپ كېتىپسىنا، تويغا بارمەن دەپ يالغان ئېيتىپ، قىلغان ئىشلىرىنى ماۋۇنىڭ. ئىشخاناڭدا توپتوغرا ئىككى سائەت ساقلىدىم سېنى.

كېرەم بۇدۇشقاق مەندىنمۇ بەكرەك ئاچچىقلىنىۋاتقانىدەك قىلاتتى.

ئېغىر - ئېغىر پۇشۇلدايتتى. ماڭا ھومايغاندەك قارايتتى.
— يالغان ئېيتمىدىم، تويدىن كېلىپ بېشىم چىڭقىلىپ كەتتى. شۇڭا بىردەم.....
— ھە، شۇنداقمۇ؟ ھەمىشە مىجەزىم يوقتى، ئى تى، پى تى تى دەپ يۇرۇشتىن باشقىنى بىلمەيسەنغۇ سەن، جاق - جۇق بولغىنا مۇنداق ئوغۇل بالىدەك، قوپە، قوپە، بۇرۇنراق بىرەر ئىشنىك بېشىنى تۇتمامدۇق مۇنداق.
— يېزىغا بارمىغىلى ئۇزاق بوپتۇ، بۇگۈن بېرىپ ئاتا - ئانامنى بىر يوقلاپ كېلەي، شۇڭا سەن خاپا بولماي.....
— نېمىگە خاپا بولاتتىم، قوپە ئەمىسە، ئۇنداق ئىشلىك بولسا. مەنمۇ بىللە بېرىپ، ئۇلارغا سالام بېرىپ كېلەي.
«ئالە شەرىگىنى» دېدىم ئىچىمدە. ئەمدى ئۇنى «سەن بارمىغىن» دېيىشنىك ئورنى يوق ئىدى. بىرەر باھانە - سەۋەب تېپىپ، بارمىغىن دېسەممۇ ئۇنىلىك قەتئىي ئۇنىمايدىغانلىقى ماڭا بەش قولدەك ئايان ئىدى. چۈنكى، ئۇ سېپى ئۆزىدىن بىر بۇدۇشقاقتە.
بىز يېزىغا — ئانا - ئانامنىلىك ئۆيىگە قاراپ يولغا چىقتۇق. قاسساپنىك ئالدىغا بېرىپ ئىككى كىلو گۆش سېتىۋالدىم. بىر دوقمۇشقا كەلگەندە كېرەم بۇدۇشقاق چىپىدە توختاپ:
— ماڭە، ساڭا ئۆيۈمنى بىر كۆرسىتىپ قويايى، — دېگىنىچە مېنىك جاۋابىمنىمۇ كۈتمەستىن، بىر خالتا كوچىغا قاراپ ماڭدى. مەنمۇ گەپ - سۆزسىز ئۇنىك ئارقىسىدىن ئەگەشتىم. ئۇ تۇنجى تونۇشقان ئاخشىمى مۇڭاپىق پەيتتە ماڭا ئۆيىنى كۆرسىتىپ قويماقچى بولغان ئەمەسمىدى؟ ئۆيىنى بەك داڭلايدۇ، كۆرۈپ باقسام باقاي، دەپ ئويلىدىم.
بىز بىر ئەگىلمىدىن ئۆتۈپ چوڭ بىر ھويلىنىك ئالدىغا كېلىپ توختىدۇق. ھويلا ئىچىدە قاتار قىلىپ سېلىنغان بىر ئېغىزلىق ئۆيلەر بار ئىكەن. بىر قاراپلا بۇ ئۆيلەرنىك مەخسۇس ئىجارىگە بېرىشكە سېلىنغان ئۆيلەر ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولاتتى. كېرەم بۇدۇشقاق بىر ئۆينىك ئىشكىنى ئېچىپ، مېنى كىرىشكە تەكلىپ قىلدى. ئۆيگە كىرىشىمگە دىمىقىمغا قاڭىسق زەي پۇرىقى ئۇرۇلدى. كىچىككىنە سۇپا ئۈستىدە

كىرلىشىپ، پۇرلىشىپ كەتكەن، يىغىلمىغان يوتقان - كۆرپە، ياستۇقلار قالايمىقان چېچىلىپ ياتاتتى. ئۆيگە بۇ يېقىندا سۈپۈرگە سېلىنغاندەك ئەمەس ئىدى. كۆڭلۈم ئېلىشقاندەك بولۇپ، ئاستا سىرتقا يېنىپ چىقتىم. كېرەم بۇدۇشقاق بىردەمدىن كېيىن ھېلىقى ئىسكىرىپكىسىنى قولتۇقىغا قىستۇرۇپ ھىجايغان پېتى ئۆيدىن چىقتى. مەن تەئەججۇپ ئىچىدە ئۇنىڭغا قارىدىم.

— ئۆيۈڭدىكى بۇۋاي - مومايلارغا پەيزى قىلىپ بېرىمەن، — دېدى ئۇ ماڭا قاراپ ھىجايغىنىچە.

— بولدى قىلە، نېمە قىلسەن بۇ بىر نېمەڭنى ئۇ يەرگە كۆتۈرۈپ چىقىپ؟ — دېدىم سەل ئاچچىقىم كېلىپ.

— بۇ بىر نېمەڭنى دەيسەنغۇ؟ بۇنداق بىر نېمە سەندە بارمۇ؟

ئۇ شۇنداق دېگىنىچە ئىشكىنى جالاقلىتىپ قۇلۇپلاپ ئالدىمدا ماڭدى، مەن ئۇندىمىدىم.

قاتناش بېكىتىگە كەلدۇق. كېرەم بۇدۇشقاق مەپىگە ئولتۇرۇپ ماڭايلى، دەپ تۇرۇۋالدى. ئۇنىڭ دېيىشىچە، مەپىدە ئولتۇرۇپ ماڭسا سەھرانىڭ گۈزەل مەنزىرىسىنى تاماشا قىلغىلى يەنە نۇرغۇن نەرسىلەردىن زوق ئېلىپ ماڭغىلى بولارمىش. مەن مەپىدە ماڭغاندا ئۆيگە قارىغۇ چۈشكىچە بېرىپ بولغىلى بولمايدىغانلىقىنى ئېيتتىم. لېكىن، كېرەم بۇدۇشقاق يەنىلا مېنى يېگىپ چىقتى. ئۆزىنىڭ گېپىنى گەپ قىلدى. مەن قاتناش بېكىتى ئالدىغا تىرىلىپ، خېرىدار كۈتۈپ تۇرغان مەپىكەشلەرنىڭ يېنىغا باردىم. مەپىلەرگە قوشۇلغان ئاتلارنىڭ سىياقىنى كۆزەتتىم. «ماۋۇ خېلى ياماں ئەمەس ماڭغۇدەك» دەپ جەزملەشتۇرگەن بىر چىلان تورۇق ئات قوشۇلغان مەپىنى ئۇن يۈەنگە دېيىشتىم. مەپىگە ئولتۇرۇپ ماڭايلى، دەپ تۇرغاندا كېرەم بۇدۇشقاق «مەن بىر قاپ تاماكا ئېلىۋالاي» دەپلا، مەپىدىن سەكرەپ چۈشكەن پېتى بىر دۇكانغا كىرىپ كەتتى. بىردەم ساقلاشقا توغرا كەلدى. بىر چاغدا ئۇ بوغما چاپىنىنىڭ سىيرىتمىسىنى گېلىغىچە ئەتكەچ كۆلۈمسىرىگىنىچە چىقىپ كەلدى. ئۇنىڭ نېمىگە ئۇنچە كۆلۈمسىرەپ كەتكىنىنى بىلەلمىدىم.

مەپە كەڭرى كەتكەن ئاسفالت يولدا خېلى تېز سۈرئەتتە

كېتىۋاتاتتى. كېرەم بۇدۇشقاق يولدا ماڭغاچ ئىسكىرىپكىنى چالىمەن، دەپ تۇرۇۋالدى. مەن چالغىلى قويمىدىم. شۇنداق تالاش - تارتىش ئىچىدە يېرىم سائەتتەك يول يۈرگەندىن كېيىن تاشيولغا قايرىلدۇق.

يىلانىدەك سۇنايلىنىپ ياتقان بۇ تاشيولدا خېلى ئۇزاق مېڭىشقا توغرا كېلەتتى. يولنىڭ ئىككى چېتىدىكى يېشىل دېڭىزدەك چايقىلىپ ياتقان سالا ئېتىزلار كۆزنى چاقنىتاتتى. باھار نۇرىغا چۆمگەن يۇمران مايسىلار مەيىن شامالدا يېنىك يەلپۇنەتتى. قۇياش غەربكە باش قويغان بولۇپ، ئوتقاشتەك جۇلالىنىپ تۇرغان كەچكى شەپەق نۇرىغا چۆمگەن يېشىل دالا ئاجايىپ گۈزەل تۇسكە كىرگەنىدى. باغلاردىن، يىراق ئورمانلاردىن قۇشلارنىڭ يېقىملىق ناۋاسى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. بىپايان دالىنى سۆيۈپ ئۆتكەن مەيىن شامال ئېلىپ كەلگەن گۈللەرنىڭ خۇشبۇي ھىدى دىماققا ئۇرۇلاتتى. مەن مۇشۇ گۈزەل مەنزىرىلەردىن زوقلانغىنىمچە يىراقلارغا نەزەر تاشلاپ ئولتۇراتتىم. ئۆزۈمنى گويا رىۋايەتلەردە تەسۋىرلەنگەن چاھارباغقا كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلماقتا ئىدىم. توساتتىن قۇلاق تۈۋىمدىلا ئاڭلانغان غىتتا - غىتتاڭ ئاۋاز كەيپىمنى ئۇچۇردى. چۆچۈپ يېنىمغا قارىدىم. كېرەم بۇدۇشقاق ئىسكىرىپكىسىنى پوكىنىغا تىرىگىنىچە قايسدۇر بىر پەدىگە چېلىۋاتاتتى.

مەپە يېزىنىڭ توپلىق يولغا كىرگەنىدە، كېرەم بۇدۇشقاق ئىسكىرىپكىنى تېخىمۇ يۇقىرى ئاۋازدا چېلىشقا باشلىدى. بۇنداق كارامەتنى كۆرۈپ باقمىغان يېزىنىڭ بىر توپ كەپسز باللىرى چۈرقىرىشىپ مەپىنىڭ كەينىگە ئەگەشتى. ئۇلار قىن - قىنىغا پاتماي ۋارقىرىشىپ، كۈلۈشۈپ، ئايىغىدىن توپا - چاڭ ئۆرلەتكىنىچە يۈگۈرۈشۈپ كەلمەكتە ئىدى. بۇ خلۇەت سەھرادا بۇ خىل مەدەنىيەتنى كۆرۈپ باقمىغان كىشىلەر ھەيرانلىق ھېس قىلغان بولسا كېرەك. ئۆي - ئۆيلەردىن يۈگۈرۈپ چىقىشىپ، ئىشكىلىرىنى قىيا ئېچىپ بېشىنى چىقىرىشىپ كۈلۈشمەكتە، ھەجاراشماقتا ئىدى. كۆز ئالدىمدىكى بۇ مەنزىرىنى كۆرۈپ كىچىك چېغىمدىكى ئىشلار ئېسىمگە كېلىپ قالدى. بىزنىڭ مەھەللىدە چاچلىرى پاخپىيىپ، ساقاللىرى چاڭگىلىشىپ كەتكەن «ساۋۇت ساراڭ» دەيدىغان نېرۋىسىدىن ئادىشىپ قالغان بىر

كىشى بولىدىغان، ئۇ ھەمىشە قولىدا بىر دانە تاياقنى تۇتۇپ، بىرەر - ئىككى لالما ئىتنى بويىندىن باغلاپ يېتىلىۋالاتتى - دە، مۇنۇ قوشاقنى توۋلاپ ماڭاتتى:

ئەل مېنى سارائ دەيدۇ،
بىلمەيمەن سارائلىقنى.
چىرايلىق ئۆيۈم تۇرۇپ،
خالايمەن سامانلىقنى.
خۇشلۇقۇم تۇتۇپ قالسا،
يانجيمەن باراڭلىقنى.

بۇنداق چاغلاردا مەھەللىنىڭ ئۇششاق بالىلىرى ئۇنىڭ كەينىگە كىرىۋالاتتى. چالما، كېسەك ئېتىپ، توپا چېچىپ ئۇنى بوزەك قىلاتتى. كېرەم بۇدۇشقاقنىڭ چاچلىرى ئۆسۈپ كەتمىگەن، ساقاللىرى چاڭگىلاشمىغان بولسىمۇ، قولىدا تاياق تۇتۇپ ئىت يېتىلىۋالمىغان بولسىمۇ، كۆز ئالدىمدىكى بۇ مەنزىرە شۇ ئىشلارغا ئوخشاپ قېلىۋاتاتتى. بالىلار تاش - كېسەك ئاتمىسىمۇ، توپا چاچمىسىمۇ، ئۆز - ئۆزۈمدىن نومۇس قىلىپ كېتىۋاتاتتىم. خىجىللىقتىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولۇۋاتاتتىم. ئاخىر «باشقىلار مېنى تونۇپ قالمىسۇن» دېگەندەك، يۈزۈمنى ئالقانلىرىم بىلەن ئەتكىنىمچە، مەپىنىڭ ئۈستىدە ئوڭدىسىغا يېتىلىۋالدىم. كېرەم بۇدۇشقاق «كارامۇشكا» دەمدۇ، چەت ئەلنىڭ قايسىبىر ئاھاڭى دەمدۇ، بىرمۇنچە پەدىگە چېلىۋەتتى. قايسى پەدىگە، قايسى ئاھاڭغا چالغىنىنىمۇ ئاڭقىرىپ بولالمىدىم.

بىر چاغدا ئىسكىرىپكىنىڭ ئاۋازى ئۆچتى. «خۇداغا شۈكۈر» دەپ كۆزۈمنى ئېچىپ ئۆرە بولۇپ ئولتۇردۇم. بۇ چاغدا قاش قارايغان بولۇپ، مەپىنىڭ كەينىگە ئەگىشىۋالغان بالىلارمۇ قاياقلارغىدۇر يوقالغان، كېرەم بۇدۇشقاقنىڭ ئىسكىرىپكىسىمۇ قېپىدا ئارام تاپقانىدى.

بىز خۇپتەنگە يېقىن ئۆيگە يېتىپ كەلدۇق. مەپىكەش قايتىپ كەتتى. ئاق كۆڭۈل ئاتا - ئانام مېھمانىنىڭ ئاستىغا قوشلاپ كۆرپە

سىلىپ، ئىززەت - ھۆرمەتنى كاتتا قىلىۋەتتى. ئانام تاماققا تۇتۇش قىلدى. دادام كىرەم بۇدۇشاقنىڭ ئالدىدا يۇكۇنۇپ، قوللىرىنى ئىشقىلىغىنىچە كۇلۇمسىرەپ ئولتۇراتتى.

دادام 70 ياشلاردىن ئېشىپ قالغان بولسىمۇ، تېتىك، سۆزمەن ئادەم ئىدى. شۇڭا، بىردەمدىلا كىرەم بۇدۇشقاق بىلەن بەھۇزۇر پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى.

— مەن سىلىگە بىرەر - يېرىمدەم مۇڭ قىلىپ بېرەي، دەپ بۇ بىر نېمىنى ئالغاچ كەلگەن، — دېدى لەڭمەندىن بىر قورساق يەپ كىرىلىپ ئولتۇرغان كىرەم بۇدۇشقاق ئىسكىرىپكىنى قولىغا ئېلىپ، دادامغا كۇلۇمسىرەپ قارىغىنىچە، — ئۆزلىرىگە ياقارمۇ؟

— ياقمامدىغان، ئەلۋەتتە ياقىدۇ، — دېدى دادام خۇشخۇيلۇق بىلەن، — مەنمۇ ياش چاغلىرىمدا ناخشا - مۇزىكىغا خۇشتار ئىدىم. ئۆزۈمۇ چېلىپ قويااتتىم تېخى، ھازىرمۇ ئاڭلىغۇم كەپلا تۇرىدۇ. بۇگۈن بۇ ئاددىي كۇلۇبىمىزگە قەدەم تەشرىپ قىلغانلىرىدىن بەك خۇرسەن بولدۇم، بولۇپمۇ بۇ سازنى ئالغاچ كەلگەنلىرى بىر خاسىيەتلىك ئىش بوپتۇ.

دادام سۆزنى تۇغىتىپلا، بايىدىن بېرى بىر چەتتە بىزگە قاراپ ئولتۇرغان ئىككى ئىنىمغا كۆز ئىشارىسى قىلدى. ئىنىلىرىمنىڭمۇ دۇتار، تەمبۇرغا خېلى پەيزى بار ئىدى. ئۇلار دەررۇ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ يەنە بىر ئۆيدىن دۇتار، تەمبۇرلىرىنى ئېلىپ كىرىشتى. بۇنى كۆرگەن كىرەم بۇدۇشقاق ھاياجاندىن تېپىرلاپ كەتتى.

— پاھ، «ئالتۇن ئۆزۈكىكە ياقۇت كۆز» دېگەندەك ئىش بولىدىغان بولدى - دە، بۇگۈن، — دېدى ئۇ دادامغا قارىغىنىچە ھاياجىنىنى باسالماي، — ماۋۇ مۆرىمەس، ئۆيدە دۇتار، تەمبۇر بار دەپمۇ قويمىغان ماڭا، — ئۇ شۇنداق دەۋېتىپ مېنى ئىما قىلىپ قويدى، — قېنى، قايسىلىرى بىلەن تەڭكەش قىلىمىز؟ — دېدى كىرەم بۇدۇشقاق ئىنىلىرىم بىلەن سازلارنى ئۆزئارا تەڭكەش قىلىپ تۇزۇۋالغاندىن كېيىن، — بولسا ئۆزلىرى تەمبۇرنى قوللىرىغا بىر ئېلىپ بەرگەن بولسىلا، — ئۇ شۇنداق دېگىنىچە دادامغا قارىدى.

ــ ساقال ئەستاغپۇرۇللاغا يەتكەندە بۇ ئىشنى قىلىپ يۈرسەم بولماس، ــ دېدى دادام ئاپئاق ساقاللىرىنى سىلىغىنىچە كۈلۈمسىرەپ، ــ باللارنىڭ ماھارىتىمۇ بىر - بىرىدىن قېلىشمايدۇ، سىلىگە ياخشى ماسلىشالايدۇ.

ــ ئەمسە قايسى ناخشىنى ئاڭلىغىلىرى بارکىن؟

ــ «ئانامنى ئەسلەپ» نى ئوقۇپ بېرەملا ئەمسە؟

ــ مانا، مانا، چوڭنىڭ ئەقلى دېگەن ھامان چوڭدە. كېرەم بۇدۇشقاق ئىسكىرىپكىسىنى پوكىنىغا تىرىدى.

كېرەم بۇدۇشقاق ناخشا ئوقۇيالمايتتى. ئۇ ھەمىشە بىر خىل تەرزدە بېشىنى گىلدىڭلىتىپ، كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇپ، ئىسكىرىپكىسىنى پوكىنىغا تىرىگىنىچە چېلىشنىلا بىلەتتى. ئىنىلىرىنىڭ ئاۋازى خىلى - خىلى ناخشىچىلارنىڭكىدىن قېلىشمايتتى. مۇڭلۇق كۈيلەر بىلەن جاراڭلىق ئاۋازلىرى قوشۇلۇپ، ئۆيى ئىچىنى تىترىتىۋەتتى. ئانام بىلەن دادام زاڭقىنى يۆلىگىنىچە بېرىلىپ ئاڭلاۋاتاتتى. مەنمۇ مۇڭلانغىنىمچە خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپلا قالغانىدىم.

كېرەم بۇدۇشقاق بارلىق ماھارىتىنى ئىشقا سالدى. ناخشا مۇزىكا ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەندە، ئۇ يېڭى - يېڭى پوكۇسلارنى چىقىرىپ، مۇزىكىغا ئاجايىپ بىر خىل يېقىملىق تۈس ئاتا قىلدى. ئىسكىرىپكىدىن چىققان يىغلىغاندەك، بوغۇلغاندەك، ھەسرەت - نادامەت، ئاھ - پىغان چەككەندەك تۇيغۇ ئاتا قىلىدىغان مۇڭلۇق ئاۋاز يۈرەكنى تىترىتەتتى، قەلبلەرنى ھاياجانغا سالاتتى. تۇرۇپلا ئادەمگە يىغا ئولاشتۇرۇپ، كۆكۈلگە غېرىبلىق كۆلەڭگۈسى تاشلايتتى. ئانام پات - پات ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن كۆزلىرىنى سۈرتۈپ قوياتتى، ئورۇق مۈرىلىرى يېنىك تىترەيتتى. دادامنىڭ كۆز چاناقلىرىدىن لۆمۈلدەپ چىققان مارجاندەك ياشلار مەڭزىنى بويلاپ ئاپپاق ساقاللىرى ئارىسىغا شۇڭغۇماقتا ئىدى.

ناخشا ئاخىرلاشتى. دادام «رەھمەت، باركاللا» دېگىنىچە، كېرەم بۇدۇشقاقنىڭ مۈرىسىدىن يېنىك تۈرتۈپ قويدى. دادامنىڭ شۇ تۇرقىدىن قاتتىق ھاياجانلانغانلىقى چىقىپ تۇراتتى. شۇ ئارىدا كېرەم بۇدۇشقاق سىرتقا چىقىپ كىردى. يەنە ناخشا - مۇزىكا باشلاندى. كېرەم

بۇدۇشقاق ئاربدا نەچچە قېتىم سىرتقا چىقىپ كىردى. مەن ئۇنى تولغاق كېسىلى تۇتۇپ قالدىمۇ نېمە، دەپ ئويلاپ قالدىم. چىرايىغا زەن سېلىپ قارىغانىدىم، يۈزلىرى قىزىرىپ، كۆزلىرى خۇمارلىشىپ كېتىپتۇ. ئۇنى نەشە چېكىپ كىرگەنمىدۇ، دەپمۇ ئويلاپ قالدىم. ئەمما، ئۇنىڭ نەشە چەككىنىنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. مەن ھەيران بولغىنىمچە ئۇنىڭغا يېقىن سۈرۈلۈپ ئولتۇردۇم. ئۇ ماڭا قىيا بېقىپ كۈلۈمسىرىگەنىدى، ئاغزىدىن قاڭسىق ھاراق پۇرىقى بۇخسۇپ چىقىپ، دىمىقىمغا ئۇرۇلدى. بېشىمدىن تۆتۈن چىقىپ كەتتى. مەن بايىاتىن بېرى سەزمەپتىمەن، ئۇ ئالبجوقا سۆزلەۋاتاتتى. مەن دادامنىڭ چىرايىغا قارىدىم. دادامۇ بىرەر ئىشنى سېزىپ قالغان بولسا كېرەك، قاپاقلىرى سېلىنغان، قوشۇملىرى تۇرۇلگەن ھالدا بىر نۇقتىغا تىكىلگىنىچە ئۇنسىز ئولتۇراتتى. ئىنلىرىمۇ بىر - بىرىگە مەنىلىك قارىشاتتى. مەن بۇ ئىشنىڭ تېگىگە يېتەلمەي بارغانچە ھەيران بولۇۋاتاتتىم. شۇ ئارىدىن كېرەم بۇدۇشقاق ماڭا كۆز ئىشارىتى قىلىپ قويۇپ يەنە سىرتقا ماڭدى. مەن دەررۇ كەينىدىن ئەگەشتىم. ئۇ ھويلىغا چىقىپلا ئىنمىنىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى. كەينىدىن كىردىم. كىردىم- يۇ، ھەيران بولۇپ تۇرۇپلا قالدىم. كېرەم بۇدۇشقاق ئۇدۇلدىكى ئىشكاپنىڭ ئاستى تەرىپىدىن تۇگەي دەپ قالغان بىر بوتۇلكا ھاراقنى قولىغا ئېلىپ، ماڭا ھەجىيىپ قاراپ تۇراتتى.

— بۇ نېمە قىلغىنىڭ مېنىڭ يۈزۈمنى چۈشۈرۈپ، قەيەردىن تاپتىڭ بۇ نىجىسنى؟— دېدىم ئاچچىقىمغا پايلىماي.

— ۋاي - ۋۇي، نېمانچە تېرىكسەن؟— دېدى ئۇ ھېچ ئىش بولمىغاندەك پەرۋاسىز قىياپەتتە،— بۇنى بارغۇ، بۇ يەرگە مېڭىش ئالدىدا تاماكا ئالغىلى دۇكانغا كىرگەندە ئېلىۋالغان.

مەن شۇ چاغدىلا، كېرەم بۇدۇشقاقنىڭ ھېلىقى دۇكاندىن چىققان چاغدىلا ئۆزىنچىلا ھىجاراپ كەتكەنلىكىنىڭ سىرىنى بىلدىم. كېرەم بۇدۇشقاق ئىشكاپتىن بىر پىيالىنى ئېلىپ لىققىدە ھاراق قۇيدى - دە، ماڭا تەڭلىدى. مەن ئۇنى زەردە بىلەن سىلكىۋەتتىم. ئۇ تېخىمۇ بېزىرىپ ماڭا رودىپايدەك چاپلاشتى. ھاراقنى ئىچىشكە زورلىدى. مەن ئاچچىقىمدا پىيالىنى قولۇمغا ئېلىپلا سۇپىغا چىقتىم - دە، ئۆينىڭ باغقا قارايدىغان

دېرىزىسىنى ئېچىپلا، پىيالىدىكى ھاراقنى باغقا قارىتىپ تۆكۈۋەتتىم. كېرەم بۇدۇشقاقنى نەچچە ئېغىز تىللىۋېتىپتىمەن. ئەمما، ئۇ مېنىڭ تىللىغىنىمنى ئېغىر ئالغاندەك قىلمايتتى. «نېمە قىلغىنىڭ بۇ، پۇلغا كەلگەن ھاراق جۇمۇ ئۇ» دېگىنىچە ماڭا ئالىيىپ قويدى. مەن باشقا گەپ قىلمىدىم. ئۇمۇ گەپ سۆز قىلمايلا ھاراقتىن يەنە بىر پىيالە قۇيۇپ گۈپپىدىلا ئىچىۋەتتى. ئۇ بىردەم تىنىۋالغاندىن كېيىن، بوتۇلكىدا قالغان ھاراقنىڭ ھەممىسىنى بىراقلا ئىچىۋەتتى. مەن ئەمدى ئۇنى ئۆيگە باشلاپ كىرەلمەيتتىم. دادام تولىمۇ تەقۋادار ئادەم ئىدى، ھاراق ئىچىشنى يامان كۆرەتتى.

مەن بىز بايا ئولتۇرغان ئۆيگە كىرىپ ئىنىلىرىمنى قايتۇرۇپ چىقتىم. دادام قاپقى تۇرۇلگەن ھالدا چىرايىمغىمۇ قارىماستىن ئۇنسىز ئولتۇرۇپ قالدى.

ھۇجرا ئۆيدە بىر - بىرىمىزگە قارىشىپ ئولتۇرۇپ قالدۇق. شۇ تاپتا مېنىڭ ھېچقانداق پاراكۇغا رايىم يوق ئىدى. بۇ بۇرۇقتۇرما كەيپىياتنى قانداق ئوڭشاشنى بىلەلمەي خۇددى مىخ ئۇستىدە ئولتۇرۇپ قالغاندەك ئارامسىزلانماقتا ئىدىم.

بىر ھازادىن كېيىن دادام، ئانىلار ياتىدىغان ئۆينىڭ چىرىغى ئۆچتى. مەنمۇ كېرەم بۇدۇشقاققا يېتىپ قېلىش تەكلىپىنى بەردىم. لېكىن، ئۇ قوشۇلمىدى. شۇنداق قىلىپ، بىرەر سائەتكە يېقىن كۆڭۈلگە ياقمايدىغان تۇتۇرۇقسىز پاراكىلار بىلەن ئولتۇرۇشتۇق.

— ماڭا ھاراق تېپىپ بەر، — دېدى بىر چاغدا كېرەم بۇدۇشقاق ئەلەسلەشكەن كۆزلىرىنى ماڭا تىككىنىچە، — مەن بۇگۈن ھاراق ئىچمەن!

— ۋۇي، سەن تېخى ھاراق بىلەن قالدىڭمۇ؟ — دېدىم تەئەددى بىلەن، — مەن ئەتە دادامغا نېمە دەپ جاۋاب بېرەرمەن دەپ باش قاتۇرۇۋاتسام.

— نېمە دەپ جاۋاب بېرەتتىڭ؟ دادىڭمۇ ياش ۋاقتىدا ئوينىاپتىكەنغۇ تازا، ئۇنى چاقىر، بىللە ئىچمىز.....

— ئاغزىڭغا كەلگەننى جۆيلىۋەمە - ھە، كېرەم!

ـ قانداق نېمە سەن؟ ئۆيۈڭگە كەلگەن مېھماننىڭمۇ يۈزىنى قىلمايدىغان.

ـ يۈزۈڭنى قىلمىغان بولسام، ئاللىقاچان كۆتۈڭگە تېپىپ چىقىرىۋەتكەن بولاتتىم بۇ ئۆيدىن.....

ـ ھەي ئىست، ھەي ئىست، نېمە پوق يەپ بۇ يەرگە كېلەر ئىدىم- ھە؟ـ كېرەم بۇدۇشقاق ھە دەپ ئۆزىنى كاچاتلاشقا باشلىدى. ئىنىلىرىم ھەيرانلىق ئىچىدە بىردە ماڭا، بىردە كېرەم بۇدۇشقاققا قارايتتى. ئۇ ئۆزىنى كاچاتلاشتىن ھېچ توختايدىغاندەك ئەمەس ئىدى.

ـ ئۇنى تۇتۇۋالايلى، ئاكا،ـ دېدى ئاخىر چىداپ تۇرالمىغان كىچىك ئىنىم ماڭا يېلىنىپ.

مەن كېرەم بۇدۇشقاقنىڭ قوللىرىنى مەھكەم تۇتۇۋالدىم. بۇ ئۆيدە ھاراق ئىچكىلى بولمايدىغانلىقىنى قايتا - قايتا چۈشەندۈردۈم. ئۇ ئاخىر قوللىرىنى سىلكىشلەشتىن، يۇلقۇنۇشتىن توختىدى. ئەمما، ئېغىر مۇسىبەتتىكى ھازىدار ئادەمدەك ھۆكۈرەپ يىغلىغىلى تۇردى. بىرەرسىنىڭ ئاڭلاپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ئىشىك، دېرىزىلەرنى مەھكەم يېپىۋالدۇق. ئۇ ھۇ تارتىپ يىغلايتتى، ئاھ - پىغان چېكەتتى. ئىنىلىرىمنىڭ ئالدىدا شۇنداق ئوڭايسىزلاندىمكى، ئۇنى تاشلاپ قويۇپلا يىراق بىر يەرگە قېچىپ كەتكۈدەك ھالغا كېلىپ قالدىم. بىرىمىز ئۇنى دەپ، بىرىمىز بۇنى دەپ خۇددى كىچىك بالىنى ئالدىغاندەك ئالداپ، ئاخىر ئۇنى يىغىدىن توختاتتۇق. يېتىپ ئارام ئېلىشقا ئۇندىگەنىدۇق، ئۇ ساز چالمەن، بىر پەدە بولسىمۇ ساز چالمىسام بۇگۈن ماڭا ئۇيقۇ ھارام بولىدۇ، دەپ تۇرۇۋېلىۋالدى. بىز ئامالسىز ئۇنىڭ تەلىپىگە قوشۇلدۇق. ئەمما، تۇن يېرىملىشاي دېگەن چاغ بولغاچقا، سىرتتا گەپ - سۆز بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن پەس ئاۋازدا چېلىشنى ئۆتۈندۇق. ئۇ سۇپىنىڭ گىرۋىكىگە كېلىپ، پۈتىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرغىنىچە ئىسكىرىپكىسىنى يەنە پوكىنىغا تىرىدى. كامانچا قىلىنى بىر - ئىككى سۈركەپ، قوپال، يېقىمسىز «غىتاڭ - غىتاڭ» ئاۋاز چىقىرىپ قويۇپ توختىدى ۋە:

ـ خۇدا ھەققىدە ماڭا بىر يۈتۇم بولسىمۇ ھاراق تېپىپ بەر خەق!ـ دەپ ۋارقىرىدى.

مەن ئاستا ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدىم. ئۇ ھېلىلا مېنى يەۋېتىدىغانىدەك ئەلپازدا كۆزلىرىنى ئالايتىپ قاراپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭ قاتاڭغۇر ئىگىلىرىنى ئاستا تۇتتۇم. يۈزىنى سىلىدىم، پىچىرلىدىم:

— بۈگۈن خاپا بولماي يېتىپ قالغىن، مەن ئەتە سېنى شەھەرگە ئەكىرىپ يۈرىكىڭ چىلاشقىچە ھاراق قۇيۇپ بېرەي، كېسەلگە دورا بوپ قاپتۇ دېسەمۇ، ئۆلۈكنى تىرىلدۈرگىلى بولىدىكەن دېسەمۇ بۇ يەردىن بىر تېمىم ھاراق تاپقىلى بولمايدۇ. خۇش بولۇپ قالاي، سەندىن ئۆتۈنەي، مېنى ئۇنداق تەتۈر قىينىمىغىن بولامدۇ؟.....

— راست تاپالمايسەن..... راست تاپالمايسەن- ھە؟ ئەمسە بوپتۇ، ھە، مانا بولدىما ئەمسە؟— كېرەم بۈدۈشقاق شۇنداق دېگىنىچە قولىدىكى ئىسكىرىپكىسىنى تىزىغا زەرب بىلەن ئۇردى. «جاك» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەك ئىسكىرىپكا قاق ئوتتۇرىسىدىن چاراسلاپ سۇنۇپ ئىككى پارچە بولدى. يۈرىكىم قارتىدە قىلىپ، ئاجايىپ بىر خىل ئاچچىق تۇيغۇ مېڭەمگە تېپىپ چىقتى. ساز چېلىشنى ياخشى كۆرۈپ، سازنى ئاسراشنى بىلمەيدىغان بۇ نائەھلىگە شۇنچىلىك ئاچچىقىم كەلدىكى، قانچە قىلىپمۇ ئۆزۈمنى توتۇۋالالمىدىم. «چاك» قىلىپ تەگكەن تەستەك زەربىسىدىن كېرەم بۈدۈشقاق چۆچۈگىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئالقىنىم بىر پارچە چوغنى توتۇۋالغاندەك كۆيۈشۈپ ئېچىشتى. شۇ ئان كېرەم بۈدۈشقاقنىڭ جاۋغىيىدىن قان سىرغىپ چۈشتى. ئۇستۈنكى كالپۇكى بىردەمدىلا ھۈررەك بولۇپ ئىششىپ چىقتى. ئىنىلىرىم تەڭقىسلىقتا نېمە قىلارىنى بىلەلمەي، داك قېتىپ تۇرۇپ قېلىشقانىدى. كېرەم بۈدۈشقاق «سەن مېنى ئۇردۇڭمۇ؟» دېگىنىچە ئىشكنى داراڭشتىپ ئېچىپ ھويلىغا چىقىپ كەتتى. دەرۋازا قۇلۇپلۇپتىلگەنىدى. ئۇ «ئىشكنى ئېچىپ بەر، مەن كېتىمەن» دەپ ۋارقىراشقا باشلىدى. بىز ئۇنى يانداۋۇپ كىرىش ئۈچۈن خېلى ھەپىلەشتۇق. ئۇ تىرەجەپ تۇرۇۋېلىپ بىزگە بوي بەرمەيۋاتاتتى. قىلىۋاتقان قىلىقلىرىغا قاراپ ئىشكنى ئېچىپلا ئۇنى ھەيدەپ چىقارغۇم كېلىپ كەتتى. لېكىن، سىرتتا ئالمادىس بىرەر ئىش يۈز بېرىپ قالسا قانداق قىلغۇلۇق؟ مەخسۇت ھاجىمنىڭ ئۆيىدە ھاراق ئىچىپتىكەن، دېسە نېمە دېگۈلۈك؟ كېرەم

بۇدۇشقاق بارغانسېرى ئەزۆەيلەپ، ئەسەبىيلەرچە ۋارقىراپ دەرۋازىنى داراڭشتىپ تېپىشكە باشلىدى. كېچە تەڭگە ئۇلىشاي دېگەندە چىققان بۇ پاتپاراقچىلىق قوشنىلارنى چۆچۈتۈەتتىمۇ- نېمە؟ ئۇلارنىڭ ئۆيلىرىنىڭ، ھويلىلىرىنىڭ چىراغلىرى لاپىلداپ يېنىشقا باشلىدى، شۇ ئەسنادا دالان ئۆيىمىزنىڭ چىرىغىمۇ لاپ قىلىپ يېنىپ قالدى. مەن ئۇ تەرەپكە ئىتتىك قاراپلا، ئۆزۈمنى قويىدىغان يەر تاپالماي قالدىم. بېشىغا ئاق شاپاق دوپپا كىيگەن، ئۇستىگە ئاپپاق خەسىدىن ئۇخلاش كىيىمى كىيىۋالغان، ئۇزۇن ساقىلىنى قاماللىغىنچە بىزگە ئالىيىپ قاراپ تۇرغان دادامنى كۆرۈپ ۋۇجۇدۇمغا تىترەك ئولاشتى.

— بۇ نېمە قىلىق، ھەي، بۇ نېمە قىلىق؟ ھۇ، دوزاخقا تۈۋرۈك بولغۇرلار!— دەپ ۋارقىرىدى دادام ئۆزىنى باسالماي.

— ھېچ..... ھېچ ئىش يوق، دادا،— كىچىك ئىنىم شۇنداق دېگىنىچە، ئىتتىك بېرىپ دادامنى ئۆيگە ئېلىپ كىرىپ كەتتى. مەن چوڭ ئىنىم بىلەن كېرەمنى تارتقۇشلاپ، سۆرەپ، كۆتۈرۈپ دېگۈدەك ھۇجرىغا ئېلىپ كىردۇق. ئۇنى سۇپا ئۈستىگە تاشلاپ مەھكەم بېسىۋالدۇق. كېرەم بۇدۇشقاق بىزنى ئاللىنېمىلەرنى دەپ تىللايتتى، تېپىرلايتتى. كىچىك ئىنىمۇ قايتىپ كىرىپ، بىزگە ھەمدەم بولدى. كېرەم بۇدۇشقاقنى مەھكەم باسقىنىمىزچە قويۇۋەتمىدۇق. ئۇ بىردەم تېپىرلاپ بېقىپ ئاخىر جىمىپ قالدى. بىز شۇ تەرزدە ئۇنى خېلى بىر ھازاغچە بېسىپ تۇردۇق. ئۇ ئاخىر خورەك تارتقىنىچە ئۇيقۇغا كەتتى.

قانچىلىك ئۇخلىغىنىمنى بىلمەيمەن. بىر چاغدا ھويلىدا دادامنىڭ غەر - غەر قىلىپ ئاغزىنى چايقىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. دادام تاھارەت ئېلىۋاتاتتى. يېراقتىن خورازلارنىڭ سوزۇپ چىللىغان ئاۋازىمۇ ئاڭلىنىشقا باشلىدى. ئورنۇمدىن ئاستا تۇرۇپ دېرىزە ئالدىغا كەلدىم. دېرىزىنى ئۇلۇغ ئېچىپ سرتقا قاردىم. دېرىزىدىن غۇيۇلداپ كىرگەن سەھەرنىڭ ساپ ھاۋاسىدىن يۇرىكىم ياشارغاندەك بولدى.

ئەمدى دادامنىڭ چىرايىغا قانداق قارارمەن، دەيتتىم ئىچىمدە، كېرەم بۇدۇشقاق بولسا يوتقانغا چىڭ پۈركۈنۈپ، ھېچنېمىدىن بىخەۋەر ھالدا خورۇلداپ ئۇخلاۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭ بالدۇرراق ئويغىنىشىنى، دادام

مەسچىتتىن كېلىپ بولغۇچە، بۇ يەردىن تېزرەك كېتىۋېلىشىمىزنى تىلەيتتىم. لېكىن، كېرەم بۇدۇشقاق ھېچ ئويغىنىدىغاندەك قىلمايتتى. ئويغىتاي دېسەم يەنە سارالغلىق قىلىپ، قاقپودىلا كەيپىمىزنى ئۇچۇرۇشىدىن ئەندىشە قىلاتتىم.

بىر چاغدا ھوجرىنىڭ ئىشكى تاراقلاپ ئېچىلىپ خىيالىمنى بۆلۈۋەتتى. چۆچۈپ ئىشككە قارىدىم. دادام ئاچچىقى بىلەن قاراپ تۇراتتى. مەن ئوڭايسىزلانغىنىمدىن نېمە دېيىشىمنى، نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي قالدىم. دادام شۇ سىياقتا بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، بۇرۇلۇپلا كەينىگە ياندى. مەن دەررۇ ئۇنىڭ كەينىدىن چىقتىم:

— خاپا بولماڭ، دادا، — دېدىممەن تىترەپ تۇرۇپ، — بۇنداق بولۇشىنى بىلگەن بولسام.....

— بولدى سۆزلىمە! — دېدى دادام چىرايىنى ئاچماستىن، — نەدىن پەيدا قىلغان بولساڭ شۇ يەرگە يېتىۋۇر بۇ بىر نېمىنى، نەدىن كەلگەن بىر نېمە ئۇ، ئىززىتىنى بىلمەيدىغان..... ماڭا نى ئات، نى نومۇس بۇ؟ بىلەمسەن، مەن بۇگۈن مەسچىتتىنمۇ بېشىمنى كۆتۈرەلمىدىم، ھەممە ئادەم ماڭىلا قاراۋاتقاندەك، مېنى مەسخىرە قىلىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. ماڭا نېمە كۈن بۇ؟ مەن ئاخىرقى دۇئاغىنىمۇ توختىماستىن يېنىپ چىقتىم مەسچىتتىن. مەن جامائەتنىڭ يۈزىگە قانداق قارايمەن ئەمدى؟

مەن لام - جىم دېمەي، دادامنىڭ چىرايىغا قارىدىم. دادامنىڭ ئاپپاق ساقىلى توختىماي دىرىلدايتتى. چىرايى ھېلىلا تاراسلاپ يامغۇر قۇيۇۋېتىدىغان بۇلۇتلۇق ئاسماندەك تۇتۇلۇپ كەتكەنىدى. ئۇ گېپىنى تۈگىتىپلا ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. مەن قاققان قوزۇقتەك جايىمدا قىمىرلىماي تۇرۇپلا قالدىم.

ئانام چاي دەملەپ تەييار قىلغانىكەن. مەن كېرەم بۇدۇشقاقنى ئويغاتتىم. ئارزۇيۇمغا يارىشا ئۇ تەرسالىق قىلمىدى. بەقەمدەك قىزىرىپ ئىششىغان كۆزلىرىنى ئۇۋۇلغىنىچە، ئېرىنچەكلىك بىلەن ئورنىدىن تۇردى. ئەمما، چاي ئىچمەيدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەنمۇ ئارتۇقچە زورلىمىدىم. مېنىڭمۇ چاي ئىچكۈم يوق ئىدى. شۇ تاپتا گېپىمدىن بىرنەرسە ئۆتىدىغاندەك قىلمايتتى. كېرەم بۇدۇشقاق چېقىلغان

ئىسكىرىپكىسنى جايلاشتۇرۇپ قېپىغا سالغاندىن كېيىن، ئۇنى قولتۇقىغا قىستۇردى.

ئانام بىلەن ئىنىلىرىم ئىشىك ئالدىغا چىقىپ، بىزنى ئۇزىتىپ قويدى. دادام بىر يەرگە كەتتىمۇ ياكى ئۆيدە بارمۇ، بىلمىدىم، بىزنى ئۇزاتقىلى چىقمىدى. ئاپتوبۇسقا ئولتۇرۇپ تاھىيە بازىرىغا قاراپ كېتىۋاتىمىز. ئاپتوبۇستا كېرەم بۇدۇشقاق خۇددى ئېرىدىن دەككىسىنى يېگەن بىشەم خوتۇندەك قاپىقى سىلىنغان ھالدا پۇشۇلداپ ئولتۇردى. ماڭا قاراپمۇ قويمىدى. بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلىشمىدۇق. ئۇنىڭ دوردىيىپ ئىشىشىپ چىققان ئۇستۇنكى كالپۇكى ئۇنى باشقىچىلا بىر ئادەمگە ئوخشىتىپ قويغانىدى. تۇرۇپلا ئاخشام قىلغان ئىشىمدىن سەل خجىللىق ھېس قىلىپ قالدىم. ئىچ - ئىچىمدىن بىر خىل ئۆكۈنۈش ئۆرلەپ چىقتى. كېرەم بۇدۇشقاقنىڭ كۆڭلىنى ياساپ قويماقچى بولدۇم. «خاپا بولما، ئاخشام ئاچچىقىمنى باسالماي سەل ئىتتىكلىك قىلىپ قويۇپتىمەن» دېگۈم كەلدى. لېكىن، ئۇنداق دەپ ئۇنى ئۆزۈمگە يېقىنلاشتۇرسام يەنە ئۇنىڭدىن قۇتۇلغىلى بولمايتتى. شۇڭا، ھېچنېمە دېمەسلىك قارارىغا كەلدىم. ناھىيە بازىرىنىڭ دوقمۇشىغا كەلگەندە ئاپتوبۇس توختىدى، ئاپتوبۇستىن چۈشتۇق. كېرەم بۇدۇشقاق ماڭا قاراپمۇ قويماستىن، خوشمۇ دېمەستىن ئۆيى تەرەپكە بۇرۇلدى.

«مەندىن قاتتىق خاپا بوپتۇ - دە، خاپا بولسا بولۇۋەرسۇن، خۇداغا مىڭ شۈكۈر! مۇشۇ ئىش تۈپەيلى ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇپ قالساممۇ ئەجەب ئەمەس.»

كېچە شۇنداق شىرىن ئۇخلاپتىمەن. ئۇيقۇنىڭ بۇنداق شىرىن بولىدىغىنىنى تۇنجى قېتىم ھېس قىلغاندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالدىم.

ئورنۇمدىن سەھەر تۇرۇپ، قىزىق چاي دەملەپ قانغۇچە ئىچتىم. تۇرۇپلا توختىماي يۇگۈرگۈم، سەكرەپ تاقلاپ ئوينىغۇم، تۇۋلاپ ناخشا ئېيتقۇم كېلىپ كەتتى. شۇ ھاياجان ئىچىدە سىرتقا چىقىپ، كەچ كىرگۈچە بازار ئايلاندىم. قىلچىلىك ھارغىنلىق ھېس قىلماپتىمەن. كۆڭلۈم خۇش، روھىم تېتىك، ئۆزۈممۇ خۇشخۇيلىشىپ قالغاندەك ئىدىم.

قاراڭغۇ چۈشتى. مەن بالدۇرراق يېتىپ يەنە قانغۇچە ئۇخلىماقچى

بولۇپ ياتاققا قايتىپ كەلدىم. ئەمما، ئۇخلاشقا تېخى بالدۇر ئىدى. بۇنداق چاغدا ياتسام ئۇيقۇمۇ كەلمەيتتى. كۆزۈم تۆۋۇقسىزلا تامغا ئېسىقلىق تۇرغان دۇتارغا چۈشتى. دۇتارنى قولۇمغا ئېلىپ «چىمبۇلاق»قا چالدىم. ۋۇجۇدۇم لەززىگە كېلىپ، كۆڭلۈم باھار ئايىنىڭ ئېچىلىپ كەتتى. دۇتارنى ئەسلىدىكى ئورنىغا ئىلىپ قويۇپ، كارىۋاتقا ئۆزۈمنى تاشلىدىم. يوتقانغا يۆلىنىپ، كۆزۈمنى يۇمغىنىمچە خىيالغا كېتىپتىمەن. نېمىلەرنى خىيال قىلغىنىمنى، قانچىلىك خىيال سۈرگىنىمنى بىلمەيمەن. بىر چاغدا تۇيۇقسىز ھويلا تەرەپتىن ئىسكىرىپكىنىڭ چىرقىراق ئاۋازى ئاڭلاندى. يۈرىكىم «قارت» قىلىپ، چۆچۈپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم. بېشىم پىرقىرىغاندەك بولۇپ، تېنىم تىكەنلەشتى.

— ۋاي - ۋۇي، قانداق ئەھۋالىڭ ئاغىنە، — كېرەم بۇدۇشقاق پالاقشىغىنىچە ئۆيگە كىرىپ كەلدى، — بۇگۈن نېمە ئىش قىلدىڭ؟ ھويلاڭغا كىرىپ پەيزە قىلىپ بەرسەمۇ ئالدىمغا چىقمايسىنا.

— مېجەزىم يوق، ئۆيدە ئارام ئالدىم، — دېدىم ئۇنىڭ چىرايىغىمۇ قارىماستىن.

— ھەي، سەن قاچانغىچە خوتۇن كىشىدەك مېجەزىم يوق، دەپلا ئولتۇرىسەن؟ مېجەزىڭ بولمىسا ياخشى بوپتۇ، مېجەزىڭ بولمىسا ياخشى بوپتۇ، بىرەر بوتۇلكا ئۈيناپ قويايلى، مانا قارا، — ئۇ شۇنداق دېگىنىچە خۇددى يەل سېلىپ قويغاندەك كۆپۈپ تۇرىدىغان چاپىنىنىڭ قويۇن يانچۇقىدىن بىر بوتۇلكا ھاراقنى ئېلىپ شىرەگە قويدى. غۇرۇرسىزدە ئاچچىقىم كەلدى.

— بۇگۈن نېمە دېسەڭ دەۋەر، — دېدىم قوپاللىق بىلەن، — ئىشقىلىپ مەن سېنىڭ ھارىقىڭنى ئىچمەيمەن.

— كىم سېنى بۇ ھاراقنى ئىچسۇن دەپتۇ. بۇگۈن بۇنى ئەمەس، سېنىڭدە قەرز قالغان ھاراقنى ئىچمىز.

— ۋوي، قايسى قەرز قالغان ھاراقنى؟

— ئۇلۇشكۇن چوڭ ئۆيۈڭدە ئېلىپ بەرمىگەن ھاراقنى بۇگۈن ئېلىپ بېرىسەن، قانداق؟

ئۇ مېنى مەنستىمىگەندەك، كۆزگە ئىلمىغاندەك بىر خىل سىياقتا

قاراپ تۇراتتى. شۇ كۈنكى كۆڭۈلسىز مەنزىرە كۆز ئالدىمغا كەلگەن هامان، يۈرىكىم خۇددى مۇشۇك تاتلىغاندەك ئېچىشىپ كەتتى. ۋۇجۇدۇم تىترەپ، يۈزلىرىمگە ئوتتەك قىزىللىق يامرىغاندەك بولدى. بىر بوتۇلكا هاراق ئەكىرىپ، ئۇنى ئارمانىغا يەتكۈزۈپ قويۇش نىيىتىگە كەلدىم. شۇنداق قىلمايمۇ ئۇنىڭدىن قۇتۇلالمايدىغانلىقىم ئېنىق ئىدى.

يېقىن ئەتراپتىكى كەچلىك بازارغا بېرىپ، بىر توخۇنىڭ پىشۇرۇلغان گۆشى بىلەن ئازراق ئۆپكە - هېسىپ سېتىۋالدىم. بىر بوتكىدىن بىر بوتۇلكا هاراق ئالدىم. هاراقنى كۆرگەن كېرەم بۇدۇشقاقنىڭ كۆزلىرى چاقناپ، گۇلقەقەلىرى ئېچىلىپ كەتتى. خۇددى جەڭدە غەلىبە قىلغان گېنېرالدەك كېرىلىپ، چىرايىدا بىر خىل مەمنۇنلۇق ئىپادىلىرى جىلۋىلەنىدى. بەلكىم ماڭا دېگىنىنى قىلغۇزغىنىدىن خۇشال بولغاندۇ.

مەن توخۇنى پارچىلاپ بىر تەخسىگە، ئۆپكە - هېسىپنى بىر تەخسىگە ئېلىپ كېرەم بۇدۇشقاقنىڭ ئالدىغا قويدۇم. چاي دەملىدىم. ئەكەلگەن هاراقنى شىرە ئۈستىگە قويدۇم. كېرەم بۇدۇشقاقنىڭ نۇرسىز چىرايىدا هېلىھەم بىر خىل شادلىق كۆلكىلىرى جىلۋىلىنىپ تۇراتتى. ئۇ بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ، ئىككى پىيالىغا لىققىدە هاراق قۇيدى.

— ئىچە، — دېدى ئۇ بىر پىيالىدىكى هاراقنى ماڭا تەڭلەپ، — بۇگۈن بەهۇزۇر ئولتۇرۇپ پەيزە قىلىمىز.

— مەن ئىچمەيمەن، — دېدىم ئۇنىڭ قولىنى ئىتتىرىپ.

— ۋۇي، تاۋى نازۇك غوجام، نېمە دەپ ئىچمەيسەن؟ خوتۇن كىشىدەك تولا نازلانماي ئالەۋا مانى.

ئۇ شۇنداق دېگىنىچە قولۇمنى تارتىپلا پىيالىنى تۇتقۇزۇپ قويدى. بەربىر هاراق تۇگىمىگىچە ئۇنىڭدىن قۇتۇلغىلى بولمايتتى. ئامال يوق، پىيالىنى قولۇمغا ئالدىم.

كېرەم بۇدۇشقاق هاراقنى ئايلانىدۇرغاچ توختىماي ۋالاقلايتتى. ئۇنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقى، قايسى مەزمۇندا گەپ قىلىۋاتقانلىقى قۇلىقىمغا كىرمەيتتى. تۇتۇرۇقسىز گەپلىرى ئۇ قۇلىقىمدىن كىرىپ، بۇ قۇلىقىمدىن چىقىپ كېتىۋاتاتتى. ئىچىمده بۇ رودىپاي بۇدۇشقاقتىن قانداق قىلىپ

قوتۇلۇشنى ئويلىماقتا ئىدىم. قانچە ئويلىسامۇ، ئۇنىڭدىن قانداق قوتۇلۇشنىڭ يولىنى ھېچ تاپالمايۋاتاتتىم.

بىر چاغدا يېقىن بىر ئاغىنەم ئۆيگە كىرىپ كەلدى.

— ۋاھ، كەل بۇرادەر، — دېدى كېرەم بۇدۇشقاق قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈۋېتىپ، — ياخشى مېھمان ئاش ئۈستىگە دەپتىكەن، قېنى ئولتۇر، شۇغىنىسى بىرەر بوتۇلكا ئالغاچ كەلمەپسەن، بوپتۇ، ھېچقىسى يوق، ھېلى چىقىپ ئەكىرسەڭمۇ بولىدۇ.

مەن ئىچىمدە كېرەم بۇدۇشقاقنى مىڭنى تىللىغىنىمچە، ئاغىنەمگە چاي قۇيماقچى بولدۇم. ئاڭغۇچە كېرەم بۇدۇشقاق بىر پىيالىغا لىققىدە ھاراق قۇيۇپ ئۇنىڭغا تەڭلەپ ئۇلگۈردى.

— خاپا بولمىسىڭىز، مەن مۇشۇ ئىشتا يوق، — دېدى ئاغىنەم دۇدۇقلىغىنىچە، — مەن ئەزەلدىن بۇنى ئېغىزىمغا ئېلىپ باققان ئەمەس.

— ۋۇي، نېمە دەيدا ماۋۇ گۇي، — دېدى كېرەم بۇدۇشقاق چىرايىنى پۈرۈشتۇرگىنىچە، — ئىچمەيدىغان ئادەم نېمە بار دەپ كەلگەن بۇ يەرگە؟

مېڭەمدىن تۇتۇن چىقىپ كەتتى. ئاغىنەمنىڭ ئالدىدا خجىللىقتىن يەرگە كىرىپ كەتكۇدەك بولدۇم. ئاغىنەمنىڭ يۈزلىرىمۇ خۇددى خورازنىڭ تاجىسىدەك قىزىرىپ كېتىپتۇ. مەن بىرنەرسە دەي دەپ بولغۇچە، ئاغىنەم ئوڭايسىزلانغان ھالدا ئېغىز ئاچتى:

— بىرەر - يېرىم مۇڭ ئاڭلاپ كېلەي دەپ كەلگەن، سىزنىڭ بۇ يەردىلىكىڭىزنى بىلگەن بولسام كەلمەپتىمەن ئىدىم.

— ھە، ھېچقىسى يوق، ھېچقىسى يوق، — دېدى كېرەم بۇدۇشقاق چىرايىغا كۈلگە يۇگۇرتۇپ، — مۇنداقلا دەپ قويدۇم. چاقچاق، ھەممىسى چاقچاق، ئەسلىي مۇڭ دېگەننى بارغۇ، مۇنداق كەيپ سۈرۈپ ئولتۇرۇپ ئاڭلىسا ئاندىن پەيزى بولىدۇ. بوپتۇ، مۇڭ ئاڭلىغۇڭ بولسا، ھازىرلا بەجا كەلتۈرىمىز..... قېنى دۇتىرىڭنى ئالمامسەن ئەمىسە.

كېرەم بۇدۇشقاق شۇنداق دېگىنىچە ماڭا جىلمىيىپ قارىدى. ئۇنىڭ تۇرقىدىن بىر خىل ھاكاۋۇرلۇق، مەنمەنلىك چىقىپ تۇراتتى.

شۇ تاپتا مېنىڭ مۇزىكا چالغۇم يوق ئىدى. ئەمما، ھېلىقى ئاغىنەمنىڭ كۆڭلىنى دەپ دۇتارنى قولۇمغا ئالدىم. كېرەم بۇدۇشقاق ئىسكىرىپكىنى پوكىنىغا تىرەپ، كۆزلىرىنى چىڭ يۇمغان ھالدا زوق بىلەن چېلىشقا باشلىدى. بېشى خۇددى يىلتىزى قومۇرۇلۇپ لىڭشىپ قالغان كۆتەكتەك ھەريان ئىرغاڭلايتتى. ئەمما، مېنىڭ قوللىرىم قېتىپ قالغانىدەك، ئۇيۇشۇپ قالغانىدەك پەقەت قولاشمايۋاتاتتى. گويا بىر كېچىدىلا دۇتار چېلىشنى ئۇنتۇپ قالغانىدەك دۇتار پەدىلىرىنىمۇ جايىدا تۇتالمايۋاتاتتىم. تووا، ئادەم روھلۇق، تېتىك، كۆڭلى خۇش چاغدا چالغان ساز باشقىچە بولىدىكەن، ئوخشاش پەدە، ئوخشاش ئاھاڭ، ئوخشاش ئۇدار، ھەر چالغاندا يۇرەكنى لەرزىگە سالىدىغان يېقىملىق ئەزگۈ كۈيلەر بۇگۈن نېمىشقىكىن، قۇلىقىمغا مۇشت ئۇرغانىدەك ئاڭلانماقتا، كېرەم بۇدۇشقاقنىڭ ئىسكىرىپكىسىدىن چىقۋاتقان ئاۋاز تولىمۇ بوغۇق، يېقىمسىز ئىدى.

تۇيۇقسىز كېرەم بۇدۇشقاقنىڭ ئىسكىرىپكىسىنىڭ ئۇلۇشكۇن ئىككى پارە بولۇپ كەتكەنلىكى ئېسىمگە كەلدى. كەيپىياتىم جايىدا بولمىغاچقا، بايات بېرى ئۇنىڭ ئىسكىرىپكىسىغا قارىماپتىكەنمەن. ئۇ ئىسكىرىپكىنى يەملەپ ئەسلىگە كەلتۈرگەن ئوخشايدۇ، شۇڭا ئاۋازى ئىلگىرىكىگە ئوخشىماي قاپتۇ - ده، دېگەنلەرنى ئويلىدىم.

ساز چېلىشتىن توختىغاندىن كېيىن كېرەم بۇدۇشقاقنىڭ ئىسكىرىپكىسىغا زەن سېلىپ قارىدىم. ئۇ ھېلىقى ئىسكىرىپكا ئەمەس ئىدى. ئۇ يەر - بۇ يەرلىرىنىڭ سىرلىرى چۈشكەن، ئەسلىي سىرلىرىمۇ ئۆڭۈپ كەتكەن، قوپال، كۆرۈمسىز بىر ئىسكىرىپكا ئىدى. قورسىقى بىلەن سېپى تۇتاشقان يېرىدە قانداقتۇر بىر خىل يېلىمسىمان نەرسىنىڭ ساقىندىلىرى قېتىپ قالغانىدى.

ــ ۋۇي، ئەجەب قاراپ كەتتىڭغۇ؟ كېرەمدە پەقەت بىرلا ئىسكىرىپكا بار، دەپ ئويلاپ قالغانمىدىڭ؟ مەندە بۇنداق نەرسىلەر تولا جۇمۇ، ــ دېدى ئۇ مەغرۇرلانغانىدەك قىياپەتتە.

ــ شۇنداقمۇ؟ ــ مەنمۇ ئۇنىڭ سۆزىگە ئۇلاپلا، ــ ئىسكىرىپكاڭنىڭ گەدىنىنى تاز خوتۇننىڭ بېشىغا چاپقان يېلىمدەك

كەپشە بېسىپ كېتىپتىكەن، شۇنىڭغا قاراپ قاپتىمەن.
ــ پاھ..... ھا..... ماۋۇ گۈينىڭ ئوخشىتىشلىرىنى، بۇمۇ ئۆتكەندە بىر دوستۇم بىلەن ھاراق ئىچكەن يەردە ياردار بولغان.....
ــ ئىسكىرىپكا چېقىش سېنىڭ كەسپىي كېسىلىڭكەندە.
ــ قانداق قىلمىز ئەمدى، كەيىپچىلىك دېگەن شۇ، مەستلىك پەسلىك دەپتىكەن، ھېلىقى ئىسكىرىپكىنى بارغۇ، چىرايلىق يەملەپ، قۇرۇسۇن دەپ ئۆيدە قويۇپ قويدۇم.
كېرەم بۇدۇشقاق بىر تاغدىن، بىر باغدىن سۆزلەيتتى. كىمنىڭ ئۆيىدە ھاراقنى قانداق ئىچكەنلىكى، سازنى قانداق چالغانلىقى ھەققىدە ماختىناتتى. ئاللىكىملەر ئۇستىدىن قاقشايتتى، ئاللىكىملەرنى ئۇچۇرۇپ كۆككە كۆتۈرگەندەك قىلاتتى.
ماڭا ئۇنىڭ گەپلىرىنى زورىغا ئاڭلاپ ئولتۇرماقتىن ئۆزگە چارە يوق ئىدى. شۇنداق قىلىپ، كېرەم بۇدۇشقاقنىڭ زورى بىلەن، ئۇ ئېلىپ كەلگەن ھاراقمۇ تۈگىدى. ئىككىمىز بىر جىڭدىن ئىچكەن بولدۇق. بېشىم پىرقىراپ، كۆڭلۈم ئىلىشىپلا تۇراتتى. كېرەم بۇدۇشقاقمۇ ساقلىغا تۈكۈرۈشكە باشلىغانىدى. مەن ئۇنىڭ ئۆيىگە قايتىپ كېتىشىنى تۆت كۆز بىلەن كۈتمەكتە ئىدىم.
ــ قې.....قېنى، ماڭا ھاراق قۇيمامسەن، ــ كېرەم بۇدۇشقاق شۇنداق دەپ كاللىسىنى گىلدىڭشتقىنىچە ماڭا قارىدى ۋە بىر خىل سەت ئاۋاز چىقىرىپ گېلىنى قىردى. ئارقىدىن شىرەنىڭ ئالدىغا شالاققىدە تۈكۈردى. كۆڭلۈم ئىلىشىپ، قۇسۇۋەتكىلى تاس قالدىم.
ــ ئەمدى بولدى قىلىڭلار، ئاغىنىلەر، ــ دېدى ئەتىدىن بېرى لام - جىم دېمەي شۇمشىيىپ ئولتۇرغان ئاغىنەم سۆز قىستۇرۇپ، ــ ھېلىمۇ كۆپ ئىچىۋەتتىڭلار.
ــ جى..... جىم ئولتۇرەۋا سەن، پىخسىق گۈي، ــ دېدى كېرەم بۇدۇشقاق ئاغىنەمگە شالىنى چېچىپ، ــ سېنىڭ بۇ سورۇندا گەپ قىلىشقا سالاھىيىتىڭ توشمايدۇ. بولمىسا بەز ماربغان مۇشۇكتەك بېزىرىپ ئولتۇرماي قوپە بېرىپ بىر جىڭ ئەكەل، ئويىنايمىزغۇ بۈگۈن تازا.....
ــ كېرەم! ــ دېدىمەن زەردە بىلەن، ــ ئاغزىڭغا بېقىپ گەپ

قىل. ئاغىنەمنى ھاقارەت قىلىۋاتىسىنا، سېنىڭ دەردىڭدە مېنىڭ ئۆيۈمگە ئاغىنىلىرىمۇ كەلمىسۇنمۇ ئەمدى؟ بولدى، ئىچمەيمىز ئەمدى. خىزمىتىم بار ئادەممەن، ئەتە ئىشلىمىسەم بولمايدۇ.

— نې..... نېمىشقا ئىچمەيمىز، خى..... خىزمىتىڭ بولسا نېمە بوپتۇ، كىم سېنى خىزمەت قىلسۇن دەپتۇ..... ئا..... ئاغىنەڭ ئەكەلمىسە سەن بىرىپ بىر جىڭ ئەكەل.

— ئەكەلمەيمەن، ئىچمەيمىز دېدىم، ئىچمەيمىز. مېنىڭ ئۆيۈم قاۋاقخانا ئەمەس، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ ئىچمەيمىز!.....

— ھېلىق، ھېلىق سەندەك ھەزلەكنى، سېنىمۇ ئاغىنەم دەپ يۈرۈپتىمەن. قايسى كۈنىمۇ شۇنداق قىلىسەن، بۈگۈنمۇ يەنە ھاراق ئەكەلگىلى ئۇنمايسەن، سېنىڭ ئالدىڭدا بىر جىڭ ھاراققا يۈزۈم يوقما مېنىڭ؟

— يوق! — دېدىم ھېلىقى كۈننىڭ گېپىنى ئاڭلاپلا جۈدۈنۈم ئۆرلەپ، — مېنىڭ ئالدىمدا ھېچقانداق يۈزۈڭ يوق!

— را..... راستما؟ مانا ئەمسە، بولدىما ئەمدى.....

كېرەم بۇدۇشقاق قولىدىكى ئىسكىرىپكا بىلەن كامانچىنى يەرگە كۈچ بىلەن ئاتتى. ئاغىنەم چاققانلىق بىلەن ئىسكىرىپكىنى تۇتۇۋالدى. ئەمما، يەرگە قاتتىق تەگكەن كامانچىنىڭ ياغچى چاراسلاپ سۇنۇپ، قىللىرى ساڭگىلاپ قالدى. كېرەم بۇدۇشقاق يوغان ئالقانلىرى بىلەن يۈزلىرىنى شاپىلاقلاشقا باشلىدى. ئاغىنەم بىرەم ماڭا، بىرەم ئۆزىنى توختىماي شاپىلاقلاۋاتقان كېرەم بۇدۇشقاققا قارايتتى. غەزەپتىن ۋۇجۇدۇم تىترەپ كەتتى. تۇز كۆڭۈللۈكۈم، مېھماندوستلۇقۇمدىن پايدىلىنىپ مېنى كولىدۇرلىتىۋاتقان، يۈز - ئابرۇيۇمنى تۆكۈۋاتقان بۇ ئادەمگە ئەمدى رەھىم قىلسام بولمايتتى. مەن ئەمدى چىداپ تۇرالمىدىم. ئۇنى كۆتۈرگەن پېتى ئېتىلىپ چىقىپ سىرتقا تاشلىماقچى بولدۇم - دە، ئۇنىڭ ئالدىغا ئوقتەك ئېتىلىپ باردىم. «كۆزۈمدىن يوقال!» دېگىنىمچە، ئۇنىڭ بېلىدىن قۇچاقلاپ كۆچەپ كۆتۈردۈم. ئەمما، مەندىن بەستىلىك كەلگەن بۇ دارازىنى يەردىن ئۈزەلمىدىم. شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ تىركەشكىنگە، كەينىگە تىرەجەپ تۇرۇۋالغىنىغا قارىماي ئۇنى تۇرتۇپ، ئىتتىرىپ سىرتقا

ئېلىپ چىقتىم. ئۇ «مېنى قويۇۋەت، ھوي، ساراڭمۇ سەن، نېمانداق قىلىسەن، ئىسكىرىپكام، ئىسكىرىپكام» دەپ توۋلايتتى، چىڭقىلىپ ۋارقىرايتتى. ئاغىنەم يۈگۈرۈپ كىرىپ، ئىسكىرىپكىنى ئېلىپ چىقتى. ئۇ ئىسكىرىپكىنى كېرەم بۇدۇشقاقنىڭ قولىغا تۇتقۇزغاندىلا، ئاندىن ئۇنىڭ بېلىنى قويۇۋەتتىم ۋە:

ــ داد پەندىيات، سېنى كۆزۈم ئىككىنچى كۆرمىسۇن، يوقال كۆزۈمدىن ئىپلاس!ــ دەپ ۋارقىردىم.

كېرەم بۇدۇشقاق ئىسكىرىپكىنى كۆتۈرگىنىچە ئاللا ـ توۋا چىقىرىپ، مېنى تىللىغان پېتى دەرۋازىدىن چىقىپ كەتتى.....

كېچە پەقەت ئۇخلىيالمىدىم. بېشىم لوقۇلداپ ئاغرىيتتى. كۆڭلۈم ئىلىشىپ، ھۆ قىلغۇملا كېلەتتى. سىرتقا نەچچە قېتىم چىقتىم. كېرەم بۇدۇشقاقنىڭ بېزەكلىكلىرىگە تاقابىل تۇرالماي ھاراق ئىچىپ مۇشۇ ھالغا كېلىپ قالغىنىمغا، پاراكەندە بولغىنىمغا ئېچ ـ ئىچىمدىن ئۆكۈندۈم.

ئەتىسى تەستە ئورنۇمدىن تۇردۇم. پۇتلىرىم دىر ـ دىر تىترەيتتى. كۆزلىرىم قۇم تىققاندەك ئېچىشاتتى. مىڭ تەسلىكتە چاي دەملەپ چالا ـ بۇلا ناشتا قىلدىم ـ دە، مېڭەمنى ئازراق سەگىتىش ئۈچۈن سىرتقا چىقتىم. دەرۋازا ئالدىدا ئىدارىنىڭ ئىشىك باقارى ھەسەن جودا تازىلىق قىلىۋاتقانىكەن. ئۇ مېنى كۆرۈپ كۈلۈمسىرىگىنىچە ئالدىمغا كەلدى. قول ئېلىشىپ كۆرۈشتۇق.

ــ كۆزلىرىڭ قىزىرىپ كېتىپتۇغۇ ئۆكام، ــ دېدى ئۇ چىرايىمغا سەپسېلىپ قارىغىنىچە،ــ كېچە تۇزۈك ئۇخلىيالمىغان ئوخشايسەن-ھە؟

ــ ئۇنى بىر دېمەڭ، ئاكا، بىر كېچە ـ كۈندۈز يۈمماي چىقىپتىمەن، ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇخلىيالمىدىم.

ــ ئاخشام بۇدۇشقاق بىلەن بىرنەرسە دېيىشىپ قالدىڭمۇ نېمە؟ سېنى قار ـ يامغۇر تىللاپ چىقىپ كېتىۋاتىدۇ، ناھايىتى ئاچچىقىم كەلدى. قارىسام مەستتەك قىلىدۇ. بىرنەرسە دەي دەپ بولۇپ، مەست بىلەن تەڭ بولماي دېدىم.

خىجىللىقتىن يۈزلىرىم لاپىلدە ئوت ئالدى.

ــ بەكلا تېتىقسىز بىر نېمىكەن ئۇ، ــ دېدىم كېرەم بۇدۇشقاققا بولغان نارازىلىقىمنى بىلدۈرۈپ، ــ ئۇنىڭدىن جاق تويدۇم، ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۆزۈمدىن نېرى قىلالمىدىم. جېنىم ئاكا، سىزدىن ئۆتۈنۈپ قالاي، بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنى دەرۋازىدىن كىرگۈزمەڭ.

ــ ھەي، سازەندە دېگەنمۇ شۇنداق مەينەت بولامدۇ، ئۇكام؟ مەن نى - نى سازەندىلەرنى كۆرگەن، ئۇلار شۇنداق ئېسىل، شۇنداق سالاپەتلىك ئىدى. بۇنداق چۈپەي سازەندىنى كۆرمەپتىكەنمەن. «قاغا بىلەن دوست بولساڭ يېيىشلىك پوق» دەپتىكەن كونىلار، سەنمۇ بىر سازەندە، سەن ئۇنىڭ خۇيىنى ھەرگىز دوراپ قالما جۇمۇ؟

مەن ھە دېسىلا كىشىلەرگە چۈجە - خورازدەك ھۇرپىيىپ، جودالىشىپلا يۇرىدىغان ھەسەن جودانىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، ئۇيالغىنىمدىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولدۇم. يۈزۈم يەنە بىر قېتىم قىزاردى.

ــ ئۇنىڭ بۇنداق تېتىقسىزلىقىنى بىلگەن بولسام باشتىلا ئارىلاشماس ئىدىم، ئەمدى بولغۇلۇق بولدى. ئاكا، بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنى دەرۋازىغا يولاتمىسىڭىز.

ــ بۇ گەپنى بۇرۇنراق دېيىشىڭ كېرەك ئىدى، ئۇكام، مەن نەچچە قېتىم شۇنداق قىلايمۇ دېگەن، لېكىنزە، سېنىڭ يۈزۈڭنى ئايىاپ ئۇنداق قىلمىغان.

ــ ئەمدى ئۇنىڭغا ھەرگىز يۈز - خاتىر قىلماڭ.

ــ خاتىرجەم بولە، ئۇنىڭ دەرۋازىدىن ئەمدى كىرگىنىنى كۆرۈپ باقاي.

مەن ھەسەن جودا بىلەن خوشلىشىپ ئىشخانامغا چىقىپ كەتتىم. ئۇنىڭ ئاخىرقى گېپى ماڭا مەدەت بولدىمۇ قانداق، كۆڭلۈم ئېچىلىپ، بارلىق خاپىلىقلىرىم، كۆڭۈل غەشلىكلىرىم قايىاقلارغىدۇر غايىب بولدى.

پۈتۈن بىر كۈن كۆڭلۈم خاتىرجەم خىزمەت قىلدىم. كېرەم بۇدۇشقاقتىن قۇتۇلىدىغانلىقىمنى ئويلاپ، يەڭگىللەپ قالغانىدەك ھېس قىلدىم.

ئىشتىن چۈشۈشكە چارەك ۋاقىت قالغانىدى. تۈيۈقسىز دەرۋازا

تەرەپتىن ۋاراڭ - چۈرۈڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. دېرىزىدىن قارىدىم. «تۇۋا خۇدايىم، يەنە شۇ كېرەم بۇدۇشقاق!» ھەسەن جودا بىلەن ھە دەپ تۇرتۇشكىلى تۇرۇپتۇ. «تۇۋا، نېمىدېگەن يۇزى قېلىن ئادەم بۇ؟» دەيتتىم ئىچىمدە. ھەسەن جودا كېرەم بۇدۇشقاقنىڭ مەيدىسىدىن ئىتتىرەتتى. كېرەم بۇدۇشقاق ھە دەپ دەرۋازا تەرەپكە ئۆزىنى ئۇراتتى. ئىككى خىزمەتدىشىم ئۇلارنى ئىككى تەرەپكە تارتىپ ئاجراتماقتا ئىدى. مەنمۇ ئۇلارنىڭ يېنىغا چىقىشنى ئويلىدىم، ئەمما كېرەم بۇدۇشقاقنىڭ ماڭا يەنە چاپلىشىۋالىدىغانلىقىنى ئويلاپ بۇ خىيالىدىن يالتايدىم.

— سېنىڭ بۇ پاخپاق ئىدارەڭگە كىرگىلى كىمنىڭ خۇشكەن؟ مەن ئاغىنەمنى ئىزدەپ كەلدىم. مېنى نېمىشقا توسۇسەن؟— كېرەم بۇدۇشقاق بوغۇلۇپ ۋارقىرايتتى.

— سېنىڭ خالىغانچە كىرىپ چىقىدىغانغا ئاناڭنىڭ ئۆيىمۇ بۇ؟— ھەسەن جودامۇ چىڭقىلىپ توۋلايتتى،— بىلىپ قوي، بۇ دېگەن قانۇن ئىجرا قىلىدىغان ئورۇن. سەندەك بىكار تەلەپلەرگە بۇ يەردە ئىش يوق!

— ماڭاۋا سېسىق پەتەك.....

— كۆزۈمدىن يوقىلەۋا يۈرتىنىڭ تايىنى يوق لالما، ھېلى بىكار110 غا تېلېفون قىلىپ تۇرمىگە قامىتىۋەتمەي يەنە.

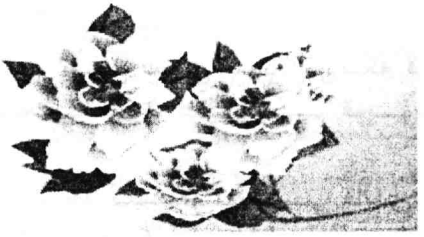
— ئاھ..... ھا، سەن تېخى مېنى تۇرمىگە قامىتامسەن، ۋاي ئىسكەتى يوق سەت قېرى، ھېلى بىر قويۇپ تۇمشۇقۇڭنى ماكچايتىۋەتمەي بىكار.

دەرۋازا ئالدىغا بىرمۇنچە كىشىلەر توپلىشىپ قالدى. ئۇ ئۇنى دەپ، بۇ بۇنى دەپ ئاخىر ئۇلارنى پەسكويغا چۈشۈردى. بىرنەچچەيلەن كېرەم بۇدۇشقاقنى تارتىپ بىر يانغا ئېلىپ كەتتى. جېدەل پەسەيىپ دەرۋازا ئالدىغا توپلاشقانلارمۇ بىر - بىرلەپ تارقىلىپ كېتىشتى. مەن ئىشخانامدا خىيال سۈرگىنىمچە قاراڭغۇ چۈشكىچە ئولتۇرۇپ قاپتىمەن.

نەچچە كۈنگىچە سىرتقىمۇ چىقمىدىم. سىرتقا چىقسام كېرەم بۇدۇشقاققا يەنە ئۇچراپ قېلىشىمدىن قورقتۇم. بىرنەچچە قېتىم دېرىزىدىن قاراپ، ئۇنىڭ دەرۋازا ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈرگەنلىكىنى كۆردۈم. ئۇ دەرۋازا ئالدىدىن ھېلى ئۇ ياققا، ھېلى بۇ ياققا ئۆتەتتى.

مېنىڭ ئىشخانام تەرەپكە بويۇنداپ قارايتتى. بۇنداق چاغلاردا ھەسەن جودا ئورۇندۇقىنى دەرۋازىنىڭ ئالدىغا ئاچقىپ، يەڭلىرىنى شىمايلاپ، گىدىيىپ ئولتۇراتتى. بۇ مەنزىرىنى كۆرۈپ، ئۆزۈمچە كۈلۈپ كېتەتتىم.

ئىشقىلىپ ھەسەن جودا بوش كەلمىدى. قانداقلا بولمىسۇن، كېرەم بۇدۇشقاقنى زېرىكتۈرۈپ، مېنىڭ قۇلقىمنى تىنجىتتى، شۇنىڭدىن كېيىن كېرەم بۇدۇشقاقنى كۆرمىدىم. ئۇ بۇ يۇرتتا بارمۇ يېكى كەتتىمۇ بۇنى بىلمىدىم. كوچا - كويلاردىمۇ، بازار - رەستىلەردىمۇ ئۇچراتمىدىم. ئاخىر تۇرمۇشۇم ئىزىغا چۈشۈپ، خىزمىتىمنى خاتىرجەم ئىشلىيەلەيدىغان بولدۇم.

ئاخرقى سەپەر

مەن بىر مۇردا، ئۇستىخانلىرى چېقىلىپ لەختە - لەختە بولۇپ كەتكەن جەسەت ئىدىم. گۈناھلىرىم شۇنچە ئېغىرمىكىن تاڭ، مېنى تۆت ئادەم تەستە كۆتۈرۈپ، ئىنجىقلاپ، مۇدۇرۇپ، ھۆمۈدەپ دېگۈدەك بىر ھالدا ئېلىپ مېڭىۋاتاتتى. جەستىم سىلىنغان تاۋۇت تۇمان قاپلىغان بوشلۇقتا مۇڭلۇق تەۋرىنەتتى. ئۇلار مېنى جىمى ئادەم زاتى ھامان بىر كۈنى باربدىغان، مەڭگۈ قېچىپ قۇتۇلالمايدىغان ئەبەدىيلىك ماكانىغا ئېلىپ كېتىۋاتاتتى. بەدىنىمنىڭ ئۇ يەر - بۇ يەرلىرىدىن تېخىچە قان چىقىپ تۇراتتى. بۇ قانلار بەدىنىمدىن شورۇلداپ ئېقىپ، ئاپپاق خامدىن تىكىلگەن كېپىنىمنى بويىماقتا ئىدى. تاكلىيىم قۇرۇپ كەتكەن، ئاغزىمدىن تۇنۇگۈن ئىچكەن ئاچچىق ھاراقنىڭ بەتبۇي پۇرىقى گۇپۇلدەپ پۇراپ تۇراتتى. مەن خامۇشلۇق ئىچىدە ئاستا كۆزۈمنى ئاچتىم. كۆز نۇرۇم يۇزۈمنى يۆگىگەن قات - قات كېپەنلىك، ھەتتا تاۋۇت يوپۇقلىرىنىمۇ تېشىپ ئۆتكەنىدى. ئەتراپىمدىكى جىمى نەرسىنى ئېنىق كۆرۈۋاتاتتىم. «تووا، بۇ قانداق بولغىنى، ئۆلۈك دېگەننىڭ كۆزلىرى شۇنداق ئۆتكۈر بولۇپ كېتەمدىغاندۇ، ھايات ۋاقتىمدا خىرە پىلدىرلاپ تۇرىدىغان كۆزلىرىم ئەمدىلىكتە ھەممە نەرسىنى ئېنىق كۆرۈۋاتىدىغۇ؟» مەن ھاياجانلىق خىياللار ئىچىدە كۆزۈمنى يوغان ئاچتىم. قارىچۇقلىرىمنى ھەرياں مۆلدۈرلىتىپ ئەتراپقا نەزەر تاشلىدىم. ئەتراپىمدىكى مەنزىرىنى كۆرۈپ تېخىمۇ ھەيران قالدىم. مېنىڭ ئاشۇ غېرىب تاۋۇتۇم ئەتراپىدا ئارانلا 7 ــ 8 دەك ئادەم بېشىنى تۆۋەن سالغىنىچە كەلمەكتە ئىدى. ئۇلارنىڭ مەھەللە يولىغا پېتىپ كېتىۋاتقان ئاياغلىرى ئاستىدىن توپا - چاڭ ئۆرلەيتتى. ئېرىنچەكلىك بىلەن قەدەم ئېلىشلىرىدىن مېنى ئۆزىتىپ

قەبرىستانلىققا بېرىشقا خۇشياقمايۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى. مەن ھايات ۋاقتىمدا نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ مېيىت ئۇزاتقىنىنى كۆرگەنىدىم. مېيىت ئامرىغا چىچەكلىك ئادەم يىغلاتتى. قازا تاپقۇچىنىڭ بالا - چاقىلىرى، ئۇرۇق - تۇغقانلىرى، دوست - يارەنلىرى خۇددى دەمدەرەك بۇقۇلداپ، ئانىسىدىن ئايرىلىپ قالغان غېرىب چۇجىدەك چۇكۇلداپ ياقا يىرتىشىپ يىغلىشاتتى. ئەھلى جامائەتنىڭ ئالدىغا ئۆتۈۋېلىپ، تاۋۇتنى تىرەجەپ توسۇۋېلىپ ھەسرەت - نادامەت چېكىشەتتى. مەرھۇمغا قىيالمىغان يۈرەكلىرىنى قاماللىغىنچە، ئۆزلىرىنى ھەرياق ئۇراتتى..... لېكىن، مېنىڭ تاۋۇتۇم ئالدىدا ئۇنداقلار يوق ئىدى. ئاتا - ئانام بۇرۇنلا ئۆلۈپ كەتكەن، خوتۇنۇم ئۇزاق يىللار ئىلگىرى مېنى تاشلاپ كېتىپ قالغانىدى. شۇڭا، ئۆمرۈمدە بىرەر بالىغىمۇ دادا بولالمىغانىدىم. كۆز ئالدىمدىكى بۇ مەنزىرىنى كۆرۈپ، ئاللىقاچان سوقۇشتىن توختىغان يۈرىكىم سوغۇق سىلكىنىپ كەتتى. شۇ تاپتا ئۇ ئۆز ئىگىسىنىڭ مۇنچە ئېتىبارسىزلىقىغا ئېچىنىپ، ئېغىر مۇسىبەتكە پاتقانىدى.

ئۇلار مېنى كۆتۈرۈپ ئۇن - تىنسىز كېتىۋاتاتتى. ھېچكىم بىر ئېغىز گەپ قىلمايتتى. ئۆلۈم ۋەھىمىسى كۆڭلىگە سايە تاشلاپ تۇرغان بۇ كىشىلەرنىڭ باشلىرى بىر خىل تەرزدە تۆۋەنگە تاشلىنىپ تۇراتتى.

تاۋۇت كۆتۈرۈۋاتقانلارنىڭ پۇتلىرى تالدى بولغاي، سۈرئىتى بارغانسېرى ئاستىلاپ قالدى. باشقىلارنىڭكىنى تالاشقاندەك، ھېچكىم مېنىڭ تاۋۇتۇمنى كۆتۈرۈشنى تالاشمايتتى. مەن يەنە چەكسىز ھەسرەت ئىچىدە ئەتراپىمغا قاردىم. ئاشۇ كىچىككىنە سەپنىڭ ئالدىدا ھاجىم ئاكام ــ مېنىڭ قاتىلىم ئېغىر خىيالغا پاتقان ھالدا پۇشۇلداپ كەلمەكتە ئىدى. ئۇ كۆڭلىدە «ئۇ ئۆلمىگەن بولسا ياخشى بولاتتى، ئۇ ماڭا ھەر ئايدا بىر مىڭ بەش يۈز كوي پۇل تېپىپ بەرسە، بىر يىلدا ئون سەككىز مىڭ كوينىڭ ئىگىسى بولۇپ قالاتتىم ئەمەسمۇ؟» دېگەنلەرنى ئويلايتتى. مۇشۇلار خىيالىدىن كەچسىلا يۈرىكى يىگىنە سانجىغاندەك ئېچىشىپ، ئېغىر ھەسرەتكە چۆمەتتى. مەن ئۇنىڭ ھاجىم ئىكەنلىكىگە تازا ئىشەنگۈم كەلمەيتتى. قىلقىلىرى ھەقىقىي ھاجىلارغا ئوخشمايتتى. شۇڭا، مەن بەزىدە ئۇنىڭ چىشىغا تېگىپ «خونجىراپ ھاجى» دەپ

قويـاتتىم. بۇنـداق چـاغلاردا ئۇنـىڭ ئاشـۇ قاتـاڭغۇر چىرايـى تاتىرىـپ، ئاچچىقتىن بوغۇلۇپ چىچاڭشىپ كېتەتتى. ھېلىمۇ ئېسىمدە، ئۇ بىر قـول تىراكتورىنى كىراغا سالاتتى. بۇ مەن كىچىك چاغلاردىكى ئىش ئىدى. ئۇ چاغلاردا زامان تەرەققىي قىلمىغان، كىشىلەرنىڭ قول ئىلكىدە بىرنەرسە يوق چاغلار ئىدى. يۇرت ئىچىدە قوۋۇرغىسىدا خېلى ئوبدان مېيى بىر، دەپ سانالغانلارلا ئەنە شۇنداق قول تىراكتورى سېتىۋالالايتتى. شۇنداق، ئۇ قـول تىراكتـورىنى كىراغـا سـالاتتى. ھەر يەكـشەنبە كۈنـىدە بازارغـا بارىـدىغانلار كـۆپ بولغاچقـا، ئـۇ مېنـى كـىرا يېغـىشىپ بېرىـشكە بىللـە ئېلىـۋالاتتى. كەچلـىرى ئـۆيىگە قايتـىدىغانلار كـۆپ بولغاچقـا، ئـۇ تىراكتورنـىڭ كىچىككـىنە كوزۇپىغـا نۇرغـۇن ئـادەملەرنى سـىغدۇراتتى. خـۇددى تاغارغـا سـامان تىققانـدەك كەپلەيتتـى. بارىـدىغانلار مەنـزىلگە يېتىپ بارغاندا، ئۇ كىرا پۇلىنى خالىغانچە ئۆستۈرۈۋالاتتى. كىشىلەر «بـۇ يولغا بەش موچەن ئېلىناتتىغۇ، نېمانداق بىر كويغا چىقىرىۋالىلا، ئازراق ئىنساب قىلسىلا بولمامدۇ؟» دەپ غۇدۇرىشاتتى- يۇ، يەنە ئۇنـىڭ تەلەپ قىلغىنىنـى بەرمەي ئامـالى يـوق ئىـدى. بۇنـداق چـاغلاردا ئـۇ «چىدىمايدىغان ئادەم ئىشتىنىڭىزنىڭ ئېغىغا مىنىپ كەلسىڭىز بولماسـ ـمىدى، ھېلىمـۇ ئىنـساب قىلـدىم، بولمـسا.....» دەپ كاللىـسىنى كىتىرلىتىـپ قاشـلاپ قويـاتتى. ئـۇ كىرانـى خالىغـانچە ئۆسـتۈرۈۋالغاچقا، بەزىلەرنىڭ پۇلى كەملەپ قېلىپ ئۇنـىڭ ئالدىـدا سـامانـدەك سـارغىيىپ، قۇشـقاچتەك جاۋۇلدىـشىپ يـالۋۇراتتى. بۇنـداق ئىـشلار ھەمـىشە بولـۇپ تۇراتتى. ياش، چىرايلىـق قىـزلار بۇنـداق ئىـشقا دۇچ كەلـسە ئـۇ تېخىمـۇ ھەددىـدىن ئاشـاتتى. «كىراغـا پـۇلىڭىز يەتمـسە مـاۋۇ كاسـتۇمىڭىزنىڭ تۇڭمـسىنى ئـۆزۈۋالاي» دەپـلا بىـر ئامـاللارنى قىلىـپ، ئۇلارنـىڭ ئەمچىكىنىـڭ تۇڭمـسىنى ئۇۋۇلىـۋالاتتى. ئـۇ ئەنە شـۇنداق ئـادەم ئىـدى. ھېلىمـۇ ئېـسىمدە، ئـۇ قاتنـاش ۋاسـتىلىرى سـايمانلىرى تىجـارىتىنى باشـلىغان مەزگىللـەردە، ئـىشنى چـوڭ باشـلىدى. مەبلەغنـى ئايمـاي سېلىپ، ھەممە ئادەمنىڭ ئىشەنچىسگە ئېرىـشكەنىدى. بـۇ مەزگىللـەردە ئـۇ سـايمانلارنى چـوڭ شـەھەرلەردىن ئېلىـپ كېلەتتـى. ئـۇ يەرلەردىكـى غوجايىنلارنىڭمۇ يـۇقىرى ھـۆرمىتىگە، ئىشەنچىـسىگە ئېرىـشكەنىدى. بـىر

كۆنلەردە ئۇرۇمچىدىن جاڭ غوجايىن دەيدىغان بىرى ئۇنى ئىزدەپ كەپتۇ. ئۇنىڭ دېيىشچە، ئاكامدا ئەللىك مىڭ كوي پۇلى بارمىش. ئاكام يەنە «مەندە بىر نېمەڭ يوق» دەپ، ئۇنىڭ پۇلىنى بەرگىلى ئۇنىمىدى. غوجايىن ئۇنىڭغا چاپلىشىۋالدى. ئاخىر «ئەمىسە ماڭ، سوتقا بارىمىز» دەپلا تۇرۇۋالدى. ئاكامۇ «بارساق باردۇق» دەپلا ئۇنىڭغا ئەگەشتى. مەنمۇ ئىشنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىغا قىزىققانىدەك ئۇلارغا ئەگىشىپ سوت مەھكىمىسگە باردىم. سوتچىلار جاڭ غوجايىندىن ئىسپات تەلەپ قىلدى. غوجايىن يانچۇقىدىن ھېساب خاتىرىسىنى چىقىرىپ ئاكامنىڭ يېزىپ بەرگەن «ھۆججىتى» نى چىقاردى. سوتچىلار مىيقىدا كۈلۈپ قويدى ھەم بۇنىڭ ئىسپات بولالمايدىغانلىقىنى ئېيتتى. ھەيران قالغان غوجايىننىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ، چىرايى ئۆڭۈپ كەتتى. تولىمۇ قىزىق، بۇ «ھۆججەت» تە «مەن جاڭ غوجايىنغا ئەللىك مىڭ كويلۇق سىلىقلاش مېيى سېتىپ بەردىم» دېيىلگەنىدى. سوتچىلار ئالدىدا ئاكام «جاڭ غوجايىن ئەللىك مىڭ كويۇمنى بەرسۇن» دەپ تۇرۇۋالدى. بېشىدىن پۇرۇلداپ تۈتۈن چىققان جاڭ غوجايىن بىر ئاماللارنى قىلىپ بۇ يەردىن تىكىۋەتتى. ئەسلىدە ئاكام بۇ غوجايىن بىلەن ئۇزاقتىن بېرى سودا قىلىشىپ كەلگەنىكەن. نەچچە يۈز مىڭ كويلۇق سايمان سېتىۋېلىپ، نېسى قالغان پۇللىرىنىڭ سانىنى غوجايىننىڭ خاتىرىسىگە ئۈيغۇرچە يېزىقتا يېزىپ بېرىدىكەن. جاڭ غوجايىن ئاكامنىڭ خېتىنى ئوقۇيالمىسمۇ سايمانىنىڭ سانى، پۇلى دېگەندەك رەقەملىك سانلارنى تونۇپ ئاكامغا ئىشىنىدىكەن. ئەمما، بۇ قېتىم ئۇ قويۇلۇپ كەتكەن، قويۇلغانىدىمۇ ناھايىتى كۆلكىلىك قويۇلۇپ كەتكەنىدى. مېنىڭ ئاكام ئەنە شۇنداق ئادەم ئىدى.

توساتتىن تاۋۇتۇمنىڭ ئوڭ تەرىپىدە كېتىۋاتقان بىرىگە كۆزۈم چۈشۈپ قالدى. ئۇ مېنىڭ قەدىناس ئۇلپىتىم ئىدى. ئۇنىڭ بىلەن تېخى تۇنۇگۈنلا بىر شىرەدە ئولتۇرۇپ، بىللە ھاراق ئىچكەنىدۇق. سىنچىلاپ قارىسام ئۇنىڭ كۆزلىرى بەقەدەك قىزىرىپ كېتىپتۇ. ئاشۇ مەيۇس كۆزلەردىن مۇسىبەت ياشلىرى يامغۇردەك تۆكۈلۈپ تۇراتتى. تۇرۇپ - تۇرۇپ ئۇنىڭ ئورۇق، ۋىجىك مۇرىلىرى يېنىك سىلكىنەتتى. پات - پات

نىمكەش كۆڭلىكىنىڭ پېشىنى تارتىپ كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ قويياتتى. ئۇنىڭ ئاشۇ ھەسرەتلىك تۇرقىنى كۆرۈپ ئۆزۈمچە شادلىنىپ كەتتىم. ھەر نېمە بولسا بىرەر ئادەمنىڭ بولسىمۇ مەن ئۇچۇن كۆز يېشى قىلىپ ھەسرەت چېكىۋاتقانلىقىدىن سۆيۈنۈپ كەتتىم. تۇرۇپلا يۇرىكىمگە ئاچچىق بىر ئەلەم شۇرۇرىدە ئېقىپ كىردى. «بۇنىڭدىن كېيىن بۇ بىچارە دوستۇمغا كىممۇ ھاراق ئېلىپ بېرەر؟» دېگەنلەرنى ئويلىدىم. ۋۇجۇدۇمنى بىر خىل مەيۇسلۇك چىرمىدى. «ھاراق ئىچىش شۇنداق كەچۇرگىسىز ئېغىر گۇناھمىدۇ؟ ھاراق ئىچكەنلەر شۇنداق قەدىرسىز بولامدىغانىدۇ؟ ئۇنى دەرد - ھەسرەتتىنىڭ قەدىرىگە يەتكەنلەرلا ئىچەلەيدىغۇ» دېگەنلەرنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزدۈم. تۇرۇپلا مېنى يىغا باستى. ئۆزۈمنى تۇتۇۋالمىغان بولسام، پاڭگىدە ئېتىلىپ يىغلىۋەتكەن بولاتتىم.

ھېلىمۇ ئېسىمدە، بايا تېخى جامائەتنىڭ «بۇنداق ئادەمنىڭ نامىزىنى چۈشۈرۈش جايىز ئەمەس» دەپ ئۆزئارا كۈسۈرلىشىپ، ئاللىنېمىلەرنى دەپ غۇدۇرىشىپ، ماڭا لەنەت - نەپرەت ياغدۇرغانلىقىنى ئاڭلىغانىدىم. شۇ چاغدا كەكە ساقاللىق ئىمام «ئەھلى جامائەت، بۇ جىنازا ئىچىدە ياتقان مۇتۇۋابباتى دېمىسەكمۇ، ھاجمىنىڭ يۈزىنى قىلمىساق بولماس» دېدى. «نامىزىمنى چۈشۈرمەسەن، چۈشۈرمەسەن، ماڭا بەربىر، نامىزىمنى چۈشۈرگىنىڭگە مەن ھەرگىز تىرىلىپ قالمايمەن» دېگۈم كېلىپ كەتتى. ئىمام يەنە بىرمۇنچە ئەمىر - مەرۇپ قىلدى. ئاچچىقىمدا ئۇنىڭ نېمىلەرنى دېگەنلىكىگىمۇ قۇلاق سالمىدىم. جامائەتنىڭ غۇلغۇلىسى بېسىققاندىن كېيىن نامىزىم چۈشۈرۈلدى. مۇشۇنداق چاغدىمۇ يەنە پۇلى بارلارنىڭ، يۈزى بارلارنىڭ قەدىرلىك بولىدىغانلىقىنى يەنە بىر قېتىم ھېس قىلىپ ئۇلگۈردۈم.

يەنە بىر ئىشمۇ ئېسىمدە، بايا تاۋۇتۇم ھويلىدىن ئېلىپ چىقىلىۋاتقاندا، دالان ئۆينىڭ ئىشىكىگە يۆلىنىپ يىغلامسىراپ تۇرغان بىرسىنى كۆرۈپ قالدىم. ئادەملەر ئىچىدە كۆزۈمگە تۇنجى چېلىققىنى شۇ بولدى. ئۇ مېنىڭ ئۇزاق يىللار ئىلگىرى مېنى تاشلاپ كېتىپ قالغان ئايالىم ئىدى. ئۇ نامىزىمغا كەپتۇ. مەن ئۇنىڭغا قارىدىم، ئۇ كۆز يېشى

قىلىۋاتاتتى. «ئۇ نېمىشقا يىغلايدىغاندۇ، يىغلايدىغان ئادەم نېمىشقا مېنى تاشلاپ قويۇپ كېتىپ قالغان بولغيتتى؟ قارىغاندا ‹بىر كۈنلۈك ئەر - خوتۇننىڭ يۈز كۈنلۈك مېھرى بار› دېگەن گەپ راست بولسا كېرەك، ئاشۇ كىچىككىنە مېھىر ئۇچۇن بولسىمۇ نامىزىمغا كەلگەن چېغى» دېگەنلەرنى ئويلىدىم. ئەمما، ئۇنىڭ ئاشۇ يىغلامسىراپ تۇرغان مىسكىن تۇرقى ماڭا خۇددى ئۇ قاقاقلاپ كۈلۈۋاتقاندەك، «مېنى ئۇرۇپ سوقمىغان بولساڭ، مېنىمۇ خورلاپ، ئۆزۈڭنىمۇ خورلاپ زابوي بولۇپ كەتمىگەن بولساڭ، ئۆلۈپ كەتمەس ئىدىڭ» دەۋاتقاندەك بىلىنىپ كەتتى. «توۋا، ئۇنىڭ نېمە دېگىنىدۇ، خۇددى ئۇ ئۆيۈمدە بولسا مەن ئۆلۈپ قالمايدىغاندەك قىلىپ كەتكىنى نېمىسى؟ مەيلى، نېمە دېسە دېسۇن، ھاراق ئىچمەيدىغان، ئىككى مەڭزىگە قان تېپىپ تۇرىدىغان تەقۋالارمۇ ئۆلۈپ كېتىدىغۇ».

تاۋۇتۇم بىر خىل رىتىمدا تەۋرىنىپ كېتىپ باراتتى. مەن تۇمان باسقان ئاسمان بېتىگە قارىغىنىمچە، خىيال دېڭىزىغا غەرق بولغانىدىم.

ھاراق ئىچىشنى قاچانلاردا ئۆگىنىپ قالغىنىم ئېسىمدە يوق. ئەمما، مەن ئېسىمى - جىسمىغا لايىق زابويغا ئايلىنىپ كەتكەنىدىم. شۇ ۋەجىدىن ھېچكىم مېنى كۆزگە ئىلمايدىغان بولۇپ قالغان، ھەتتا خوتۇنۇممۇ مېنى تاشلاپ كېتىپ قالغانىدى. ھېچ ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرالمايدىغان مۇشۇ بۇرۇقتۇم كۈنلەردە، ھاراقلا ماڭا ئۇلپەت بولغانىدى. ئايالىمنىغۇ خېلى ھۆرمەتلەيتتىم، لېكىن ئۇ ھۆرمەتنىڭ قەدرىنى بىلمەيتتى. ئۆيگە ھەر كۈنى يېرىم كېچىلەردە شىركەيپ بولۇپ، كەيپىم چاغ قايتىپ كېلەتتىم. بۇنداق چاغلاردا خوتۇنۇم ئاللىقاچان ئۇخلاپ قالغان بولاتتى. مەن ئۇنى شېرىن ئۇيقۇسىدىن ئويغىتىپ، تاتلىق ئەركىلىتەتتىم. يۈز - كۆزلىرىنى سىلاپ قويىاتتىم. ئەمما، ئەتىسى گاراڭلاشقان بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىغىنىمدا، كېچە مەن سىلاپ قويغان يەرلىرىنىڭ ھەممىسى تۆمۈردەك كۆكىرىپ، ھۇررەك - ھۇررەك ئىششىپ كەتكەن بولاتتى. شۇڭا، ئۇ مېنىڭ ئاشۇ قىلقىلىرىمغا چىدىيالماي، مېنى تاشلاپ كېتىپ قالغانىدى.....

— ئۇكام، ئەل - كۈننىڭ ئالدىدا يۈزۈمنى قالمىدى، — دېدى بىر

كۇنى ھاجىم ئاكام مېنى ئالدىغا چاقىرىپ، ــ ھەر كۇنى بولۇشىغا ئىچىپ، لەلەڭشىپ يۇرىۋەرمىگىن، بىرەر ئىشنىڭ پېشىنى تۇتۇپ، ئادەم بولۇش يولىغا ماڭساڭ بولاتتى.

ــ نېمە، مەن ئادەم ئەمەسمىكەنمەن؟ــ دېدىم ئۇنىڭ گەپلىرىگە غۇرۇرلىنىپ ئاچچىقىم كېلىپ، ــ مېنى دەپ يۇزىڭىز چۈشۈپ كەتكەن بولسا، مەن بىلەن كارىڭىز بولمىسۇن.

ــ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟ مەن سېنى ئادەم ئەمەس دېمىدىمغۇ. بىر تۇغقان بولغاندىكىن بۇنداق ھەرىڭ ـ سەرىڭ يۇرۇشۇڭگە چىدىمايدىـ ـكەنمەن، سېنى ياخشىراق كۆن كۆرسۇن دەۋاتىمەن شۇ.....

ــ ئەمىسە دەپ بېقىڭا، نېمە ئىش قىلىمەن؟

ــ كىراكەشلىك قىل.

ــ كىراكەشلىك؟

ــ شۇنداق، سەن باشقا ئىشنى قىلالمىغاندىكىن، مەن ساڭا ئۇچ چاقلىق توكلۇق ھارۋىدىن بىرنى ئېلىپ بېرەي، سەن شۇنى كىراغا سالغىن. ئۇ ئىشنىڭ پايدىسى يامان ئەمەسكەن، ھەيدىگۈچىدىن پىراۋىنمۇ سۇرۇشتۇرمەيدىكەن.

مەن ئويلىنىپ قالدىم. دېمىسىمۇ مېنىڭ كۇنۇم راستىنلا قاتتىق، ئىتنىڭ كۇنىمۇ مېنىڭكىدىن ياخشىراق ئىدى. لېكىن، ئاكامغا ئىشەنچ قىلالمايتتىم. ئۇ قول ئىلكىدە بار، مۇشۇ يۇرتتا چاقىرسا ئېتى، تۇتسا سېپى بار غوجايىنغا ئايلانغان، بىر نەچچە يەردە تىجارەت دۇكانلىرى بار، ئىشلىرى ئوبدانلا روناق تاپقانىدى. ئۇ مېنى نۇرغۇن ئىشلىرىغا ياردەملەشتۇرگەن. ئەمما، ئۆزىگە نەپ چىقمىسلا كۆتۈمگە تېپىپ ئىشتىن بوشىتاتتى. شۇلارنى ئويلاپ ئىككىلىنىپ قالدىم. بىر ھازا ئويلىنىشتىن كېيىن، ئاخىر ئۇنىڭ پىكرىنى توغرا تاپتىم.

ئۇ راستىنلا ماڭا ئۇچ چاقلىق توكلۇق ھارۋىدىن بىرنى ئېلىپ بەردى. مەن بۇ شەھەرنىڭ كىچىك كوچىلىرىدا موكىدەك قاتراپ يۇرۇپ كىراكەشلىك قىلدىم. كۇنلۇك تاپاۋىتىم 100 كويدىن كەم بولمايتتى. يانچۇقۇم قاپارغانسېرى كۆكلۈم ئېچىلىپ، تېنىم يايراپ كېتىۋاتاتتى.

مەن پۇل تېپىپ ھارۋىنىڭ پۇلىنى ئۆزىگە بېرىپ بولغاندىن

كېيىن، ئۇنى ماڭا بېرىۋېتىدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى. مەن ئىككى ئايغا قالماي ئاكامنىڭ پۇلىنى بېرىپ بولدۇم. كۇنلىرىمۇ گۈلدەك ئۆتۈشكە باشلىغان، ئىچىشىمۇ بۇرۇنقىغا قارىغاندا خېلىلا ئازلاپ قالغانىدى. ھاراقنا خۇمار بولۇپ قالغان، پۈتۈن بەدىنىمنى ئىسپىرت قاپلاپ بولغاچقىمكىن، ھاراقتىن مېھرىمنى ئۈزۈلمىگەنىدىم. شۇنداقتىمۇ ئىچىشتىن ئۆزۈمنى تارتىپ يۈرەتتىم. پەقەت كەچلىرى ئۈيقۇم قېچىشىنىڭ ئالمالى ئۈچۈنلا بىرنەچچە رومكا ئوتلاپ قويۇاتتىم.

«ئاكامنىڭ پۇلىنى ئۇزۇپ بولغاندىكىن، ئۇنىڭغا ئەمدى پۇل بەرمىسەممۇ بولىدۇ» دەپ ئويلىدىم. ئەمەلىيەتتىمۇ ئۇ مېنىڭ موچەنلەپ تاپىدىغان پۇللىرىمغا موھتاج ئەمەس ئىدى. لېكىن، بىر كۈنى ئاكام ئۈيۈقسىز ھازۇامنى ھويلىسىغا سولۇۋالدى. سەۋەبى ناھايىتى ئېنىق — مەن ئۇنىڭغا پۇل بەرمىگەنىدىم.

— ھازۇنىنى نېمىشقا سولۇۋالىسىز؟— دېدىم ئاكامغا مىختەك قادىلىپ تۇرۇۋېتىپ زەردە بىلەن سورىدىم،— ھازۇا مېنىڭ، بۇنىڭدا سىزنىڭ ھەققىڭىز يوق، مەن پۇلىڭىزنىڭ ھەممىسىنى بېرىپ بولدۇمغۇ؟

— نەدىمۇ ئۇنداق ئوڭاي ئىش بارىكەن؟— دېدى ئۇ مېنى مەنسىتمىگەندەك بىر خىل سىياقتا ھىجايغىنىچە،— ھازۇنىڭ ئانا پۇلىسى كىمنىڭ؟

— مۇتتەھەم، ئۇستىڭىزدىن ئەرز قىلىمەن.

— مۇتتەھەم دېگەن ئۆزۈڭ،— دېدى ئاكام مۇغەمبەرلەرچە كۈلۈپ قويۇپ،— ئەرز قىلساڭ قىلىۋەر، نەگە بارساڭ مەيلى. قاراپ باقە ماۋۇ نېمىكەن؟— ئۇ يانچۇقىنى ئاختۇرۇپ قىزىل تاشلىق بىرنەرسىنى قولىغا ئالدى.

مەن ئۇنىڭ قولىغا قارىدىم. قولىدا تاشلىرى پارقىراپ تۇرىدىغان بىر كىنىشكا تۇراتتى. قولۇمغا ئېلىپ ئىچىنى ئاچتىم. ئاكامنى يەنە بىر قېتىم چۈشەنگەندەك بولدۇم. قولۇمدىكىسى ئاكامنىڭ توكلۇق ھازۇنىنى ئۆزىنىڭ نامىدا نوپۇسقا ئالدۇرغان كىنىشكا ئىدى. مەن قولۇمدىكى كىنىشكىغا قاراپ ھاڭۇنقىپ تۇرۇپ كەتتىم. ئاكام ئىشنى ھەقىقەتەنمۇ پۈختا قىلغانىدى. ئاچچىقىم كېلىپ، چىشلىرىم غۇچۇرلاپ كېتىۋاتاتتى.

بېشىمنى يېرىۋەتسەمۇ مېنىڭ سۆزۈم ھېچ يەردە ئاقمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ يەتتىم. ئاكام ئۆز ئىشىنىڭ شۇنداق پۈختىلىقىدىن، ئۆزىنىڭ شۇنداق ئەقىللىكلىكىدىن پەخىرلەنگەنىدەك، يوغان گەۋدىسىنى تىك تۇتقىنىچە ئالدىمغا گىدىيىپ تۇراتتى. مەن ئاچچىقىمدا بىر ئېغىزمۇ زۇۋان سۆرمەستىن، پېشىمنى قېقىپلا چىقىپ كەتتىم.

«كۆڭلۈم تۇيغان ئىش ھامان ئالدىمغا كېلىدۇ ئەمەسمۇ، ئۇنىڭ شۇنداق ئادەملىكىنى بىلىپ تۇرۇپ يەنە گېپىگە كىرگەنگە تۇيە!» دېگەنلەرنى خىيال قىلىپ، نەچچە كۈننى ئۆتكۈزۈۋەتتىم. بىكارچىلىقتا كۈننى كەچ قىلماق ئاسانمۇ؟ ئىچىم ئاچچىقتىن ھەرە كۆنىكىدەك مژىلداپ تۇرغاچقا، ئۇلپەتلىرىم بىلەن ھەر كۈنى ھاراق ئىچتىم. ئاكامدىن ئالالمىغان دەردىمنى ھاراقتىن ئالدىم. مەن ئۇچۇن قەدىرلىك بولغان ھاياتىنىڭ پەيزىنى سۈردۈم. ئۇلپەتلىرىمۇ قوينىغا قايتىپ كەلگىنىمدىن قەۋەتلا سۆيۈنۈپ كېتىشتى. ئۇلار «ئىنساب قالمىغان جاھانىدىكى ئادەملەردىن رەنجىپ نېمە قىلسەن، سېنىڭ دەردىڭگە بىرلا يېتىمىز، كۆڭلۈڭنى ھەرگىز يېرىم قىلما» دەپ تەسەللى بېرىشتى.

ئۇلارنىڭ نېمىشقا بۇنچىلىك خۇش بولۇپ كېتىدىغانلىقىنىمۇ بىلمەن. چۇنكى، ئۇلارغا كۆپىنچە ۋاقىتتا ھاراقنى مەن ئېلىپ بېرەتتىم. بىر بوتۇلكا ھاراقنى شىرەگە قويۇۋېلىپ، سوغۇق سۇنى زاكوسكا قىلىپ ئولتۇراتتۇق. ھاراق تۇگەپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ تېمتىپ ئىچىشەتتۇق. «بۇ تۇگىسە كىم يانچۇقىنى كولار» دەپ غەم يەيتتۇق. پەقەت شۇلار ئارىسىدا مەنلا مەرد سانىلاتتىم. پۇلنىڭ ئالدى ـ كەينىگە قاراپ ئولتۇرمايتتىم.

ئاكامنىڭ شەپقىتى بىلەن ھەرھالدا ئازراق پۇلغا ئىشلۇالغانىكەنمەن. شۇ پۇلنى كۈندە غازاكدەك خەجلەپ، دوستلىرىم ئارىسىدىكى ئىناۋىتىمنى يەنە بىر قېتىم ئۆستۇرۇۋالدىم.

بۇ كۈنلەرمۇ ئۇزاققا بارمىدى. «يېتىپ يېسە تاغمۇ توشمايدۇ» دېگەندەك، ئۇزاققا قالماي يانچۇقۇمدا پۇچۇق تىينمۇ قالمىدى. يەنە بەز ماربغان مۇشۇكتەك بىر ـ بىرىمزنىڭ كۆزىگە قارىشىپ ئولتۇرىدىغان بولدۇق. ھېلىمۇ ياخشى، بىزنىڭ دۇكانداريمز لاۋۇالڭ بولىدىغان ئادەم

ئىدى. ئۇ بىزدەك دائىملىق خىرىدارلارغا نىسىگىمۇ ھاراق بېرەتتى. بىز ھەمىشە ئۇنىڭ كوچىنىڭ خىلۋەتىرەك يېرىگە جايلاشقان تارچۇق دۇكىنىغا كىرەتتۇق. بۇلۇڭدىكى مەينەت شىرەنى چۆرىدىشىپ ئولتۇراتتۇق. قاتمۇقات كىر بېسىپ كەتكەن، ئۈستى ئوڭغۇل - دوڭغۇل شىرە بىزنى بەتبەشىرە تۇرمۇشىمىزنىڭ شاھىدى ئىدى. يۇمشاق بۇلۇتلىرى قىتلىپ، خۇددى چاشقان غاجىلىغاندەك ئۆتمە تۆشۈك بولۇپ كەتكەن ئەبجەق سافانىڭ قاتتىق ياغاچلىرى ساغرىمىزغا پېتىپ كەتسىمۇ، ھاراقنىڭ خۇشلۇقىدا راھەتلىنىپ ئولتۇرۇۋېرەتتۇق. بىر - بىرىمىزنىڭ بويۇنلىرىغا ئېسىلىشىپ ئۆزۈن - ئۇزۇن پاراڭغا چۈشۈپ كېتەتتۇق. گەپلىرىمىزنى كىم ئاڭلىدى، كىم ئاڭلىمىدى، بۇنىڭ بىلەن كارىمىز يوق ئىدى. بىر - بىرىمىزگە گەپ بەرمەي ھەممىمىز ئۆزىمىزنىڭ راۋىبىنى چالاتتۇق. پاراڭلىرىمىز ھېچقاچان تۈگەپ قالمايتتى. جەمئىيەتنىڭ ھەممە ساھەسىدىن پىكىر يۈرگۈزەتتۇق. بۇ جاھان ئادەملىرىدە ئىنساب قالمىغانلىقى، ھازىرقى تىزگىنلىگۈسىز دەرىجىدە ئۆسۈپ كېتىۋاتقان مال باھاسى، ھاراق ۋە زاكۇسكا ئورنىدا ئىشلىتىۋاتقان سۇنىڭمۇ قىممەتلىشىپ كەتكەنلىكى..... ھازىرقى خوتۇنلارنىڭ بىشەملىكى، ئىشقىلىپ بىز قىلمايدىغان گەپ قالمايتتى. يەنە تېخى كەلگۈسى تۇرمۇشىمىز ھەققىدىمۇ باش قاتۇراتتۇق. قايسىبىرىمىزگە قايسىدۇر بىر ئايالنى ئېلىپ بېرىشەتتۇق. ھاراقنى تاشلاپ چوڭ - چوڭ ئىشلارنى قىلىش ھەققىدە ئۇلۇغۋار پىلانلارنى تۈزۈشەتتۇق. ئەمما، ئەتىسى كۆتىمىزگە ئاپتاپ چۈشكەندە، كەيپلىكىمىز يېشىلگەندە، ئاخشامقى بۇيۇك پىلانلىرىمىز ھېچكىمنىڭ ئېسىگە كەلمەيتتى. گېلىمىزدىن تاماق ئۆتمەي، ئازراق گېرىنى ئېلىش ئۈچۈن، بىز ئۆزىمىز خۇددى «قۇتقۇزۇش مەركىزى» دەپ ئىسىم قويۇۋالغان بوتكىغا چۈشىندەك ئولىشاتتۇق.

شۇنداق، يانچۇقۇمدىكى پۇل تۈگىدى. قىسقا مەزگىل ئىچىدە چوڭ يەپ، چوڭ ئىچىپ كۆنۈپ قالغانىكەنمەن، ھازىرقى تاشتىن قاتتىق كۈنۈمگە چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى. بۇ خىل تۇرمۇشقا بەرداشلىق بېرەلمىدىم. كۆڭلۈمنىڭ يېرىملىقىغا ھېچنېمە تەڭ كەلمەيتتى. ئۈيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ھېچقانداق چىقىش يولى تاپالمىدىم. ئاخىر

هاجىم ئاكامنىڭ ئالدىغا بېرىشقا مەجبۇر بولدۇم.

ــ كېلىدىغىنىڭنى بىلەتتىم، ــ دېدى ئۇ مېيقىدا كۆلۈپ تۇرۇپ، ــ ئەمدى قانداق قىلاي دەيسەن؟

ــ ئۆزىڭىز نېمە دېسىڭىز شۇنى قىلاي، ــ دېدىم ئۇنىڭ ئاچ كۆزلىرىنىڭ ئىچىگە ئۈمىد بىلەن قارىغىنىمچە، ــ لېكىن، سىزدىمۇ ئازراق ئىنساب بولسۇن.....

ــ بولىدۇ، ئۇنداقتا ھارۇنى بېرەي، ماڭا ھەر كۈنى 50 كوي تاپشۇرىسەن، ئاشقىنى سېنىڭ بولسۇن.

مەن ئۇنىڭ شەرتىگە ماقۇل بولدۇم. ئاكامنىڭ دېگىنىدەك قىلساممۇ، ماڭا يەنە خېلى پۇل ئېشىپ قالاتتى.

مەن يەنە كوچىلاردا ئۇياقتىن ـ بۇياققا موكىدەك قاتراشقا باشلىدىم. بىرنەچچە كۈن ئۆتمەيلا ئىشمغا چېچەك چىقتى. كىرا ھارۇنلىرى، كىرا موتوسىكىلىتلىرى ھەسسىلەپ كۆپەيىپ، شەھەر تەرتىپىگە دەخلى يەتكەنلىكتىن مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلار ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ، كىراكەشلەرنىڭ شەھەر كوچىلىرىدا قاتنىشىنى مەنئى قىلدى. بۇ ئىش مېنىڭ ئەمدىلا ئېچىلغان تىرىكچىلىك يولۇمنى توسۇپ قويدى. شۇنداقتىمۇ مەن قاپ يۈرەكلىك قىلىپ، چۈشلۈك دەم ئېلىش ۋاقتى، كەچلىرى ئانچە ـ مۇنچە قاتناپ قويدۇم. شۇنچە ئېھتىيات قىلىپ باقسامۇ، ئاخىر تۇتۇلۇپ قالدىم. ھارۋام شەھەر قۇرۇلۇش ئىدارىسىگە بەنت قىلىندى. يالۋۇرمىغان ئادىمىم قالمىدى. ھاجىم ئاكام مەندىنمۇ بەكرەك يول ماڭدى. چۈنكى، ئۇنىڭ كۈندە بىكارغا كېلىدىغان 50 كويدىن قۇرۇق قېلىشقا كۆزى قىيمايۋاتاتتى. لېكىن، ئۇمۇ ئامال قىلالمىدى.....

تاۋۇتۇمنىڭ تۆيۇقسىز سىلكىنىشى بىلەن خىيالىم ئۈزۈلۈپ قالدى. قارىسام مېنى بايا كۆتۈرۈپ ماڭغانلارنىڭ پۇت ـ قوللىرى تېلىپ، بەللىرى سىرقىرىغان چېغى، ئۇلارنىڭ ئورنىغا باشقىلار ئالمىشىۋاتقانىكەن. بىر دەمدىن كېيىن، تاۋۇتۇم يەنە بىر خىل رېتىمدا مېڭىشقا باشلىدى. مەن خىيالىمنى داۋاملاشتۇردۇم.

ــ سەن ھاراق ئىچىسەڭ قۇسالامسەن؟ ــ دېدى ھاجىم ئاكام ماڭا

تىكىلىپ قارىغىنىچە.

مەن ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىنى دەماللىقتا ئاڭقىرالمىدىم.

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟— دەپ سورىدىم بىردەم تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن،— ئىچىش، قۇسۇش، يەنە ئىچىش، يەنە قۇسۇش مېنىڭ ھۇنىرىم تۇرسا.

— قۇسقۇڭ كەلمىگەندىمۇ قۇسالامسەن؟

— قۇسالايمەن، ئىككى رومكا ئىچىۋېلىپلا، ئوتتۇرا بارمىقىمنى كانىيىمغا تىقىمەن - دە، نوغۇچتەك قويۇپ بېرىمەن.

— ئۇنداقتا ياخشى،— دېدى ھاجىم ئاكام نېمىدىنىدۇر خۇشال بولغاندەك ھىجىيىپ قارىغىنىچە،— ئەمىسە مۇنداق قىل، بۇگۈن چۈشتىلا ئازراق قېقىۋالغىن - دە، شەھەر قۇرۇلۇش ئىدارىسىنىڭ باشلىقىنىڭ ئۆيىگە بار. مېھمانخانىسىدا يېتىۋال. «مەندەك بىچارىگە ئىچىلىرى ئاغرىسۇن، ھارۋامنى بەرسىلە، مەندەك بىر كەسپى يوق، ھاراقنىڭ قۇربانى بولۇپ كەتكەن ئىگە - چاقسىز ياشىنى ئۆلسۇن دېمەيدىغاندىلا؟ مېنىڭمۇ بىرەر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتۇپ، تىرىكچىلىك قىلىشىمغا يول ئېچىپ بەرسىلە. مېنىڭ بىردىنبىر بىساتىم ئاشۇ ھارۋا ئىدى، ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قالغاندىن كۆرە ئۆلگىنىم ياخشى» دەپ يالۇۋرغىن. ئۇ چوقۇم ساڭا ئىچ ئاغرىتىدۇ. ئەگەر ھارۋىنى بەرگىلى ئۇنىمىسا گوشۇڭلۇق قىلىپ يېتىۋال، ئاشۇ ياسداق ئۆيلىرىنى قۇسۇق بىلەن بۇلغىۋەت. ئۇ سېنى ھېچنېمە قىلالمايدۇ.

مەن ئويلىنىپ تۇرۇپ قالدىم. ھاجىم ئاكامنىڭ كۆرسەتكەن ئەقلى ئورۇنلۇقتەك قىلاتتى. شۇنداق قىلمايمۇ ئامال يوقلۇقىغا بارغانسېرى ئىشىنىشكە باشلىدىم. ئاخىر بىر سىناپ كۆرۈش نىيىتىگە كەلدىم.

— سىز دېگەندەك قىلىپ باقسامۇ بولغۇدەك،— دېدىم كۆزۈمنى ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ،— لېكىن، مەن ئۇ ئادەمنىڭ ئۆيىنى بىلمىسەم.....

— ئەلۋەتتە، شۇنداق قىلىسەن - دە، بۇ چارىنىڭ ئۇنۇم بەرمىگىنىنى مەن بىر كۆرۈپ باقاي. بولدى، يۇرە ئۇنىڭ ئۆيىنى كۆرسىتىپ قويايلى.

— بىراق،— دېدىممەن گەدىنىمنى كىتىرلىتىپ قاشلىغىنىمچە،—

يۈزۈم قېلىنىشىغۇدەك ئىچىۋالمىسام بولمايدۇ..... يانچۇقۇمدا پۇل.....
ــ پۇلدىن غەم قىلما، قانچىلىك ئىچسەڭ ئىچ، مانا پۇل.....
ئۇ شۇنداق دېگىنىچە، يانچۇقىدىن بىر تۇتام پۇلنى چىقاردى. ئۇ ئاشۇ پۇللار ئارىسىنى بىرھازا ئاختۇرۇپ كەتتى. قارىغاندا ماڭا بەرگۈدەك پارچە پۇل ئىزدەۋاتقاندەك قىلاتتى. ئەمما، ئۇ پۇللار ئارىسىدا پارچە پۇل كۆرۈنمەيتتى. ئۇ ئاخىر ئەللىك كويلۇق پۇلدىن بىرنى سۇغۇرۇپ ماڭا تەڭلىدى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ ماڭا پۇل تەڭلەۋاتقان قولىنىڭ قانچىلىك تىترەپ كەتكەنلىكى ھېلىمۇ ئېسىمدە.
ــ ماڭا قارا، ــ دېدى ئۇ ئاۋازىنىڭ تىترىكىنى بېسىشقا تىرىشىپ، ــ مۇنۇ پۇل ساڭا بېرىلگەن ئۆتنە، ھارۋىنى ئالغانىدا قايتۇرىسەن!
ھاجىم ئاكام ماڭا ئۇ ئادەمنىڭ ئۆيىنى كۆرسىتىپ قويدى. بىر ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا بارغىنىمىزدا، ئۆي ئالدىدا پارقىراق سىرلىرى ۋالىلداپ كۆزنى چاقدىغان ئېسىل ماشىنىلاردىن بىرنەچچىسى توختىتىپ قويۇلغانىدى.
ــ قارىغاندا ئوبدان ۋاقىتتا كىرىدىغان ئوخشايسەن، ــ دېدى ئۇ ھاياجىنىنى باسالماي كۈلۈمسىرىگىنىچە، ــ ئۆيىدە چوقۇم كاتتا مېھمان بار. مۇشۇنداق چاغدا كىرسەڭ ئىشىڭ تازا ئوڭ كېلىدۇ.
مەن شۇ ئۆيگە يېقىن ئەتراپتىكى بىر بوتكىغا كىرىپ، ئەرزان باھالىق ھاراقتىن بىر بوتۇلكا سېتىۋالدىم. پەشتاختىغا يۆلىنىپ تۇرۇپ، بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى بىر چىشلەپلا ئېچىۋەتتىم. دۇكاندار رومكا ئېلىپ بېرىشكە تەمشىلىۋىدى. لازىم ئەمەس، دەپلا بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى لەۋلىرىم ئارىسىغا قىستۇردۇم. ئاچچىق ھاراق كانايلىرىمنى ئېچىشتۇرۇپ، ئاشقازىنىمغا مۇزدەك ئېقىپ كىرىشكە باشلىدى. بوتۇلكىدىن بۇلدۇق - بۇلدۇق ئاۋاز چىقىپ، بوتۇلكا ئىچىدە كۆپۈكسىمان شارچىلار ھاسىل بولدى. دېمىمنى ئالالماي بوتۇلكىنى ئاغزىمدىن تارتتىم. قارىسام ئوبدانلا يېرىم جىڭ ھاراق بىر تەرەپ بوپتۇ. دۇكاندارنىڭ ھەيران بولغان كۆزلىرى چەكچىيىپ كېتىپتۇ. مەن ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرىدىم. ئۇمۇ مېنى، قالتىس ئىكەنسەن، دېگەندەك باش لىڭشىتىپ كۈلۈپ قويدى.

مەن «بۇ ھاراقنى بىر يەرگە تىقىپ قويۇڭ، باشقا بىر چاغدا كېلىپ ئىچىمەن» دەپ قولۇمدىكى بوتۇلكىنى ئۇنىڭغا تەڭلىدىم. ئۇ ماقۇللۇق بىلدۈرۈپ بېشىنى لىڭشىتتى ۋە بوتۇلكىنى قولۇمدىن ئالدى.

مەن شەھەر قۇرۇلۇشى ئىدارىسى باشلىقىنىڭ ھويلىسىغا كىردىم. ھەيرانلىقتىن ئاغزىمنى قۇشقاچنىڭ كامىرىدەك ئاچقىنىمچە بىرھازا تۇرۇپ قالدىم. ئەيمەنگىنىمدىن پۈتلىرىم كالۋالىشىپ كېتىۋاتاتتى. باشلىقنىڭ بۇ ئۆيى ھەقىقەتەن كاتتا ئىكەن. ئۇنى تەسۋىرلەشكە تىلىم ئاجىزلىق قىلىدۇ. مەن ئۆمرۈمدە بۇنداق ھەشەمەتلىك، بۇنداق ياسىداق ئۆينى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. ئۆي ئىچىدىن يېقىملىق ناخشا ـ مۇزىكا، شادىيانە كۈلكە ـ چاقچاق ئاۋازلىرى ئۇزۇلمەي ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

بىرەمدىن كېيىن ھاراق كۈچىنى كۆرسىتىشكە باشلىدى. قانلىرىم قىزىپ، بارغانسېرى روھلىنىپ كېتىۋاتقانىدەك بىر سېزىم ۋۇجۇدۇمنى چىرمىدى. ئاخىر گۈس ـ گۈس دەسسىگىنىمچە، ئاشۇ كۈلكە سادالىرى كېلىۋاتقان ئۆيگە قەدەم باستىم. ئەمما، ئۆزۈمچە «گۈس ـ گۈس دەسسەپ ماڭدىم» دېگىنىم بىلەن ئۆزۈمگە بويسۇنمايۋاتقان بەدىنىم خۇددى بوران سوققان سېرىق سۆگەتتەك ھەريان ئىغاڭلايتتى. ھېلىلا يېقىلىپ چۈشىدىغانىدەك دەلدەڭشىپ قالغانىدىم.

ـــ ئە..... ئەسسالامۇ..... ئە..... ئەلەيكۇم،ـــ دېدىم ئۆيگە كىرىپلا ئوڭ قولۇمنى مەيدەمگە قويۇپ، مېھمانلار داڭ قېتىپ تۇرۇپ قېلىشتى. كۈلكە ـ چاقچاق سادالىرى قاينىغان قازانغا سوغۇق سۇ قۇيغانىدەك جىمىپلا كەتتى. ھەممەيلەننىڭ چەكچەيگەن كۆزلىرىدىن ھەيرانلىق ئىپادىلىرى چىقىپ تۇراتتى. ئۇلار شۇنداق كاتتا مېھمانلار تۇرسا، مۇنداق كاتتا سورۇنغا قىلچە ھېيىقماي، ئەيمەنمەي، ئۇسۇپلا كىرگەن مەنىدەك قەلەندەر سىياق ئادەمنى كۆرسە ھەيران قالماي قالاتتىمۇ؟

ـــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، قېنى مېھمان، بۇ ياققا ئۆتۈڭ،ـــ ئاپىاق كۆكۈلكىنى ئىشتىنىڭ ئىچىگە تىقىپ، ئوتقاشتەك چىرايلىق گىلاستۇك تاقۇالغان، يۈزلىرى پارقىراپ تۇرىدىغان ئىدارە باشلىقى ئالدىمغا ئىتتىك كېلىپ، قولۇمنى تۇتقىنىچە مېنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى.

ـــ مه..... مەن ئولتۇرماي، ئۆزلىرىنى مالال قىلسام بولمايدۇ.
ـــ ئا..... ئاۋۋال بىر ئولتۇرۇڭ، ـــ دېدى ئۇ مېنى تۆرگە چىقىۋالامدىكىن دېگەندەك، قولۇمنى قويۇپ بەرمەستىن، ئىشىك تۈۋىگە يېقىن قويۇلغان بىر ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزۇۋېتىپ، ـــ ئۆيگە كىرگەن ئىكەنسىز، ئاۋۋال بىر پىيالە چاي ئىچىڭ.
ـــ مه..... مەن چاي ئىچمەيمەن. ئۆزلىرىنىڭ ماڭا كۆرسەتكەن ئىلتىپاتلىرىغا مىڭ رەھمەت، قىلغان ياخشىلىقلىرى مەندىن يانمىسا خۇدادىن يانار..... ئىچىم دەرد بىلەن توشۇپ كەتتى، ماڭا بىر پىيالە ھاراق بەرگەن بولسلا.....
مەن سۆزلىگەچ مېھمانلارغا بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتىم. ئۆيدىكى مېھمان ئالتە ـ يەتتىدىن ئاشمايتتى. ئۇلار شۇنداق كاتتا، بىر ـ بىرىدىن سالاپەتلىك كىشىلەر ئىدى. تۇرقىدىن قارىغاندا، ھەممىسى باشلىقتەك قىلاتتى. ئارىسىدا تۇزدەك ياسانغان، لەۋلىرىدە تاتلىق تەبەسسۇم، چېھرىدە نازلىق كۆلكە، ۋۇجۇدىدىن نازاكەت تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان چوكانلارمۇ بار ئىدى. ئۇلار ھېلىھەم ماڭا چەكچىيىپ قاراشماقتا ئىدى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن، چىرايى ئېپادىسىدىن، جىلمىيىپ قاراشلىرىدىن تېخىچە ھەيران بولۇۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى.
مەن ئىدارە باشلىقى تەڭلىگەن رومكىنى قولۇمغا ئالدىم. قوللىرىم توختىماي تىترەيتتى. ھاراق ئىچكەن ھامان قولۇم مۇشۇنداق تىترەيدىغان بولۇپ قالغانىدى.
ـــ سى..... سىلىگە رەھمەت، ـــ مەن رومكىنى ئاغزىمغا ئاپارغاچ، ئىدارە باشلىقىنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ قارىدىم. ئۇنىڭ چىرايى قانداقتۇر بىر ئىشتىن تەشۋىشلىنىۋاتقاندەك تاتىرىپ كەتكەنىدى. كۆزلىرىدىن قانداقتۇر بىر خىل نارازىلىق چىقىپ تۇراتتى. بىر ئوبدان سورۇننى پاتپاراق قىلىۋېتىش ئالدىدا تۇرسام، تەشۋىشلەنمەي، نارازى بولماي تۇراتتىمۇ؟..... مەن پۇرسەت كەلگەنلىكىنى پەملىدىم. ئىدارە باشلىقىنىڭ شۇ تاپتىكى روھىي ھالىتىدىن قارىغاندا، ئۇ مېنىڭ ھەرقانداق تەلىپىمنى دەرھال ئورۇنلايدىغاندەك قىلاتتى. شۇڭا، بۇ پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويۇشقا بولمايتتى. ئۇمۇ مېنى تېزرەك كۆزدىن

يىراق قىلىشنىڭ كويىدا بولسا كېرەك، مەندىن بىرەر ئېغىز گەپ چىقىشنى كۈتكەندەك، ئاغزىمغا تەلمۈرۈپ قاراپ تۇراتتى.

— جې..... جېنىم جۇيجاڭ، ياخشىلىقلىرىنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمايمەن، — دېدىم ئاخىر مەقسەتنى ئېنىق ئوتتۇرىغا قويماقچى بولۇپ، — ماڭا رەھىم قىلسىلا.....

— ھېچنېمىنى چۈشەنمەيلا قالدىمغۇ، قانداق گېپىگىز بولسا دەۋېرىڭ، — دېدى ئۇ تىت - تىت بولغىنىچە، — ھە، قېنى دېمەمسىز.....

مەن ھاجىم ئاكام ئۆگەتكەن گەپلەرنىڭ ھەممىسىنى بىرنىمۇ قويماي دېدىم، ھەتتا ئۇنىڭدىن ئاشۇرۇپ دېدىم. گەپلىرىمدىن ئۆزۈممۇ تەسىرلىنىپ كەتتىم. ۋۇجۇدۇم يېپراقتەك تىترىدى. كۆزلىرىمگە لۆممىدە ياش كەلدى. ئاخىر ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي ھۆڭگىرەك ئېتىپ يىغلىۋەتتىم. مېھمانلارنىڭ ھەممىسى ماڭا ئىچ ئاغرىتقاندەك بىر خىل سىياقتا قاراشماقتا ئىدى. ئىدارە باشلىقىنىڭمۇ قوشۇمىلىرى تۇرۇلۇپ كەتتى. شۇ تاپتا ئۇ قانداق قىلىش كېرەكلىكىنى ئويلاۋاتاتتى. «ئۇ چوقۇم قوشۇلىدۇ، مېنىڭ تەلىپىمگە قوشۇلىدۇ» دېگەنلەرنى ئويلىدىم. شۇ ھاياجاندا يۈرىكىم شادلىق ئىچىدە سوقماقتا ئىدى. شۇ تاپتا ئوڭ قولۇمنىڭ ئوتتۇرا بارمىقى توختاۋسىز مىدىرلاپ، لىكىلداپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ماڭا «ئەنسىرىمە، ئىشلىرىڭغا مەن تەييار، تەلىپىڭ ئورۇنلانمىسا بۇ ھەشەمەتلىك سورۇننى بۇلغاپ، مېھمانلارنىڭ كەيپىنى ئۇچۇرۇشقا مەن ھەرقاچان تەييار» دەۋاتاتتى.

ماڭا مەجبۇرىي قۇسۇپ قىينىلىشمۇ كەتمىدى. ئىدارە باشلىقى تەلىپىمگە قوشۇلدى.

— سىز ھازىرلا ئىدارىگە بېرىڭ، — دېدى ئۇ بىر پەس ئويلانغاندىن كېيىن كەسكىنلىك بىلەن — مەن ئىدارىگە تېلېفون قىلىمەن، ھارۋىڭىزنى بەرسۇن. ئەمما، شۇ نەرسە ئېسىڭىزدە بولسۇنكى، شەھەر مەركىزىي يولىغا كىرىشىڭىزگە رۇخسەت يوق.

— ياق، تېلېفون بەرمىسلە، — دېدىممەن ئۇنىڭ سۆزىگە ئۇلاپلا. ھەممەيلەننىڭ چىرايىنى يەنە ھەيرانلىق ئىگىلىدى. «بۇ ئادەم ئالجىپ

قالغانمۇ نېمە» دېگەندەك بىر - بىرىگە مەنىلىك قاراپ قويۇشتى.

— ساراڭمۇ سىز؟— دېدى ئىدارە باشلىقى قوشۇمىسىنى تۇرۇپ،— ياق دەيسىزغۇ، ئەمسە قانداق قىلىپ بەرسەم بولىدۇ سىزگە زادى؟

— ساراڭ ئەمەس، مەن ساراڭ ئەمەس. ماڭا ئۆز قوللىرى بىلەن كىچىككىنە بىر خەت يېزىپ بەرسىلە، مۇنداق يېزىقچە - تەستىق.....

ھەمەيلەن ماڭا قىزىقسىنغاندەك قارىشىپ پىخىلداپ كۈلۈپ كېتىشتى.

ئىدارە باشلىقى قولىغا دەررۇ قەلەم، قەغەز ئالدى - دە، قەغەزگە بىر جۈملىلا خەت يازدى، ئاندىن ئىمزاسىنى قويۇپ ماڭا تەڭلىدى. مەن ئۇ بەرگەن ئىتنىڭ تىلىچىلىك قەغەزگە يېزىلغان بۇ سۆيۈملۈك خەتنى قويۇن يانچۇقۇمغا ئاۋايلاپ سالدىم. كۆڭلۈم پاللىدە يورۇپ، بېشىم كۆككە تاقاشقاندەك شادلىنىپ كەتتىم. مەن ئىدارە باشلىقىغا رەھمەت - ھەشقاللا ئېيتىپ، كەينىمچىلەپ ماڭغىنىمچە بۇ ئۆيدىن ئايرىلدىم. ئىدارە باشلىقىمۇ مەندىن شۇنچە تېز قۇتۇلغىنىغا خۇش بولغاندەك ئارقامدىن قاراپلا قالدى.

شەھەر قۇرۇلۇش ئىدارىسىدىكىلەر باشلىقىنىڭ مۇبارەك ئىمزاسىنى كۆرۈپ غىڭ قىلالمىدى. مەن ھارۋامنى ئېلىپ چىقتىم. ئۇلارغا ئىدارە باشلىقىنىڭ خېتىنى كۆرسىتىپلا قويدۇم، ئەمما خەتنى بەرگىلى ئۇنىمىدىم. چۈنكى، بۇ خەت توغرىسىدا مېنىڭ كۆڭلۈمدە سان بار ئىدى. بۇ خەتنى يەنە لازىم بولمايدۇ، دېگىلى بولمايتتى.

ئەقلىمگە باريكاللا! ئاشۇ خەت راستتىنلا ماڭا بىرنەچچە قېتىم ئەسقاتتى. شەھەر قۇرۇلۇش ئىدارىسىنىڭ ئادەملىرى ھارۋامنى تۇتۇۋالغان ھامان، خەتنى چىقىراتتىم. خەت شۇ ھامان ئۆز قۇدرىتىنى كۆرسىتەتتى. ئەمما، خەتنى ھېچكىمگە بەرمەيتتىم. خەتتە «بۇ ئادەمنىڭ ھارۋىسىنى بېرىڭلار» دېگەن سۆز بىلەن ئىدارە باشلىقىنىڭ مۇبارەك ئىسمىلا بار ئىدى. يىل، ئاي، كۈنمۇ يېزىلمىغانىدى.

شۇنداق قىلىپ، مېنى قۇرۇلۇش ئىدارىسىنىڭ ئادەملىرى تۇتۇۋالـ-ـمايدىغان بولدى. ئۇلار مېنى كۆرگەندە يېنىك باش لىڭشىتىپ، ئىللىق

كۆلۈمسىرەپ ئۆتۈپ كېتىشەتتى. شەھەرنىڭ ھەربىر كوچىسىدا خالىغانچە يۈرەلەيدىغان بولغانىدىم. كوچىغا مېنىڭدىن باشقا كىشىلەرنىڭ ھارۋىسى كىرەلمەيتتى. شۇڭا، تاپاۋىتىم ئېشىپ، كىرىممۇ بۇرۇنقىدىن كۆپىيىپ قالغانىدى. ھەر كۈنى ھاجىم ئاكامغا 50 كوي بېرەتتىم. ئۇنىڭ ھاياجانىدىن گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ، ئاغزى قۇلىقىغا يېتەتتى. يۈز تېرىلىرى باشقىچە پارقىراپ، كۆزلىرى يۇلتۇزدەك چاقناپ كېتەتتى.....

تاۋۇتۇمنىڭ ئەنسىز پۇلاڭلىشىدىن يەنە خىيالىم ئۇزۇلۈپ قالدى. قارىسام يەنە كۆتۈرىدىغانلار ئالمىشىۋاتقانىكەن. بۇ چاغدا تۇمان سۈزۈلۈپ، كۈنمۇ نەيزە بويى كۆتۈرۈلگەنىدى. مېنىڭ تاۋۇتۇمنى كۆتۈرۈپ ماڭغانلار ھېچ ئالدىرايدىغانىدەك قىلمايتتى. ئۇلار ئالدىرىمىسا مەن نېمىشقا ئالدىرايتتىم؟ شۇڭا، مەن خىيالمنى يەنە داۋاملاشتۇردۇم.

بىر كۈنى مەركىزىي كوچىدا كېتىپ باراتتىم. تۇيۇقسىز بىرىنىڭ مېنى چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى. قارىسام بىر بوتكا دۈكانىنىڭ دېرىزىسىدىن بىرى بېشىنى چىقىرىپ، ماڭا ھە دەپ قول پۇلاڭلىتىۋاتاتتى. مەن ھارۋامنى چوڭ يول بويىدىلا توختاتتىم. پىيادىلەر يولىدىن ئۆتۈپ، ئۇنىڭ يېنىغا باردىم. ئۇ مېنىڭ تاۋۇتۇم يېنىدا كېتىۋاتقان ھېلىقى ئۇلپىتىم ئىكەن. ئۇ ھېلىقى دۈكاندا يالغۇز مۇڭلىنىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئالدىدا ئەرزان باھالىق ھاراق. ئۇ ماڭا چاپلىشىۋالدى. مەنمۇ ئۇنىڭ بۇنداق يالغۇز قېلىشىغا چىدىمىدىم. يېنىدا ئولتۇرۇپ بىردەمدىلا بىرنەچچە رومكا قېقىۋەتتىم. مەن ئۇنىڭغا ئېسىل تاماكىدىن بىر قاپ ئېلىپ بېرىپ، كەچتە بىرگە ھەمراھ بولۇپ ئېچىشىپ بېرىشنى دېدىم - دە، ئۆزىرىخاھلىق ئېيتىپ دۈكاندىن يېنىپ چىقتىم. قارىسام ھارۋام يوق. ئەتراپتىكىلەردىن سۈرۈشتۈرسەم، قاتناش ساقچىلىرى ئېلىپ كېتىپتۇ. «چوڭ يول ئۈستىدە قاتناش ۋاستىلىرىنى توختىتىشقا بولمايدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ توختىتىپ قويغانغا تۇيە. بۇ قائىدە نېمىشقا ئېسىڭگە كەلمىدى دەلتى؟» دەپ ئۆز - ئۆزۈمگە كايىدىم.

ئېغىر خىياللارنى ھاپاش قىلىپ، پۇشۇلداپ ماڭغىنىمچە قاتناش ساقچى ئەترىتىگە كەلدىم. بۇ يەردىمۇ سۆزۈمنى ئىلىك ئالدىغان ئادەم تاپالمىدىم. مەن ئادەمنىڭ خورلۇقىنى مۇشۇ يەردە ھېس قىلدىم. ئىدارە

ئالدىغا قاتناش ۋاستىلىرى توختۇپ قېلىنغان بىرمۇنچە كىشىلەر يىغىلىپ قېلىشقانىدى. ھەممىسى توپىغا مىلىنىپ، باشلىرىنى تۆۋەن سالغىنىچە ئولتۇرۇشاتتى. ئۇلارنىڭ توپا - چاڭ باسقان چىرايلىرىدا غەم بۇلۇتلىرى ئەگىتتى. ئۆزلىرىنىڭ نەرسىلىرىنى توتۇۋالغانلارنىڭ يېنىغا تارتىنىش، ھېيىقىش نەزەرى بىلەن ئاستا بېرىشاتتى. جەريمانە تۆلەپ ئېلىپ چىقىپ كېتىشنى تەلەپ قىلىشاتتى. لېكىن، ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى قاتناش ساقچى ئەترىتىدىكىلەرنىڭ كىنولاردا چىقىدىغان قاتناش ساقچىلىرىنى، چوڭ شەھەرلەردىكى قاتناش ساقچىلىرىنى ئەسلەپ قالدىم. ئۇلار شۇنداق ئىلمىي، شۇنداق رايىش ئىدى. قاتناش قائىدىسىگە خىلاپلىق قىلغانلارغا ئىللىق چاس بېرىپ، ئوچۇق - يورۇق مۇئامىلە قىلاتتى. نەق مەيداندىلا ئىشنى لايىقىدا بىر تەرەپ قىلاتتى. ئۇلارنىڭ قانۇن ئىجرا قىلىشتىكى ئاشۇ ئىلمىيلىكى، ئاشۇ مەدەنىيلىكى بىلەن بىزنىڭ بۇ كىچىك يۇرتنىڭ قاتناش غوجايىنلىرىنىڭ خىزمەت ئىستىلى ئاسمان - زېمىن پەرقلىنەتتى. شۇنداق بولسىمۇ، مەن يەنە بىر قېتىم يالۇرۇپ باقماقچى بولدۇم. ئۇلار بەش يۈز كوي جەريمانە تۆلەپ ئېلىپ كەتسەم بولىدىغانلىقىنى دېدى. مەن ئۇنچە كۆپ پۇلنى جەريمانىگە بېرىپ ئېلىپ كېتىدىغانغا ساراڭمىدىم؟ ئۇنداق قىلمىدىم. مەن ئازراق پۇلنىڭ گېپىنى قىلىۋىدىم، ئۇلار تېخىمۇ سۈرلۈك بولۇۋېلىپ، شىنىدەك قېتىۋېلىشتى. ھېچقانداق ئامال قىلالمىدىم.

ۋاقىت مىنۇت، سېكۇنتلاپ ئۆتمەكتە ئىدى. مەنمۇ ھېلىقى توپا چىراي ئادەملەر قاتارىغا قوشۇلدۇم. بىچارىلىك، چارىسىزلىق، خورلۇق ھەممەيلەننىڭ ئىچىنى مۇشۇك تاتىلىغاندەك ئېچىشتۇرماقتا ئىدى.

بىر چاغدا قورسىقىم ئېچىپ، ئاشقازىنىم خۇددى چاشقان يۇگۇرگەندەك غولدۇرلاپ ئېچىشقا باشلىدى. مەن دەررۇ بايىقى ئۇلپىتىمنى ئېسىمگە ئالدىم. شۇ تاپتا ئۇ ئۆزى يالغۇز مۇڭلىنىپ ئولتۇراتتى. ھۇجەيرىلىرىنىڭ قانداقتۇر بىر يەرلىرى ھاراقتا تەلپۈنگەندەك لىپلداپ كەتتى. شۇڭا، بۇ يەردىن كېتىشنى ئويلاپ قالدىم.

مەن ھېلىقى ئۇلپىتىمنىڭ يېنىغا كەلگىنىمدە، يەنە شۇنىڭغا ئوخشاش ھەمراھلاردىن بىرقانچىسى يىغىلغانىدى. ئۇلار قاۋاقخانىنى بىر

ئالغان قويۇق تاماكا ئىسى ئارىسىدا، خۇددى تۈمانىدا لەيلەپ كېتىۋاتقانىدەك كۆرۈنۈپ كەتتى. ئۇلارنىڭ مېنى كۆرگەن كۆزلىرى شادلىقتىن نۇرلىنىپ كەتتى. مەن دۇكاندارغا بىر خالتا تەييار چۆپ بىلەن ئازراق قايناق سۇ بېرىشنى دېدىم.

تەييار چۆپنى مەززە قىلىپ يەپ بولغاندىن كېيىن، قانغۇچە ھاراق ئىچتىم. خىياللىرىم گاراڭلاشقان كاللامنى بىر ئالغانىدى. دوستلىرىمنىڭ ئەلەڭ - سەلەڭ تۇرقى، تاققا - تۇققۇ گەپ - سۆزلىرى قۇلقىمغا كىرمەيتتى. بىر چاغدا شەھەر قۇرۇلۇش ئىدارىسىنىڭ باشلىقىنىڭ ئۆيىگە بارغىنىم ئېسىمگە كېلىپ قالدى. كاللام بىردىنلا سەگەكلىشىپ كەتتى. مەن يەنە لەققىدە توشقۇزۇلغان بىر رومكا ھاراقنى گۇپپىدە كۆتۈرۈۋەتتىم. ۋۇجۇدۇمغا قانداقتۇر بىر كۈچ قوشۇلغاندەك بولدى. شۇ ئان ئورنۇمدىن تۇرۇپ، دوستلىرىمغا ئۆزرىخاھلىق ئېيتتىم - دە، سورۇندىن چىقىپ كەتتىم. ئۇلار ماڭا قىيالماسلىق نەزىرىدە قاراپ قېلىشتى.

يولدا كېتىۋاتىمەن، خىياللىرىم بىر - بىرىدىن پاساھەتلىك ئىدى. قاتناش ساقچىلىرىنى قانداق ھالغا كەلتۈرۈشنى ئويلىسامىلا، ھاياجانلىنىپ، روھلىنىپ كېتەتتىم. ئەمما، كەيپىلىكتە خېلى كۆتۈرۈلۈپ قالدىمۇ نېمە، قارىچۇقلىرىمنى بىر قەۋەت نېپىز پەردە توسۇۋالغاندەك، يولدا كېتىۋاتقان كىشىلەرنىڭ چىرايى شۇنداق غۇۋا كۆرۈنەتتى. يوللارمۇ ئېگىز - پەس، جاھان بىردىنلا گۇڭگالىشىپ كەتكەندەك كۆرۈنمەكتە ئىدى. مەن ئاشۇ گۇڭگالىق ئىچىدە ئالدى - كەينىمگە دەسسەپ يۈرۈپ، قاتناش ساقچى ئەترىتىگە ئاران يېتىپ كەلدىم.

مەن بىرەرىنى ئىزدىمەكچىمۇ بولدۇم. لېكىن، بۇ ھالدا ھېچكىم مېنىڭ گېپىمگە قۇلاق سېلىپمۇ قويمايتتى. كىمگە گەپ قىلىشنىمۇ بىلمەيتتىم. ئەترەت باشلىقىنى ئىزدەشنىمۇ ئويلىدىم. ئەمما، ئۇنىڭ ئۆيى نەدە، ئىشخانىسى نەدە، بۇنىمۇ بىلگۈچىلىكىم قالمىغانىدى. شۇ تۇرقۇمدا بىرەرسىدىن سورىسامۇ، تاپالىشىمغا كۆزۈم يەتمەيتتى. شۇڭا، مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرۇپ ۋارقىراشقا باشلىدىم.

— مېنى ئۆلسۇن دېيىشەمسەن، ھەممە ئادەم پۇل تېپىش يولىغا ماڭغان بۇ جاھاندا مېنى كىچىككىنە مىدىرلاپ بولسىمۇ تىرىكچىلىك

قىلغىلى، جان باققىلى قويۇشمامسەن؟.....

بىردەمدىلا ئەتراپىمغا بىرمۇنچە كىشىلەر توپلىشۋالدى.

ــ مېنى ئۆلسۇن دېيىشكەن بولساڭ، مانا مەن مۇشۇ يەردىلا ئۆلۈپ بېرەي،ــ مەن شۇنداق دەپلا ئۆزۈمنى داق يەرگە تاشلاپ يېتىۋالدىم. پۈت - قولۇمنى بىر سۇنۇپ، بىر يىغىپ، خۇددى جان تالىشىۋاتقان ئادەمدەك كۈچۈمنىڭ بارىچە تېپىچەكلىدىم. ئەسەبىيلەرچە ۋارقىرىدىم. بىر چاغدا ئوڭ قولۇمنىڭ ئوتتۇرا بارمىقى توختىماي لىكىلداپ كەتتى. كەلكۈندەك دەۋرەپ كەلگەن ھۆ بىلەن تەڭ ئاغزىمدىن ئېتىلىپ چىققان قۇسۇق سېمونت ياتقۇزۇلغان مەيدانغا پالاقشىپ چۈشۈشكە باشلىدى. بىخسىپ چىققان قاڭسىق پۇراق ئەتراپنى بىر ئالدى. ئەتراپىمغا ئولىشۋالغانلار ئاغزى - بۇرنىنى ئەتكىنچە، خۇددى ۋابادىن قاچقاندەك بەدەر تىكىۋېتىشتى. قاتناش ساقچى ئەترىتى بىردەمدىلا پاتپاراق بولۇپ كەتتى.

غەزەپلەنگەن تۆت ساقچى يېنىمغا كەلدى. ئۇلار «ئۆلسەڭ ئۆل، ئەمما بۇ يەردە ئەمەس» دېگىنىچە، پۈت - قولۇمدىن دەس كۆتۈرگەن پېتى سىرتقا ئاچىقتى ۋە مېنى خېلى بىر يەرلەرگىچە ئاپىرىپ قويۇشتى. مەن يەنە ئورنۇمدىن تۇرۇۋالدىم. دەلدەڭشىگەن پېتى يەنە قاتناش ساقچى ئەترىتىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كەلدىم. قارىسام دەرۋازىنى تاقىۋاپتۇ. مەن دەرۋازىنى جالاقشىتىپ، يەنە ئەسەبىيلەرچە ۋارقىراشقا باشلىدىم. بۇ چاغدا نومۇس قىلىش، ئىزا تارتىش دېگەنلەر مەندىن پۈتۈنلەي يىراقلاپ كەتكەنىدى. يولدىن ئۆتكەن - كەچكەنلەرمۇ نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلمەكچى بولغاندەك، ئورنىدا توختىشىپ، بويۇنداپ قارىشاتتى. خۇددى سېھرىگەرنىڭ ئويۇنىنى كۆرۈۋاتقاندەك پىخىلدىشىپ كۈلۈشەتتى.

بىر چاغدا يەنە بىرقانچە ساقچى دەرۋازىنى جالاقشىتىپ ئاچتى. مېنى تارتىپ، ئۆزۈن بىر كارىدورغا ئېلىپ كىردى. بۇ يەردە بەستلىك بىرى كۆزۈمگە كۆرۈندى. قارىغاندا ئۇ مۇشۇ ئەترەتنىڭ باشلىقىدەك قىلاتتى.

ــ ھەي سارائ، نېمە ۋارقىرايسەن؟ــ دېدى قوشۇمسىنى

تۇرگىنىچە.

— توكلۇق ھارۋامنى تۆتۈۋالمىساڭلار بۇ يەرگە كېلىپ ۋارقىرايدى- غانغا چولام يوق مېنىڭ، — دېدىم مەنمۇ بوش كەلمەسلىككە تىرىشىپ.

— ھوشۇڭنى يىغىپ بۇ يەردىن دەرھال يوقال، بولمىسا خىزمەت تەرتىپىگە دەخلى يەتكۈزدى دەپ، سولاقخانىغا ئاچىقىپ قويىمىز.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، يۈرىكىم قاتتىق سېلىپ كەتتى. شۇنداقتىمۇ قورققىنىمنى قىلچە چاندۇرماسلىقىم كېرەك ئىدى. شۇڭا، مەنمۇ ئىتتىك جاۋاب بەردىم:

— مەنغۇ ساراڭ ئەمەستىم، ئۆزۈڭلار ساراڭ قىلىپ قويدۇڭلار..... مېنى سولاپ قويساڭلارمۇ قورقۇپ قالمايمەن. سولاقخانىدىكىلەرمۇ ئادەم يېمەيدىغاندۇ؟ مېنى يەنە قويۇپ بېرىدىغاندۇ؟ بىر كۈن قويۇپ بەرسە بىر كۈن بۇيەرگە كېلىپ، ساراڭ دېگەننىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ قويىمەن.....

ئۇلار بۇ گەپلىرىمنى ئاڭلاپ، جىممىدە تۇرۇپ قېلىشتى. ئاتقان پولىرىمنىڭ كۈچىنى كۆرسەتكىنىگە ئىشىنىپ ئۆز - ئۆزۈمدىن قەۋەتلا سۆيۈنۈپ كەتتىم.

— ئۇنداق بولسا جەرىمانە تۆلەپ ئېلىپ كەت، — دېدى يەنە بايىقى ئادەم.

— مەندە پۇل يوق، — دېدىم تېخىمۇ گىدىيىۋېلىپ.

— ھەي، چۈشىنىڭ ئالدىدا ئەللىك كوي جەرىمانە تۆلەي، دەۋاتقانسەن قىلاتتىڭغۇ؟ — دېدى يەنە بىر ساقچى ماڭا مىختەك قادىلىپ.

— شۇنداق دېگەن.

— ئەمسە دېگىنىڭنى تۆلىمەمسەن؟

— ئۇ پۇلغا ھاراق ئىچىپ بولدۇم.

ئۇلار بىر - بىرىگە قارىشىپ يەنە جىم بولۇپ قېلىشتى.

— بوپتۇ، ھارۋاڭنى ئېلىپ كەت، — دېدى باشلىق بىردەمدىن كېيىن ئېغىز ئېچىپ، — ئەمما، ھازىر ئېلىپ چىقىپ كېتىشىڭگە، ئاۋۇ كىشىلەر ئالدىدىن ئېلىپ مېڭىشىڭغا بولمايدۇ. بۇ ھالىتىڭ بىلەن ئۇنى

هەيدەشكە تېخىمۇ بولمايدۇ.

— بۇنى بىلمەن، — دېدىم مەنمۇ دەرھال ئۇلارنىڭ ئالدىغا چىقىپ، — ھارۋامنى ھازىر بېرىسلەر، مەن ئۇنى ئامبىرىڭلارنىڭ ئالدىغا ئاچقىپ قويۇپ، ئۇستىدە ئۇخلايمەن، كەيپىچىلىكتىن يېشىلگەندە، ئاندىن ئېلىپ كېتىمەن، — ئۇلار مېنىڭ بۇ تەلىپىمگە قوشۇلدى.

تاۋۇتۇم يەنە بىر قېتىم ئىغاكلاپ كەتتى. قارىسام ئۇنى كۆتىرىدىغانلار يەنە ئالمىشىپتۇ. بۇ قېتىم تاۋۇت ياغىچىنىڭ ئوڭ تەرىپىنى ھېلىقى ئولپىتىم كۆتۈرۈۋاپتۇ. تۇنۇگۈن ئىچكەن ھاراقنىڭ كەيپى بوشىتىۋەتكەن پۇتلىرى تاۋۇتۇمنىڭ ئېغىر سالمىدىن ھەريان ئېگىلىپ كېتىۋاتاتتى. كۆزلىرىدىن يەنە يامغۇردەك ياش قۇيۇلۇپ، ئوچۇق قالغان مەيدىسىگە تورۇكلاپ چۈشمەكتە ئىدى. قويۇق تۇمان ئىچىدىكى كەگىرى دالا ئۇنىڭ يىراقتا تىكىلگەن كۆزلىرىگە خۇددى گىرىمسەن چۈشتەك غۇۋا كۆرۈنمەكتە ئىدى.

تېخى ئۇلۇشكۇنكى ئىش ئىدى. كەچكە يېقىن ھېرىپ، ھالىمدىن كەتكەنىدىم. ئىشمنى يىغىشتۇرۇپ، ئۆيگە كېلىپ كۆرپىگە ئۆزۈمنى تاشلىدىم. كۆڭلۈم ھېچنېمە تارتمايتتى. ئىسلىشىپ كەتكەن تورۇسقا قاراپ خىيال سۈرۈپ يېتىۋېرىپ، بۇرۇقتۇم بولۇپ كەتتىم. كۆڭلۈمگە قانداقتۇر بىر خىل غەشلىك سايە تاشلايتتى. ئىچىم تىتلىداپ كېتىۋاتاتتى. كۆڭلۈمنىڭ نېمىگە بۇنچە غەش بولۇۋاتقىنىنى بىلمەيتتىم. تۇرۇپلا «جىددىي قۇتقۇزۇش مەركىزى» ئېسىمگە كېلىپ قالدى. ئويلىسام شۇ يەردىكى قەدىناسىلىرىمنى سېغىنغانىكەنمەن. كۆڭلۈم پاللىدە يورۇپ كەتتى. ئورنۇمدىن تۇرۇپ، پىيادە مېڭىپ ئۇ يەرگە باردىم. تەلىيىمگە تاۋۇتۇمنى كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقان دوستۇم ئۇ يەردە يالغۇز مۇڭلىنىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇ مېنى كۆرۈپ قىن - قىنىغا پاتماي، قىلىدىغان قىلىق تاپالماي قالدى. ئورنىدىن سەنتۈرۈلۈپ قويۇپ، مېنى چىڭ قۇچاقلىدى. ئىككىلىرىمگە شالاپىشتىپ سۆيۈپ كەتتى. مەنمۇ ئۇنى يېنىككىنە قۇچاقلاپ قويدۇم.

بىز يېرىم كېچىگىچە ئىچىشتۇق. قىلىشمىغان گەپلىرىمىز قالمىدى. بۇگۈن باشقا ئۇلپەتلىرىمىزنىڭ مىجەزى يوقمۇ ياكى باشقا قاۋاقلارغا

كېتىپ قالدىمۇ، بىلمىدىم، ئۇلاردىن بىرەرسىمۇ كەلمىگەنىدى.

بىر چاغدا دوستۇم مىشىلداپ يىغلاشقا باشلىدى. ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى مەيۈس، غېرىب تۇرقىغا قاراپ مېنىڭمۇ كۆڭلۈم يېرىم بولدى. مەنمۇ ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ يىغلىۋەتتىم. ئەمما، نېمىشقا يىغلاۋاتقىنىمنى، نېمىشقا بۇنچە ھەسرەتلىنىپ، ئاھ ئۇرۇپ كېتىدىغىنىمنى ئۆزۈممۇ بىلمەيتتىم. كۆز ياشلىرىم مارجاندەك تۆكۈلۈپ، كۆيۈشۈپ ئېچىشۋاتقان مەڭزىمنى بويلاپ تۆۋەنگە سىرغيتتى.

— نى..... نېمىشقا يىغلايسەن؟— دېدىم بىر چاغدا ئالقىنىم بىلەن ئۇنىڭ ئىسسىق ياشلىرىنى سۈرتكەچ،— نېمىشقا كۆڭلۈڭنى چاچىسەن؟

— ئۆ..... ئۆلۈمنى ئويلاپ قالدىم،— دېدى ئېسەدىگىنچە،— نېمىشقىكىن، رەھمەتلىك ئانام كۆزۈمگە كۆرۈنۈۋالدى.....

مەن ئۇنىڭ تىنىق كۆزلىرى ئىچىگە قارىدىم. يۈرىكىم جىغىلداپ كەتتى. ئۇنىڭ ئاشۇ ئەلەس كۆزلىرى ئىچىدە راستىنلا ئۆلۈم كۆلەڭگىسى ئەگىپ يۈرەتتى.

— كۆڭلۈڭنى بۇزما، جېنىم دوستۇم،— دەپ تەسەللى بەردىم ئۇنىڭ توختىماي قۇيۇلۇۋاتقان كۆز ياشلىرىنى سۈرتكەچ.

— بۇ ھاياتتىن جاق تويدۇم،— دېدى ئۇ چىرايىمغا تىكىلىپ قارىغىنىچە بوينۇمدىن چىڭ قۇچاقلۇۋېلىپ،— بۇ ھاياتتا بىز نېمە خوۋلۇق كۆردۇق؟

— نېمىگە بۇنچە مەيۈسلىنىپ كەتتىڭ؟ بىز بىر ئوبدان ياشاۋاتىمىزغۇ مانا.

— قېنى ئېيتىپ باقە، مۇشۇنىمۇ كۈن دېگىلى بولامدۇ؟

— يىغلىما ئاداش، ئۆلسەكمۇ بىز بىللە ئۆلۈپ كېتەيلى.

— ما..... ماقۇل.....

بىز يەنە قۇچاقلاشتۇق. قوللىرىمىز بىر - بىرىمىزنىڭ بوينىغا چىڭ گىرە سالغانىدى. پېشانىلىرىمىز بىر - بىرىگە تېگىشىپ، يېرىڭ ساقاللىرىمىز سۈركىلىشىپ تۇراتتى. ئەمدى دوستۇم يىغىدىن پەسەيگەن، مەن بولسام ئۆزۈمنى تۇتالماي بۇقۇلداپ يىغلاپ كېتىۋاتاتتىم. ئەمدى

بەزلەش نۆۋۈتتى ئۇنىڭغا كەلگەنىدى..... شۇنداق، بىز ئۆلسەكمۇ تەڭ ئۆلۈپ كېتىشكە ۋەدىلەشكەن تۇرۇقلۇق، مەن ۋەدىگە ۋاپا قىلماي، بۇرۇن ئۆلۈۋالغانىدىم.

بىز بىر - بىرىمىزنى قۇچاقلاشقىنىمىزچە قاۋاقخانىدىن چىقتۇق. ئۇ مېنى، «مەست بولۇپ قالدىڭ، ئۆيۈڭگە ئاپىرىپ قويىمەن» دەپ تۇرۇۋالدى. مەن ماقۇل بولدۇم. ياق دەپمۇ ئۇنىڭدىن قۇتۇلالمايتتىم. بۇ ئۇنىڭ ئادىتى ئىدى. ھەمىشە مېنى ئەكېلىپ قويىمەن دەپ، ئۆزى مەست بولۇپ قالاتتى. ئۆيۈمدە يېتىپ قال دېسەم، پەقەت ئۇنمايتتى. ئاخىر مەن ئۇنى يۆلەپ، تارتىپ يۇرۇپ دېگۈدەك ئۆيگە ئاپىرىپ قويىاتتىم. «سورۇندىن تارقىغاندا ھەمىشە بۇنداق قىلىپ يۈرگىچە، بىراقلا سېنىڭ ئۆيۈڭگىلا كېتەيلى» دېسەممۇ ئۇنمايتتى. مانا كېتىۋاتىمىز، چىراغلىرى ئۆچۈپ، ئېغىر سۈكۈناتقا چۆمگەن كوچىدا ئادەم زاتى قالمىغان. ھەمىمە ياق ئېغىر ئۇيقۇغا چۆككەن، پەقەت بىز ئىككىمىزلا زۇلمەت كېچە قوينىدىكى جىمجىت بوشلۇقتا لەلەڭشىپ كېتىۋاتىمىز. شېرىن ئۇيقۇدىكى تەبىئەتنىڭ ئارامنى بۇزۇپ كېتىۋاتىمىز. بىر قەدەم ئالدىغا ماڭساق، ئىككى قەدەم كەينىگە داجيىتتۇق. شۇ تاپتا يولىمىز ھېچ ئاۋۇمايۋاتاتتى. شۇ تۇرقىمىزدا كېچە يورىغىچمۇ ئۆيگە بېرىپ بولۇشىمىزغا ھېچ كۆزۈم يەتمەيۋاتاتتى.

بىر چاغدا ئىتنىڭ ئەنسىز قاۋغان ئاۋازىدىن بىر خىل شادلىق تۇيغۇسى يۈرىكىمگە شۇرۇرىدە ئېقىپ كىرگەنىدەك بولدى. قوشنىمىزنىڭ قېرى ئىتنىڭ بوغۇق ئاۋازى جىمجىت كېچە قوينىدىكى كەڭرى بوشلۇققا سىڭىپ كەتتى. شۇنداقلا ئۆيۈمگە كەلگەنلىكىمىزنى سېزىپ «ئۇھ» دېدىم. لېكىن، دوستۇم مەست بولۇپ قالغانىدى. مەن ئۇنى شۇنچە زورلىساممۇ، ئۇ ئۆيگە كىرگىلى ئۇنمىدى. كۆتۈرۈپ ئەكىرىشنىڭ ئورنى يوقتە. يەنە بىر مۇشكۈل سەپەر ماڭا ئالدىنى قىلغانىدى. قەدىناس تۇرساق، ئەمىسە ئۆزۈڭ كەت، دەپ تاشلاپ قويغىلى بولاتتىمۇ؟

مەن ئۆيگىمۇ كىرمىدىم. چىشىمنى چىشلەپ، خۇددى بوينۇمدىن بىرى ئارقان سېلىپ سۆرەپ ماڭغاندەك تۇيغۇ بىلەن ئۇنى يۆلەپ ئۆيگە ئېلىپ ماڭدىم. قانچىلىك ماڭغانلىقىمىزنى بىلمەيمەن. بىر چاغدا

قايسدۇر بىر تەرەپتىن سوزۇپ ئوقۇغان ئەزان ئاۋازى ئاڭلاندى. تولىمۇ يىراقتىن كېلىۋاتقان بۇ ئاۋاز شۇنداق مۇڭلۇق، شۇنداق يېقىملىق ئىدى. تاڭ ئېتىشقا ئاز قالغانلىقىنى ھېس قىلدىم. ئەمما، بۇ چاغدا پۈت - قولۇمدا ماغدۇر قالمىغانىدى. ئۆزۈمنىڭ نەدە تۇرۇپ، نەگە كېتىپ بارغىنىمنىمۇ سېزەلمەي قالغانىدىم.....

ئويغانسام دوستۇمنىڭ ئۆيىدە يېتىپتىمەن. خارامۇشلۇققا پاتقان كۆزلىرىم ئىمىر - چىمىر قىلىپ كەتتى. ھەيران بولغىنىمدىن تۇرۇپلا قالدىم. قىزىق ئىش، ئاخشام ئۇنى ئەكېلىپ قويىمەن دەپ، ئۆزۈم مەست بولۇپ قالغانىدىم. شۇڭا، مۇشۇ ئۆيدە يېتىپ قالغان ئەمەسمۇ؟

ئۇ تېخى ئويغانمىغانىدى. دېرىزىنىڭ پۈچۈق ئەينىكىدىن كۈن نۇرى يانتۇ چۈشۈپ تۇراتتى. ئۆي ئىچىدە كۆڭۈلنى ئاينىتقۇدەك بىر خىل قاڭسىق پۇراق لەيلەپ يۈرەتتى. مەن ئۇچۇن تولىمۇ يىرگىنىشلىك تۇيۇلدىغان خورەك ئاۋازىدىن بىزار بولماقتا ئىدىم. ئىچىم مژىلداپ، ۋۇجۇدۇمدا بىر خىل روھىي تىت - تىتلىق ھۆكۈم سۈرەتتى. ئاخىر ئۇنى ئويغاتماقچى بولۇپ، بېشىمنى كۆتۈردۈم. ئۇنىڭغا بويۇنداپ قاراپ، كۆز ئالدىمدىكى مەنزىرىدىن سەسكىنىپ كەتتىم. تېنىم جۇغۇلدىغاندەك بولۇپ، كۆڭلۈم ئېلىشىپ كەتتى. ئۇ ياستۇق بېشىغا قۇسۇپ يېتىپتۇ. كالچىيىپ قالغان ئاغزى قۇسۇققا چىلىشىپ قالغانىدى. ئىچ - ئىچىمدىن ئاچچىق ھۆ كېلىپ، مەنمۇ قۇسۇۋەتكىلى تاس قالدىم، خۇددى مەن ئۆمرۈمگە كېلىپ قۇسۇپ باقمىغاندەك.

مەن ئۇنى ئاستا نوقۇپ ئويغاتتىم. سىرتقا چىقتۇق. كۈن ئېگىلگەن بولسىمۇ، ئاپتاپنىڭ تەپتى خېلىلا كۈچلۈك ئىدى. مۇئەللەقتە ئوت شارىدەك ئېسىلىپ تۇرغان كۈننىڭ نۇرى كۆزنى چاقاتتى.

نېمە ئىش قىلىشىمىزنى بىلەلمەي، بىردەم تېڭىرقاپ تۇرۇپ قېلىشتۇق. پۈت - قولۇمدا ماغدۇر يوق، بېشىم لوقۇلداپ ئاغرىيتتى. ئۇستىخانلىرىم خۇددى بازغان بىلەن ئوۇرۇپ چېقىۋەتكەندەك سىرقىرايتتى. ئۆرە تۇرغۇدەك مادارىم قالمىغانىدى. دوستۇمنىڭ ھالى مەندىنمۇ بەتەردەك قىلاتتى. گويا يىلتىزى قومۇرۇلۇپ كەتكەن كۆتەكتەك لىڭشىپ، ئاران - ئاران ئۆرە تۇراتتى. بەقەمدەك قىزىرىپ كەتكەن

كۆزلىرى قىسىلىپ كەتكەنىدى. ئاشۇ قىسىق كۆزلىرىنى قانداقتۇر بىر نۇقتىدىن ئۇزمەي قاراپ تۇراتتى.

— نېمىگە ئۇنچە تىكىلىپ قاراۋاتىسەنوي، — دېدىم ئاخىر جىمجىتلىقنى بۇزۇپ، — قاتۇرۇپ قويۇلغان بۇتتەك تۇرۇپ كەتتىڭغۇ؟

ئۇ گويا سۆزلىرىمنى ئاڭلىمىغاندەك، خۇددى تىزگىنەك بىلەن قاتۇرۇپ قويغاندەك بىر خىل سىياقتا گۆلىيىپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭ ئەقلىدىن گۇمان قىلىپ، ئېڭىكىنى ئاستا چىمداپ قويدۇم.

— بىردەم ئارامىدا قويساڭچۇ، بۇرنۇمغا ئۆلۈم ھىدى پۇراپلا تۇرىدۇ، — دېدى ئۇ خۇشياقمىغان ھالدا ئاشۇ بىر نۇقتىغا تىكىلىگىنىچە، — ئەجەب بىر قىسما بولۇپ قالدىما.

— ئالجىپ قالمىغانسەن، نەدىكى يوقلاڭ گەپلەرنى قىلمىغىنا، — دېدىم ھەيران بولغىنىمچە ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئىچىگە تىكىلىپ قاراپ، — كۆڭۈلنى ئاۋۇندۇرىدىغان گەپ سۆزلىرىڭ يوقمۇ مۇنداق؟

— ئەمىسە، ئازراقتىن بىرنەرسە يەيلى، ئۆلۈپ كېتىدىغان جاھانغا..... ئاۋۇال ئازراق ئىچىپ گىرىنى ئېلىۋالمىساق، بۇ گالدىن بىر نەرسە ئۆتىدىغاندەك ئەمەس ھازىر.....

ئۇ شۇنداق دېگىنىچە ئېغىر ئۇھسىنىپ قويدى. ئۇنىڭ يۈرىكىنى قانداقتۇر بىر ئېغىر ۋەھىمە چىرمىۋالغاندەك قىلاتتى. بۇلۇتلۇق ئاسماندەك تۇتۇلۇپ كەتكەن چىرايىدا، بىر خىل قاباغۇ - ھەسرەتنىڭ كۆلەڭگىسى ئەكس ئېتەتتى.

ئۇ كۆڭلۈمدىكى گەپنى قىلغانىدى. ئىچىمەي دەپ نىيەت قىلىپ تۇرسامۇ، كۆڭلۈم يەنىلا شۇنى تارتىپ تۇراتتى.

بىز بازاردىن ئازراق ئاچچىق - چۈچۈڭ لەڭمۈڭ بىلەن ئىككى دانە گىردىنى ئېلىپ، يەنە ھېلىقى «مەركەز» گە كىردۇق. ئۆيۈمگە بېرىپ ھاراۋامنى ئېلىۋېلىشنىمۇ ئۇنتۇمىدىم. پىلانىمدا ئىككى - ئۈچ رومكىلا قېقىۋېلىپ، يەنە كىراكەشلىكىمنى قىلىشنى ئويلىغانىدىم. بولمىسا بىر كۈن بىكارغا ئۆتۈپ، ھاجىم ئاكامنىڭ ئەللىك كويىنى گەدەنلەيتتىم.

بىز ئىككى رومكىدىن قېقىۋالدۇق. ئىشتىھايىمىز ئېچىلىپ، كۆڭلىمىز ئانچە - مۇنچە بىرنەرسە تارتقانىدەك قىلدى. شۇنىڭ بىلەن

گىردىنى لەگۈڭگا تۆگۈرۈپ، مەززە قىلىپ يېدۇق. كۆڭلىمىز ئېچىلىپلا قالدى. شۇ خۇشالىقتا يەنە ئىچىپ كېتىپتىمىز. ۋاقتىمۇ ئۆز قەرەلىدە ۋاقىت بوشلۇقىدىن ئاستا - ئاستا سىلجىماقتا ئىدى.

بىر چاغدا دوستۇم ئۇزاتقان بىر رومكا ھاراقنى قولۇمغا ئېلىپ چۆچۈپ كەتتىم. قورقىنىمدىن ۋارقىرىۋەتلىكى تاسلا قالدىم. رومكىدا لىققىدە قان تۇراتتى. لىغىرلاپ تۇرغان قىپقىزىل قانىنى كۆرۈپ، تېنىم شۇركۈنۈپ كەتتى.

— بۇ..... بۇ نېمە؟— دەۋەتتىم دىرىلدەپ تىترىگىنىمچە، — رومكىدا لىققىدە قان تۇرىدىغۇ؟

— نەدىكى گەپنى قىلىسەن؟— دېدى دوستۇم ھەيرانلىقتىن كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ، چەكچىيىپ قارىغىنىچە، — نەدىكى قانكەن ئۇ، ئالجىپ قالمىغانسەن، رومكىدىكى سۈپىسۈزۈك مەيغۇ مانا.

— ياق، ئوبدانراق قاراپ باقە.....

— ئەكىلە ئەمىسە، — ئۇ شۇنداق دەپ رومكىنى قولىغا ئېلىپ گۈپپىدە كۆتۈرۈۋەتتى. تېنىم تىكەنلىشىپ، يۈرىكىم ئەنسىز جالاقلاپ كەتتى. ئۇ يەنە بىر رومكا قۇيۇپ ماڭا تەڭلىدى. يەنە بايىقى ھال!

— ھاراق ئىچىش تەس كەلگەن ئوخشىمامدۇ، ساڭا؟— ئۇ ئاچچىقلىغىنىچە بۇ رومكىنىمۇ كۆتۈرۈۋەتتى.

بوتۇلكىغا قارىسام سۈپىسۈزۈك ھاراق تۇرىدۇ. «بۇ نېمە ئىش، راستىنلا ئالجىپ قالدىممۇ- نېمە؟» دېگەنلەرنى خىيال قىلدىم. نېمىشقىكىن يۈرىكىم ئەنسىز سوقۇشقا باشلىغانىدى. بېشىمنى ئىككى ئالقىنىم بىلەن قامالالاپ تۇتۇپ قاتتىق سىلكىدىم. روھىي ھالىتىم نورمال، كاللام سەگەك ئىدى.

ئۇچىنچى رومكىمۇ شۇنداق بولدى. مەن قۇرۇق رومكىنى قولۇمغا ئېلىپ قارىدىم. رومكا تېگىدە يەنە قىپقىزىل قان داغلىرى.....

دوستۇم ماڭا مەسخىرە ئارىلاش قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ئاشۇ قاراشلىرىدىن مېنى ئەيىبلەۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى. ئاخىر بوتۇلكىنى قولۇمغا ئالدىم. بىردەم خىيال سۈرۈپ تۇرغاندىن كېيىن، كۆزۈمنى يۇمدۇم- دە، بوتۇلكىنى دوڭغايتقىنىمچە، ئىچىدە قالغان ھاراقنىڭ

هەممىسىنى بىراقلا سۈمۈرۈۋەتتىم. دوستۇمنىڭ كۆزى جامدەك ئېچىلىپلا قالدى. بىردەمدىن كېيىن روھىم كۆتۈرۈلۈپ، پەيدەك يەڭگىللەپ قالغانلىقىمنى ھېس قىلدىم. بايىقى ئوڭايسىز كەيپىيات نەلەرگىدۇر يوقالغانىدى.....

پۇل تاپمسام بولمايتتى. دوستۇم بىلەن خوشلاشتىم. ئۇ يەنىلا شۇ يەردە ئولتۇرۇپ قالدى. يولغا چىقىشمىغىلا ياشانغان بىر جۈپ ئەر - ئايال ئۈچرىدى. ئۇلار قول ئىشارىسى قىلغانىدى، ھارۋىنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا ئەكىلىپ توختاتتىم.

— نەگە بارىلىكىن؟— دەپ سورىدىم ئۇلاردىن.

— جەننەتنىڭ ئالدىغا،— دېدى ئايال.

«بۇ قەيەر بولغىيتتى ئەمدى؟» دېگەنلەرنى ئويلاپ تۇرۇپلا قالدىم.

— جەننەتنىڭ ئالدىغا؟— دەپ ياندۇرۇپ سورىدىم ئۇلاردىن. شۇ تاپتا ئۇلار دېگەن يەرنىڭ زادى نەدىلىكىنى بىلەلمەي گاڭگىراپلا قالغانىدىم. «توۋا، مەن شۇنچە ۋاقىت كىراكەشلىك قىلىپ، ئەجەب ئاڭلىمىغان يەرکىنا ئۇ؟» دېگەنلەرنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزدۈم.

— جەننەتنىڭ ئالدىغا ئەمەس، سەنئەتنىڭ ئالدىغا..... سەنئەت ئۆمەكنىڭ ئالدىغا بارىمىز دېگەن گەپ،— دېدى ئەر چالۋاقاپ.

— بولدى، يۈرىگە، پىيادە مېڭىپ كېتەيلى،— ئايال شۇنداق دېگىنىچە ھارۋىدىن لىككىدە چۈشۈۋالدى،— كۆزى ئەجەب قورقۇنچ-لۇقكىنا بۇ ئادەمنىڭ، بىر خىل شۇملۇق يېغىپلا تۇرغان..... پەلپەتىش گەپلىرىچۇ تېخى ئادەمنى قورقۇتۇپ.....

— شۇنداق قىلايلى،— دېدى ئەرمۇ ئايالغا ئەگىشىپ،— بىر سارايغا يولۇقۇپتىمىزمۇ نېمە؟

ئۇلار شۇنداق دەپ غۇدۇرىشىپ كېتىپ قالدى. ئۇلارنىڭ گەپلىرىگە شۇنداق ئاچچىقىم كەلدى. «كۆزۈم راستىنلا قورقۇنچلۇقمۇ نېمە؟» دېگەنلەرنى ئويلاپ، ھارۋامنىڭ ئارقىنى كۆرۈش ئەينىكىگە قارىدىم. كۆزلىرىم بۇرۇنقىدەكلا خۇشخۇي كۈلۈپ تۇراتتى. قارىچۇقلىرىم خۇددى بىرەر ئىشقا ئىنتىلۈاتقاندەك، قانداقتۇر بىر نېمىگە تەقەززا بولۇۋاتقاندەك نۇرلىنىپ، پارقىراپ كەتكەنىدى. «ھۇ، ئالجىغان قېرىلار، كۆزۈمگە

ھەسەت قىلىشىپتۇ - دە..... ئۆزى سارائ تۇرۇپ، مېنى سارائ دەۋاتقىنىنى تېخى، ئۆزى سارائ بولمىسا ئالىجوقا سۆزلەمتى؟» دەپ ئۇلارنى ئىچىمدە مەڭنى تىللىدىم.

مەن يەنە كېتىۋاتىمەن. خۇددى بىرەر جىددىي ئىشقا ئالدىرىغانىدەك كېتىۋاتىمەن. كۆزلىرىم خىرە، كۆز ئالدىمدىكى گىرىمسەن دۇنيا خىرە يورۇقلۇق ئىچىدە تەۋرىنىپ تۇرماقتا..... ھەممە كىشى ئۆز ئىشى بىلەن ئالدىراش. ھېچكىمنىڭ ھېچكىمگە قاراشقا چولى يوق. ھەممىسى سۆرۈن تەلەتلەر.....

بىر چاغدا مەن دېمەتلىك ئىككى يىگىت قول پۇلاڭلاتتى. ئالدىغا ئىتتىك كېلىپ توختىدىم. ئۇلار گەپ قىلماي ھارۋامغا چىقىپ ئولتۇردى. ئۇلار بىر - بىرى بىلەن چاقچاقلىشىپ، كۈلۈشەتتى. نەگە بېرىشىنى سورىمىدىم. نەگە بېرىشىنى سورايمەن دەپ قاملاشمىغان گەپ قىلىپ سېلىپ، بۇ خېرىدارلاردىنمۇ قۇرۇق قېلىشتىن ئەنسىرىدىم. «ئۆزى دېمىسە نەگە بېرىشى بىلەن نېمە چاتىقىم، قېنى مېڭىپ باقايچۇ» دېگەنلەرنى خىيال قىلىپ ئۇدۇلۇمغا قاراپ مېڭىۋەردىم. ئۇلارنىڭ بارىدىغان يېرىمۇ ئاشۇ تەرەپتە بولسا كېرەك، بۇ ھەقتە لام - جىم دېمىدى.

ئۇدۇلۇمغا قاراپ مېڭىۋەردىم. شۇنداق ئالدىرايتتىم. نەگە بېرىشقا بۇنداق ئالدىرىشىمنى ئۆزۈممۇ بىلمەيتتىم. ھارۋا ئۇچقانىدەك كېتىۋاتاتتى. قۇلىقىمغا بوراننىڭ گۇركىرىشىدەك، دېڭىز شاۋقۇنىنىڭ كۆتۈرۈلۈشىدەك ھەر خىل ئاۋازلار ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئالدىمدىكى تۆت يول كېسىشمىسىگە كەلگىلى ئاز قالغانىدى. سۈرئىتىم تېخىمۇ تېزلىشىپ كېتىۋاتاتتى. شۇ ئارىدا ئۇلاردىن بىرى غۇدۇرىدى:

— ھەي، ئاستىراق ھەيدىسىڭىزچۇ، كەينىڭىزدىن بىرى قوغلىمىغاندەكسىن.

— ئەنسىرىمەڭلا، چاتاق يوق، — دېدىم كەسكىن ئىشەنچ بىلەن كەينىمگە بويۇنداپ قارىغىنىمچە.

— چاتاق بار يەردە بىزمۇ يوق، — دېدى يەنە بىرى ھەزىلكەشلىك قىلماقچى بولغاندەك شوخلۇق بىلەن، — چاتاق چىقىپ بولغاندا

سىزنىڭ گېلىڭىزنى سقىۋەتكىلى بولماس ھەقىچان.....

— ۋاي، ئالدىڭىزغا قارا!

مەن چۆچۈگىنىمچە ئالدىمغا قاردىم. خىرەلەشكەن كۆزلىرىم ئىمىر - چىمىر قىلىپ كەتتى. كۆزۈمگە يولنى توغرىسىغا كېسىپ ئۆتۈۋاتقان بىر پويىز كۆرۈندى. نېمە قىلارىمنى بىلەلمەي قالدىم. يېقىنلاپ كەلگەندە، ئۇنىڭ پويىز ئەمەس، نېفت بۇرغىلاش ئەترىتىنىڭ ماشىنىسى ئىكەنلىكىنى بىلدىم.

— ۋايجان!.....

— سەكرە!.....

ئۇلار ئەسەبىيلەرچە توۋلىدى. ئارقىدىن جان - جەھلى بىلەن قاتتىق چىرقىراپ كەتتى. «ھارۋىنى مەن ھەيدىگەن، ماشىنىغا ئۇسۇشكە تۇغرا كەلسە ئاۋۋال مەن ئۇسىدىغان تۇرسام، ئۇلار نېمىشقا بۇنداق ۋارقىراپ كېتىدىغاندۇ؟» دېگەنلەرنى ئويلىدىم. ئارقىدىن ئۇلارغا قوشۇلۇپ مەنمۇ قورقۇنچلۇق ۋارقىرىۋەتتىم. يۈرىكىمنىڭ ئەنسىز دۈپۈلدىشى قۇلقىمغا ئاڭلاندى. «جاڭ» قىلغان ھەيۋەتلىك ئاۋاز بىلەن تەڭ بېشىم پىررىدە قىلدى - دە، كۆكتە پەرۋاز قىلىشقا باشلىدىم. بىپايان سامادىكى چەكسىز بوشلۇق مېنى قوينىغا ئالدى. مەن ھېچقانداق توسقۇنسىز كېتىۋاتاتتىم. يىراقتا ئاپپاق قار بىلەن قاپلانغان ھەيۋەتلىك تاغ چوققىلىرى كۆككە تاقىشىپ تۇراتتى. كۆكتىن ئۆزۈلمەي چۈشۈۋاتقان ئاق چېچەكتەك قار ئۇچقۇنلىرى تاغ چوققىلىرىدا لەيلەپ يۇرەتتى. مەن پەرۋاز قىلغان پېتى ئاشۇ گۈزەل تاغ چوققىلىرىغا يېقىنلاپ بارماقتا ئىدىم. كۆكلۈمدە بۇ گۈزەل بوشلۇقتىن مەڭگۈ چۈشۈپ كەتمەسلىكنى تىلەيتتىم.

بىر چاغدا قۇلقىمغا غۇۋا بىر ئاۋاز ئاڭلانغاندەك قىلدى.

— ئاۋۋال ئۆلگۈچىنىڭ سالاھىيىتىنى ئېنىقلايلى.

«بۇ كىمنىڭ ئاۋازىدۇ، كىم ئۆلگەن بولغىيتتى؟» دېگەنلەرنى خىيال قىلىپ، ئۆلگۈچىنى تونۇمسامۇ ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ كەتتىم.

— سىلەرنىڭ بىر يېرىڭلار زەخمىلەندىمۇ؟

مەن بۇ ئاۋازنى تونۇۋالدىم. بۇ ئاۋاز قاتناش ساقچىلىرىنىڭ ئاۋازى

ئىدى. مەن خامۇشلۇق ئىچىدە ئاستا ئۇلارغا قاراپدىم. ئەمما، مېنىڭ قارىغىنىمنى ھېچكىم بىلەلمىدى. ھېلىقى ئىككى نەپەر ياش يىگىت تىترەپ تۇرۇپ، جاۋۇلدىشىپ جاۋاب بەردى:

— بىز ساق، بىز سەكرىۋالدۇق.....

— بىز ساق، بىز سەكرىۋالمىغان بولساق.....

يەنە ئاللىكىملەر غۇلغۇلا قىلىشماقتا ئىدى. ھەركىم ئۆزى بىلگىنىچە ئاغزىغا كەلگەننى دەۋاتاتتى. ئەمەلىيەتتە ئۇلار راست گەپ قىلىۋاتاتتى.

— ھاراقنى بولۇشىغا ئىچىپتىكەن - دە، رەھمەتلىك.....

— شۇڭا، قىزىل چىراغدا توختاشنىمۇ ئۇنتۇپ قالغان گەپ.

— ھەي، ئۆزىگە ئۆزى قىپتۇ.

— .....

ساقچىلار ھاياتىمدىن ئۈمىد بار - يوقلۇقىنى بىلمەكچى بولغان چېغى، مېنى ئۇياق - بۇياققا مىدىرلىتىپ باقتى. سۇنۇپ چۈل - چۈل بولۇپ كەتكەن پۇت - قولۇم ھەرياق لىغىرلاپ تۇراتتى. ئۇستىخانلىرىم خۇددى كىچىك بالىلار رەگەتكە ئېتىپ سۇندۇرۇۋەتكەن دېرىزە ئەينەكلىرىدەك تىلىم - تىلىم بولۇپ كەتكەنىدى. ئويلىسام ئۆلگىنى ئەسلى مەن ئىكەنمەن.

ساقچىلار سۈكۈت ئىچىدە باش چايقاشتى. ئۇلار ئاخىر مېنىڭ ئۆلگەنلىكىمگە ئىشەنگەنىدى. ئۇلار مېنىڭ سالاھىيىتىمنى تېزلا ئېنىقلىدى. قويۇن يانچۇقۇمدىن قانغا بويالغان كىنىشكىنى تاپتى. «ھاشىم ھاجىمنىڭ نامىدىكى ھارۋا ئىكەن» دېيىشتى ئۇلار. ئەتراپقا يىغىلغانلاردىن مېنى تونۇيدىغان بىرنەچچەيلەنمۇ مېنىڭ ھاشىم ھاجىمنىڭ ئىنىسى ئىكەنلىكىمگە گۇۋاھلىق بېرىشتى.....

قاپقارا يوپۇق يېپىلغان تاۋۇتۇم ھاۋادا قارا بۇلۇتتەك لەيلەپ كېتىۋاتاتتى. ماڭا ئەمدى قاتتىق ھارغىنلىق يەتكەن، چەكسىز ساماغا قارىغىنىمچە جىمجىت ياتاتتىم. ئاخىرقى سەپىرىمنىڭ بۇنداق ئۇزىراپ كېتىۋاتقىنىغا ھەيران بولۇۋاتاتتىم. بىر چاغدا چىغىر يوللارنى بويلاپ دۆڭگە كۆتۈرۈلگەندەك قىلدۇق. تاۋۇتۇم خۇددى تىك يار لېۋىگە قونۇشقا تەمشىلىۋاتقان تىك ئۇچار ئايروپىلاندەك ھەريان لەپەڭشىيتتى. ئۆزۈمنى

خۇددى ئايروپىلاندا ئولتۇرغاندەك سېزىشكە باشلىدىم. «ناۋادا بىر قېتىم بولسىمۇ ھەقىقىي ئايروپىلاندا ئولتۇرغان بولسام، ئۆزۈمنى نەقەدەر بەختلىك سەزگەن بولار ئىدىم- ھە؟» دېگەنلەرنى ئويلىدىم.

بىر چاغدا دۆڭگە چىقتۇق. ئاشۇ كەڭرى كەتكەن دۆڭلۈك ئۇستىدە خۇددى زېمىننىڭ ئەمچىكىدەك چوقچىيىپ تۇرغان زومچەك - زومچەك قەبرىلەر كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. جاھاندىكى جىمى سۈكۈنات مۇشۇ قەبرىستانلىققىلا يىغىلغانىدى. شۇ ئاردىدىن چوڭقۇر تۇيۇراق ئاستىدىكى كەڭرى تۈزلەڭلىكتە قاتار تىزىلىپ ياتقان سان - ساناقسىز جەسەتلەر كۆزۈمگە كۆرۈندى. ئۇلارنىڭ كېپەنلىرى چىرىپ كەتكەن، بۇ يەردە يېتىۋاتقىنىغا ئۇزاق زامانلار بولغاندەك قىلاتتى. ئۇلارنىڭ ئاردىسىدا ئاتا - ئانامۇ بار ئىدى. مەن ئۇلارنى بىر قاراپلا تونۇۋالدىم. ئۇلارمۇ مېنى تونۇۋالدى. ھەر ئىككىسى تەڭلا بېلىنىڭ ئۈستىنى ئۆرە قىلىپ ئولتۇردى. خۇددى مېنى ئوبدان تونۇۋالسۇن دېگەندەك، چىرىپ تىتما - تىتما بولۇپ كەتكەن كېپەنلىكىنى ئاستا سىيرىپ، بېلىگىچە ئەكېلىپ قويدى. مەن ئۇلارنىڭ ئۆڭكۈردەك قاپقاراڭغۇ كۆزلىرىدىن چەكسىز مېھرىبانلىقنى سېزىۋالدىم.

— كەل، جېنىم بالام، سېنى بەكمۇ سېغىندىم، — دېدى ئانام.

— مېنى نېمىشقا يالغۇز تاشلاپ قويۇپ، بۇ يەرگە بالدۇر كېلىۋالغان بولغىيتتىڭلار؟ — دېدىم كۆزۈمگە ياش ئېلىپ.

— بۇ يەرگە ئەسلىي بۇرۇنراق كېلىشىڭ كېرەك ئىدى، ئوغلۇم، — دېدى دادام ئارىنىڭ چىشىدەك ئۇزۇن بارماقلىرىدا گۆشسىز ئېڭەكلىرىنىڭ ئۇستىخانلىرىدىن ئۆسۈپ چىققان ئاپپاق ئۇزۇن ساقىلىنى تارىغاچ، — سەن پانىي ئالەمدە ئۆلۈكتىنمۇ بەتتەر كۈنگە قالدىڭ. ئادەمدەك ياشاشنى بىلمىگەندىكىن زېمىنغا يۈك بولۇپ نېمىمۇ قىلار ئىدىڭ، جېنىم بالام؟ بىز سەندىن بەكمۇ نومۇس قىلدۇق.....

توساتتىن پارىڭسىز ئۇزۇلۇپ قالدى. ئۆزۈمنى پەسكە ئۇچۇپ چۈشۈپ كېتىۋاتقانىدەك سېزىشكە باشلىدىم. قارىسام مېنى تاۋۇتتىن ئېلىپ يەرلىككە ئەكىرىشۈېتىپتۇ. بىردەمدىن كېيىن لەھەت ئىچىدە چاڭ - توزان كۆتۈرۈلۈپ، قارا بوران چىقىشقا باشلىدى. ھەممە ئۇيۇر -

توپۇر بولۇشۇپ كەتتى. ھېچنېمىنى ئىلغا قىلالمايلا قالدىم. زەن سىلىپ قارىسام، ئۇلار مېنى كۆمۈش ئۇچۇن يەرلىككە توپا تاشلىغىلى تۇرۇپتۇ. شۇ چاغدا ھاجىم ئاكامنىڭ «ھەر نېمە بولسا ھېلىقى ئىككى ئادەم ساق قاپتۇ، ئالىمادىس ئۇلار بىرنېمە بولۇپ قالغان بولسا قانداق قىلار ئىدىم؟ ھارۋا مېنىڭ بولغانىدىكىن، ئۇلارنى مەن بېقىشقا، ئىشىمنىڭ تۆلەم تۆلەشكە توغرا كېلەر ئىدى، خۇداغا مىڭ شۈكۈر» دېگەن ئاۋازىنى ئاڭلىدىم. بۇ ئاۋاز شۇنداق يېقىن، شۇنداق ئېنىق ئىدى. ئەمما، ئۇنى مەندىن باشقا ھېچكىم ئاڭلىيالمىدى. ئاڭلىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ھاجىم ئاكامنى چۈشەنمىگەن يۇرەكلەرنىڭ بۇ ئاۋازىنى ئاڭلىشى ئەسلا مۇمكىن ئەمەس، ئۇنى ئاڭلاشقا پەقەت مەنلا قادىر ئىدىم. مەن پۈت - قولۇمنى تۇپتۇز سۇنۇپ جىممىدە ياتاتتىم. پانىي دۇنيادىكى كىشىلەر قاراڭغۇلۇقنى ھەمىشە گۆرگە ئوخشىتاتتى. لېكىن، بۇ يەردىكى قاراڭغۇلۇقنى ھېچنېمىگە ئوخشاتقىلى بولمايتتى. بۇ جاي ماڭا شۇنچە راھەت، شۇنچە سۆيۈملۈك تۇيۇلۇپ كەتتى. ۋۇجۇدۇمغا بىر خىل ئارامبەخش تۇيغۇ يامرىدى. مەن بۇرۇن ئۆلۈپ باقمىغاچقا، ئۆلۈمنىڭ بۇنداق راھەتلىك ئىش ئىكەنلىكىنى ئويلىمىغانىدىم. «بۇ يەرگە نېمىشقىمۇ بۇرۇنراق كەلمىگەنىدىمەن؟» دېگەنلەرنى ئويلاپ ئۆزۈمدىن رەنجىدىم. بۇ جاي شۇنچىلىك يېقىملىق، شۇنچىلىك سۆيۈملۈك ئىدىكى، مەن بۇنداق تۇيغۇنى، بۇنداق راھەتنى ئۆمرۈمدە ھېس قىلىپ باقمىغانىدىم.

— ئوغلۇم، بۇ ياققا كەلمەمسەن؟

— بۇ ياققا كەل جېنىم بالام، سېنى ئوبدانراق بىر كۆرۈۋالاي.

دادام بىلەن ئانام مېنى يېنىغا چاقىرىشقا باشلىدى. مەن بارماقچى بولدۇم، لېكىن مىدىرلىيالمىدىم. شۇ چاغدىلا ئۆزۈمنىڭ بەكمۇ چارچاپ كەتكەنلىكىمنى ھېس قىلدىم.

— مەن بەك ھېرىپ كەتتىم، بىردەم ئارام ئېلىۋالاي، — دېدىم - دە، جىممىدە ياتتىم. مالائىكە - پەرىشتىلەرنىڭ سوئال - سوراققا كىرىشىنىمۇ كۆتمەيلا، ئېغىر ئۇيقۇغا كەتتىم.

مەن ئىزدىگەن ئارام بەخش، راھەت جاي مۇشۇمىدۇ؟ ئەمدى بۇ يەردىكى ھالىم نە بولغاي!؟

دېھقان چاقچىقى

ھەر يىلى مارت ئېيىدا كۆچەت تىكىش ئەگىكىگە قاتناشتۇق. يۇقىرىدىن ئەمەلدار ۋەزىپىسى چۈشۈرگەندە، ۋەزىپىنى ئەمەلدار ئىشلەۋاتقانلارغا چۈشۈرمەستىن، ئىدارىنىڭ ئومۇمىي ئىشتاتىغا قاراپلا تەقسىم قىلاتتى. شۇڭا، ۋەزىپىمىز بىرقەدەر ئېغىر بولاتتى. بۇ يىلدا بىر قېتىم كېلىدىغان ئەمگەك بولغاچقا، ھېچقايسىمىز غىڭ قىلالمايتتۇق.

بۇ يىلمۇ بىزگە يۈلغۇن كۆچىتى تىكىش ۋەزىپىسى چۈشۈرۈلۈپتۇ. ئەمگەك ئورنىمىز بۇلتۇرقى يەردە، يەنى ناھىيە مەركىزىدىن ئوتتۇز نەچچە كىلومېتىر يىراقلىقتىكى بوز يەر ئىكەن. بىز كۈن چىقماستا ئەمگەك مەيدانىغا قاراپ يولغا چىقتۇق. قىرىققا يېقىن كادىر چېپىدە كەپلىشىپ ئولتۇرغان ئاربۇس ھېسىپتەك تار يولدا ئېگىز - پەس ئىرغاڭلىغىنچە كېتىۋاتاتتى. ئاربۇستىكى تېلېۋىزور ئېكرانىدىن قىزغالىق ئېتىۋت - كۈلدۇرگىلەر ئۇزۇلمەي چىقىۋاتاتتى. ھەممىمىز يېڭى يېڭى كۆرۈنۈشلەر، يۇمۇرلۇق دىيالوگلاردىن ھۇزۇرلىنىپ كېتىپ باراتتۇق. مەن شۇ كۆڭۈللۈك دەقىقىلەردە ئۆتكەن يىلى بىز بىلەن بىرگە ئىشلەپ ھەممىمىزنى كۈلدۇرۇپ تېلىقتۇرۇۋەتكەن نۇرى توشقاننى، ئۇنىڭ چاقچاقلىرىنى ئەسلەپ قالدىم. نۇرى توشقاننىڭ چاقچاقلىرى بىلەن ئېكرانىدا كۆرۈۋاتقان ئېتىۋت - كۈلدۇرگىلەر كۆڭلۈمدە روشەن سىلىشتۇرمىلارنى ھاسىل قىلاتتى. بۇ ئېتىۋت - كۈلدۇرگىلەر يازغۇچىلار تەرىپىدىن يېزىلغان، نەچچە قېتىم تەكرارلاش، مەشىق قىلىپ پىششىقلاشتىن ئۆتكۈزۈلگەن بولۇشى مۇمكىن. لېكىن نۇرى توشقاننىڭ چاقچاقلىرى ئۇنداق ئەمەس ئىدى. شۇنداق تەبىئىي، شۇنداق مەنىلىك

ئىدى. كۆڭلۈمده، نۇرى توشقان دېگەن هېلىقى هەزىلكەش ئادەم بۇ يىلمۇ يەنە بىزنىسكە يېنىمىزغا كېلىپ ئىشلىگەن بولسا، نېمىدېگەن كۆڭۈللۈك بولاتتى- هە؟ دېگەنلەرنى خيال قىلىپ قالدىم.

ئالاھەزەل بىر سائەتتەك يۇرگەندىن كېيىن، ئىش ئورنىغا يېقىن بىر دوقمۇشقا كېلىپ توختىدۇق. چەكسىز كەتكەن قاقاسلىق كۆز ئالدىمىزدا نامايان بولدى. جەنۇبتىن شىمالغا سوزۇلغان قاقاسلىقنىڭ تۆرە تەرىپىدە خۇددى تۆگە لوككىسىدەك بىر - بىرىگە مىنگىشىپ كەتكەن قۇم بارخانلىرى كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. قاقاسلىقنىڭ غەرب تەرىپىدىكى بىنەملىكتە بولسا بىرنەچچە ئائىلىلىك دېھقانىنىڭ پاكار ئۆيلىرى، كۆككە بوي سوزغان تاغ تېرەكلىرى غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئەمگەك مەيدانىغا ماشىنا بارالمايتتى، پىيادە مېڭىشقا توغرا كەلدى. كەتمەن، گۈرجەكلىرىمىزنى دولىمىزغا ئېلىپ ئىش ئورنىغا قاراپ ماڭدۇق. بولجۇق، قاقاس توپىلاردا قەدەم ئالماقمۇ تەس ئىدى. ئاياغلىرىمىزنىڭ ئىچىگە قۇم - توپىلار توشۇپ كېتەتتى. قەدەمدە بىر توختاپ ئاياغلىرىمىزنى سىلىپ، توپىلارنى قېقىشتۇرۇپ كىيىشكە توغرا كېلەتتى. شۇ تەرزدە بىرھازا ماڭغاندىن كېيىن، ھاسراشقان پېتى ئەمگەك ئورنىغا يېتىپ كەلدۇق. ئىشنىڭ بېشىنى تۇتماستا ھېرىپ كەتكىنىمىز قىزىق بولدى. باشقا ئىدارە - ئورگانلاردىن كەلگەنلەرمۇ ئۆزلىرىنىڭ ئەمگەك ئورنىدا چۈمۈلىدەك مىغلىدىشىپ يۈرەتتى. ئارىسىدا يەرلىك دېھقانلارمۇ بار ئىدى. بىپايان چۆللۈك جانلىنىپ كەتكەنىدى. مەن ئىختىيارسىز ئەتراپقا تەكشى نەزەر تاشلىدىم. كۆزلىرىم بىردىنلا ئىش ئورنىنىڭ غەرب تەرىپىدە سۇنايلىنىپ ياتقان دۆڭلۈككە تىكىلىپلا قالدى. دۆڭنىڭ يان باغرىدا چوقچىيىپ تۇرغان، سەل قىيپاش ئۆسكەن بىر تۈپ قېرى توغراق كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. مەن شۇ چاغدىلا ئىش ئورنىمىزنىڭ ئۆتكەن يىلى ئەمگەك قىلغان يەرگە يېقىنلا يەردە ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۇردۇم.

بۇ يىلقى ۋەزىپىمىزمۇ يىللاردىكىگە ئوخشاشلا ئېغىر ئىدى. تەلەپ بولسا تېخىمۇ قاتتىق. ھەربىر ئېتىزنىڭ ئىككى تەرىپىدە بىرىدىن ئېرىق كولايمىز. كەڭلىكى بىر مېتىر، چوڭقۇرلۇقى بىر مېتىر، ئىككى يانىنى

تىك چقىرىش كېرەك. 80 سانتىمېتىر چوڭقۇرلۇققا بارغاندا بىر تەرىپىدىن بىر كەتمەنلىك يەر قويۇپ، يەنە بىر تەرىپىنى 20 سانتىمېتىر ئويۇپ پەشتاق چىقىرىمىز. بۇ تەلەپكە يېتىپ بولغاندا 80 سانتىمېتىرلىق چوڭقۇرلۇقتىكى ئورۇنغا بىر مېتىردا بىر تۈپتىن يۇلغۇن كۆچىتى قويىمىز. يۇلغۇن كۆچىتىنىڭ ئۈدۈلىدىكى بىر مېتىرلىق چوڭقۇرلۇقتىكى ئورۇنغا تېخنىكىلار قەغەز، گېزىت پارچىلىرىغا چاپلاپ تەييار قىلىپ قويغان توشقانزەددىكى ئۇرۇقنى قويىمىز. ئۇندىن كېيىن توپا تاشلاپ كۆمىمىز. تېخنىكىلارنىڭ دېيىشچە، يۇلغۇن كۆچىتى ياشىرىپ يىلتىز تارتقاندا، يىلتىزلار ھېلىقى ئۇرۇق بىلەن ئۇچرىشارمىش. شۇ يەردىن توشقانزەددىكى تۆرىلىپ مەھسۇلات بېرەرمىش. تەلەپ مانا مۇشۇنداق قاتتىق ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇنداق ئېرىنقتىن ھەربىرىمىزگە بىرنەچچىدىن تەقسىم بولاتتى. يىل بويى ئازادە ئىشخانا، لۆم - لۆم ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ خىزمەت قىلىدىغان بىزدەكلەرنىڭ بۇنداق ئەمگەكنى بەلگىلىگەن مۆھلەتتە تاماملىيالىشىمىز ھەقىقەتەن مۇشكۈل بىر ئىش ئىدى. شۇڭا، ھەر يىلى ئەمگەك ۋەزىپىسىنى يەرلىك دېھقانلارغا سېتىۋېتىپ، ئەمەلىيەتتە بىز ئىش قىلمايتتۇق. ئىش قىلساقمۇ، بىزنىڭ قىلغان ئىشىمىز خۇددى يەرنىڭ كاللىسىنى قاشلىغان بىلەن باراۋەر ئىش ئىدى. بىزنىڭ ئۇلار بىلەن بىللە تۇرۇشىمىز پەقەت مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلاردىن تەكشۈرۈشكە ئادەم كېلىپ قالسا «ئۆزىمىز ئىشلەۋاتىمىز» دەپ ئۆتكەلـ ـدىن ئۆتۈۋېلىشلا ئىدى، خالاس.

مانا، بۈگۈنمۇ بىز ئىش ئورنىغا يېتىپ كېلىشىمىزگىلا يەرلىك دېھقانلاردىن بىرنەچچىسى ئەتراپىمىزغا يىغىلدى.

ـ ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ـ دېدى چىرايى قارامتۇل كەلگەن، كەكە ساقال، سەل مۇكچىيىپ ئالدىغا ئېگىشىپ قالغان ئوتتۇرا ياشلاردىكى بىر دېھقان دولىسىدىكى كەتمەننى يەرگە قويۇپ ئالدىمىزغا ئىتتىك كېلىپ، ـ يەنە شۇ تەپتىش مەھكىمىسىدىكىلەر ئىكەنسىلەرغۇ سىلەر، بۇلتۇرمۇ سىلەرنىڭ ئەمگەكنى بىز قىلغان، قۇشقاچ بولسىمۇ قاسىاپ سويغىنى ياخشى، ھەرقايسىلىرى توپىغا پۈچىلىنىپ يۇرۇشمىسىلە، يەنىلا بىز ئىشلۈپتەيلى.....

ــ بولىدۇ، بولىدۇ، ــ دېگىنىمىزچە ھەممەيلەن ئۇنىڭ بىلەن قىزغىن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتۇق. ئۇنىڭ تارشىدەك قېتىپ كەتكەن، چاك ـ چاك يېرىلىپ قاداق باسقان قوللىرىدىن جاپا ـ مۇشەققەت، ئەجىر ـ مېھنەتنىڭ ھىدى كېلىپ تۇراتتى. بىز كۆپ باھا تالاشمايلا ئەمگەك ۋەزنىپىسىنى مۇشۇلارغا سېتىۋەتتۇق.

ــ ھوي، سەنمۇ بېيكەنسە ئۇكام، ــ دېدى بىر پەستىن كېيىن ھېلىقى كىشى مېنىڭ ئالدىمغا كېلىپ، ــ بۇلتۇر ئالامەت كۆڭۈللۈك ئىشلىگەن ھاما؟

ــ شۇنداق ئاكا، سىز..... ــ مەن دەماللىققا بىر نېمە دېيەلمەي تۇرۇپ قالدىم.

ــ تونۇيالمىدىڭما؟

ــ ھە، تونۇدۇم، تونۇدۇم، سىز ھېلىقى ناسىركامغۇ، لەقمىڭزنى «كوت» دەپ ئاتامدۇ نېمە؟

ــ شۇنداق، ناسىر كوت دېگەن مەن شۇ. مەن سېنى بىر قاراپلا تونۇۋالدىم، سەن مۇسا خالتا ئەمەسما؟

ئەتراپتا تۇرغانلار پاراققىدە كۈلۈشۈپ كەتتى. لەقمىنىڭ يەنە چىشلەپ تارتىلىشىدىن يۈزۈم ۋىللىدە قىزىپ ئاستا يەرگە قارىۋالدىم. شۇ تاپتا بىر ئىش ئېسىمگە كەلگەندەك دەررۇ بېشىمنى كۆتۈرۈپ ناسىر كوتتىن سورىدىم:

ــ ھېلىقى نۇرى توشقان دەيدىغان ئاكامنى ئالغاچ كەلمەپسىلەرغۇ؟

ناسىر كوت چۆچۈگىنىچە ماڭا لەپپىدە قارىدى. ئۇنىڭ تامدەك تاتارغان چىرايىدىن بىر خىل ئەنسىزلىك، مەيۈسلۈك ئىپادىلىرى چىقىپ تۇراتتى. مەن ناسىر كوتنىڭ چىرايىنىڭ بۇنداق ئۆزگىرىپ، ئوڭايسىزلىنىپ كېتىشىنىڭ سەۋەبىنى بىلمەي تۇرۇپلا قالدىم.

ــ نۇراخۇن..... ئۇ تەڭرىنىڭ دەرگاھىغا كەتتى، ئۇكام.

ناسىر كوت شۇنداق دېگىنىچە، بېشىنى باشقا ياققا بۇرىۋالدى. بېشىمدىن بىر قاپاق سوغۇق سۇ قۇيۇلغاندەك ئەندىكىپ كەتتىم. ۋۇجۇدۇمنى قايغۇ ـ ئەلەم قاپلىدى.

ــ قاچان ئۆلۈپ كەتتى؟ ــ دەپ سورىدىم تىت ـ تىتلىق

ئىچىدە.

ناسىر كوت بېشىنى بۇراپ ماڭا قاردى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆز چاناقلىرىدا ياش تامچىلىرى لىغىرلاپ تۇراتتى. ئۇ نىمكەش كۆڭلىكىنىڭ يېڭى بىلەن كۆز ياشلىرىنى سۈرتكىنىچە جاۋاب بەردى:

ــ ئىككى ئاينىڭ ئالدىدا تۇيۇقسىز مېڭىسىگە قان چۈشۈپ ئۆلۈپ كەتتى. ئالامەت قىزىقچى، ھەزىلكەش ئادەمتى ئۇ..... ياتقان يېرى جەننەتتە بولغاي ئىلاھىم..... بۇلتۇر چاقچاقتا سېنى ئالامەت جايلىغان. چاقچاقلىرىنى سېغىنغان ئوخشايسەن ھەقىچان.....

مەن بىر نۇقتىغا تىكىلگىنىمچە جىممىدە تۇرۇپ قالدىم. پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنى ئېغىر مۇسىبەت ھېسسىياتى چىرمىغانىدى. نۇرى توشقانىنىڭ خۇش پىچىم، چىقىشقاق مىجەزى، ئىنكاسى تېز، سۆزگە قابىللىقى ھېلىھەم كۆز ئالدىمدا نامايان بولاتتى. مەن ئۇنىڭ چاقچاقلىرىنى ھەقىقەتەن سېغىنغانىدىم. شۇ تاپتا ئۇنىڭ بىلەن تۇنجى تونۇشۇشتا كۆڭلىگە ئازار بېرىپ قويغىنىم، تېتىقسىز سۆزلەر بىلەن ھاقارەتلىگىنىمگە ئۆكۈنمەكتە ئىدىم.

خىزمەتداشلىرىمنىڭ ھەممىسى دېھقانلار بىلەن بىرلىكتە ئۆزلىرىگە تەقسىم قىلىپ بېرىلگەن ئەمگەك ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاشقا كىرىشىپ كەتتى. ئىشلەيدىغان يېرىمىز ھەرھالدا قۇدۇق سۇيى بىلەن بولسىمۇ سۇغىرىپ قويۇلغانىكەن، بىر كەتمەن توپا ئالسا ئون كەتمەن توپا سىيرىلىپ چۈشىدىغان ئەھۋالمۇ كۆرۈلمىدى.

قولۇم ئىشقا بارمىدى. ئېغىر سۆكۈت ئىچىدە تويتىن ئايرىلىپ ھېلىقى دۆڭلۈكتە يەرگە ئېگىشىپ تۇرغان قېرى تۇغراق تەرەپكە قاراپ يول ئالدىم. ئۇ يەردە بىز ئۆتكەن يىلى ئىشلەپ تىككەن يۇلغۇن كۆچەتلىرى بار ئىدى. مەن ئۇ يەرگە بېرىپ بىز ئىشلىگەن يەرنى تونۇدۇم. يۇلغۇن كۆچەتلىرىنىڭ رەتلىرىنى ساناپ يۈرۈپ نۇرى توشقان بىلەن ئىككىمىز تىككەن كۆچەتلەرنىڭ تولۇق ياشىرىپ كۆكلىگەنلىكىنى بىلدىم. بۇ يۇلغۇنزارلىققا بىرھازا قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، ئاستا مېڭىپ ھېلىقى تۇغراق تۆۋىگە كەلدىم. ئۇزاق تارىخ ۋە تالاي تىلسىملارنىڭ

شاهتى بولغان تەنها توغراق گويا ئانا تۇپراققا تەزىم بەجا كەلتۈرۈۋاتقانىدەك بېشىنى تۆۋەنگە ئېگىپ تۇراتتى. مەن قوۋزاقلىرى چاك - چاك يېرىلىپ ئاجراپ تۇرغان توغراق غولىغا يۆلەنگىنىمچە بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇردۇم. بۇلتۇر مۇشۇ چاغدا نۇرى توشقان بىر ھاگرىسا پۈتۈن قاقاسلىقنى چاك كەلتۈرۈۋېتىدىغان سۇر ئېشىكىنى مۇشۇ توغراققا باغلىغانىدى. مەن توغراق غولىغا يۆلەنگىنىمچە ئولتۇراتتىم. نۇرى توشقانغا بولغان سېغىنىش ھېسسىياتىم يۈرىكىمدە ئوت بولۇپ يانماقتا ئىدى.

خىيال قۇشلىرىم قەلب ئاسمىنىمدا پەرۋاز قىلىپ، ئۆتكەن يىلقى مۇشۇ ئىش ئورنىدا نۇرى توشقان بىلەن ئەسرا بولغان ئاشۇ قىسقا دەقىقىلەردىكى گۈزەل ئەستىلىكلەر قويىنىغا شۇڭغۇدى.

ئۇ كۈنى بىز مۇشۇ ئىش مەيدانىغا كەلگەنىدۇق. شۇرغان ھۇۋلاپ تۇراتتى. يېزا بىلەن شەھەرنىڭ، كۆجۇم مەھەللىلەر بىلەن قاقاس چۆللەرنىڭ مۇھىتى، ھاۋا كىلىماتى پەقەت ئوخشىمايدىكەن. بۇ يەردە كىچىككىنە شۇرغانمۇ قۇم تۇزانلىرىنى ئۇچۇرۇپ كېلىپ كۆزنى ئاچۇرمايدىكەن. شۇ ھالدا ئىش قىلماي جىم تۇرۇشمۇ بىزگە تەس كېلىۋاتاتتى. بۇ يەردىكى بىزگە تەقسىم قىلىنغان ئەمگەك ۋەزىپىسىنى كۆرۈپ بېشىمىز چۆيۈندەك قاتتى. ۋەزىپىنى ئورۇنلاشقا كۆزىمىز يەتمىدى. شۇنداق تۇرغىنىمىزدا يېنىمىزغا يەرلىك دېھقانلاردىن بىرنەچچىسى پەيدا بولدى - دە، ئەمگەك ۋەزىپىمىزنى سېتىۋالماقچى بولۇشتى. بەلگىلىمىدە ئەمگەك ۋەزىپىسىنى سېتىشقا بولمايتتى. شۇنداق بولسىمۇ ساتماي ئامال يوق ئىدى. ئۆزىمىز ئىشلەيمىز دەيدىكەنمىز، بۇ ۋەزىپىنى بىرنەچچە ھەپتىدىمۇ تاماملىيالمىشىمىز تەسكە توختايتتى. يېنىمىزغا كەلگەنلەر ئۆز ئارىسىدىكى چار ساقلى ئورۇق ئېگىكلىرىنى غۇچچىدە قاپلىغان، ۋىجىككىنە كەلگەن ئوتتۇرا بوي، بۇغداي ئۆڭ، چېكىلىرىگە يول - يول قورۇقلار چوڭقۇر ئىز سالغان، چېھرىدىن كۈلكە يېغىپ تۇرىدىغان، سۆزىمەن بىرسىنى سودىلىشىشقا چىقىرىپ قويىدى. ئۇ باھانى يۇقىرى قويىاتتى. ئىشخانا مۇدىرىمىز تۆۋەن قويىاتتى. ئۇلار باھادا پەقەت كېلىشەلمەيۋاتاتتى.

ـ ئۇكام، ـ دېدى ھېلىقى كىشى يېلىنغانىدەك تەلەپپۇزدا، ـ بىزدىن يەنىلا سىلەر ياخشى، بىر ئېرىقنى كولاشنى ئەللىك كوي دەپ تۇرۇۋالساڭلار ياماڭ ئەرزان بولۇپ قالار، بىز دېھقانلارغىمۇ ئىچىگىلار ئاغرىسۇن، يىلدا بىر قېتىم ھەرقايسىڭلاردەك كادىرلارنىڭ ئەمگىكىنى سېتىۋېلىپ ئازراق بولسىمۇ پۇلغا ئىشلىۋالمىز، باشقا چاغدا ئىش تاپمىقىمزمۇ ئوڭاي ئەمەس، كاجلىق قىلماي ماقۇل دەڭا، بىر ئېرىققا سەكسەن كويدىن پۇل بېرىڭلار، بۇنداق ئېغىر ئىشنى بىزدەك بېلى قاتقانلار قىلمىسا، سىلەردەك پارىنكىتا ئۆسكەن بالىلار ھەرگىز قىلىپ بولالمايسىلەر. يۇلغۇن كۆچىتىنمۇ بىز تىكىپ ئورمانچىلىقنىڭ تېخنىكىلىرىغا تەلەپ بويىچە ئۆتكۈزۈپ بېرىپ، ئاندىن سىلەردىن پۇلىمىزنى ئالايلى.....

مېنىڭ سەل تولا گەپ قىلىدىغان مىجەزىم بولغاچقىمۇ، ئىشخانا مۇدىرىمىز ئېغىز ئېچىپ بولغۇچە مەن ئالدىراپ سۆز قىستۇردۇم:

ـ ئاكاۋۇي، نېمە دەيسىز؟ بىر ئېرىققا سەكسەن كويدىن بەرسەك ھەر بىرىمىزگە ئىككى يۈز قىرىق كويدىن پۇل كېلىدۇ، بىزمۇ خوتۇن ـ بالىلىرىمىزنى باقمىساق بولماس.

ـ ئۇكاموي، ـ دېدى ئۇ چىرايىمغا تىكىلىپ قاراپ كۈلۈمسىرىگىنىچە، ـ خوتۇن ـ بالىلىرىڭنى باقالمايدىغان ھالغا چۈشۈپ قالغان بولساڭ ماڭمىلا ئەكىرىپ بېرە، مەن بېقىپ بېرەي.....

ـ نېمە دەيسەنوي قەلەندەر؟ ـ ئاچچىقىم غۇرۇرىدە كېلىپ تەلەتىمنى بۇزدۇم، ـ ئۆزۈڭ جېنىڭنى باقالماي بۇ يەردە ئۆمىلەپ يۈرسەن، تېخى مېنىڭ خوتۇن ـ بالىلىرىمنى بېقىپ بەرمەكچىمىدىڭ؟

ـ ئاغزىڭنى بۇزما ئۇكام ماقمىا، ئاغزىنى بۇزۇشنى مەندىن سورىساڭ بولىتۇ، ئاغزى ئېچىلمىغان ساندۇقتىكى گەپلەردىن تاغارلاپ يۈدكۈزۈپ قويماي باكا.

ـ تولا ۋالاقلىماي ئىشىڭنى قىلەۋا يالاكتۆش، سېنى بۇ يەرگە بىز چاقىرتىپ كەلمىگەندىكىن.....

گېپىم تۇگەپ بولغۇچە، ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى ھەمسۆھبەتلىرى مەن تەرەپكە يوپۇرۇلۇپ كەلدى. ئۇلارنىڭ تۇرقىدىن، چىراي ئىپادىلىرىدىن

بىرخىل سۇر - ھەيۋە، غەزەپلىنىش ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى.
— ھەي، كىم يالاڭتۆشكىنا؟
— كىمنىڭنى دەيسەنوي، ھۇ ئاناڭنى.....
— بىزنى نېمە كۆرۈپ قالدى ماۋۇ لاتا قاس - قاس.....
— .....
ئۇلار ئاغزىنى بوراندەك قويۇۋېتىپ، مېنى ئارىغا ئېلىشقا تەمشەلدى. مەن دۇدۇقلىغىنىمچە جىم تۇرۇپ قالدىم. ۋۇجۇدۇمغا گۈرىدە تىترەك ئولاشتى. يەنە ئېغىز يېرىپ بىر نېمە دېسەم چوڭ جېدەل چىقىدىغاندەكلا قىلاتتى.
— توختاڭلار، توختاڭلار،— دەپ ئۇلارنى توستى ھېلىقى ئادەم،— تەگەپ قالغۇدەك ئىش يوق، بۇ ئۇكام بىلەن چاقچاقلىشۋاتىمىز.
— ھوي نۇرىكا، نېمە دەپ يامغۇردا قالغان توشقاندەك تىترەپ تۇرىسەن، ئۇ بىزنى نېمە كۆرۈۋاتىدۇ؟— دېدى دىقماق، تۇرقىدىن كۆچتۇڭگۇرلۇكى بىلىنىپ تۇرىدىغان ئەپتى ياماں بىرەيلەن چىشلىرىنى غۇچۇرلاتقىنىچە. شۇ چاغدىلا مەن تاكاللىشۋاتقان بۇ ئادەمنىڭ ئىسمىنىڭ نۇراخۇن ئىكەنلىكىنى بىلدىم.
— ھېچقىسى يوق، ئۇكام، تۇڭمەننىڭ تاقىلدىغۇچىدەك تاقىلدىماي بىردەم جىم تۇرە سەن.
— قاراپ تۇرۇپ ئادەمنى كۆزگە ئىلماي ئانىي تېپىۋاتقىنى نېمىسى؟— يەنە بىرەيلەن سۆز قىستۇردى.
— ئەمدى ساڭا نېمە بولدى؟ شېرى چېقىلىپ كەتكەن چىغىرىقەتەك غىچىرلىماي تۇرغىنا.
نۇراخۇن شۇنداق دەپلا يېنىدىكىلەرنىڭ ئاغزىنى بېسىقتۇردى. مەن بىر ئېغىزمۇ زۇۋان سۆرەلمەي شۇمشىيىپ تۇرۇپلا قالدىم. نۇراخۇن سۆزمەنلىكىگە تايىنىپ، ئاخىر ئىشخانا مۇدىرىمىزنى ئۆز كېچىكىگە كىرگۈزدى.
— نۇراخۇن،— دېدى شۇ چاغدا ئۇنىڭ بىلەن تەڭ دېمەتلىك بىرەيلەن ئۇنىڭغا قاراپ،— ئىدارىلەردىن پۇل ئالماق ئارىيا ناندىن قىل

ئالماقتىن تەس، شۇڭا بۇلار بىلەن ھۆججەتلىشۈالايلى.

ــ ھەممە ئادەم سىلىدەك كوت ئەمەس ناسراخۇن، بۇلار قانۇن ئىجرا قىلغۇچى كادىرلار تۇرسا، يەنە كوتلۇق قىلاتتىمۇ؟ــ نۇراخۇن شۇنداق دېگىنىچە يېنىدىكى ئادەملىرىگە كۆلۈمسىرەپ قارىدى. ھەممەيلەن پىخىلدىشىپ كۈلۈشتى. ناسراخۇننىڭ چىرايى ھۇپپىدە قىزىرىپ جىم تۇرۇپ قالدى.

مەن بۇ يەردە بولۇنغان «توشقاندەك»، «تۈگمەننىڭ تاقىلدىــغۇچىدەك»، «چىغىرىقتەك»، «سىلىدەك كوت ئەمەس» دېگەندەك ئوخشىتىش سۆزلىرىگە ھەيران قېلىۋاتاتتىم. بۇ سۆزلەرنىڭ شۇ كىشىلەر بىلەن مەلۇم باغلىنىشى بارلىقىنى غۇۋا ھېس قىلغاندەك بولسامۇ، ئەمما ئۇنىڭ تېگىگە زادىلا يېتەلمىدىم.

بىردەمدىلا شۇرغان كۆچىيىپ ئاچ بۆرىدەك ھۇۋلاشقا باشلىدى. خۇددى كۆھىقاپنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ كەتكەندەك ئەتراپنى كۆچلۈك بوران قاپلىدى. ئۇزۇلمەي ئۈچۈپ كەلگەن قۇم توزۇنىدىلىرى يۈز - كۆزلىرىمىزگە نەشتەردەك ئۇرۇلاتتى. كۆزنى ئېچىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ھەممەيلەن كۆڭلەك - چاپانلىرىمىزنىڭ ياقىلىرىنى تارتىپ، بېشىمىزنى يۆگەپ ئولتۇرۇۋالدۇق.

ئانچە ئۇزاق ئۆتمەي، شۇرغان ئاستا - ئاستا پەسلەپ ھاۋا ئېچىلدى. ئەما، تېمپېراتۇرا بىردىنلا تۆۋەنلەپ كەتكەندەك ھەممە يەرنى سوغۇقلۇق قاپلىغانىدى. بىزنىڭ كىيىملىرىمىز سەل يېلىڭ بولغاچقىمۇ جاقىلداپ تىترەشكە باشلىدۇق. نۇراخۇن قاتارلىق كىشىلەر ھە - ھۇ دېيىشىپ ئەتراپتىكى قۇرۇق ئوت - چۆپ، ئۇ يەر - بۇ يەردە ئۇنۇپ قۇرۇپ قالغان قومۇش غوللىرى، بوران ئۈچۈرۇپ تاشلاپ قويغان شاخ - شۇمبا دېگەندەك نەرسىلەرنى يېغىپ كېلىپلا، بىزگە گۇلخان يېقىپ بەردى. ھەممەيلەن گۇلخان ئەتراپىغا ئولاشتى، مەنمۇ باردىم. ئەما، بايىلا دەككەمنى يەپ چالمام سۇغا چىلاشقاچقىمۇ سەل قورۇنۇپ تۇراتتىم. لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان گۇلخانىڭ تەپتىدىن ۋۇجۇدۇمغا ئىللىق ھارارەت يۈگۈرمەكتە ئىدى. بايا مۇزدەك قۇم ئۇستىدە ئولتۇرغاچقىمۇ كاسىلىرىم مۇزلاپ كەتكەنىدى. مەن ئاستا كەينىمنى قىلىپ، كاسامنى ئوتقا

قاقلىدىم.

ــ هوي، مۇسا، ــ دېدى ئارىمىزدىن بىرى ئۇنلۇك قىلىپ، ــ نېمانداق ئەدەپسىز نېمە سەن؟ هەممەيلەن ئوتقا ئالدىنى قىلىپ ئىسسىنىۋاتسا، سەن خىجىل بولماي هەممىمىزگە كەينىڭنى تەڭلەپ تۇرىسەنغۇ؟

مەن كەينىمگە بۇرۇلۇپ جاۋاب بېرىپ بولغۇچە، نۇراخۇن دەررۇ ئېغىز ئاچتى:

ــ مەيلى، مەيلى، بۇ ئۇكامنىڭ ياخشى كۆڭلىنى خاتا چۈشىنىپ قالمايلى، گۈلخانىنىڭ ئوتى ئۆچكىلى قويقان، ئۇ پۈۋلىگىلى تەمشىلىۋاتىدۇ ئەمەسما.....

نۇراخۇننىڭ گېپى تۈگە ـ تۈگىمەيلا، هەممەيلەن پاراققىدە كۈلۈشۈپ كەتتى. مەنمۇ كۈلۈپ سالدىم. «توۋا، بايىلا ئاچچىقلىشىپ قالغان تۇرساق، يەنە ماڭا چاقچاق قىلىۋاتقىنىنى، قارىغاندا كۆڭلى تۈز ئادەم ئوخشايدۇ بۇ» دېگەنلەرنى ئويلىدىم. شۇ ئارىلىقتا ئۇ يەنە ئۇلاشتۇرۇپ نۇرغۇن قىزىق گەپلەرنى قىلىپ هەممىمىزنى تېلىقتۇرۇۋەتتى. مېنىڭمۇ كۆڭلۈمدىكى ئاچچىق، زەردىگوش كەيپىيات بىردىنلا كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

هاۋا سەل ئىللىغاندەك قىلدى. هەممىمىز ئىش باشلاشقا تەرەددۇتلەندۇق.

ــ هە، مۇسا ئۇكا، ــ دېدى نۇراخۇن ئالدىمغا كېلىپ كۈلۈمسىرەپ ــ گىنىچە، ــ خاتا دېمىگەندىمە، ئىسمىڭ شۇنداقما؟ بايا شۇنداق قىچقىرغاندەك قىلغان. «ئېلىشمىغىچە تېپىشماس» دەپتىكەن ئۇكام، بايا بىر پەدىدىن قېقىشىپ قالدۇق، كۆڭلۈڭگە ئالمىغىن. قېنى سېنىڭ چېمىڭ؟ مەن بىر ئىشلەپ بېرەي.

ــ مەنمۇ سەل ئىتتىكلىك قىلىپ كۆڭلىڭىزگە تېگىپ قويدۇم، ــ دېدىم چىن كۆڭلۈمدىن ئەپۇ سورىماقچى بولۇپ، ــ هەرگىز خاپا بولماڭ!

ــ ياقەي ئۇكام، بىز دېھقان خەق دېگەن ياماق كەڭ قورساق، سېنىڭ ئۇنچىلىك گېپىڭگە نېمىشقا خاپا بولاتتىم.

ئەتراپتا تۇرغانلار ئىككىسىگە قىزىقسىنىپ قاراشماقتا ئىدى. ھەممەيلەننىڭ چىرايىدا بىر خىل سۆيۈنۈش، رازىمەنلىك ئىپادىلىرى چاقناپ تۇراتتى. ھېلى ماڭا ھۆرپىيىپ كەلمەكچى بولغان كۈچتۈگىگۈر يېگىتنىڭ چېھرىدىمۇ شادلىق كۈلكىسى جىلۋىلەنمەكتە ئىدى.

مەن نۇراخۇنغا ماڭا تەقسىملەپ بېرىلگەن يەرنى كۆرسەتتىم. ئۇ ئېرىق كولايدىغان يەرنى ئۆلچەپ، ئىككى يېنىغا تاناپ تارتىپ قويۇپ ئىشقا كىرىشىپ كەتتى. ئۇنىڭ كۈچلۈك قوللىرىدا يەرگە گۈپ - گۈپ ئۇرۇۋاتقان كەتمىنىمۇ باشقىلارنىڭكىدىن ھەم يوغان، ھەم ئىتتىكىتەك قىلاتتى. ھەربىر كەتمەن توپا ئالغان يەرنىڭ ئورنىدا چوڭقۇر - چوڭقۇر ئورەكلەر ھاسىل بولاتتى. ئۇ ئاسانلىقچە ھېرىپ قالدىغانىدەكمۇ قىلمايتتى.

نۇراخۇن مېنى پەقەت ئىش قىلغىلى قويمىدى. كەتمەن ياكى گۈرجەكنى قولۇمغا ئالسامىلا ئۇ ئىتتىنىك كېلىپ قولۇمدىن ئېلىۋالاتتى - دە، ھەييارلىق بىلەن: «ئۆكاموي، سىز قاشتا زوڭقاغدەك ئولتۇرۇپ گەپ قىلىپ بېرىڭا، پاختىدەك قوللىرىڭىز ھۆلدۈيلەپ قالمىسۇن. سىلەر دېگەن پارىنىك بالىلىرى، بۇنداق ئېغىر ئىشنى كۆتۈرەلمەيسىلەر. قەلەم-قەغەزنىڭ يېنىغا بارغاندا سىلەر ياماڭ، كەتمەن - تاغارنىڭ يېنىغا بارغاندا بىز ياماڭ» دەيتتى.

باشقىلار بىر ئېرىقنى كولاپ بولغۇچە، نۇراخۇن ئىككى ئېرىقنى كولاپ پۈتكۈزۈۋەتتى. ئەمما، ئۇ ئازراقمۇ ھارغاندەك قىلمايتتى. شۇنداق بولسىمۇ مەن ئۇنى بىردەم ئارام ئېلىۋېلىشى كېرەك، دەپ ئويلىدىم.

— نۇرى ئاكا، — دېدىممەن ئۇنى تۇنجى قېتىم «ئاكا» دەپ چاقىرىپ، — بىردەم ئارىمىڭىزنى ئېلىۋېلىڭ، پاراڭلىشىپ ئولتۇرايلى.

— ماقۇل ئۇكا، — نۇراخۇن پېشانىسىدىكى مونچاقتەك تەر تامچىلىرىنى ئالقانلىرى بىلەن سۈرتكەچ يېنىمغا كېلىپ ئولتۇردى.

— ھەي، قارىڭ ئاكا، — دېدىممەن نۇراخۇنغا بويۇنداپ قارىغىنىمچە، — بىزنى ھەر يىلى مۇشۇنداق ئەمگەككە سالىدۇ. كىم بىلىدۇ، بۇ ئەمگەكنىڭ ئۇنۇمى بولامدۇ، مەنىسى ماڭا نامەلۇم. ئىشقىلىپ بويىنىمىزدىن سۈرىگەندەك كېلىمىز دەڭا بۇ يەرگە.

ـ سەن ئاڭلىق بىر كادىر تۇرۇپ ئۇنداق دېسەڭ بومايتۇ، ئۇكام، ـ دېدى نۇراخۇن مېنى تونجى قېتىم كۆرۈۋاتقانىدەك چىرايىمغا تىكىلىپ قارىغىنىچە، ـ سەن بىلمەيسەن، مەن كىچىك ۋاقتىمدا بۇ كۆز يەتكۈسىز قۇملۇقنىڭ ھەممىسى بۇڭ ـ باراقسان توغراقلىقتى، ھېلىقى مالمانچىلىق يىللىرى يەر ئاچمىز دەپ، توغراقلارنىڭ ھەممىسى كېسىلىپ كۆيدۈرۈۋېتىلگەن. شۇنىڭدىن كېيىن تەكلىماكاننىڭ قۇملىرى بۇ كەڭرى زېمىننى يالماپ يۇتۇپ كەتتى. مانا ھازىر ھۆكۈمىتىمىز بۇ يەرلەرگە يۇلغۇن تىكىشنى ئورۇنلاشتۇردى. يۇلغۇنغا توشقانزەدىكى ئۇلاۋاتىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئالامەت پايدىلىق ئىشلار. بۇ ئىشلارنى ئوبدان قىلىش لازىمكى، ھەرگىز غۇدۇرىماسلىق كېرەك. توشقانزەدىكى نۇرغۇن بايلىق ياراتسا، يۇلغۇن، ئورمان، دەل ـ دەرەخلەر تۇپراقنى مۇقىملاشتۇرۇپ، يۇرتىمىزنى قۇم ـ بوران بالاسىدىن ساقلايدۇ. بۇ ئىشلار ئاخىرقى ھېسابتا خەلققە پايدىلىقيا، ئۇكام.

نۇراخۇن گېپىنى توختىتىپ يىراقلارغا نەزەر تاشلىدى. ئۇنىڭ بۇركۈتنىكىدەك ئۆتكۈر، ھەر تەرەپكە چاپچىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىدىن نۇر چاقنايتتى.

ـ بىزنىڭ ئۆيى مۇشۇ دۆڭلۇكنىڭ كەينىدىلا، ـ دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ئۇ دۆڭلۇك تەرەپكە نەزىرىنى ئاغدۇرۇپ، ـ دۆڭلۇكنىڭ ئۈستىگە چىقىپ قارىسا بىر ئۇن يېتىم ئارىلىقتىلا، ئالامەت گۈزەل، ئالامەت تىنچ يەرلەر، بۇ كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن يەر بولغاچقىمۇ، كۆزۈمگە ئالامەت ئۇز كۆرۈنىتۇ. مېھرىم چۈشكەن بۇ ئەزىز تۇپراقتىن بىردەم ئايرىلىشقىمۇ كۆزۈم قىيمايتۇ، ئۇكام..... ئاھ، ئاتا ـ بوۋام ئات چاپتۇرۇپ، ئوقيا ئېتىپ ئوۋچىلىق قىلغان بۇ قەدىمىي جاڭگال، يەنە قايتىدىن يارىشىپ كۆكلىسكەن دېگەن ئارزۇيۇم بار.

نۇراخۇن گېپىنى توختىتىپ، گويا قەلبىنى چەكسىز قايغۇ ـ ھەسرەت قاپلىغان ئادەمدەك ئېغىر ئۇھسىنىپ قويدى. ئارىنى ئېغىر جىمجىتلىق باستى. مەن نۇراخۇننىڭ بايىقى گەپلىرىنى ئاڭلاپ، باشتا دېگەن گەپلىرىدىن خىجىللىق ھېس قىلدىم.

ـ بالىكىز نەچچە؟ ـ دەپ سورىدىم مەن خىجىللىقمىنى

يوشۇرۇش ھەم نۇراخۇننىڭ دىققىتىنى بۇراش ئۈچۈن.

— بالام ئۇچ، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ ماڭا كۈلۈمسىرىگىنىچە.

— ھەي، نۇرى توشقان، — دېدى يېنىمىزدىلا ئىش قىلىۋاتقان ناسىراخۇن دېگەن كىشى تېلىقىپ كۈلگىنىچە، — ھەممە ئىشقا چاقچاق ئارىلاشتۇرماي راست گەپ قىلىڭلا، نەدىمۇ سىلىنىڭ بالاڭلا بار.

— چاقچاق قىلىپ قويدۇم، ئۇكام، — دېدى نۇراخۇن ماڭا تەبەسسۇم بىلەن قارىغىنىچە، — بىز خەقلەردە مال - دۇنيالىرىڭلار قانچىلىك، قوي - كالاڭلار نەچچە دەپ سورىماي، بالاڭلار نەچچە دەپ سورايدىغان ئادەت باركەن، مال - دۇنيانى سورىسىغۇ قورقماي ئوتتۇز مو يەردە تاللىق بېغىم بار، يىگىرمە قوي، تۆت كالام بار، دەپ جاۋاب بېرەر ئىدىم. بالا نەچچە دەپ سوراپ قالسا خىجىل بولۇپ كېتىمەن. خوتۇن تۇغماس چىقىپ قالدى. قويۇۋېتىپ باشقىسىنى ئالاي دېسەم، كونا قەدىناستىن ئايرىلغۇم كەلمىدى. شۇڭا، تەقدىرگە تەن بېرىپ ئولتۇردۇم.

نۇراخۇن يەنە ئېغىر ئۇھسىنىپ قويۇپ، بىر نۇقتىغا تىكىلگىنىچە جىم بولۇپ قالدى. كۆڭلۈمدە، يەنە خاتا سوئال سوراپ قويدۇممۇ نېمە، دېگەنلەرنى ئويلىدىم. مەن ئۇنىڭ كۆڭۈل يارىسىنى يەنە تاتىلاپ قويۇشتىن ئەنسىرەپ، سۆز تېمىسىنى باشقا ياققا يۆتكىدىم:

— ھەي، نۇرىكا، ئەتىگەن بىرسى سىزنى «يامغۇردا قالغان توشقاندەك تىترىمەي» دەۋاتاتتى، ھازىر ماۋۇ ئاغىنىڭىز «نۇرى توشقان» دەۋاتىدۇ، بۇ قانداق گەپ ئۆزى؟

— توشقان مېنىڭ لەقىمىم ئۇكام، ئاتا - بوۋام ئىلگىرى مۇشۇ جاڭگال ئەتراپىدىن ياۋا توشقان، بۇغا - مارال دېگەندەك نەرسىلەرنى ئوۋلايدىكەنمىش، شۇڭا ئۇلارغا «توشقان» دېگەن لەقەم سىڭىپتىكەن. بۇ لەقەم ئەۋلادمۇئەۋلاد داۋاملىشىپ كەلدى. باشقىلار لەقىمىنى قوشماي قىچقىرسا، خۇددى بىر يېرىم كەم قالغاندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالىمەن. سەنمۇ مېنى نۇرى توشقان دە، بىزنىڭ بۇ يەردە ھەممىمىزنى لەقەم بىلەن قىچقىرىپ كۆنۈپ قالغان، ھەممىمىزنىڭ لەقىمى بار. سۆزلەشكەندە لەقەملىرىنى چىشلىشىپ قويىدىغان گەپ. سەنمۇ مېنى ئۆز

بىلسەڭ نۇرى توشقان، دەپ ئاتاۋەرگىن.

مەن ماقۇللۇق بىلدۇرۇپ، بېشىمنى ئاستا لىڭشىتتىم.

چۇشلۇك تاماق ۋاقتىمۇ بولۇپ قالغانىدى. ئىشنى يېغىپ تاماق يېيىشكە تەييارلاندۇق. تۆت - بەشتىن غۇژمەكلىشىپ ئۇيەر - بۇ يەرلەردە سورۇن تۈزۈپ ئولتۇرۇشۇپ، هەممىمىز ئۆيلىرىمىزدىن ئىلىپ كەلگەن يېمەكلىكلەرنى گىزىت قەغىزى ئۈستىگە يايدۇق. بىزگە ئىش قىلىپ بېرىۋاتقان دېھقانلارنىمۇ بىرگە تاماق يېيىشكە تەكلىپ قىلدۇق. خوتۇنلىرىمىز بىر يەرگە ئەمگەككە ماڭىدىغان بولساق، خۇددى بىز سەيلە - سايامەتكە ماڭىدىغاندەك، بىزنى ئاجايىپ كاتتا تەييارلىقلار بىلەن يولغا سالاتتى. كاۋاپ، پولۇ، گۆشنان، پوشكال، تۇخۇم، ئاچچىق - چۈچۈك سوغۇق سەي، لەڭمۈك..... دېگەندەك نەرسىلەرنى تەييارلاپ بېرەتتى. ئۆي - ئۆيلەردىن تەييارلانغان مۇشۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر سورۇنغا تىزىلىپ كېتەتتى. بۇ نەرسىلەرنى شامال ئۇچۇپ تۇرغان مۇشۇنداق جاڭگالدا مەززە قىلىپ يېيىشەتتۇق.

تاماق يەپ تۇرسام، مېنى باشقا سورۇندىكىلەر چاقىرغىلى تۇردى. ئۇلارنىڭ يېنىغا باردىم، هەممەيلەن نۇرى توشقان بىلەن ئېچىلىشىپ كەتكىنىمگە ئاپىرىن ئوقۇشتى. شۇنداق تۇرسام نۇرى توشقان مېنى چاقىرىپ قالدى. يېنىغا كەلدىم. قارىسام هەممەيلەننىڭ چىرايىدا بىرخىل كۈلكە چاقناپ تۇرىدۇ، كۆزلىرى بولسا نۇرى توشقاندا. مەن دەررۇ ئۇنىڭ ماڭا بىرەر چاقچاق تەييارلىغانلىقىنى پەملىدىم.

— ئۇكاموي، قورسىقىڭ تويمىدىما؟

— قانداق دەيسىز؟— دەپ سورىدىم مەنمۇ ئۇنىڭدىن.

— قارىسام غارالنىڭ تېشىدا قالغان پاقلان ئوقۇرمۇ ئوقۇر چۆرگۈلەپ يۈرگەندەك، سەنمۇ هەممە داستىخانلارنى ئارىلاپ يۈرىيسىنا، ئوقۇرنىڭ بۇرجىكىدىن يەم ئىزدەۋاتقانمىدىڭىا؟

سورۇندىكىلەر يوتىلىرىغا مۇشتلاپ پاراقلىشىپ كۈلۈپ كېتىشتى. مەنمۇ ئۇنىڭ ئاجايىپ ئوخشىتىشلىرىدىن مەمنۇن بولۇپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتىم. ئۇ مېنىڭ لەقىمىنى قانداق بىلىۋالغانىدۇ، قارىغاندا مېنىڭ باشقا سورۇنغا كەتكەن پۇرسىتىمدىن پايدىلىنىپ خىزمەتداشلىرىمدىن

بىلۇاپتۇ - دە، دېگەنلەرنى ئويلىدىم. مېنىڭ لەقىمىم خالتا ئىدى. بۇ لەقەمنىڭ ئۇرۇق - ئەۋلادلىرىمىزغا قاچاندىن بېرى سىڭىپ قالغانلىقى ماڭا نامەلۇم، ئىشقىلىپ ئېسىمنى بىلگەندىن تارتىپ خەقلەر بىزنى مۇشۇ لەقەم بىلەن ئاتايتتى. چاقچاق بولۇپ قالسىلا ئېيى كەلسە «خالتىنىڭ بۇرجىكى»، «خالتىنىڭ ئاغزى» دېگەندەك سۆزلەرنى شېپى كەلتۈرۈشەتتى. مانا ئەمدى نۇرى توشقانمۇ بۇ لەقىمىنى بىلۇالغانىدى. شۇڭا، بايىلا «ئوقۇرنىڭ بۇرجىكىدىن» دەپ مېنى چاقچاقتا قويۇۋېلىشقا ئۇلگۈرگەنىدى.

مەنمۇ ئۆزۈمنى خېلى - خېلى ئادەملەرگە گەپ بەرمەيدىغان چاقچاقچى دەپ ئويلايتتىم. شۇڭا، نۇرى توشقاننىڭ چاقچىقىغا چاقچاق بىلەن جاۋاب بەرمەكچى بولدۇم.

— قورسىقىمغۇ تويغان، بىرەر تال ياۋا توشقان تۇتۇپ كېلەيمكىن دەپ چۆرگۈلەپ يۈرگەنىدىم، — دېدىم مەنمۇ بوش كەلمەي.

— بىكارغا ئاۋارە بولما، ئوكا، بۇنداق بۇرجىكى يوق جاڭگالدا قانداقمۇ توشقان تۇتقىلى بولسۇن؟

ھەممەيلەن يەنە تېلىقىپ كۈلۈشۈپ كەتتى. مەن نۇرى توشقانغا گەپ تېپىپ بېرەلمەي تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدىم.

شۇنداق قىلىپ، بىر كۈنلۈك ئىشنى ئاخىرلاشتۇرۇپ ئۆيلىرىمىزگە قايتتۇق.

ئىككىنچى كۈنى ئىش ئورنىغا كەلگىنىمىزدە، نۇرى توشقان تېخى كەلمىگەنىدى. مەن ئۇنىڭغا بىرەر ئىش بولمىغانىدۇ - ھە؟ دەپ خاۋاتىرلىنىپ قېلىۋاتاتتىم. بىر چاغدا يېنىمىزدىكى دۆڭنىڭ ئوتتۇرىسىدىن كېسىپ ئۆتۈپ بىز تەرەپكە قاراپ بىرسى ئېشەك ھارۋىسىدا ئولتۇرۇپ توپا توزۇتۇپ كەلدى. يېقىنلاپ كەلگەندە ئۇنىڭ نۇرى توشقان ئىكەنلىكىنى تونۇۋالدۇق. خىرمەتداشلىرىم «سەنمۇ ئۇنى چاقچاقتا راسا بىر كەلتۈرمەمسەن؟» دەپ مېنى دەيدىگە سېلىشقا باشلىدى. قارىسام ئۇ ھارۋىسىغا قېتىۋالغان سۇر ئېشەكنىڭ جۇغى كىچىكلا كۆرۈنىدى. نۇرى توشقان يېنىمىزغا كېلىپ بولغۇچە بىزمۇ دۆڭنىڭ باغرىغا چىقىپ، توغراق تۇۋۈگە يىغىلىشىپ تۇردۇق. نۇرى

توشقان يېنىمىزغا كېلىپ «ئەسسالامۇئەلەيكۇم» دەپ ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشتى. بىزمۇ «ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام» دەپ ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ، قىزغىنلىق بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتۇق. نۇرى توشقان ئېشىكىنى يېتىلەپ كېلىپ توغراققا باغلىدى.

— كېچىككىنە بىر توشقاننى ھارۋىغا قېتىپ كەپسىزغۇ، ئاكا؟— دېدىم مەن نۇرى توشقانغا يېقىن كېلىپ، ھەممەيلەن كۈلۈشكىنىچە نەزىرىنى ئۇنىڭغا ئاغدۇردى.

— ئو..... ش، شۇنىمۇ گېپىم بار دەپ قىلدىڭما، ئۇكام؟— دېدى نۇرى توشقان چار ساقلىنى ئاستا سىلاپ قويۇپ،— ئۆزى توشقاندەك بولغان بىلەن خالتا كوچىلاردا ئېزىپ قالماي ماڭىدۇ بۇ جانۋار.....

— ھا..... ھا..... ھا..... — ھەممەيلەن يوتىلىرىغا شاپىلاقلاپ، ھەريان تولغىنىپ تېلىقىپ كۈلۈپ كېتىشتى. شاد كۈلكە سادالىرى پۈتۈن جاڭگالنى بىر ئېلىپ، يىراق ئۇپۇقلاردىن ئەكس سادا قايتۇرغاندەك ئاڭلىناتتى. يۇزۇمنىڭ ھۆپپىدە قىزارغانلىقى ئۆزۈمگە ئايان بولدى. نېمە دېيىشمىنى بىلەلمەي قالدىم.

يەنە ئىش ئورنىمىزغا كېلىپ ئەمگەككە چۈشۈپ كەتتۇق. نۇرى توشقان بۇگۈن تېخىمۇ روھلۇق كۆرۈنەتتى، ھەربىرىگە تولىمۇ چاققاندى. خىزمەتدىشلىرىمىنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ گەپلىرىگە قىزىقىپ قالغاندەك قىلاتتى. شۇڭا، ھەممىسى بىزنىڭ يېنىمىزغا كېلىۋېلىشقاندى. مەنمۇ پات - پات نۇرى توشقانغا چاقچاق قىلىپ، قىچىشقان يەرلىرىنى ئارام ئالدۇراتتىم.

— ئاكىۋوي،— دېدىم بىر چاغدا ئۇنىڭغا قاراپ تۇز كۆكۈللۈك بىلەن،— ئېرىقنىڭ تېگىنى سەل تىكلەپراق ئېلىڭا.

— بۇرجەك چىقارغىن دېمەكچىمۇسەن؟— دېدى ئۇ قاشلىرىنى ھىمىرىپ. ئەتراپىمىزدىكىلەر يەنە كۈلۈشۈپ كەتتى.

— ھا..... ھا..... ھا.....

مەن ھېلىھەم توغراق غولىغا يۆلەنگىنىمچە ئولتۇراتتىم. بارغانسېرى كۆچىيىشكە باشلىغان شۇنىرغان قېرى توغراقنىڭ قاقشال شاخلىرىنى

هەريان ئىرغاڭلىتاتتى. كۆزلىرىمگە ياش ئولىشىپ، يۈرىكىمنى ئېغىر مۇسىبەت قاپلىغانىدى.

مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ، نۇرى توشقان بىلەن بىللە تىككەن يۇلغۇن كۆچەتلىرىگە قارىدىم. بىز تىككەن كۆچەتلەر تولۇق ياشارغان ھەم تەكشى، باراقسان ئۆسكەنىدى. ئاشۇ ھەر تۇپ يۇلغۇنغا نۇرى توشقانىنىڭ قان - تەرى سىڭگەنىدى. مەن ئاشۇ يۇلغۇن كۆچەتلىرىنىڭ غولىدىكى قىزىل رەڭلەردىن، نۇرى توشقانىنىڭ تومۇرلىرىدىكى ئوخچۇپ تۇرغان قانلارنى كۆرگەندەك بولدۇم. يۇلغۇنلار كۈچلۈك شامالدا ئىرغاڭلاپ نۇرى توشقانىنىڭ ئەجىر - مېھنىتىگە تەھسىن ئوقۇۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى.

ھەممەيلەن ئىشلەۋاتاتتى، لېكىن مېنىڭ كۆڭلۈم خامۇش، قەلبىمدە بىر تونۇر ھەسرەت لاۋۇلدايتتى. شۇ ھالدا نۇرى توشقانىنىڭ گۈرسۈلدىتىپ كەتمەن چاپقان سىياسى قايتىدىن كۆز ئالدىمغا كېلىپ، ئۆزۈمنى ۋۇجۇدۇم چەكسىز كۈچ - قۇۋۋەتكە تولغانىدەك ھېس قىلىپ قالدىم. مەن قولۇمغا كەتمەننى ئالدىم - دە، ئالقانلىرىمغا تۈكۈرۈپ نۇرى توشقاندەك كۈچ بىلەن گۈرسۈلدىتىپ چېپىشقا باشلىدىم. ماڭا ئەمدى ھېچ ھارغىنلىق يېتىدىغاندەك ئەمەس ئىدى.

مەن ئىشلەۋېتىپ پات - پات ئاشۇ قۇم تۇزاللىرى ئۈچۈپ تۇرغان دۆڭلۈككە قاراپ قويىاتتىم. ھەر قېتىم قارىغىنىمدا، نۇرى توشقانىنىڭ ۋىجىك گەۋدىسىنى تىك تۇتقىنىچە ئېشەك ھارۋىسىغا ئولتۇرۇپ، مەن تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتقان سىياسى كۆز ئالدىمدا نامايان بولاتتى. مەن ئۇنىڭ شوخ، تېتىك مىجەزىنى، كۈلكە يېغىپ تۇرىدىغان مۇلايىم، بۇغداي ئۆڭ چىرايىنى، شۇ چىرايلارغا شۇنداق ئېسىل سالاپەت ئاتا قىلغان چار ساقلىنى، بۇركۈتنىڭكىدەك ئۆتكۈر كۆزلىرىنى ئۇنتۇيالمايدىغاندەك قىلاتتىم.

پۇشايمان

كۈن چۈش بولماي تۇرۇپلا ھاۋا ئىسسىپ كەتتى. ئەينەكتەك يالتىراپ تۇرغان كۆپكۆك ئاسمان بېتى شۇنچىلىك سۈزۈك ئىدىكى، ئالىقانچىلىكمۇ بۇلۇت پارچىسى كۆرۈنمەيتتى. يۇرەكنى سەگىتكۈدەك سەلكىن شامالدىن ئەسەرمۇ يوق، ۋاڑ - ۋاڑ ئاپتاپ كۆزنى چاقاتتى. ئەتراپتىن تونۇر تەپتى يېلىنجايتتى. تىنجىق ھاۋا نەپەسنى بوغاتتى. كۈن چىقماستا ئېتىزغا چىققان زوربخان يۆگىمەچ ئوتلار غۇچچىدە قاپلاپ كەتكەن بۇغداي مايسىلىرى ئاربىسىدا مۆكچىيىپ ئولتۇرۇپ ئوت ئېلىۋاتاتتى. ئۇ چىدىغۇسىز ئىسسىق دەستىدىن كۆزىنى ئاچالمايلا قالغانىدى. كۆيۈپ قىزارغان يۈزىدىن، توق چېكىلىرىدىن، ئىنچىكە، ئاپپاق بويىنىدىن تەر تەپچەپ تۇراتتى.

ئۇ ئەتىگەن ئۆيدىن چىققاندا ئېرى تېخى ئويغانمىغان، يوتقاندا خورۇلداپ ئۇخلاۋاتاتتى. يېرىم كېچىدە ئاللىقانداق ئاھاڭلارغا غىڭشىغىنچە، غەرق مەست ھالەتتە قايتىپ كەلگەنىدى. بۇ ئۇنىڭ كۈندىلىك ئادىتى ئىدى. مەكتەپ يېشىغا توشمىغان ئىككى بالىسىمۇ تېخى ئويغانمىغانىدى.

ــ ھوي، روزاخۇن، كۆزىڭىزنى ئېچىڭا، ــ دېدى زوربخان ئىشكىتىن چىقىۋېتىپ، ــ ئۆلۈكتەك يېتىۋەرمەي، ئورنىڭىزدىن تۇرۇڭ ئەمدى، مەن ئېتىزلىققا بېرىپ بۇغداي ئوتىغاچ، قويلارنىڭ گېلىغا بىرنەرسە قىلىپ كېلەي. چاي دەملەپ قويدۇم، بالىلار ئويغانغاندا ناشتا قىلىڭلار.

ــ نې..... نېمانداق كاراڭشىيدۇ ماۋۇ بىر نېمە، ــ روزاخۇن كۆزىنىمۇ ئاچماي، غۇدۇرىغان پېتى تام تەرەپكە ئۆرۈلدى، ــ ئېتىزغا ماڭساڭ مېڭىۋەرمەمسەن، ئادەمنىڭ تاتلىق ئۇيقۇسىنى بۇزۇپ.....

زورىخان لام - جىم دېمەي، ئېغىر ئۇھسىنىپ قويدى. كىرپىدەك تۆگۈلۈپ ياتقان روزاخۇنغا زەردە بىلەن ئالىيىپ قويۇپ، ئىشكتىن چىقىپ كەتتى.

بۇگۈن ئۇ تولمۇ روھسىز ئورنىدىن تۇرغانىدى. كېچىدە، روزاخۇننىڭ خۇدىنى بىلمەي، ئۆيگە تاراق - تۇرۇق قىلىپ كىرىشى بىلەن ئۇنىڭ ئۇيقۇسى قاچقان، قېنىپ ئۇخلىيالمغانىدى. پۇت - قوللىرى تېلىپ، سىرقىراپ ئاغرىۋاتقانىدەك بىر خىل يېقىمسىز تۇيغۇ، ئۇنى بىئارام قىلىۋاتاتتى. چېكىلىرى لوقۇلداپ، بېشى قېيىپلا تۇراتتى. كۆڭلى تولمۇ پەرىشان ئىدى. تۇرۇپلا بوغۇزىغا ئاچچىق يىغا كەپلىشىپ، كۆزلىرىگە لۆممىدە ياش كېلەتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭغا ھېچقانداق ئىش خۇشياقمايۋاتاتتى. خۇشياقمىدى دەپ ئوڭدا يېتىۋالسۇنمۇ؟ ياق، ئۇنداق قىلىشقا بولمايتتى. بىر ئۆينىڭ يۈكىنى كۆتۈرۈش، ئېتىز - ئېرىقنىڭ ئېغىر - يېنىك ئەمگەكلىرى، مال بېقىش دېگەندەك ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا قاراشلىق ئىدى. تەر ئاققۇزمىسا، ھەممىگە چىداپ ئىشلىمسە بولمايتتى.

زورىخان كۆيۈپ ئېچىشۋاتقان چېكىسىدىكى مونچاقتەك تەر تامچىلرىنى يېڭى بىلەن ئاستا سۈرتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ غوللىرى تالغان، شىراقلىرى تارتىشىپ، سىرقىراپ كەتكەنىدى. ئۇسسۇزلۇقتىن لەۋلىرى قۇرۇغان، قورسىقىمۇ چاشقان كىرىۋالغانىدەك غولدۇرلاشقا باشلىغانىدى. «ئەجەب ئۇسساپ كەتتىما، ئىككى تال غورا بولسىمۇ يەۋالايچۇ، شۇ تاپتا باللارنىڭمۇ قورسىقى ئاچقاندۇ- ھە؟»

زورىخان سەنتۈرۈلۈپ ئورنىدىن تۇردى. ئۇ ئاستا قەدەملەر بىلەن نېرىقى ئېتىز تەرەپكە ماڭدى. ئۇ يەردە بىر تۇپ ئۆرۈك دەرىخى بار ئىدى. ئۇ دەرەخ تۈۋىگە بېرىپ، پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ، ئېگىزگە سوزۇلغىنىچە بىر تال شاخنىڭ ئۇچىنى تۇتۇپلا تۆۋەنگە ئەگدى. شاختا سارغىيىشقا باشلىغان، مەرۋايىتتەك سۈزۈك غورىلار ئېسىلىپ تۇراتتى. ئۇ ئۈز، بودەك غورىدىن ئىككىنى ئۈزۈپ، كۆڭلىكىنىڭ پېشىگە سۈرتتى، ئاندىن گاچىلدىتىپ چاياناشقا باشلىدى. ئاغزىغا سۇ يىغىلدى. تېنى جۇغۇلدىغاندەك بولۇپ، كۆزلىرى يۇمۇلۇپ كەتتى. «ئەجەب چۇچۇمەل-

كىنا، ئازراق يەي، چىشىم قاماپ قالمىسۇن يەنە».

ئۇ ئۆرۈك تۈۋىدە سەگدەڭشكە باشلىدى. بىر پارچە كىگىزنىڭ ئورنىدەك يەرگىچە سوزۇلغان سايە، ئۇنىڭغا تولىمۇ ھۇزۇر بېلىندى. ئۇ بىردەم ئارام ئالماقچى بولدى - دە، كۆڭلىكىنىڭ پەشلىرىنى بېلىنىڭ ئۈستىگە كۆتۈردى، ئاندىن «ئۇھ» دېگىنىچە، ئۆرۈك غولىغا يۆلىنىپ ئولتۇردى. ئۇنىڭغا ھاردۇق يەتكەنىدى. تۇرۇپلا ئۇنى شىرىن مۇگدەك بېسىشقا باشلىدى. ئۇ كۆزلىرىنى ئۇۋلاپ، ئاستا بېشىنى كۆتۈردى - دە، ئۆيى تەرەپكە بويۇنداپ قاراپ قويدى. «ھىم» دېگىنىچە، ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە بېشىنى چايقىدى. شۇ تاپتا ئۇ روزاخۇنىنىڭ — نىكاھلىنىپ تەگكەن ئىرىنىڭ بىرەر يۇتۇم سۇ بولسىمۇ ئېلىپ كېلىشىگە نەقەدەر تەشنا ئىدى. ئىش قىلىشپ بەرمىسىمۇ، يېنىغا كېلىپ قاراپ ئولتۇرۇپ بەرسە خۇش بولاتتى. لېكىن، ئۇ ئىرىنىڭ كېلىشىنى كۈتۈش «تېرەكتىن ئامۇت تەلەپ قىلغانىدەك» بىر ئىش ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلەتتى. مۇشۇلارنى ئويلىغان زوربىخاننىڭ كۆزلىرىگە لۆممىدە ياش كەلدى. ئۇ كۆز چاناقلىرىدا غىلدىرلاپ تۇرغان ئىسسىق ياشلىرىنى ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن سۈرتتى. شۇ تاپتا چىدىغۇسىز ئىغىر بۇرۇقتۇرمىلىق ئۇنى قىينىماقتا ئىدى.

ئۇ ئۆرۈك تۈۋىدە ناھايىتى ئۇزاق ئولتۇرۇپ كەتتى. ئۆرىنىڭ قانچىلىك ئولتۇرغىنىنى بىلمەيتتى. مېڭىسىدە تۇرلۇك گادىرماچ خىياللار ئەگىپ يۈرەتتى. «ئاھ خۇدا، ئالدىڭدا نېمە گۇناھ ئۆتكۈزگەن بولغىيتتىم، نېمىشقىمۇ مېنى مۇشۇنداق بىر ھاراقكەشكە نىسىپ قىلغانسەن؟ نامدا بار، ئەمەلدە يوق مۇشۇنداق ئەرنىمۇ ئەر دېگىلى بولامدۇ؟ يا بىرەر ئىش - ئوقەتنىڭ بېشىنى تۇتمىغان، يا ئېتىز - ئېرىقنىڭ ئىشلىرىغا قولىنى ئەگرى قىلمىغان، بىر ئۆي مالىغا قاراشلىقمىدى..... ئەگەر ئۇ ئەردەك ياشىغان بولسا، ئالىم تازدەك قوماق گەدەنگە كۆڭۈل بېرىپ يۈرەرمىدىم..... ھەر كۈنى يېرىم كېچىدە ئالا - تاغىل غىڭشىپ، لەلەڭلەپ كەلگەن، ئاپپاق يوتىلىرىمغا مۇزدەك پەللىكىنى يەملەپ، خورۇلداپ ئۇخلىغىنى ئۇخلىغان..... مېنىڭمۇ ياش جېنىم ئەمەسمۇ، ئەر دېگەنگە نېمە دەپ تېگىدۇ؟ ھېرىپ تالىققان،

بۇرۇقتۇم بولغان ۋاقىتلاردا كۆڭۈلنى ئالار، مۇڭ - ئەسرار بولار، كۆڭۈلنى ئاۋۇندۇرار، دەپ تەگمەمدۇ؟..... ئىسىت، ئىسىت، دېھقان خەقكە كۈندە هاراق ئېچىشنى كىم قويۇپتۇ؟ يا بىر تىيىن تېپىشى بولمىسا..... تېخى هاراق ئىچىشتىن توسسام ‹مەن دېگەنچۇ، سورۇننىڭ گۈلى، مەن بارمىسام سورۇن قىزمايدۇ، ئىچىشتە بولسا ماڭا تېخمۇ گەپ كەتمەيدۇ، هېچكىم مەندەك كۆتۈرەلمەيدۇ.....› دەپ كېرىلىپ كېتىشلىرىچۇ تېخى، قۇرۇپ كەتسۇن ئۇنداق سورۇنلىرى، دوستلىرىنىڭ گاللىرىغا هوننىاق چىقار ئىلاهىم..... ئىسىت، ياش جېنىم، گۈلدەك ئۆمرۇم لاي سۈدەك ئېقىپ تۈگەرمۇ..... ناۋادا ئاشۇ پور كۆتەككە ئوخشايدىغان كۆرۈمسىز، سوقىچاق بېشى مىس چۆگۈندەك پارقىراپ تۇرىدىغان ئالا گەدەن، سەت تاز تۇرمۇشۇمغا ئۇسۇپ كىرمىگەن بولسا، ئاچچىق يۇتۇپ بۇرۇقـ ـتۇرمىلىقتىن ئۆلۈپ قالىدىكەنمەن..... ئىسىت، روزاخۇندىكى ئاشۇ چىراي، كېلىشكەن قەددى - قامەت ئاشۇ پاخشەك تازدا بولسىچۇ، ئالدى - كەينىمگە قارنايلا ئاجرىشىپ..... ۋاي خۇدايىم، نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم - هە!». ئۇ ئۇيالغىنىدىن يۇزلىرىنىڭ ۋىللىدە قىزىرىپ ئوت ئالغاندەك كۆيۈشكەنلىكىنى سەزدى. خىجىل بولغىنىدىن، شۇ تاپتىكى خىيالىنى بىرەرسى بىلىپ قالغاندەك، ئەتراپقا ئىتتىك قاراپ قويدى. ئەمما، ئەتراپتا هېچكىم يوق ئىدى.

ئۇ يەنە خىيال سۈرۈشكە باشلىدى. چىگىشلەشكەن خىيالىنىڭ هېچ ئايىغى چىقىدىغاندەك قىلمايتتى. ئويلىغانسېرى، خىيال قىلغانسېرى ئۇنىڭ ئىچى ئېچىشىپ، يۈرىكى مۇشۇك تاتىلىغاندەك ئارامسىزلانماقتا ئىدى. تۇرۇپ - تۇرۇپ ئۆپكىسىنى لىق تولدۇرۇپ نەپەس ئالغىنىچە، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويياتتى. توساتتىن ئۇنىڭ خىيالىغا ئالىم بىلەن تۇنجى هەم تاسادىپىي تونۇشقان ۋاقىت كېلىپ قالدى. شۇ ئان ئۇنىڭ لەۋلىرىگە ئىختىيارسىز كۈلكە يامرىدى. ۋۇجۇدىغا بىر خىل شېرىنلىك تارىغاندەك بولدى. ئۇ كۆزلىرىنى چىڭ يۇمغىنىچە، شېرىن ئەستىلىكلەر قوينىغا غەرق بولدى.

چىڭقا چۈش مەزگىل ئىدى. زورىخان مەهەللىنىڭ ئايىغىدىكى يالغۇز ئايىاغ يولدا تەنها كېتىۋاتاتتى. ئۇ دادىسىنىڭ ئۆيىگە بارماقچى

ئىدى. بۇ يول بىلەن بىردەمدىلا يېتىپ بارغىلى بولاتتى. يىلان باغرى سوزۇلغان يولنىڭ ئىككى قاسىنقى بۇككىدە ئۆسكەن قوناقلىق بىلەن قاپلانغانىدى. كەڭرى كەتكەن قوناق ئېتىزلىرىنىڭ بىر چېتى زېمىن بىلەن ئاسمان تۇتاشقان بىر يەرگىچە سوزۇلغاندەك كۆرۈنەتتى. قوناقلىق سۇرلۇك جىمجىتلىققا پاتقان، ئەتراپتا ئىنس ـ جىننىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى. ھاۋا تولىمۇ دىمىق ئىدى. ئاسماندىن، يەردىن، قوناقلىقتىن ــ ھەممە ياقتىن بىر خىل ئىسسىق ئېقىم تېپىپ تۇراتتى. نە شامال، نە كىچىككىنە سالقىندىن ئەسەرمۇ يوق ئىدى. تۇخۇم قويسىمۇ پىشقۇدەك پىژغىرىم ئىسسىق دەستىدىن زوربخاننىڭ ئاپئاق يۈزلىرى توغاچتەك قىزارغان، كۆزلىرى يۇمۇلۇپ كەتكەنىدى. ئۇسسۇزلۇقتىن لەۋلىرى قورۇغان، يۇرىكىدە بېسىپ بولمايدىغان چەكسىز تەشنالىق دەۋرەيتتى. توپىلىق يولغا پېتىپ كېتىۋاتقان يالىڭاياغ پۇتلىرى كۆيۈپ ئېچىشاتتى. پۇتۇن ئەزايىدىن چېپىلداپ تەر قۇيۇلۇپ تۇراتتى. تامغاقلىرى قۇرۇپ، قاتتىق تالجىققان زوربخان دادىسىنىڭ ئۆيىگە تېزرەك بېرىشقا، ھويلا ئالدىدىكى ئۇجمە دەرىخى ئاستىغا كولانغان باسما قۇدۇقنىڭ جانغا ھۇزۇر بەرگۈچى مۇزدەك سۇيىدىن قېنىپ ـ قېنىپ ئىچىشكە تەشنا بولماقتا ئىدى.

زوربخان ئىتتىك قەدەملەر بىلەن كېتىۋاتاتتى. ماڭغانسېرى قەدەملىرى ھېچ ئاۋۇمايۋاتقاندەك، يول بارغانچە ئۇزىراپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلماقتا ئىدى. ئۇ بىر ئەگمىدىن ئەمدىلا قايرىلىشىغا، قوناقلىق ئىچىدىن بىر يوچۇن ئەر تۇيۇقسىز ئۇنىڭ ئالدىغا لوڭكىدە چىقىپ كەلدى. زوربخان قورقىنىدىن ۋارقىرىۋەتكىلى تاسلا قالدى. ئەر دولىسىغا كەتمەن ئېلىۋالغان، بىر قولىدا كىچىككىنە بىر چۆگۈن ساڭگىلاپ تۇراتتى. ئەرمۇ زوربخانغا تىكىلىپ قاراپلا قالغانىدى. كۆزلىرىدىن ھەيرانلىق ئالامتى چىقىپ تۇراتتى.

ــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ــ دېدى ئەر زوربخان يېقىنلاپ كەلگەندە، ئۇنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتكۈدەك بىر سىياقتا قارىغىنىچە، ــ بۇنچە ئىسسىقتا يالغۇز نەگە ماڭلا خېنىم؟

ــ ۋە..... ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، ــ دېدى ھودۇقۇپ كەتكەن

زورىخان دۇدۇقلىغىنچە، ــ دادامنىڭ ئۆيىگە ماڭغان.
ــ دادىلىرىنىڭ ئۆيى؟
ــ ھە، مۇشۇ ئەتراپتا، يېقىنلا يەردە.....
ــ مەنمۇ مۇشۇ يەرلىك تۇرۇپ، ئەجەب كۆرمەپتىمەنيا سىلىدەك ئاق ئالمىنى؟
زورىخاننىڭ يۈرىكى جىغىلداپ كەتتى. ئەرنىڭ ئاغزىدىن ھېلىتىنلا قىيمىلىق گەپلەر چىقۇاتاتتى.
ــ مەن كىچىكلا توي قىلىپ كەتكەن، ــ دېدى زورىخان ھۆپپىدە قىزىرىپ، ــ شۇڭا كۆرمىگەن بولسىلىرى.....
ــ قارىسام بەكلا چاڭقاپ كەتكەندەك قىلىدىلا، مېنىڭ سۆيۈمدىن بىرەر يۈتۈم ئوتلاپ قويسىلا.
ــ ياق، بولدى، ئۇسسىمىدىم، ــ زورىخان شۇنداق دېگەچ ئەرنىڭ قولىدىكى چۆگۈنگە قاراپ قويدى. ئەمەلىيەتتە، ئۇنىڭ ئاشۇ چۆگۈندىكى سۇدىن قېنىپ بىر ئىچىۋالغۇسى كەلگەنىدى.
ــ سىلىنىڭ قاغجىراپ كەتكەنلىرى كۆزلىرىدىن بىلىنىپ تۇرىدۇ خېنىم، ئالسىلا، تارتىنمىسىلا، ــ ئەر دولىسىدىكى كەتمەننى ئاستا يەرگە قويۇپ، چۆگۈننى زورىخاننىڭ قولىغا تۇتقۇزدى. زورىخان قورۇنۇپقىنا چۆگۈننى قولىغا ئېلىپ، سۇنى گۈپۈلدىتىپ ئىچتى. چاڭقىغان يۈرىكى بىر ئاز سەگىگەندەك بولدى. ئەر ئۇنىڭ سۇ ئىچىشلىرىگە، ئىچكەن سۇيى كۆرۈنگۈدەك سۈزۈك، ئاپپاق گاللىرىغا تىكىلىپ قاراپ قالدى. «تۇۋا، نېمانچە ئاق سۈزۈك ئايالدۇ بۇ؟ كاساپەتنىڭ تولغان كۆكسىلىرى نېمانچە چىرايلىق..... قېنى، بىر يەمچۈك تاشلاپ باقايچۇ، ئەگەر ئىندەككە كەلمىسە بېسىپلا.....» دەپ ئويلىدى ئۇ كۆڭلىدە.
ــ رەھمەت سىلىگە، ــ زورىخان شۇنداق دېگەچ چۆگۈننى قوش قوللاپ ئەرگە ئۇزاتتى. ئەرنىڭ چۆگۈنگە ئۇزىتىلغان گۆشلۈك قوللىرى زورىخاننىڭ ئاپپاق قوللىرىنى قوشۇپ تۇتۇشقا ئۇلگۈردى. زورىخان چۆچۈگىنچە قولىنى دەررۇ تارتىۋالدى.
ــ خېنىم، بىرەر - يېرىمدەم پاراڭلىشىپ ئولتۇرساق بولارمۇ؟ ــ

ئەر شۇنداق دېگەچ، ئېڭىشىپلا چۆگۈننى يەرگە قويدى.

زوربخاننىڭ كۆڭلى ئۆيۈپ، ئىتتىكلا بۇرۇلۇپ ماڭماقچى بولدى. ئاڭغۇچە ئەرنىڭ كۆچلۈك قوللىرى ئۇنىڭ يۇمران بىلىكىدىن تۇتۇپ ئۇلگۈردى. زوربخان دىرىلداپ تىترىگىنىچە، ئورنىدا خۇددى قاققان قوزۇقتەك چىپچىدە توختاپ قالدى. شۇ تاپتا نېمە قىلارىنى بىلەلمەيلا قالغانىدى. ئۇ بېشىنى ئىتتىك بۇراپ، ئەرگە لەپىدە قارىدى. ئۇنىڭ ئەرگە مختەك تىكىلگەن قاراشلىرىدا، چەكچەيگەن كۆزلىرىدە غەزەپ ئۇچقۇنى يالتىرايتتى. ئەر كۈلۈمسىرىگەن پېتى، زوربخاننى «ھاپ» قىلىپ يېۋېتىدىغاندەك بىر خىل سىياقتا قاراپ تۇراتتى. ئەرنىڭ شورپىسىنىڭ يۇزىدىكى مايدەك پارقىراپ كەتكەن كۆزلىرىدە، شەھۋەت ئوتلىرى يېلىنجايتتى. زوربخان ھودۇقۇش ئىچىدە ئەرگە تېخىمۇ سىنچىلاپ قارىدى. بۇ قاراش چاقماق تېزلىكىدە بولۇپ ئۆتتى. ئەر كىرلىشىپ كەتكەن شاپاق دوپپىسىنى گەدىنىگە چۆكۈرۈپ كىيىۋالغان، مىس گۈللۈك گەدىنى ئاپتاپتا پارقىراپ تۇراتتى. بۇقىنىڭكىدەك تۇرۇلۇپ چىقىقان بويۇنلىرىدىن مۇنچاقتەك تەر تامچىلىرى شۇرۇلداپ قۇيۇلماقتا ئىدى. بەدىنىدىن دىماقنى يارغۇدەك ئاچچىق تەر ھىدى گۈپۈلدەپ پۇراپ تۇراتتى. زوربخان ئەرنىڭ بۇ تۇرقىدىن سەسكىنىپ كەتتى. كۆڭلى ئېلىشىپ، كۆزلىرىنى باشقا ياققا ئېلىپ قاچتى. «ھىم، سەندەك مىس چۆگۈنگە ئوخشايدىغان پاخشەك تازغا قارايدىغان ئادەممۇ مەن، ئەپتىڭگە بىر قاراپ باقساڭچۇ، مەن سېنىڭ خىلىڭمتىم، ھۇ قوماق گەدەن تاز!»

— تارتسلا قوللىرىنى، — دېدى زوربخان غەزەپتىن بوغۇلۇپ، — مېنى نېمە كۆرۈپ قالدىلا؟

— ئۆزلىرىنى ياخشى كۆرۈپ قالدىم، خېنىم، — دېدى ئەر زوربخانغا تىكىلىپ قاراپ ھىجايغىنىچە، — ئاچچىقلىرىنى يامان قىلماي گېپىمگە كىرسىلە، بولمىسا پۇشايمان قىلىپ قالىلا.

— ئوھۇ..... ي، ئەپتىلىرىگە بىر قاراپ بېقىپ گەپ قىلسىلا.....

— ئەپتىم قانداقكەن خېنىم؟ ھېلى ناۋاتتەك غوجام، ھەسىلىم بېگىم دەپ قالالمىكى.....

— مېنى قويۇۋەت، ھۇ ئىززىتىنى بىلمەيدىغان نومۇسسىز ئوغرى، — ئەرنىڭ سۆزلىرىدىن تېنى شۇركۈنۈپ، چىشلىرى غۇچۇرلاپ كەتكەن زوربخان ئۇنىڭ قولىنى زەردە بىلەن سىلكىدى. لېكىن، ئەرنىڭ ئامبۇردەك چىڭ قىسۋالغان قوللىرىنى مىدىرلىتالمىدى. ئەر تېخىچە ئۇنىڭ يۈمران بىلەكلىرىنى مەھكەم تۇتۇپ تۇراتتى. سىنچى كۆزلىرى ھېلىھەم ئۇنى يېۋېتىدىغاندەك قادالغانىدى. زوربخانىڭ ئىنىدەككە كەلمەيدىغانلىقىنى پەملىگەن ئەر ئەمدى سۈكۈت قىلىپ تۇرۇشنى، ئۇنىڭغا يېلىنىشنى خالىمىدى. ئۇ ئەپچىل بىر ھەرىكەت بىلەن زوربخانىڭ ئىنچىكە بېلىدىن قۇچاقلاپ تۇتتى، ئاندىن ئۇنى خۇددى كىچىك بالىنى كۆتۈرگەندەك لىككىدە كۆتۈردى - دە، قوناقلىقىنىڭ ئىچكىرىسىگە ئېلىپ ماڭدى.

— ۋايجان، مېنى قويۇۋەت!— دېدى زوربخان يۇلقۇنۇپ تېپىچەكلىگىنىچە، — ۋۇ نومۇسنى بىلمەيدىغان ئوغرى، كۈپكۈندۈزدە ئادەم بوزەك قىلماقچىمۇ، ھېلى ۋارقىرايمەن بىكار.....

— ۋارقىرىسلا خېنىم، ۋارقىرىسلا، — دېدى ئەر پەرۋاسىزلىق بىلەن، — ئۆزلىرىگە سەت بولۇشىدىن قورقمىسلا ۋارقىرىسلا، سىلى قانچە ۋارقىرىسىلىمۇ مەن ئۇچۇن بەرىبىر، مەن دېگەن ئەر كىشى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئەيىب، نومۇس دېگەنلەرنى ئانچە بىلىپ كەتمەيدىغان بىر خاكىسا تۇرسام، نېمىدىن قورقاتتىم.....

زوربخانىڭ ئۇنى ئىچىگە چۇشۇپ كەتتى. ئەرنىڭ گېپىنى ئۇنى ساراسىمگە سېلىپ قويغانىدى. ئۇ قورقۇپ قالدى. ۋارقىرىسا، بۇ ئىشنى خەق بىلىپ كەتسە بۇ يۇزنى نەگە قويغۇلۇق؟

ئەر بىرنەچچە قىر ئاتلاپ، زوربخاننى قوناقلىقىنىڭ ئىچكىرىسىگە ئەكىرىپلا قىر ئۇستىگە يېتقۇزدى. قاتتىق قورقۇنچتىن جالاقلاپ تىترەۋاتقان زوربخانىنىڭ پۇت - قوللىرى گويا ئۆزىنىڭ ئەمەستەك بىر خىل يېقىمسىز تۇيغۇ بەرمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ ياشقا تولغان كۆزلىرى كىملەردىندۇر نىجاتلىق تىلىمەكچى بولغانىدەك ئەتراپقا ئەنسىز تىكىلەتتى. ئەمما، ئەتراپتا ئېگىز ئۆسكەن قوناق شاخلىرىدىن باشقا ھېچنېمىنى كۆرگىلى بولمايتتى. «سىلىق سۆز تاشنى يارار، بۇ

ئەبلەخكە قاتتىق كار قىلمىغاندىكىن ئۇز گەپ قىلىپ باقايچۇ» دەپ ئويلىدى زوردىخان.

ــ ئۇندق قىلمىسلا، سىلىنىڭمۇ خوتۇن - بالىلىرى باردۇ، سەت تۇرىدۇ.....

ــ نە..... نەدىكى خوتۇن - بالىلاركەن ئۇ، خوتۇنىدىن ئاللىبۇرۇن ئاجرىشىپ كەتكەنمەن. خوتۇن، بالا دەپ بىر ئۆيگە باغلىنىپ ئولتۇرىدىغان ئادەممۇ مەن.....

زوردىخانىنىڭ يېلىنىشلىرى، يالۇۇرۇشلىرى ئەرنىڭ ئۇ قۇلقىدىن كىرىپ، بۇ قۇلقىدىن چىقىپ كەتتى. ئۇ ھە دەپ ئۆز ئىشىغا ئالدىرايتتى. ئاخىر زوردىخان بار كۈچى بىلەن يۇلقۇنۇشقا باشلىدى، جان - جەھلى بىلەن تىپىرلىدى، ئەمما ئۇنىڭ كىچىككىنە جىسمى شىرەك بەقۇۋۋەت، ئېيىقتەك كۈچتۇڭگۇر ئەرنىڭ ئالدىدا ھېچنېمىگە دال بولالمىدى.

زوردىخان تىپىرلايتتى، ئاجىز قوللىرى بىلەن ئەرنىڭ مەيدىسىدىن ئىتتىرەتتى. پەس ئاۋازدا يىغلايتتى..... ئۇنىڭ ئاۋازى بارا - بارا يىغىنمۇ، نازلىنىشقىمۇ ئوخشىمايدىغان بىر خىل ئەجەش ئاۋازغا ئايلىنىپ كېتىۋاتاتتى. ئەر بولسا ھەممىنى ئۇنتۇغان ھالدا ئېغىر ھاسىرايتتى. ئەتراپ تىمتاس، پەقەت كىچىك دائىردىكى قوناق شاخلىرى يېنىك شىلدىرلايتتى.....

ــ قانداق، گېپىم راستمىكەن؟ــ دېدى بىر ھازادىن كېيىن ئورنىدىن تۇرغان ئەر خۇددى ساپان سۆرىگەن بۇقىدەك پۇشۇلــ ـدىغىنىچە، ــ پۇشايمان قىلىپ قالىلا دېمىگەنمىدىم؟

زوردىخان ئۇندىمەي ئاستا يەرگە قارىۋالدى. تۇرقىدىن بىر خىل خىجىللىق ئىپادىسى چىقىپ تۇراتتى.

ــ ئۆزۈڭنى قانداقراق سېزىۋاتسەن؟ــ ئەر بىردىنلا ئۇنى سەنلەپ گەپ قىلىشقا باشلىدى.

ــ شۇنىمۇ سورامىلا؟ــ دېدى زوردىخان كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ. شۇڭا ئۇنىڭ يۈزلىرى ۋىللىدە قىزىرىپ كەتتى. بۇ قىزىللىق بارا - بارا ئۇنىڭ زىراپىنىڭكىدەك ئىنچىكە، ئۇزۇن، ئاپپاق بويۇنلىرىغچە تاراپ

كەتتى.

— مېنىڭ ئەپتىم قانداقكەن، مېنى يەنە تىللامسەن؟ — ئەر ھىجايغىنىچە زورىخانغا قاردى. ئۇنىڭ ئاشۇ قارىشىدىن بىر خىل سەمىمىيلىك، ئىنتىزارلىق، كۆيۈمچانلىق ئالامتى چىقىپ تۇراتتى.

— ياق، — زورىخان ئۇنىڭغا قاراپ پىسكىكىدە كۈلۈپ قويدى. بۇ كۈلكىدىن ئەرنىڭ يۈرىكى ئۇيناپ كەتتى.....

— مېنىڭ ئىسمىم ئالىم، — دېدى ئەر قونىاقلىقتىن قايتىپ چىقىۋېتىپ، — ئالىم پەنەك دېسە تونۇمايدىغىنى يوق.

— ئالىم پەتەك؟ — زورىخان ئەرگە لەپپىدە قاردى.

— ئالىم پەتەك ئەمەس، ئالىم پەنەك، پەنەك دېگەن مۇنداق يۆگەپ تارتىپ قويىدىغان نەرسە، — دېدى ئالىم ھەييارلىق بىلەن قوللىرىنى پەنەك شەكلىگە ئەكىلىپ كۆرسىتىپ.

— مۇنداق ھۇنىرىمۇ بار دەڭە، ۋۇ يۈزى قىلىن بەكىگە، — دېدى زورىخان نازلىق كۈلۈمسىرەپ. شۇ ئان ئۇلار تەكىلا كۈلۈشۈپ كەتتى. ئۇلارنىڭ شۇ تاپتىكى شادلىق كۈلكىسىگە بىر خىل ئوتلۇق ھاياجان سىڭىپ كەتكەنىدى.

بۇ ئۆتكەن يىلى يازدىكى ئىش ئىدى. شۇنىڭدىن باشلاپ ئۇلار بىر- بىرىدىن ئايرىلالمىدى. ئالىم ھەتتا قىلچە ھېيىقماي، تەپ تارتماي بىر كېچىسى زورىخاننىڭ ئۆيىگىمۇ باردى.

زورىخاننىڭ ھېلىمۇ ئېسىدە، بىر كۈنى روزاخۇن ئادىتى بويىچە ئېغىر ياتقۇ بىلەن ئۆيىگە مەست ھالدا قايتىپ كەلدى. ئۇ كېلىپلا يېتىپ ئۇخلاپ قالدى. ھەيۋەت بىلەن گۈلدۈرلەپ، بىر - بىرىگە ئۇلىشىپ چىقىۋاتقان خورەك ئاۋازىدىن زورىخاننىڭ ئۈيقۇسى قاچتى. ئۇ ئۆيلىرى ئۆرۈلۈپ، بۇيان ئۆرۈلۈپ پەقەتلا ئۇخلىيالمىدى. قارىيىپ كۆرۈنگەن تورۇسقا تىكىلگىنىچە ئۇزاققىچە خىيال سۈرۈپ ياتتى.

كېچە تەكىگە ئۇلىشاي دېگەن مەھەل ئىدى. زورىخاننىڭ كۆزى ئەمدىلا ئۈيقۇغا ئىلىشكەندە، تۇيۇقسىز تەرىتى قىستاپ قالدى. ئۇ ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ كۆزىنى ئۇۋۇلىغىنىچە، رۇباشكىسى بىلەنلا سىرتقا ماڭدى. ئۇ ھاجەتتىن يېنىپ ئەمدىلا ھوجرا ئىشكى ئالدىغا كېلىشىگىلا،

بىر يوچۇن گەۋدە ئۇنىڭ ئارقىسىدىن شىپىرلاپ كەلدى. زوربخانىنىڭ يۇرىكى جىغىلداپ، ئاغزىغا ئىسسىق سۇ يىغىلدى. ئۇ نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى ئاڭقىرالماي قېلىۋاتاتتى.

ــ قورقما، ــ دەپ پىچىرلىدى يوچۇن ئادەم ئاغزىنى زوربخانىنىڭ ئوتتەك قىزىپ كەتكەن قۇلىقىغا يېنىك تەگكۈزۈپ، ــ مەن ئالىم.

ــ ۋۇ..... تو.....توخۇ پوقى بەگگە، ــ زوربخان پەس ھەم نازلىق ئاۋازدا شۇڭىرلىدى، ــ ئادەمنى شۇنداقمۇ قورقۇتقان بارمۇ؟

ــ سېنى كۆرگۈم كېلىپ چىدىيالمىدىم، ــ ئالىم سۆزىنى تۈگىتىپلا زوربخانىنى ئۆزىگە تارتتى. ئاڭغۇچە ئۇنىڭ بىر قولى زوربخانىنىڭ نېپىز روپاچكىسىنىڭ ئويما ياقىسىدىن قوينىغا كىرىشكە ئۇلگۈرۈپ بولغانىدى.

ئىسسىق لەۋلەر بىر ـ بىرىگە جۈپلەشتى. زوربخانىنىڭ ئوتتەك ھارارەت ئۇرغۇپ تۇرغان يۇمران بەدىنى ئالمىنىڭ يۇرىكىنى يەنە بىر قېتىم كۆيدۈرۈپ ئۆتتى.

ئالىم زوربخانىنى دەس كۆتۈرگەن پېتى دالانىڭ سۈپىسىغا باستى.

ــ مۇشۇ يەردىلىما؟ــ زوربخان ئەنسىز شۇڭىرلىدى، ــ نېمانچە قاپ يۈرەك بولۇپ كەتتىڭىز. قورقماي ئۆيگە كىرگىنىڭىزنى ئاز دەپ يەنە..... ئۆيدە ئېرىم تۇرسا.....

ــ ھەئە، مۇشۇ يەردىلا، ــ دېدى ئالىم زوربخانىنىڭ قۇلقىغا پىچىرلاپ، ــ قورقما، ھېچنېمە بولمايدۇ، ئاڭلىمىدىڭمۇ ئۇنىڭ چوشقىدەك خورەك تارتىۋاتقىنىنى، ئۇ غەرق مەست تۇرسا، نېمىنى بىلەتتى؟

ــ ئۇنىڭ مەستلىكىنى قانداق بىلىسىز؟

ــ مەن ئەتىدىن بېرى ئۇنى كۆزىتىپ يۈرگەن، ئاينىساخانىنىڭ قاۋىقىدا ئولتۇرۇپ بولۇشچە ئىچتى. مانا ئاخىر، ماڭا پۇرسەت يارىتىپ بەردى ئەمەسمۇ.....

ــ ۋۇ ئەسكى.....

ئىككى يۈرەكنىڭ يارقىن دۈپۈلدىشى بىر ـ بىرىگە سىڭىشىپ كەتكەن، شېرىن دەملەر داۋاملاشماقتا ئىدى. ئۆي ئىچىدىن تامنى ئۇرۇۋاتقاندەك دەھشەتلىك خورەك ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

بىردەمدىن كېيىن نېمىشقىدۇر، ئۆي ئىچىدىن ئاڭلىنىۋاتقان خورەك

ئاۋازى ئۆچۈپ قالدى. خورەك ئاۋازىنىڭ ئورنىغا سۈپىدىن شىپىرلاپ چۈشكەن، سەنتۈرۈلۈپ، پالاقلاپ ماڭغان ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى.

— ھوي، چىقىپ كېتىڭ، چاپسان بولۇڭ، ئۇ ئۆيدىن چىقىۋاتىدۇ، — دېدى زورىخان پەس ئاۋازدا، ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ. شۇ تاپتا ئۇنىڭ يۈرىكى قورقۇنچتىن دۈپۈلدەپ كېتىۋاتاتتى. قاتتىق ساراسىمە ئىچىدە ئۇياق - بۇياققا چۆرگىلەيتتى، — ۋاي خۇدايىم، ئەمدى قانداقمۇ قىلارمەن؟.....

ئالىم ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ، شىپىرلاپ ماڭغىنىچە ھويلا تېمىدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ كەتتى.

— ئو..... ئوغرى! — دەپ ۋارقىرىدى روزاخۇن ھويلىغا چىقىپلا. ئۇنىڭ خىرەلەشكەن كۆزلىرى ھەر تەرەپكە ئەلەڭلەپ قارايتتى. دەلدەڭ-شىپ، يىلتىزى قومۇرۇۋېتىلگەن كۆتەكتەك لىڭشىپ، ئورنىدا ئاران - ئاران ئۆرە تۇراتتى.

— قا..... قايسى ئوغرىكەن ئۇ؟— زورىخان ئىتتىك ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى.

— مە..... مەن كۆردۈم، ھا..... ھازىرلا تامدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ كەتتى.

— كۆزىڭىز ئوچۇق تۇرۇپ چۈش كۆرۈۋاتامسىز نېمە؟— دېدى يۈرىكى ئەنسىزلىككە تولغان زورىخان روزاخۇنغا تىخمۇ يېقىن كېلىپ، — مەن ھويلىدا تۇرسام، ئوغرى بولسا كۆرمەيتتىممۇ؟ نەدىكى گەپنى قىلماڭ ئادەمنى قورقۇتۇپ..... مەستلىكىڭىزدىن تېخى يېشىلمىگەن ئوخشايسىز.

— ھە راست، سە..... سەن ھويلىدا نېمىش قىلىپ يۈرىسەن؟ بايا بىرسىنىڭ ئىگرىغان ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك قىلدىمغۇ؟

— ۋاي، سارالڭ، — دېدى زورىخان زورىغا قاقاقلاپ كۈلگىنىچە. — مېنىڭ كىچىك تەرىتىم قىستاپ سىرتقا چىققان، مۇنداق ئۆزۈمچە ناخشا غىڭشىپ قويغانىدىم. ئىگرىغاندەك ئاڭلىنىپ كەتكەن ئوخشىمامدۇ؟

— شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق.

زوربخاننىڭ خۇددى ئارتىسلاردەك قاملاشتۇرۇپ كۆرسەتكەن ماھارىتى ئەسقېتىپ قالدى. ئۇنىڭ گەپلىرىگە ئىشەنگەن روزاخۇن ئارتۇقچە گەپ قىلمىدى. ئەكسىچە بايىقى «خىيالىي تۈيغۇ» دىن خجىل بولغاندەك بېشىنى چايقاپ كۈلۈپ قويدى. شۇندىلا زوربخاننىڭ كۆڭلى ئارامغا چۈشكەندەك بولدى.....

زوربخان قاقپودىلا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ بۇنچە سەھەر تۇرۇپ كېتىشىنىڭ قىلچە زۆرۈرىيىتى يوق ئىدى. لېكىن، كېچە كەلگەن «ئوغرى»نىڭ ئىزىنى ئۆچۈرۈش ئەندىشىسى، ئۇنى شۇنداق قىلىشقا مەجبۇر قىلغانىدى. ئۇ سىرتقا چىقىپ ئەتراپقا تەكشى قاراپ چىقتى. تام تۈۋىدىكى يۇمشاق توپا ئۈستىدە ئالمىنىڭ ئاياغ ئىزلىرى خۇددى پاتقاق يەرگە چۈشكەن كالىنىڭ ئىزىدەك روشەن كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. ئۇ قولىغا ئۇزۇن سۈپۈرگە ئېلىپ، ھويلا - ئارامىلارنى پاك - پاكىز سۈپۈردى، ئاندىن ھويلا تېمىنىڭ كەينى، ھەتتا يوللارنىمۇ چالا قويماي سۈپۈرۈپ چىقتى. ئۇ ئەتراپقا تەكشى قاراپ، بايىقى ئىزلارنىڭ پاك - پاكىز ئۆچكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۆزىچە كۈلۈمسىرەپ قويدى.

— كېچە ئەجەب بىر چۈش كۆرۈپتىمەن، — دېدى ئاش ۋاقتى بىلەن ئورنىدىن تۇرغان روزاخۇن زوربخانغا قاراپ كۆزلىرىنى ئۇۋلىغىنىچە، — شۇنداق ھەيرانلىقىم كېلىۋاتىدۇ.

— قانداق چۈش كۆرۈپسىز؟ — سورىدى زوربخان ئۇنىڭغا جىلمىيىپ قارىغىنىچە، — ياماں چۈش كۆرۈپ قالمىغانسىز ئىلاھىم.

— كېچىدە بىرسى مۈشۈ ھويلىدا، مېنىڭ كۆزۈمچىلا سېنى ئاستىغا بېسىۋالغۇدەك، سەن ئۇنىڭغا ئەركىلەپ، نازلىق ئېگىرىغۇدەكسەن، بۇ مەنزىرىنى كۆرۈپ چوقامدىن تۇتۇن چىقىپ كەتكۈدەك. مەن ئاچچىقتىن بوغۇلۇپ، ئۇ نومۇسسىزنى تۇتۇۋالاي دەپ يۈگۈرۈپ كەلسەم، ئۇ تامدىن ئارتىلىپ قېچىپ كەتكۈدەك.....

زوربخان ئوڭايسىزلىنىپ، ھەيران بولغىنىدىن ئاغزىنى كامارەدەك ئاچقىنىچە روزاخۇنىنىڭ ئاغزىغا قاراپلا قالدى. «ئۇ مېنى كولدۇرلىتىۋاتامدۇ- نېمە، ئەگەر ئاخشامقى ئىشنى بىلىپ قالسا قانداق قىلىشىم

كېرەك؟ ۋاي بولدىلا، نېمانچە قورقىمەن، باشقا كەلگەننى كۆرەرمەن، ھەممە ئىشنى ئۆزىدىن كۆرسۇن، ئۇنىڭغا كۈندە ھاراق ئىچىشنى مەن ئۆگىتىپ قويمىغاندىكىن.....» دەپ ئويلىدى كۆڭلىدە.

زورىخان تەشۋىشلىك خيياللار ئىچىدە، روزاخۇنغا چەكچىيىپ قاراپ تۇراتتى. يۈرىكىدە قانداقتۇر بىر خىل ئەندىشە، قورقۇنچ ھۆكۈم سۈرەتتى. روزاخۇننىڭ «شۇنداق قاملاشمىغان چۈشىنىمۇ كۆرىدىكەن ئادەم» دېگەن سۆزى، ئۇنىڭ يۈرىكىنى بېسىپ تۇرغان قارا تۇماننى بىردىنلا يوق قىلىۋەتتى.

— چۈش دېگەن تەتۈرىسىگە ماڭىدۇ، — دېدى زورىخان بىر پەستىن كېيىن بېشىنى ئاستا كۆتۈرۈپ، خۇشخۇيلۇق بىلەن تاتلىق كۈلۈمسىرىگىنىچە، — مېنى ھېچكىم بۇزەك قىلالمىغۇدەك، پاكلىقىمغا ھېچكىم چاڭ سالالمىغۇدەك.

— شۇنداق بولغاي ئىلاھىم، — دېدى روزاخۇن زورىخاننىڭ چۈش ئۆرۈشىدىن قانائەت تاپقاندەك ئىللىق كۈلۈمسىرىگىنىچە، دېگىنىگىدەك بولغاي، ئۇنداق نومۇسسىز كۈنگە قالغاندىن ئۆلگىنىم ياخشى.....

زورىخان ئويلاپ شۇ يەرگە كەلگەندە، پىسكىكىدە كۈلۈپ قويدى. شۇ ئان ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن ئالىمنىڭ سىياسى لىپ قىلىپ ئۆتكەندەك قىلدى. قەلبىنى تاتلىق بىر ئىستەك چىرمىدى. ۋۇجۇدى قانداقتۇر بىر شېرىنلىكتىن لەرزىگە كەلگەندەك بولدى. ئۇ خۇمارلاشقان كۆزلىرىنى يېراقلا تىككىنىچە ئاستا ئورنىدىن تۇردى. ئەمدى ئۇنىڭ چېكىنى قورۇيدىغان بۇنداق بۇرۇقتۇملۇق ئىسسىقتا تۇرغۇسى كەلمىدى. ئۇ يېنىك قەدەملەر بىلەن بۇغدايلىق ئارىسىغا كىردى - دە، يۇلۇپ تاشلاپ قويغان ئوتلىرىنى يىغىشقا باشلىدى.

لىققىدە يۆگىمەچ ئوت تىقلىغان خالتىنى يۇدۇپ مۆكچىيىپ قالغان زورىخان ھاسىرىغىنىچە ھويلىغا كىردى. ئۇ دالان سۇپىسىدا دۇمچىيىپ ئولتۇرغان روزاخۇنغا ھومىيىپ قاراپ قويدى. روزاخۇنمۇ ئۇنىڭغا قاراپ بېشىنى لىڭشىتىپ، مىيىقىدا كۈلۈمسىرىدى. روزاخۇننىڭ مەنىستىمەسلىك نەزىرىدىكى كۈلكىسى زورىخاننىڭ جېنىغا تەگىدى. ئۇ لەۋلىرىنى چىشلىگىنىچە، ئېغىر قەدەملىرىنى ئېغىل تەرەپكە يۆتكىدى. شۇ تاپتا

تىنجىق ئىسسىق، ئۇنىڭ يۈزىنى خۇددى لازا سۇركىگەندەك ئېچىشتۇرماقتا ئىدى. سۇزۇك، كەڭ پېشانىسىدە مۇنچاقتەك تەر تامچىلىرى تەپچىرەپ تۇراتتى.

زوردىخان ئوتنى قويلارغا تەڭشەپ بېرىپ، هويلىغا يېنىپ چىقتى. ئىككى قولىنىڭ ئالقانلىرىدا يانپىشىنى تۇتۇپ، ئۇياق - بۇياققا تولغۇنۇپ راسا بىر كېرىلدى، ئاندىن قىسماقتەك ئېگىلىپ كەتكەن بېلىنى رۇسلاپ، دالان سۇپىسىنىڭ گىرۋىكىگە كېلىپ ئاستا ئولتۇردى. ئىسسىق دەستىدىن ئۇنىڭ يۈملاق يۈزى خۇددى ئانارنىڭ دانىسىدەك قىزىرىپ كەتكەن، ئىلپىتەك ئېقىپ چۈشكەن بۇرنىنىڭ ئۇستىدە هېلىھەم تەر تامچىلىرى يالتىراپ تۇراتتى. كۇن غەربكە قىيسايغان، هاۋا بىرئاز سالقىن تارتقانىدەك قىلسىمۇ، بىر خىل چىداپ بولمايدىغان تىنجىقلىق، دىمىقلىق نەپەسنى بوغاتتى. زوردىخان كۆكلىكىنىڭ كەڭ ئېتەكلىرىنى ئىككى قوللاپ تۇتۇپ، يۈزىدىكى تەر تامچىلىرىنى سۇرتتى، ئاندىن ئاشۇ ئېتەكلەر بىلەن يۈزىنى يەلپۇشكە باشلىدى. يېنىك يەلپۇشتىن هاسىل بولغان بىر خىل ئىللىق شامال ئۇنىڭ يۈزىنى، تەرلەپ ئېچىشۇاتقان يوتا - شىراقلىرىنى بىرئاز سەگىتتى. روزاخۇنغا بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى، ئۇنىڭغا گەپ قىلغۇسىمۇ يوق ئىدى. ئۇ شۇ تەرزدە ئۇزاق ئولتۇرۇپ كەتتى. كۆزلىرى قانداقتۇر بىر نۇقتىغا تىكىلگەنىدى. توساتتىن ئۇنىڭ خىيالىنى بىر خىل شېرىنلىك - كونا جاينى سېغىنىش تۇيغۇسى ئىگىلىدى. ئۇ خۇمارلاشقان كۆزلىرىنى ئاستا يۇمغىنىچە لەۋلىرىنى يالاپ قويدى. شۇ تاپتا ئۇ ئالمىنى سېغىنۇاتقانلىقىنى، ئۇنىڭ تاتلىق سۆزلىرىنى ئاڭلىغۇسى، ۋۇجۇدىدىن چەكسىز لەززەت تاپقۇسى كېلىۋاتقانلىقىنى هېس قىلدى. بۇ خىل ئىستەك بارا - بارا كۈچىيىپ، ئۇنىڭ يۈرىكىنى تىنىمسىز غىدىقلاشقا باشلىدى. ئۇ ئالمىنىڭ يېنىغا ئۆتكەن هەپتە بارغان، تېخى بىر هەپتە بولدى. لېكىن، يەنە بارغۇسى كېلىۋاتاتتى. ۋۇجۇدىدا قۇتراۋاتقان ئوتلۇق ئىستەك، غالجىرانە تۇيغۇ بىر ئامالارنى قىلىپ، ئۇنى ئاشۇ يەرگە بېرىشقا ئۇندىمەكتە ئىدى.

قاتتىق يۆتەل ئاۋازىدىن چۆچۈپ كەتكەن زوردىخان لەپپىدە يانغا

قاربدی. تاتلىق خيالىرى ئۇزۇلۇپ قالدى. دالان سۇپىسىدا يۇمشاق تەكىيگە يۆلىنىپ ئولتۇرغان روزاخۇن يۆتىلىشتىن توختىدى. ۋۇجۇدىنى شېرىن ئەستىلىكلەر ئەسىر قىلغان زوربخان روزاخۇننىڭ ئۆز يېنىدا بارلىقىنى تامامەن ئۇنتۇغاندى. ئۇ روزاخۇنغا خۇشياقمىغاندەك بىر خىل سىياقتا قاراپ قويدى. چىرايى كاككۇك گۈلدەك سارغىيىپ كەتكەن روزاخۇننىڭ نىمكەش كۆڭلىكىنىڭ ياقىلىرى پەسكە ساڭگىلىغان، تەرلەپ كەتكەن مەيدىسىدىكى بىرنەچچە تال شالاڭ سېرىق تۈك تېرىسىگە چاپلىشىپ قالغانىدى. قولىدا قەغەز يەشكىنىڭ ئەسكى پارچىسىنى تۇتۇۋېلىپ، ئۆزىنى يېنىك يەلپۈپ ئولتۇراتتى. تۇرقىدىن ئېغىر ھەسرەت - نادامەت چەككەن ئادەمدەك بىر خىل ئېزىلەڭگۈلۈك، ئېغىر مۇڭ تۆكۈلۈپ تۇراتتى. ئەلەس كۆزلىرى خىرە پىلىلدايتتى. ئۇنىڭ شۇ تۇرقىدىن قاربغاندا، ئاخشام ئىچكەن ھاراقنىڭ كەيپى تېخى تولۇق كېتىپ بولمىغانىدەك قىلاتتى. ئۇنىڭ خامۇش ھالەتتىكى بۇ تۇرقى زوربخانغا شۇنداق سەت كۆرۈندىكى، بىر نېمىدىن سەسكەنگەندەك لەۋلىرىنى پۈرۈشتۇرۇپ بىر چەتكە قاربۋالدى.

— مەن دادامنىڭ ئۆيىگە بېرىپ كېلەي، — دېدى زوربخان بىر پەستىن كېيىن روزاخۇنغا قاراپ، — قونۇپ ئەتە كېلىمەن.

— نېمە، تېخى ئۆتكەن ھەپتىلا بېرىپ كەلگەنتىڭغۇ؟ — دېدى روزاخۇن زوربخانغا سوئال نەزىرى بىلەن تىكىلىپ قاربغىنىچە، — ھەر ھەپتە بارمىسائ، بىر يېرىڭ كەملەپ كېتەمتى؟

— كەملەپ كېتىدۇ، قانداق؟

— ھە، ئېيتە، قەيىرىڭ كەملەپ كېتىدۇ؟

— ئۇنى دېمىسەممۇ ئۆزىڭىز ئويلاپ تېپىڭ، — زوربخان ئوڭايسىلانغاندەك ۋىللىدە قىزاردى. بۇ قىزىللىق بارا - بارا بويۇنلىرىغچە تاربدى. ئۇنىڭ بۇ سۆزىگە قانداقتۇ بىر خىل يوشۇرۇن مەنە سىڭگەندەك قىلاتتى.

— مېنىڭ بۇگۈن تازا مەجەزىم يوقلۇقىنى بىلسەڭ.....

— مەجەزىڭىز قاچان ئوڭشىلىدۇ؟ ھە، ئېيتىڭا، مەجەزىڭىز قاچان ياخشىلىنىدۇ؟ قاچان قارىسا، تاپتەك سۆرىلىپ يۈرگىنىڭىز يۈرگەن. بىر

كېچە يېنىڭىزدا بولمىغانغا ئۆلۈپ قالامتىڭىز؟ ھەمىشە پۈت ئارىلىقىڭىزدىن چىقالمايدىغانغا، مەن سىزگە سېتىلغان قۇلمىدىم؟

ــ بولدى، بولدى،ــ دېدى روزاخۇن ئېغىر ئۇھسىنغىنىچە،ــ بىر ئېغىز گەپ قىلغانغا تويغوزامتىڭ، بارساڭ بېرىپ كەل.

ــ ئانا، مەنمۇ بارىمەن، ئاپاق دادامنى كۆرگۈم كېلىپ كەتكەن.

ــ مەنمۇ بارىمەن.

ئاتا ـ ئانىسىنىڭ سۆزلىرىگە قۇلاق سالغاچ ھويلىنىڭ بۇرجىكىدە بىر نېمىلەرنى ئويناۋاتقان مەتتوختى بىلەن روشەنگۈل تەڭلا چۈرقىرىشىپ كەلدى.

ــ تولا غەلۋە قىلماڭلار،ــ دېدى زوردىخان قاپىقىنى تۇرگىنىچە. ئۇ باللارنىڭ ئۆزىگە پۈتلىكاشىڭ بولىدىغانلىقىدىن خاۋاتىرلەنمەكتە ئىدى،ــ ھەمىشە ئادەمنىڭ كەينىدىن يېتىم كۈچۈكتەك ئەگەشمەي، دادائلارغا ھەمراھ بولۇڭلار، دادائلار يالغۇز تۇرسا.....

ــ دادام قورقمايدۇ.

ــ دادام دېگەن ئەر كىشى تۇرسا، قورقمايسىز ھە دادا؟

«ھىم، ئەر كىشىمش، قايسى يېرى ئەر كىشىگە ئوخشايدۇ ئۇنىڭ؟» زوردىخان ئىچىدە غودۇڭشىپ قويدى.

ــ باللارنى بىللە ئېلىپ بار،ــ دېدى روزاخۇن قاپىقىنى تۇرۇپ،ــ مېنىڭ كەچتە باردىغان سورۇنۇم بار.

ــ يەنە شۇ پاراكەندىلىرىڭىز بىلەن ئىچىشكىلى باردىغانسىز تايىنلىق،ــ دېدى زوردىخان يەنە غودۇڭشىپ،ــ ئاشۇ ئىچىشتىن باشقا قايسى ئىش كېلەتتى سىزنىڭ قولىڭىزدىن.....

ــ ھەي، تولا كوتۇلداۋەرمەي، ماڭىدىغان يېرىڭگە ماڭغىنا.

زوردىخان دادىسىنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كەلگەندە، گۈگۈم چۈشۈشكە باشلىغانىدى. بىر كۈنلۈك سەپىرىنى ئاخىرلاشتۇرغان قۇياش ئاللىقاچان يىراق ئۇپۇققا باش قويغانىدى. كۆپكۆك ئاسمان بېتىدە لەيلەپ يۈرگەن بۇلۇت پارچىلىرى كەچكى شەپەق نۇرىدا ئوتقاشتەك جۇلالىنىپ تۇراتتى.

ــ بالام، نەچچە كۈندىن بېرى ئىچىم قۇرۇپ، ئۇچەيلىرىم تارتىشىپلا كەتتى،ــ دېدى زوردىخانىڭ كەلگىنىدىن خۇشاللىق ھېس

قىلغان دادىسى ئورۇق، ئىنچىكە قوللىرى بىلەن قۇچقىدا ئەركىلەپ ئولتۇرغان روشەنگۈلنىڭ چاچلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ، — ئالا غوربىدىن سېلىپ، سۈيۈق - سەلەڭ، بىر ئاش ئەتسەڭ، كۆڭلۈم شۇنىلا تارتىپ.....

— ۋاي - ۋۇي دادا، — دېدى زورىخان خۇشياقمىغان تەلەپ-سۇزدا، — ئەتىگەندىن بېرى ئېتىزدا ئىشلەپ، مىدىرلىغۇچىلىكىم قالمىدى، يۇمشاق نان ئالغاچ كەلدىم، شۇنى يەڭا.

زورىخان ياغلىققا ئورالغان تۆت دانە نانىنى دادىسىنىڭ ئالدىغا قويدى.

— بوپتۇ بالام، ھېرىپ كەتكەن بولساڭ ئارام ئالغىن، — بوۋاي شۇنداق دېگىنىچە ئېغىر ئۇھسىنىپ قويدى. ئۇنىڭ سالپايغان ئېڭەك مۇسكۇللىرىنى غۇچچىدە ساقال باسقانىدى. چار ساقلىغا ئۇستىرا - قايچا تەگمىگىلى خېلى كۈنلەر بولغان بولسا كېرەك، ئۆسۈپ، چاڭگىلىشىپ كەتكەنىدى. كەڭ پېشانىسى، كۆز قۇيرۇقى، يۈز تېرىلىرىنى قاپلىغان تىلىم - تىلىم قورۇقلاردىن بىر ئۆمۈر تارتقان جەبىر - جاپانىڭ، غۇربەتچىلىكىنىڭ كۆلەڭگىلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆزلىرىدىن ھارغىنلىق چىقىپ تۇراتتى.

— دادا، — دېدى زورىخان بىر پەستىن كېيىن ئېغىز ئېچىپ، — بالىلار يېنىڭىزدا تۇرۇپ تۇرسۇن، مەن ئايگۈلنىڭ ئۆيىگە بېرىپ كېلەي.

— قايسى ئايگۈلنىڭ ئۆيىگە؟ — بوۋاي سىنچى كۆزلىرىنى زورىخانغا تىكتى.

— قايسى ئايگۈل بولاتتى، ھېلىقى «جىنلىغ» مەھەللىدىكى ئايگۈلچۇ.

— «جىنلىغ» مەھەللىدىكى ئايگۈل، ئايگۈل دەپ، ئۇ يەرگە تولا بېرىۋېرىپ، ساڭگىمۇ جىن چاپلاشتىمۇ نېمە؟ ئۇ بىر تاپتىن چىققان خوتۇنمىش، سەن دېگەن ئەرلىك ئايال، ئۇستۇڭدىن سۆز - چۆچەك بولۇپ قالسا ياخشى بولمايدۇ، شۇڭا ئۆيدە جىم ئولتۇر، ئۇ يەرگە بارغۇچى بولما.

— مېنى باشقۇرىدىغانلار نېمانداق جىق، — دېدى بوۋاينىڭ

بۇيرۇق تەلەپپۇزىدا ئېيتىلغان سۆزلىرى جېنىغا تەگكەن زوربخان ئۇنىڭغا لەپپىدە قاراپ قويۇپ، ــ مەن يا كىچىك بالا بولمىسام، «قورسىقىڭنىڭ ئاغرىقى بولمسا تاۋۇز يېيىشتىن قورقما» دەپتىكەن، ئۇنىڭغا دەيدىغان مۇھىم گېپىم بار، دەپ قويۇپلا كېلىمەن.

ــ بالام، ھەر قېتىم كەلسەڭ، شۇ يەرگە بارىمەن دەپلا كېتىسەن، يالغۇز جېنىم ئېقىپ كەتتى، بىرەر كىچە مۇڭ ئەسرار قىلىشساق بولماسمىدى.....

بوۋاينىڭ كۆڭلى يۇمشاپ قالغاندەك قىلاتتى. زوربخان بۇ ياخشى پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويماسلىق ئۈچۈن، دادىسىنىڭ مۇرىلىرىنى يېنىك تۇتقىنىچە ئەركىلەشكە باشلىدى:

ــ جېنىم دادا، مۇشۇ بىر قېتىم بېرىپ كېلەي، كېيىنكى قېتىم كەلگەندە چوقۇم يېنىڭىزدا قونىمەن.

ــ سېنى كۆرسەم رەھمەتلىك ئاناڭنى كۆرگەندەك بولىمەن، ــ دېدى بوۋاي ئېغىر ئۇھسىنغىنىچە، ــ چىرايىڭ قۇيۇپ قويغاندەك رەھمەتلىكنى تارتىغلىق، ــ بوۋاينىڭ پىلدىرلاپ تۇرغان كۆزلىرىگە ئىختىيارسىز ياش ئولاشتى.

ــ كۆڭلىڭنى يېرىم قىلماڭ دادا، ــ دېدى زوربخان بوۋايغا تەسەللى بېرىپ، ــ باشقا كۈنى كەلگەندە كۆڭلىڭىز تارتقان تاماقنى ئېتىپ بېرەي، باللار يېنىڭىزدا قالسۇن.

بوۋايدىن ھېچقانداق سادا چىقمىدى. ئۇ بىر نۇقتىغا تىكىلگىنىچە خىيال سۈرۈپ تۇرۇپ قالدى. زوربخان ئۆزىگە تەلمۈرۈپ تۇرغان باللارغا قارىدى. باللارنىڭ مەسۇم كۆزلىرىدىن بىر خىل نارازىلىق ئىپادىلىرى چىقىپ تۇراتتى.

ــ ئوماق بالىلىرىم، دادامنى خاپا قىلماڭلار ھە، ــ زوربخان ئېڭىشىپ تۇرۇپ بالىلىرىنى قۇچاقلىدى. ئارقىدىن ھەربىرىنىڭ پېشانىسىگە بىردىن سۆيۈپ قويدى. باللار بىردەم دومسىيىپ تۇرغاندىن كېيىن «ماقۇل، بىز ئاپاق دادام بىلەن بىللە ياتىمىز» دېگىنىچە ئانىسىنىڭ قولىنى ئىتتىرىۋېتىپ، يۈگۈرگەن پېتى بېرىپ بوۋاينىڭ بوينىغا گىرە سالدى.

ئىشنى ئوڭۇشلۇق توغرىلىغان زوربخاننىڭ لەۋلىرىدە ئىللىق تەبەسسۇم جىلۋىلەندى. كۆڭلى تەسۋىرلىگۈسىز بىر خىل شادلىققا تولدى. جاھان بىردىنلا گۈزەللىشىپ كەتتى.

زوربخان ئالدىراپ ئىشكتىن چىقتى. ئۇ تېز - تېز قەدەملىرى بىلەن مېڭىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى قەدەم ئېلىشلىرى، گۈلدىن- گۈلگە شوخلۇق بىلەن سەكرەپ ئۇچۇۋاتقان كېپىنەكنى ئەسلىتەتتى. بەدىنى پەيدەك يەڭگىل، ھارغىنلىقتىن ئەسەرمۇ قالمىغانىدى. بۇ زاۋال ئارىلىقى بولۇپ، ئەتراپتا گىرىمسەن شوللار ۋالىلدايتتى. كەچنىڭ ئارامبەخش ھاۋاسى تەنگە ھۇزۇر بېغىشلايتتى. زوربخاننىڭ يۈرىكىدە بىر تونۇرنىڭ ئوتى كۆيەتتى. بۇ ئوت تىنمسىز لاۋۇلداپ، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى كۈكۈم - تالقان قىلماقتا ئىدى. دېڭىز ئۆركىشىدەك دەۋرەپ تۇرغان قەلبى، ئۇنى ئۆزى ئىنتىلگەن ئاشۇ ماكانغا تېزرەك يېتىپ بېرىشقا ئالدىرىتاتتى.....

زوربخان ئېغىر ياتقۇ مەھەللىدە ئالمىنىڭ مەھەللىسگە يېتىپ كەلدى. ئادەتتىكى چاغلاردا ئاخشىمى ھويلىسىنىڭ سىرتىغا يالغۇز چىقىشتىنمۇ قورقىدىغان زوربخان بۈگۈن قىلچە قورقۇش ھېس قىلمىدى. تومۇرلىرىدا مەۋج ئۇرغان ئوت - ئاتەش، چەكسىز ئىنتىزارلىق، ۋىسال تەشنالىقى قورقۇشنى تامامەن ئۇنتۇلدۇرغان، ئۇنى ئاشۇنداق قورقۇمسىز قىلىۋەتكەنىدى. ئۇ شۇنچە كۆپ يول يۈرۈپمۇ قىلچە ھارغىنلىق ھېس قىلمىدى، ھېلىھەم قەدەملىرى ناھايىتى يېنىك، بەدەنلىرىنىڭ پەيدەك يەڭگىللەپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزمەكتە ئىدى.

زوربخان ئالمىنىڭ ئىشىك تۈۋىگە كېلىپ توختىغاندا، يۈرىكى شادلىقتىن دۈپۈلدەپ كەتتى. شۇ تاپتا مۇھەببەتنىڭ كىشى قەلبىنى لەرزىگە سالغۇچى شېرىن تۇيغۇلىرى ئىللىق ئالقانلىرى بىلەن ئۇنىڭ يۈرىكىنى يېقىملىق سىلىماقتا، ئۇنى پەپلىمەكتە ئىدى. قاپقارا ئاسمان بېتىدە چاراقلاپ تۇرغان يۇلتۇزلار تۇركۈمى ۋالىلداپ نۇر چاچاتتى. كېچە قاراڭغۇ، ئەتراپ تىمتاس، زوربخانغا پەقەت ئۆزىنىڭ ئېغىر - ئېغىر تىنىق ئاۋازى بىلەن يۈرىكىنىڭ ھاياجانلىق دۈپۈلدىشىلا ئاڭلىناتتى. ئۇ ھەممىنى ئۇنتۇغانىدى. نېمىشقىدۇر ئۇنىڭ بەدەنلىرى توختىماي

تىترەيتتى، ئوتلۇق تىنىقلىرى بارغانچە تېزلەشمەكتە ئىدى. ئۇ ئاستا كېلىپ ئەگۈن ئىشكىنىڭ شاللىرىغا ئالىقانلىرى بىلەن يېنىك ئۇردى. ئىشكىتىن رېتىملىق تاقىلدىغان ئاۋاز چىقتى. «تاك..... تاك..... تاك.....» زورىخان تېخىمۇ كۈچەپ ئۇردى. ئۇ كۈتتى، كۈتتى، يەنە كۈتتى. لېكىن، ئۆي ئىچىدىن ھېچقانداق سادا كەلمىدى. «سارا!، ھۇ ئۆلگۇر بەگگە، ئۆلۈكتەك ئۇخلاپ كەتكىنىنى قارىمامدىغان.....» زورىخان مۇشتۇمىنى چىڭ تۇگۈپ، ئىشكىنىڭ شاللىرىغا كۈچەپ مۇشتىلىدى. ناھايىتى جىددىي، رېتىملىق تاقىلدىغان ئاۋازلار تىمتاس كېچە قوينىغا سىڭىپ كەتتى. «تۇۋا، مەن نېمە بولدۇم، نېمە قىلىۋاتىمەن- ھە؟ شۇ تاپتا قوشنىلىرىدىن بىرەرسى ئاڭلاپ قالسا، قانداق قىلارمەن، ئۇ چاغدا زادى قانداق قىلغۇلۇق؟.....» زورىخان تۇرۇپلا قورقۇنچلۇق ساراسىمگە چۈشۈپ، ئىچى تىتىلداشقا باشلىدى. «ئو..... ش، نېمىدىن قورقىمەن، خەق ئۇقسا ئۇقمامدۇ، يا بۇ يەردە مېنى بىرەرسى تونامتى؟ مەن يا باشقا خەقنىڭ ئىشكىنى قاقمىسام، مەن بىلەن نېمە كارى.....» تاقىتى تاق بولغان زورىخان ئىشكىنى كۈچەپ تەپتى، ئىشىك ئەنسىز جالاقلىدى. لېكىن، ئۆي ئىچىدىن ھېچقانداق سادا كەلمىدى. ئۇ تىت - تىتلىق ئىچىدە ئوڭ قولىنى ئىشكىنىڭ يۇقىرىسىغا ئۇزىتىپ سلاشتۇرۇۋىدى، قولى قوزا كاللىسىدەك چوڭلۇقتىكى مۇزدەك قۇلۇپىغا تەگدى. زورىخاننىڭ ۋۇجۇدى مۇزلاپ، بەدىنىدىن سوغۇق تەر چىقىپ كەتتى. بېشى پىرىدە قېيىپ، جاھان كۆمتۇرۇلۇپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئۇ يىقىلىپ چۈشكىلى تاسلا قالدى. يىقىلىپ چۈشكەنمۇ بولار ئىدى، لېكىن ھېلىقى مۇزدەك قۇلۇپىنى چىڭ سقىمداپ قالغان قوللىرى ئىشىك زەنجىرىگە ئېسىلىپ قېلىپ، ئۇنى يىقىلىشتىن ساقلاپ قالدى.

ئۇ ئېسىنى يىغقاندا، پۈت - قولىدا جان قالمىغانلىقىنى ھېس قىلدى. ماغدۇر قالمىغان تىزلىرى ئىگىلىپلا تۇراتتى. ئۇ ئىشىك تۈۋىدە موككىدە ئولتۇرۇپ قالدى. «ئۇ نەگە كەتتىكىنە، نېمىشقا يوق بولدۇ؟ قاياققا كەتكەندۇ - ھە؟ ئۇ مېنى ئىزدەپ بارغاندىن باشقا كېچىلەردە ھەمىشە ئۆيدە بولاتتىغۇ، يا مېنى ئىزدەپ كەتتىمكىن، ئۆينىڭ

ئەتراپىدا، باغنىڭ بۇرجىكىدە بويۇن قىسىپ تەلمۈرۈۋاتامدىكىن. ئاھ، بىچارە، سەن نەدە؟ تېز كەلسەڭچۇ، مەشۇقۇڭنىڭ ئوت بولۇپ يانغان كۆڭلىرى يولۇڭغا قاراپ تالدى.....» زوردىخاننىڭ تەشنالىق ئوتى لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان كۆڭلىگە تۇرلۇك خىياللار كۆلەڭگە تاشلايتتى. مۇزلىغان بەدىنى يېنىك تىترەيتتى. «قايتىپ كېتەيمكىن، ياق، ئۇنداق قىلسام بولمايدۇ. ئۇ يىراقتا كەتمىگەن، بىر بولسا مېنى ئىزدەپ كەتتى، بىر بولسا بىرەر ئەل - ئاغىنىسىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ بىرەر پەنەكتىن تارتىشۋاتقاندۇ، يا بولمىسا بىرەر رومكىدىن قېقىشۋاتقاندۇ.....»

زوردىخاننىڭ يۈرىكىدە پىلىلداپ چاقناۋاتقان ئۈمىد ئۇچقۇنلىرى مۇزلىغان ۋۇجۇدىنى ئېرىتىشكە باشلىدى. ئۇ ئاستا ئورنىدىن تۇردى. ئۇنىڭ پۇت - قولى ئۇيۇشۇپ كەتكەنىدى. «بۇنداق ئوچۇقچىلىقتا، يات يەردىكى بىر ئەرنىڭ ئىشىك تۇۋىدە مۇشۇكتەك تۇگۈلۈپ ئولتۇرسام قانداق بولغىنى، بۇ بىر ئايال كىشى ئۇچۇن نومۇس ئەمەسمۇ؟.....»

زوردىخان ئاخىر ئۆزىنى سەل دالدىغا ئېلىپ، ھويلا تېمىنى سلاشتۇرۇپ، يېنىك قەدەملەر بىلەن ئاۋايلاپ مېڭىپ، ئۆينىڭ يان تەرىپىگە ئۆتتى. ياخشى پەرۋىشكە ئېرىشەلمىگەن بولسىمۇ، ئۆينىڭ توپا تاملىرىغا غۇلاچ يېيىپ ئۆسكەن تال بوستىڭى كېچە سالقىنىنى تارتىپ تۇراتتى. سۇزۇك ھەم سالقىن ھاۋا جانغا ھۇزۇر بېغىشلايتتى. سۇس يەلپۈپ ئۆتكەن مەيىن شامالدا تال غازاڭلىرى يېنىك شىلدىرلايتتى. زوردىخان تام بىلەن تال بوستىڭى ئوتتۇرىسىغا تۇۋرۇك قىلىپ ئورنىتىلغان جىگدە ياغىچىغا يۆلىنىپ ئولتۇردى.

ئۇ يۈرىكىنى تىنىمسىز سلاۋاتقان تۇيغۇلار ئىچىدە، بۇ كونا تاملىقتا ئۆزىنىڭ قانچىلىك ئۇزاق ئولتۇرغانلىقىنى بىلمەيتتى. ئۇ چوڭقۇر سېغىنىش ھېسسىياتى بىلەن كۆككە باقتى. ئالىقانچىلىكمۇ بۇلۇت يوق ئاسمان بېتىدە چاراقلاپ تۇرغان يۇلتۇزلار گويا ئۇنىڭغا بەخت تىلەۋاتقاندەك تىنىمسىز جىمىرلايتتى. شۇ تاپتا بۇ كونا تاملىقتا مۇشۇكتەك تۇگۈلۈپ ئولتۇرغان زوردىخاننىڭ نەزىرىدە يۇلتۇزلار كۆز قىسىپ جىلۋە قىلغان پايانسىز سۇزۇك ئاسمان ئالىمنىڭ ئاسمىنى، ساپ ھاۋا

قاپلىغان نەمخۇش زېمىن ئالمىنىڭ زېمىنى ئىدى. كائىناتتىكى جىمى گۈزەللىك، جىمى نەرسە ئۇلار ئۈچۈن ئاپىرىدە بولغاندەك، ئۇلار ئۈچۈن يارىتىلغاندەك تۇيۇلماقتا ئىدى..... ئاشۇ گۈزەللىكلەر ئىچىدىن، ئاشۇ غايىۋى دۇنيا قوينىدىن ئالىم قۇچاق ئېچىپ كۈلۈمسىرەپ كېلىۋاتاتتى.....

زورىخان يۈرىكىدە ئۆركەشلەۋاتقان ھاياجانى بىلەن، ئىنچىكە قوللىرىنى كەڭ ئېچىپ، كۆكرىكىگە تىرىلىپ تۇرغان ئىككى تىزنىى مەھكەم قۇچاقلىدى. ۋۇجۇدىنى ئەسەبىي شادلىق چىرمىۋالغان زورىخان ئۇزاققىچە خىيال سۈردى. ئۇنىڭ پايانى يوق شېرىن خىياللىرىنىڭ، ئەزگۈ ئىستەكلىرىنىڭ ئايىغى چىقىدىغاندەك قىلمايتتى. ئۇ يارا - يارا كۆزلىرىنىڭ قۇم تىقىلغاندەك چىڭقىلىپ ئېچىشىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى ۋە مەستخۇشلۇق ئىچىدە خۇمارلاشقان كۆزلىرىنى چىڭ يۇمدى.

بىر ھازادىن كېيىن ئاھاڭى بۇزۇلغان، ئېگىز - پەس ھەم بوغۇق ئاۋازدا ئېيتىلغان ناخشا يىراقتىن ئاڭلىنىپ ئىشىك تۈۋىگە كېلىپ ئۇزۇلۇپ قالدى. ۋۇجۇدىنى شادلىق چىرمىغان زورىخان ئىتتىك ئورنىدىن تۇردى - دە، ئىشىك تەرەپكە قاراپ ئاستا شىپرلاپ ماڭدى. ئۇ شەپە چىقارماي، تۇيۇقسىز كېلىپ ئالمىنى كاپپىدە قۇچاقلىماقچى، ئۇنى بىر چۆچۈتمەكچى بولغانىدى. بىراق، ئۇنىڭ يېنىڭ قەدەملىرى ئىشىك تۈۋىگە ئاز قالغاندا چىپىدە توختاپ قالدى، پۇتلىرى يەرگە مىخلاپ قويغاندەك ھەرىكەتتىن توختىدى. ئالمىنىڭ يېنىدا يوچۇن بىر ئايال ئۇنىڭغا چاپلىشىپ دېگۈدەك تۇراتتى. ئاي نۇرىغا بۆلۈنگەن تال بوستىكىنىڭ غۇۋا سايىسى ئاستىدا قېتىپ قالغان زورىخان كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچە ھاڭۇقىپ قالغانىدى.

زورىخانىنىڭ سەكرەپ بېرىپ ئالمىنى قىيما - چىيما قىلغۇسى، يۇزلىرىگە تۈكۈرۈپ مورلىغۇسى، چاپاپ پۈركۈۋەتكۈسى كەپ كەتتى. لېكىن، ئۇ ئۇنداق قىلالمايتتى، بۇ ئىشلارنىڭ خەلقئالەمگە پۇر كېتىشىگە، يۈز - ئابرۇيىنىڭ تۆكۈلۈپ كېتىشىگە چىدىمايتتى. ئۇ لەۋلىرىنى چىشلىگىنىچە قىمىرلىماي تۇراتتى. ئوچۇق ئاسماندا كۈلۈپ تۇرغان تولۇن ئاي قاياقتىندۇر پەيدا بولۇپ قالغان بىر پارچە بۇلۇتنىڭ

كەينىگە مۆكۈۋالغاندى. ئەتراپ تىمتاس، جىمى كائىنات ئېغىر ئۇيقۇغا كەتكەن، پەقەت تومۇزغىلارنىڭ ئانىدا - ساندا ئۇۋزۇپ - ئۇۋزۇپ چىرىلدىشى بىلەن يېقىن يەردىن كېلىۋاتقان ئېغىر - ئېغىر ھاسراشلار ئاڭلىناتتى. ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ ئەگۈن ئىشكىنىڭ شاللىرى پات - پات تىرىقلاپ قويياتتى.....

زورىخاننىڭ ۋۇجۇدى يۇرىكىگە خەنجەر ئۇرۇلغاندەك سىرقىراپ كەتتى. بايىقى تاتلىق سېغىنىش، ئوتتەك ھاياجانىنىڭ ئورنىنى ئەمدىلىكتە بېسىپ بولايدىغان نەپرەت ئىگىلىگەنىدى. شۇ ئارىدا ئەگۈن ئىشىك غىچىرلاپ ئېچىلىپ، ئالىم بىلەن ئايال قولتۇقلاشقىنىچە ئۆيگە كىرىپ كەتتى.....

«خەپ تاز، ئەمدى كۆزۈمگە كۆرۈنگۈچى بولما، بولمايدىكەن، يۇزۈڭگە تۈكۈرۈپ، رەسۋايىڭنى چىقىرىۋېتىمەن!..... روزاخۇنمۇ گەپ ئاڭلىمايدىغان ئادەملەردىن ئەمەسقۇ، مەن ئۇنىڭغا قېيىداپ مەيلىگە قويۇۋەتكىنىم راست، ئۇنى ئۆزگەرتەلمەسلىكىمگە ئىشەنمەيمەن.....نېمە دەپ بۇ پوقنى يېگەن بولغىيتتىم؟ روزاخۇنىنىڭ ئېلىۋەتكەن تىرىنقىغا تەڭ قىلغىلى بولمايدىغان، ياغ چاپان تازىنىڭ قىلقىنى» زورىخان ئاچچىق خىياللار ئىچىدە تال بوستىكىنىڭ ئارىسىدىن سۈغۇرۇلۇپ چىقتى. پۈتلىرى تۇڭمەن تېشى ئېسىپ قويغانىدەك ئېغىرلىشىپ كەتكەنىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ قەدەم ئالغۇدەك ماغدۇرى قالمىغانىدى. چىدىغۇسىز خورلۇق، ۋىجدان ئازابى ئۇنىڭ دەردلىك يۇرىكىنى قۇرتتەك غاجىماقتا ئىدى.....

زورىخان مەھەللىگە يېقىنلاشقاندا تاڭ سۈزۈلەي دەپ قالغانىدى. ئۇ سەھەرنىڭ نەم ھاۋاسى گۈپۈلدەپ ئۇرۇپ تۇرغان توپلىق يولدا مۆڭگا پېتىپ كېلىۋاتاتتى. يىراقتىن سوزۇپ ئوقۇلغان مۆكۈۋق ئەزان ئاۋازى شېرىن ئۈيقۇدا ياتقان مەھەللە ئاسمىنىغا تەكشى يېيىلماقتا ئىدى. تاكىنى قىچقىرىپ چىللاۋاتقان خورازلارنىڭ يېقىملىق ئاۋازى ھېلىدىن - ھېلىغا ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

زورىخان دادىسىنىڭ مەھەللىسىگە كەلگەنىدە يېنىپ تۇرغان ھويلا چىرىغى لاپ قىلىپ ئۆچتى. ئارقىدىن ھويلا ئىشكىنىڭ بوش غىچىرلاپ

ئېچىلغان ئاۋازى ئاڭلاندى. «دادام مەسچىتكە مېڭىپتۇ» دەپ ئويلىدى ئۇ ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ دادىسىنىڭ شىپىلداپ ماڭغان ئاياغ تىۋىشى يىراقلاپ كەتتى. زوردىخان تۇرغان يېرىدىن ئاستا قوزغىلىپ، ئۇششاق قەدەملەر بىلەن ئۆيگە كىردى. چىراغنى ياندۇرۇپ ئۆي ئىچىگە تەكشى نەزەر تاشلىدى. ئىككى بالىسى يوتقاندا پۇشۇلداپ تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇ باللارغا چوڭقۇر مېھىر بىلەن تىكىلدى. شۇ ئان ئۇنىڭ كۆزلىرىگە لۆممىدە ياش كەلدى. ۋۇجۇدى نېمىشقىدۇر يېنىك سىلكىنىپ كەتتى. ئۇ باللارنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئېگىشىپ تۇرۇپ ئۇلارنىڭ يۈمران مەڭزىگە تاتلىققىنا سۆيۈپ قويدى. تومۇرلىرىغا بىر خىل تاتلىق هاياجان شۇرۇلداپ ئېقىپ كىردى. ئۇنىڭ باللارغا تىكىلىپ تۇرغان كۆزلىرىدە هېلىھەم ياش تامچىلىرى لىغىرلاپ تۇراتتى. ئاخىر ئۇنىڭ چانىقىغا پاتماي قالغان ئىككى تامچە سۈيۇق شارچە مەڭزىنى بويلاپ دومىلاپ چۈشۈپ، ئوغلىنىڭ سۆزۈك مەڭزىگە سىڭىپ كەتتى. مەڭزىدە قانداقتۇر بىر مېھرىنىڭ ئىللىق هارارىتىنى سەزگەن بالىنىڭ چېھرىدە خۇددى ئانا قۇچىقىدا ئەركىلەۋاتقان مەسۇم بوۋاقنىڭ شادلىق كۈلكىسىدەك تاتلىق تەبەسسۇم جىلۋىلەندى.

بوۋاي مەسچىتتىن كەلگەندە غورا سالغان سۈيۇق ئاشنىڭ مەززىلىك هىدى ئۆي ئىچىنى بىر ئالغانىدى. بوۋاي مەمنۇنلۇق بىلەن زوردىخانغا قارىدى، زوردىخان دادىسىغا بىر خىل ئوڭايسىزلىق ئىچىدە جىلمىيىپ قاراپ تۇراتتى. بىردىنلا بوۋاينىڭ چىرايى جىددىي تۈس ئالدى.

— بالام، نېمە بولدۇڭ؟— دەپ سوردى بوۋاي زوردىخانغا تېخىمۇ يېقىن كېلىپ، ئۇنىڭ بەقەمدەك قىزىرىپ كەتكەن كۆزلىرىگە تىكىلىپ قارىغىنىچە،— نېمە بولدى ساڭا زادى؟ كۆزلىرىڭ قىزىرىپ كېتىپتۇ، يىغلاپسەنغۇ.

— هېچنېمە بولمىدى، دادا،— دېدى زوردىخان چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ،— زۇكام بولۇپ قاپتىكەنمەن، كېچىچە قىزىپ پەقەت ئۇخلىيالمىدىم.....

— ۋاي خۇدايىم، تۇنۇگۈن بىر ئوبدانلا تۇراتتىڭغۇ، ساڭا نېمە بولغاندۇ بالام، نېمىشقا ئارام ئالماي ئاش ئېتىپ يۈرگەنسەن. بولدى

يېتىپ ئارام ئالغىن، مەن.....

ــ ياق، دادا، ھازىر ئوڭشىلىپ كەتتىم.

ــ ھە، ئاخشام كېلەلمىدىڭغۇ بالام، «مۇھىم گەپ بار، دەپ قويۇپلا كېلىمەن» دېمىگەنمىدىك؟ يولۇڭغا قاراپ ئۇزاققىچە ئۇخلىيالمىدىم.

ــ گەپلىشىپ ئولتۇرۇپ، ئالەم بىر چاغ بوپ قاپتۇ، ئۇنداق چاغدا يالغۇز كەلگىلى قورقىدىكەنمەن، ئۇنىڭ ئۇستىگە تۈيۈقسىز قىزىپ قېلىپ.....

زورىخان گېپىنىڭ ئاخىرىنى يوتۇۋەتتى. بىر خىل نومۇس كۈچىدىن يۈزلىرى قىزىرىپ كەتتى. بوۋايمۇ ئارتۇق گەپ قىلمىدى. ئۇ ئەمدى ئالدىدىكى ھورى ئۆرلەپ تۇرغان ئاشنى مەززە قىلىپ ئىچىشكە باشلىغانىدى.

بوۋاي تاماقتىن كېيىن قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ئۇزاقتىدىن - ئۇزاق دۇئا قىلدى. بىرھازادىن كېيىن يىرىك ئالقانلىرىدا يۈزى بىلەن ساقاللىرىنى ئاستا سىيپاپ ئورنىدىن تۇردى. بوۋاينىڭ ئىچ - قارنى ئېچىلىپ، كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ قالغاندەك ئىدى. تۇرقىدىن بىر خىل مەمنۇنلۇق، زورىخانغا بولغان مىننەتدارلىق ئىپادىلىرى چىقىپ تۇراتتى.

زورىخان ئۆز ئۆيىگە قايتىپ كەلدى. بۇ چاغدا كۈن چۈشتىن سەل قايرىلغان بولسىمۇ، روزاخۇن تېخى ئويغانمىغان، يەنىلا يوتقانىدا خورەكنى دۆڭ تارتىپ ئۇخلاۋاتاتتى. ئۆي ئىچىدە بىر خىل قاڭسىق ھاراق پۇرىقى لەيلەپ يۈرەتتى. زورىخاننىڭ كۆڭلى ئاينىغاندەك بولۇپ، روزاخۇننى تۇرتۈپ ئويغاتتى.

ــ تۇرۇڭ ئورنىڭىزدىن، ئالەم پېشىن بولسىمۇ تۈيماي سېسىق ئوسۇرۇپ ياتقىنىنى.....

ــ ھە، كە..... كەلدىڭمۇ؟ــ روزاخۇن كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، ئېغىرلاشقان بېشىنى ياستۇقتىن كۆتۈردى،ــ ئاخشامقى سورۇن بەك قىزىپ كېتىپ، ئۇزاقراق ئولتۇرۇپ قاپتۇق. تاڭ ئاتارغا يېقىن قايتىپ كېلىپ ئۇخلىغانىدىم.

ــ قويۇڭا ئۇنداق سورۇنىڭىزنىڭ گېپىنى،ــ دېدى زورىخان بىر

خىل ئاچچىق ئىچىدە كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ، — تۇرۇڭ، يۈزىڭىزنى يۇيۇۋېلىڭ، قورسىقىڭىزمۇ ئاچقاندۇ، قىزىق گۆشىگىردە ئالغاچ كەلدىم، ناشتا قىلىڭ.

— قورسىقىمغۇ ئىتنىڭكىدىن بەتتەر ئېچىپ كېتىگلىك، — دېدى روزاخۇن ئورنىدىن سەنتۇرۇلۇپ تۇرۇۋېتىپ، — پىخسىق گۈيلار ئاخشام تۇرۇڭ پۇل چىقىرىشماي، زاكۇسكىنىڭ تايىنى يوق ئولتۇرۇپ قالدۇق.

— خوپ بوپتۇ، شۇنداق سورۇندا ئولتۇرغاندىكىن.

— ئەمما، پاراڭلىرىمىز بەك قىزىدى ئەمەسمۇ.

«ھەقىچان، شۇ ئايىغى چىقماس مەززىسىز پاراڭلارغۇ تايىنلىق» زورىخان ئىچىدە غۇدۇڭشىپ قويدى.

— ئەجەب تېتىدا بۇ گۆشىگىردە، — دېدى بىر پەستىن كېيىن، يۈزىنى يۇيۇپ كېلىپ، قىزىق گۆشىگىردىنى يېرىپ كومۇشتىپ چايناۋاتقان روزاخۇن لەۋلىرىنى يالغىنىچە، — بۇنداق نەرسىلەرنى يېمىگىلىمۇ خېلى بوپتىكەن.

— بۇنىڭدىن كېيىن ماۋۇ خۇدا يارىتقان ئىككى بىلەكىكە تايىنىپ ئىشلىسەك، مۇشۇنداق تېتىيدىغاندىن جىق ئېلىپ يېگىلى بولىدۇ، — دېدى زورىخان قوشۇمىلىرىنى تۇرۇپ زەردە بىلەن.

— ھەي، نىم بولدى ساڭا، ئەجەب زەردە بىلەن گەپ قىلىسەنغۇ؟

— بىچارە دادام، ئېرىڭنىڭ قورسىقى ئاچ ئولتۇرغاندۇ، بىر نەرسە ئالغاچ بارغىن، دەپ ئۇنىمغىنىمغا قارىماي پۇل تۇتقۇزۇپ قويدى. بىزدە پۇل بولغان بولسا، بۇنداق گۆشىگىردىنى ئۇنىڭغا بىز ئاپىرىپ بەرسەك بولاتتى ئەسلىدە.

— قېينىئاتامغۇ بەك بەلەن ئادەم، بىزدىن ھېچنېمىسىنى ئايمايدىغان.

زورىخان ئۇندىمىدى. ئۇ يولدا كەلگۈچە نۇرغۇن خىياللارنى قىلغانىدى. ئۇنى يەنىلا خىيال باستى. ئۇنىڭ ئوي - خىيالى، ئەس - يادى قانداق قىلسام مۇشۇ روزاخۇننى ئادەم قىلالايمەن، دېگەن بىرلا نۇقتىدا قانات قاقاتتى. مۇشۇ بىرلا خىيال كاللىسىغا كىرىۋالغان زورىخاننىڭ بېشىنىڭ ئىچىمۇ، تېشىمۇ قاتقانىدى. ھەرقانچە ئويلاپمۇ

ئۇنۇملۇك بىر چارىنى تاپالمايۋاتاتتى.

گۆشگىردىنى مەززە قىلىپ يەۋاتقان روزاخۇن زوربخانغا قارىدى. زوربخاننىڭ ھەممە كۆزلىرىدە بىر خىل مۇڭ، دەرد - پىغان تۆكۈلۈپ تۇراتتى. كۆزلىرىدە چەكسىز قايغۇ - ھەسرەت كۆلەڭگىلىرى ئەگىيتتى. ھەمىشە تاتلىق تەبەسسۇم ئويناپ تۇرىدىغان خۇمار كۆزلەر ئەمدىلىكتە بەقەمدەك قىزارغان، نۇر يېغىپ تۇرىدىغان چىرايلار رەڭگىدىن كېتىپ سامان قەغەزدەك سارغايغانىدى. روزاخۇن ھەيران بولغىنىچە، زوربخانىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك، ئۇنىڭ چىرايىغا ئۇزاققىچە سەپسېلىپ قارىدى. كۆڭلى قانداقتۇر بىر كىلىشمەسلىكنى سەزگەندەك تەشۋىشكە چۈشۈپ قالدى. ئۇ بىر نېمە دېمەكچى بولۇپ ئاغزىنى ئۆمەللىدى. بىراق، ئاغزى گەپكە كەلمىدى. ئۇ زوربخانغا بىر نېمە دېگۈسى بارەدەك، لېكىن نېمە دېيىشنى بىلەلمەيۋاتقاندەك بىر خىل سىياقتا قاراپ تۇراتتى.

— خو..... خوتۇن، ساڭا نېمە بولدى؟ چىرايىڭ ئەجەب سولغۇنغۇ؟— دېدى ئۇ بىرپەستىن كېيىن ئاستا ئېغىز ئېچىپ،— قېنى ئېيتقىنا، زادى نېمە ئىش بولدى. بۇنچە مەيۈسلىنىپ كەتكۈدەك؟

— شۇنى ھېس قىلالمىدىڭىزمۇ؟— زوربخان روزاخۇنغا تىكىلىپ قارىغىنىچە لەۋلىرىنى ئۈمچەيتتى،— مېنىڭ ئەمدى چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى روزاخۇن، بۇ ۋاقتا قەدەر باللىرىم يېتىم بولۇپ قالمىسۇن دەپ، چىشىمنى چىشلەپ ھەممىگە چىداپ كەلدىم. ئەمدى راستلا چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى. مەن بۇ ئازابقا بەرداشلىق بېرەلمىدىم. مۇشۇمۇ كۇن بولدىمۇ بىزگە؟ بىز ئاجرىشىپ كېتەيلى.

— نې..... نېمە دەۋاتىسەن؟— ھەيران بولغان روزاخۇن كۆزلىرىنى چوڭ ئېچىپ زوربخانغا مىخىتەك تىكىلدى،— سارالڭ بولدۇڭمۇ، بۇنداق گەپنى دېگۈدەك مەن ساڭا نېمە قىلدىم، زادى نېمە بولدى ساڭا؟

— مە..... مەن سارالڭ بولدۇم،— دېدى زوربخان ئېسەدىگىنچە،— مەن باللار بويۇن قىسىپ قالمىسۇن دەپ مۇشۇ كۇنگىچە چىدىدىم. سىزگە بىر ئۆي لازىم ئەمەسكەن؛ خوتۇن، بالا لازىم

ئەمەسكەن..... قاچانلا قارىسا ساكا - سالتاك ئادەملەر بىلەن ئىچىپ، چېچىپ يۇرگىنىڭىز يۇرگەن. مەن بىلەنمۇ، باللار بىلەنمۇ كارىڭىز يوق، بىر ئۆيگە نېمە كېتىدۇ، نېمە لازىم بولىدۇ، بۇنىمۇ بىلمەيسىز..... بۇنداق يۇرسىڭىز سىزنى ھېچكىم كۆزگە ئىلمايدىكەن، ھەتتا چىرايىغا قاراشتىنمۇ ئادەم سەسكىنىدىغان نەدىكى بىر نېمىلەر مېنىمۇ «روزەك مەستىنىك خوتۇنى» دەپ ھاقارەت قىلىۋاتىدۇ. مەن بۇ خورلۇققا، بۇ نومۇسقا چىدىمىدىم..... باللار چوڭ بولسا قانداق كۈنگە قالىدۇ - ھە؟ ئېيتىڭە، خەقلەر ئۇلارنى نېمە دەپ ئاتايدۇ؟ قانداق دەكىكە - دەشنام، تىل - ھاقارەتلەرگە دۇچار قىلىدۇ؟

زوربخان سۆزلىگەنچە ئۆزىنى تۇتالماي قېلىۋاتاتتى. يۇرىكىگە پاتمايۋاتقان بارلىق دەرد - پىغانلىرىنى بىراقلا تۆكۈۋەتمەكچى بولغاندەك بۇقۇلداپ يىغلىماقتا ئىدى. كۆزلىرىدىن ئۇلۇغ ئېقىن ھاسىل قىلغان ھەسرەت تارامليرى مەڭزىلىرىدە دولقۇن ياسايتتى. چىرايلىق مۇرىلىرى توختىماي سىلكىنەتتى. ئۇنىڭ ئەلەملىك يىغىسى ھېچ توختايدىغاندەك ئەمەس ئىدى.

روزاخۇن قولىدا تۇتۇپ تۇرغان ئەڭ ئاخىرقى گۆشىگىرده پارچىسىنى داستىخانغا ئاستا قويدى. ئۇ نېمە قىلارىنى بىلەلمەي تېڭىرقاپ قېلىۋاتاتتى. خوتۇنىنىڭ پىغانلىق يىغىسى، ئۇنىڭ ئۇزاقتىن بېرى مۇزلاپ كەتكەن يۇرىكىنى ئېرىتتى. ئۇخلاپ قالغان روھىنى غىدىقلاپ، سەزگۈلىرىنى ئويغاتتى. ئاخىر ئاستا سۇرۇلۇپ كېلىپ زوربخانىنىڭ قولىنى تۇتتى.

— سېنى كىم شۇنداق ھاقارەتلىدى؟— دېدى ئۇ ئالقانلىرى بىلەن زوربخانىنىڭ كۆز ياشلىرىنى ئاستا سۈرتكەچ،— خاپا بولما خوتۇن، مەن ئەسكى، بۇلارنىڭ ھەممىسگە مەن سەۋەبچى، بولدى يىغلما، كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما. بۇندىن كېيىن ئىچمىسەم بولىدىغۇ ئاشۇ بىر نېمىنى!.....

روزاخۇن سۆزلىگەچ بىر چەتتە ئۆزلىرىگە قاراپ تۇرغان باللىرىغا كۆز يۈگۈرتتى. ئاتا - ئانىسىنىڭ نېمە دېيىشىۋاتقىنىنى ئاڭقىرالماي قېلىشقان مەسۇم باللار دۈگىلەك كۆزلىرىنى مۆلدۈرلەتكىنچە بويۇن

قىسىپ قاراپ تۇرۇشاتتى. نىمكەش كىيىم ئىچىدىكى توپا چىراي باللارنىڭ مىسكىن تۇرقى روزاخۇنىنىڭ قەلبىنى ئۆرتىدى. ئاچچىق بىر ھەسرەت يۇرىكىنى تىلغاپ ئۆتتى. شۇ ئان ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا گۇررىدە يىغا ئولاشتى.

— سى..... سىز بۇنداق گەپنى ماڭا تالاي قېتىم دېگەن، بۇ تۇنجى قېتىملىق ئەمەسقۇ؟..... توڭگۇز گەمىسىدە تۇرماسمىش، ھاراقكەش ۋەدىسىدە تۇرماسمىش. سىز قاچان بىر ۋەدىگىزدە تۇرۇپ باققان؟

— مەن رەھمەتلىك ئانام ـ دادامنىڭ روھى ھەققىدە قەسەم قىلىپ بېرەي، — دېدى ۋۇجۇدى ئەلەم ئوتىدا ئۆرتىنىۋاتقان روزاخۇن تىترەك ئاۋازدا، — مەن بۇندىن كېيىن ئاشۇ يولغا قەدەم باسمىدىغان بولسام مېنى شۇ ھامانلا يەر يۇتسۇن! «كاجنى بازار ئوڭشايدۇ، يۇزى قېلىننى ئىزا» دەپتىكەن كونىلار، سەن بايا دېگەن خەقلەرنىڭ گەپلىرى جان ـ جېنىمدىن ئۆتۈپ كەتتى. مەنمۇ بىر ئەركەك، جاھانغا مۇشۇنداق ھاقارەت ئاڭلاش ئۈچۈنلا تۇرەلگەنمۇ مەن؟— قاتتىق ھاياجانلانغان روزاخۇن ئالقانلىرى بىلەن زوربخاننىڭ ئىككى مۇرىسىنى چىڭ تۇتتى، بۇقۇلداپ ئېسىلىپ زوربخان «بۇ گېپىڭىز راستمۇ؟» دېگەندەك ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ قاردى.

بوغۇلۇپ ئېسىلىپ تۇرغان زوربخان «بۇ گېپىڭىز راستمۇ؟» دېگەندەك روزاخۇنىنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ قاردى. روزاخۇنمۇ ئۇنىڭغا چەكچىيىپ قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىمۇ لىقمۇلىق ياشقا تولغانىدى. زوربخان ئۆزىگە تەلمۈرۈپ قاراپ تۇرغان بۇ كۆزلەردىن بالقىغان ئۈمىد شولىلىرىنى كۆردى. ئۇ شۇ ئان ھۆكۈمرەك ئېتىپ يىغلىغىنىچە روزاخۇنىنىڭ باغرىغا تاشلاندى. يۇزىنى روزاخۇنىنىڭ يۇزىگە يېقىپ بۇقۇلداپ يىغلىدى. روزاخۇن قوللىرىنى كەڭ يېيىپ، زوربخاننىڭ سىلكىنىپ تۇرغان ئەۋرىشىم بەدىنىنى چىڭ قۇچاقلىدى. بۇ قۇچاقلاشتىن زوربخاننىڭ بەدىنىگە روزاخۇن ئۇنى تۇنجى قۇچاقلىغان، تۇنجى سۆيگەن چاغدىكىدەك بىر خىل ئوتلۇق ھارامەت، چەكسىز مۇھەببەت تارىغاندەك بولدى.....

图书在版编目（CIP）数据

胡搅蛮缠的克里木 ：维吾尔文 / 图尔地·艾合买提著. -- 喀什 ：喀什维吾尔文出版社，2012.12
ISBN 978—7—5373—2736—7

Ⅰ. ①胡… Ⅱ. ①图… Ⅲ. ①短篇小说—小说集—中国—当代 —维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ. ①I247.7

中国版本图书馆CIP数据核字(2012)第306076号

责任编辑：**齐曼古丽·阿吾提**
责任校对：**热孜玩古丽·阿布来提**

胡搅蛮缠的克里木

（短篇小说）

图尔地·艾合买提　著

喀什维吾尔文出版社出版发行
（喀什市塔吾古孜路14号 邮编：844000）
各地新华书店经销
喀什维吾尔文出版社印刷厂印刷
880×1230毫米 1/32开本 8.75印张 2 插页
2012年12月第1版 2012年12月第1次印刷
印数：1—3000 定价：22.00元

如有质量问题，请与我社联系调换 电话：0998 — 2653927

本集子选入了作者近年以来所写的反映农牧民生活的短篇小说。

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: مۇختەر مۇھەممەدنىياز

ISBN 978-7-5373-2736-7

9 787537 327367 >

（民文）定价：22.00元